

จุดกำเนิดและบทบาทของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก ทศวรรษ 1920 ถึง 1940

กรณีศึกษาผ่าน นวนิยายเรื่อง The Godfather

The Origin and Development of Italian Mafia in New York in 1920s to 1940s Reflected from the Novel “The Godfather”

ศรัศกดิ์ พจน์พานิช

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ศึกษาจุดกำเนิดและพัฒนาการของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก ผ่านนวนิยายเรื่อง “The Godfather” ผลงานของมาริโอ พูโซ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาจุดกำเนิดและบทบาทของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กในช่วงทศวรรษ 1920 ถึง 1940 ผ่านนวนิยายเรื่องนี้ โดยข้อมูลหลักที่ใช้ในงานวิจัยมาจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และสื่อออนไลน์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ผลการศึกษาพบว่า นวนิยายเรื่องนี้ได้ใช้ตัวละครและเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่องสะท้อนถึงจุดกำเนิดและพัฒนาการของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก โดยแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กหลายปัจจัย ประการแรกคือ จากสภาวะทางการเมืองและเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศ ประการที่ 2 คือ สภาพสังคมอเมริกาที่มีปัญหาการเหยียดเชื้อชาติและผู้อพยพชาวอิตาลีส่วนใหญ่ขาดการศึกษาและประสบปัญหาว่างงาน ส่งผลให้กลุ่มคนเหล่านี้ต้องรวมตัวกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนในรูปแบบของมาเฟีย ซึ่งกลุ่มมาเฟียอิตาลีกลายเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในนิวยอร์กและสหรัฐอเมริกาในช่วงเวลาดังกล่าว

คำสำคัญ: The Godfather นครนิวยอร์ก กลุ่มมาเฟียอิตาลี

Abstract

This research aims to study the origin and development of Italian Mafia in New York reflected from the novel “The Godfather” of Mario Puzo. The purposes of this research to study the origin of Italian Mafia and the role of this group in 1920s to 1940s. This work study through books, articles, research paper with online media in Thai and English languages.

The result indicate the actors and scene of this novel reflect on the social conditions of Italian immigrants and mafia in New York. The two important factors created the conglomeration of the Italian Mafia in New York, first the political and economic troubles in both countries and second the racism in American society because most of Italian immigrant is illiterate and unemployed. As a result, those groups became to the Italian Mafia which has expanded the influence on economic and socio-political in New York and United States in this period

Keywords: The Godfather, New York City, Italian Mafia

บทนำ

กลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กนับว่าเป็นหนึ่งในองค์กรอาชญากรรมที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดกลุ่มหนึ่งในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1920 เป็นต้นมา ซึ่งสอดคล้องกับการอพยพของชาวอิตาลีจำนวนมากมายังสหรัฐอเมริกา ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยงานเขียนเกี่ยวกับกลุ่มมาเฟียอิตาลีในสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะในนครนิวยอร์ก มักเป็นเอกสารทางราชการซึ่งส่วนมากเป็นเอกสารที่เกี่ยวกับคดีความต่าง ๆ บทความและงานเขียนนอกเหนือจากนี้ก็จะเขียนถึงผลกระทบทางด้านลบของกลุ่มมาเฟียอิตาลีต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยมีงานเขียนเพียงไม่กี่ชิ้นที่เขียนที่เป็นการศึกษาจากกลุ่มมาเฟียอิตาลีในมิติด้านประวัติศาสตร์และพัฒนาการของกลุ่ม นอกจากนี้ผู้ที่ศึกษางานดังกล่าวมีการเขียนขึ้นในช่วงหลัง ซึ่งไม่ได้ร่วมสมัยในช่วงเวลาดังกล่าว นวนิยายเรื่อง *The Godfather* เขียนโดยมาริโอ พูโซ (Mario Puzo) ใน ค.ศ.1969 แม้ว่าจะไม่ได้เป็นเอกสารทางราชการและไม่ได้เขียนขึ้นร่วมสมัย แต่ก็เป็นหนึ่งในงานเขียนไม่กี่ชิ้นที่ถูกเขียนขึ้นโดยชาวอเมริกันเชื้อสายอิตาลี และมีการกล่าวย้อนกลับไปถึงเหตุการณ์ที่เป็นจุดกำเนิดและพัฒนาการของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก

นวนิยายเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับหัวหน้ากลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กที่ให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลต่าง ๆ และพยายามประนีประนอมกับกลุ่มมาเฟียอื่น ๆ เพื่อรักษาอำนาจของตน โดยมีการบรรยายถึงเหตุการณ์สำคัญ เช่น การก่อตั้งกลุ่ม การขยายอิทธิพลนับตั้งแต่การออกกฎหมายห้ามผลิตและจัดจำหน่ายสุรา ไปจนถึงการทำสงครามระหว่างกลุ่มเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเองและการแก้แค้น ซึ่งเป็นนวนิยายที่ได้รับการกล่าวถึงในงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มมาเฟียในสหรัฐอเมริกา แม้ว่านวนิยายเรื่อง *The Godfather* นี้จะเขียนขึ้นหลังการเกิดของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กนานหลายปี แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวในนวนิยายจากประสบการณ์ของตน เนื่องจากผู้เขียนอยู่ในช่วงเวลาและสถานที่เดียวกันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แม้ว่านวนิยายเรื่องนี้จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ในแง่ลบที่ส่งผลให้เดออคิตต่อชาวอเมริกันเชื้อสายอิตาลีในประเทศ แต่ก็ได้รับการยืนยันว่าเป็นเรื่องจริงจากอดีตสมาชิกของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก จึงทำให้ผู้วิจัยเห็นว่านวนิยายดังกล่าวสามารถนำมาใช้วิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงจุดกำเนิดและบทบาทของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กในช่วงเวลานั้นได้

ดังนั้นบทความวิจัยเรื่อง *จุดกำเนิดและบทบาทของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก ทศวรรษ 1920 ถึง 1940* กรณีศึกษาผ่านนวนิยายเรื่อง *The Godfather* จึงเป็นการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก และบทบาทของกลุ่มในช่วงทศวรรษ 1920 ถึง 1940 ผ่านนวนิยายเรื่อง *The Godfather*

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ใช้ข้อมูลจากเอกสารเป็นหลักทั้งจากหนังสือ หนังสือพิมพ์ บทความ งานวิจัย และสื่อออนไลน์ และนำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์ โดยน่านวนิยายร่วมสมัยเรื่อง *The Godfather* ทั้งฉบับภาษาอังกฤษและฉบับแปลไทยมาศึกษาและวิเคราะห์กลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กช่วงทศวรรษ 1920 ถึง 1940

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาจุดกำเนิดและพัฒนาการที่ก่อให้เกิดกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กในช่วงทศวรรษ 1920 ถึง 1940 ผ่านนวนิยายเรื่อง *The Godfather*
2. เพื่อศึกษาบทบาทของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กในช่วงทศวรรษ 1920 ถึง 1940 ผ่านนวนิยายเรื่อง *The Godfather*

ผลการวิจัย

นวนิยายเรื่อง The Godfather เป็นเรื่องราวของหัวหน้ากลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กที่พยายามรักษาอำนาจของตน โดยการประนีประนอมกับกลุ่มมาเฟียอื่น ๆ และให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลต่าง ๆ โดยมีการบรรยายถึงเหตุการณ์สำคัญ เช่น การก่อตั้งกลุ่ม การขยายอิทธิพลของกลุ่ม และการทำสงครามระหว่างกลุ่มเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ผู้เขียนคือมาริโอ พูโซ ชาวอเมริกันเชื้อสายอิตาลีเกิดเมื่อ 15 ตุลาคม ค.ศ.1920 เขาเป็นบุตรชายของผู้อพยพชาวอิตาลีที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในย่านเฮลล์สคิทเชน (Hell's Kitchen) ในนครนิวยอร์ก โดยได้รับแรงบันดาลใจในการเขียนนวนิยายเรื่องนี้มาจากเพื่อนบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กและจากชีวิตในวัยเด็กที่ผู้เขียนเติบโตมา¹ โดยนวนิยายเรื่องนี้ได้ถูกนำไปสร้างภาพยนตร์ในชื่อเดียวกันใน ค.ศ.1972 ซึ่งภายหลังการตีพิมพ์ได้เกิดการกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในแง่ลบว่านวนิยายและภาพยนตร์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดอคติต่อชาวอเมริกันเชื้อสายอิตาลีในสหรัฐอเมริกา แต่อย่างไรก็ตามงานเขียนของพูโซก็ได้รับการกล่าวถึงอยู่หลายครั้งและได้รับการยืนยันความถูกต้องจากซัลวาทอร์ กราวาโน (Salvatore Gravano) อดีตสมาชิกของกลุ่มมาเฟียแกมบิโน (Gambino Crime Family) หนึ่งในห้ากลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก จากบทสัมภาษณ์ของเขาในนิตยสารนิวยอร์กไทมส์ (New York Times) ซึ่งอธิบายว่านวนิยายเรื่อง The Godfather มีเค้าโครงมาจากเรื่องที่เกิดขึ้นจริง จากประสบการณ์ที่เขาเคยพบตอนเป็นสมาชิกของกลุ่มมาเฟีย และเขาเชื่อว่าผู้ทรยศที่นำเรื่องราวไปบอกเล่ากับมาริโอ พูโซ ผู้เขียน² และแม้ว่านวนิยายเรื่องนี้จะเขียนหลังการเกิดขึ้นของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้เขียนขึ้นจากประสบการณ์ที่ตนได้ประสบ ทั้งประสบการณ์ตรงอย่างการใช้ชีวิตในย่านชุมชนแออัดในนครนิวยอร์ก และประสบการณ์ทางอ้อมอย่างการสัมภาษณ์สมาชิกหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก

จุดกำเนิดของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก

กลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กมีจุดเริ่มต้นมาจากการอพยพของสมาชิกกลุ่มมาเฟียทางตอนใต้ของประเทศอิตาลี โดยเฉพาะกลุ่มมาเฟียที่มาจากเกาะซิซิลีทางใต้สุดของประเทศ ซึ่งการอพยพของชาวอิตาลีนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประการหลัก คือ สถานการณ์ภายในอิตาลีที่บีบบังคับให้ชาวอิตาลีและกลุ่มมาเฟียอิตาลีต้องอพยพออกนอกประเทศ และสถานการณ์ในสหรัฐอเมริกาที่ดึงดูดให้ผู้อพยพชาวอิตาลีเหล่านี้เดินทางมาตั้งถิ่นฐานในประเทศ

ประเทศอิตาลีในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เกิดการขยายตัวของช่องว่างทางรายได้ โดยมีสาเหตุสำคัญจากลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศของอิตาลี ซึ่งทางตอนเหนือและตอนกลางของประเทศที่มีเมืองใหญ่ต่าง ๆ กระจายตัวอยู่ เช่น กรุงโรม (Rome), มิลาน (Milan), ตูริน (Turin) ฯลฯ โดยประชาชนมีรายได้สูงจากการประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรมและการเงิน ส่วนทางตอนใต้แม้ว่าจะมีเมืองใหญ่อย่างเนเปิลส์ (Naples) และปาเลอร์โม (Palermo) แต่ความเจริญกลับกระจุกตัวอยู่บริเวณพื้นที่รอบ ๆ ตัวเมือง โดยเป็นผลมาจากการที่พื้นที่ทางตอนใต้ส่วนใหญ่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงสลับภูเขา ทำให้การคมนาคมและความเจริญเข้าถึงได้ยาก ประชากรส่วนใหญ่มักทำเกษตรกรรมและปศุสัตว์ ซึ่งการที่บริเวณภาคใต้มีสภาพภูมิอากาศแห้งแล้งกว่าทางภาคเหนือส่งผลให้ประชากรส่วนใหญ่ในชนบทมีสภาพความเป็นอยู่ยากลำบากและมีรายได้น้อยกว่าประชากรทางภาคเหนือมาก นอกจากนี้การห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครองที่กรุงโรมและการคมนาคมขนส่งที่เลวร้ายยังเปิดโอกาสให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและการเกิดองค์กรอาชญากรรมหรือกลุ่มมาเฟียขึ้นในพื้นที่

การก่อตั้งกลุ่มมาเฟียทางตอนใต้ของอิตาลีโดยเฉพาะบนเกาะซิซิลีนั้น มีจุดเริ่มต้นจากการแสวงหารายได้เพื่อเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว โดยเป็นการรวมกลุ่มเพื่อรีดไถและเก็บค่าคุ้มครองคนในพื้นที่ ซึ่งอาศัยช่องโหว่ทางกฎหมายและความห่างไกลทุรกันดาร ต่อมากลุ่มมาเฟียที่เกิดขึ้นเหล่านี้ได้กลายเป็นเครื่องมือให้กับเจ้าของที่ดินในการรีดไถเกษตรกรและนักธุรกิจในพื้นที่³ ดังจะเห็นได้จากในนวนิยาย

¹ Francesca Bezzone. (2016, 9 July). *The Father of The Godfather: Mario Puzo*. L'Italo-Americano. (online).

² Jeffrey Goldberg. (2000, January). *The Lives They Lived: Mario Puzo, b. 1920; Sammy the Bull Explains How The Mob Got Made*. The New York Times Magazine. (online).

³ Kenneth St. John. (2014). *Mussolini's War on the Mafia*. (online).

“มาเฟียในซิซิลีได้กลายเป็นเครื่องมือผิดกฎหมายของคนรวย และแม้แต่ว่าพวกตำรวจในเรื่องกฎหมายและการเมือง มันได้กลายเป็นโครงสร้างพวกทุนนิยม พวกต่อต้านคอมมิวนิสต์ พวกต่อต้านกลุ่มลัทธิเบอร์ลินโดยเก็บภาษีเอาเองจากธุรกิจทุกรูปแบบไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่”⁴

เมื่อกลุ่มมาเฟียที่เกิดขึ้นเริ่มขยายอิทธิพลในพื้นที่ ได้ส่งผลกระทบทางด้านสังคมโดยเกษตรกรและนักธุรกิจในพื้นที่ถูกกดดันให้เข้าร่วมกับกลุ่มมาเฟียหรือมิฉะนั้นก็ต้องย้ายออกจากพื้นที่ และการที่อัตราการเกิดอาชญากรรมในพื้นที่พุ่งสูงขึ้นจากการใช้ความรุนแรงในการรีดไถและเก็บค่าคุ้มครอง และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่เกิดจากการขัดผลประโยชน์ จนนำไปสู่การสังหารผู้คนในพื้นที่เป็นจำนวนมาก⁵ ส่งผลให้ประชาชนทางตอนใต้ของอิตาลีรวมไปถึงสมาชิกกลุ่มมาเฟียฝ่ายที่ฝ่ายแพ้สงครามระหว่างกลุ่มต้องอพยพหนีความรุนแรงไปยังพื้นที่อื่นหรืออพยพออกนอกประเทศ ดังเช่นเหตุการณ์ในนวนิยาย

“จังหวัดนี้มีตำบลชื่อคอร์เลโอเน ซึ่งพ่อเขาใช้เป็นชื่อนามสกุลเมื่ออพยพไปอยู่ที่อเมริกา นั่นอยู่ด้วย แต่ไม่มีญาติพี่น้องคนใดเหลืออยู่แล้ว พวกญาติที่เป็นผู้หญิงแก่ตายหมด พวกผู้ชายถ้าไม่ถูกฆ่าล้างแค้นหรือไม่ก็อพยพหนีไปอยู่อเมริกาหรือบราซิลหรือจังหวัดอื่นในอิตาลี เขามารู้ทีหลังว่าตำบลยากจนเล็ก ๆ แห่งนี้มีอัตราการฆาตกรรมสูงที่สุดในโลก”⁶

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อกลุ่มฟาสซิสต์และกลุ่มคอมมิวนิสต์เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองในอิตาลี กลุ่มคอมมิวนิสต์ซึ่งมีฐานอิทธิพลทางตอนใต้ของประเทศได้รับการสนับสนุนจากเกษตรกรที่มีฐานะยากจน ซึ่งถูกกดขี่จากเจ้าของที่ดินและกลุ่มมาเฟีย ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกกลุ่มคอมมิวนิสต์กับเจ้าของที่ดินและกลุ่มมาเฟีย ในขณะที่กลุ่มฟาสซิสต์ที่นำโดยเบนิโต มุสโสลินี (Benito Mussolini) ได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นกลางและชนชั้นสูงซึ่งบางส่วนเป็นเจ้าของที่ดินทางตอนใต้ของประเทศ ให้ต่อต้านการขยายอิทธิพลของกลุ่มคอมมิวนิสต์ โดยกลุ่มฟาสซิสต์ได้ใช้กลุ่มมาเฟียในพื้นที่เป็นเครื่องมือในการกวาดล้างกลุ่มคอมมิวนิสต์ที่กำลังขยายอิทธิพลอยู่ แต่เมื่อมุสโสลินีขึ้นมามีอำนาจเบ็ดเสร็จใน ค.ศ. 1922 เขากลับดำเนินนโยบายกวาดล้างผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นและกลุ่มมาเฟียในพื้นที่ทางตอนใต้ของประเทศ ซึ่งทำให้กลุ่มมาเฟียจำนวนมากถูกจับกุมและปราบปรามอย่างรุนแรง ดังจะเห็นได้จากในนวนิยาย

“นายตำรวจชั้นหัวหน้าคนที่มุสโสลินีส่งมากำจัดมาเฟียให้พ้นไปจากซิซิลี ได้สั่งให้หลายกำแพงหินทั้งหมดในซิซิลีไม่ให้สูงเกินสามฟุต เพื่อว่าพวกฆาตกรจะได้ไม่มีโอกาสใช้กำแพงเป็นจุดดักลอบสังหารเหยื่อด้วยปืนลูปารา นี่ก็ช่วยอะไรไม่ได้มาก นายตำรวจคนนี้จะแก้ปัญหาด้วยการจับและเนรเทศผู้ต้องสงสัยว่าจะเป็น มาฟิโอโซ ไปอยู่ ทัณตนิคม”⁷

นายตำรวจชั้นสูงที่กล่าวถึง คือ ซีแซร์ โมรี (Cesare Mori)⁸ หัวหน้าตำรวจคนสนิทของมุสโสลินี ที่ถูกส่งมากวาดล้างกลุ่มมาเฟียอิตาลีและผู้ที่มิอิทธิพลในท้องถิ่นทางตอนใต้ของประเทศ โดยเฉพาะบนเกาะซิซิลีในช่วง ค.ศ. 1925-1929⁹ ตามนโยบายการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางของมุสโสลินี เหตุการณ์ในครั้งนี้ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มมาเฟียอิตาลีต้องลี้ภัยออกนอกประเทศไปเป็นจำนวนมาก

ในส่วนของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษ 1920 เป็นช่วงที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศอย่างก้าวกระโดด ซึ่งส่งผลให้ต้องการแรงงานราคาถูกจำนวนมาก ทำให้สหรัฐอเมริกากลายเป็นจุดดึงดูดผู้อพยพชาวอิตาลีและสมาชิกกลุ่มมาเฟียอิตาลีที่ลี้ภัยออกนอกประเทศให้มาตั้งถิ่นฐาน สมาชิกกลุ่มมาเฟียและผู้อพยพ

⁴ มาริโอ พูโซ. (2556). *เดอะก๊อดฟาร์เธอร์*. แปลโดย ธนิต ธรรมสุคติ. หน้า 406.

⁵ Stanford University. (2017). *A very brief history of Sicily*. pp 18.

⁶ มาริโอ พูโซ. (2556). *เล่มเดิม*. หน้า 403-404.

⁷ *เล่มเดิม*. หน้า 408.

⁸ Kenneth St. John. (2014). *Mussolini's War on the Mafia*. (online).

⁹ Ibid.

ชาวอิตาลีที่เข้ามาอาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ต่าง ๆ อย่างนครนิวยอร์กต้องเผชิญกับความยากลำบากในการตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรม ตลอดจนปัญหาการเหยียดเชื้อชาติจากชาวอเมริกัน โดยชาวอิตาลีเหล่านี้มักรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนของผู้อพยพ แต่การรวมกลุ่มเหล่านี้กลับส่งผลให้เกิดปัญหาชุมชนแออัด ซึ่งภายในชุมชนแออัดเหล่านี้มักจะเกิดปัญหาการระบาดของโรคติดต่อ¹⁰ เช่น ไข้หวัด และวัณโรค จากการขาดสุขอนามัยที่ดีพอและการเจ็บป่วยจากการทำงานหนัก รวมไปถึงการเกิดความเจ็บป่วยทางจิตจากความเครียดในการทำงานและสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ดี¹¹ การก่อเหตุอาชญากรรม เช่น การลักเล็กขโมยน้อย การทำร้ายร่างกาย และการถูกรีดไถค่าคุ้มครองจากกลุ่มมิจาซีฟ ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ตำรวจมักไม่ค่อยให้ความสนใจในการสอบสวนและดำเนินคดีนัก รวมไปถึงสภาพอากาศที่ร้อนอบอ้าวในช่วงฤดูร้อนและความหนาวจัดในช่วงฤดูหนาว ทำให้ผู้คนที่ย้ายมาอยู่ในชุมชนแออัดเหล่านี้ต้องออกมาพบปะสังสรรค์กับคนในชุมชนบริเวณถนนในช่วงฤดูร้อน¹² จากปัญหาต่าง ๆ ที่คนในชุมชนแออัดเหล่านี้ต้องเผชิญร่วมกันส่งผลให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ผู้อพยพชาวอิตาลีและอิตาเลียนกลุ่มมาเฟียบางส่วนที่อพยพมายังสหรัฐอเมริกาต้องเผชิญกับปัญหาการว่างงานและความยากจน เนื่องจากเมื่อมีการอพยพจากผู้คนมากขึ้นจำนวนแรงงานจึงมีมากกว่าความต้องการของตลาด และผู้อพยพส่วนมากมักจะมีการศึกษาน้อย ส่งผลให้ถูกนายจ้างเอารัดเอาเปรียบ ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้จำเป็นต้องก่ออาชญากรรมเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว โดยบางส่วนก็เข้าร่วมกับกลุ่มมิจาซีฟ (Gangster) ในเมืองที่มีอยู่ก่อนหน้า เช่น The Five Points Gang ของชาวอิตาเลียน The Eastman Gang ของชาวยิวในนครนิวยอร์ก¹³ และกลุ่ม Black Hand ที่มีสาขาอยู่ในนครนิวยอร์ก ชิคาโก และนิวยอร์ก และบางส่วนก็จัดตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่ โดยกลุ่มมิจาซีฟเหล่านี้มีรายได้หลักจากการเก็บค่าคุ้มครองคนและธุรกิจในพื้นที่ รวมถึงการฉ้อโกง ขโมย และบางครั้งก็รับจ้างทำร้ายร่างกาย ซึ่งการเข้าร่วมกลุ่มมิจาซีฟและการหารายได้ของกลุ่มเป็นการอาศัยความสัมพันธ์ในชุมชนแออัดแทบทั้งสิ้น ดังเนื้อเรื่องในนวนิยายช่วงที่ครอบครัวของวิโต คอร์เลโอเน (Vito Corleone) ประสบกับปัญหาทางการเงิน ทำให้เขาจำเป็นต้องพึ่งพาคนรู้จักที่อยู่ในกลุ่มมิจาซีฟ

“...เวลาผ่านไปสิ่งต่าง ๆ ก็ยังไม่ดีขึ้น ครอบครัวคอร์เลโอเนกินพรหมสอย ๆ ไม่ได้ นี่ถ้าไม่ได้งานทำ เมื่อก่อนก็มีหวังอดตายแน่... และสองคนนี้ก็รู้ว่าเขาสิ้นหวังอยู่จึงเสนอให้เขามาร่วมแก๊งด้วย จนเป็นหนึ่งในทีมที่ชำนาญเรื่องการจี้รถขนเครื่องแต่งตัวผ้าไหม หลังจากที่ถูกนั้นบรรทุกข้าวของเรียบร้อยจากโรงงานที่ถนนสายที่ 31 ไม่มีอะไรต้องเสี่ยง คนขับรถบรรทุกเป็นคนมีเหตุผลที่จะรีบโดดลงไปที่ข้างถนนทันทีที่เห็นปืน ปลอบให้คนจี้รถบรรทุกหนีไปถ่ายเทของลงโกดังของเพื่อนคนหนึ่ง สินค้าบางอย่างก็ขายให้คนขายส่งชาวอิตาเลียน บางส่วนก็จะเอาไปขายตามบ้านชาวอิตาเลียนในละแวกใกล้ ๆ กัน”¹⁴

การเข้าร่วมกลุ่มมิจาซีฟได้กลายเป็นการเสริมสร้างฐานะทางสังคมและแสวงหารายได้ให้กับตนเองและครอบครัว โดยกลุ่มมิจาซีฟเหล่านี้ได้สร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนแออัด เช่น การเรียกเก็บค่าคุ้มครองธุรกิจต่าง ๆ การอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย และการปกปิดความผิดซึ่งกันและกัน ซึ่งได้กลายเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการจัดตั้งกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก และสหรัฐอเมริกา โดยอาศัยประสบการณ์จากการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มมิจาซีฟ เช่นเดียวกับการที่หัวหน้ากลุ่มมาเฟียอย่างอัล คาโปเน (Al Capone) ลัคกี้ ลูเซียนโน (Lucky Luciano)

¹⁰ มาริโอ พูโซ. (2530). *ชาติตระหนง*. แปลโดย ศศิธร. หน้า 257.

¹¹ แหล่งเดิม. หน้า 188.

¹² แหล่งเดิม. หน้า 12.

¹³ Evan Andrews. (2013, 4 June). *7 Infamous Gangs of New York*. History Stories. (online).

¹⁴ มาริโอ พูโซ. (2556). *เดอะก๊อดฟาร์เธอร์*. แปลโดย ธนิต ธรรมสุคดี. หน้า 251-252.

และจอห์นนี่ โตร์ริโอ (Johnny Torrio) เคยเข้าร่วมกลุ่ม The Five Points Gang ในนครนิวยอร์กมาก่อนหน้าที่จะเป็นหัวหน้ากลุ่มมาเฟียอิตาลีที่มีอิทธิพลอย่างมากในสหรัฐอเมริกา¹⁵

เมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายห้ามผลิตและจัดจำหน่ายสุราใน ค.ศ.1920 ได้ส่งผลให้กลุ่มมิจาซีฟเหล่านี้ได้อาศัยช่องโหว่ของการบังคับใช้กฎหมายในการลักลอบผลิตและจัดจำหน่ายสุรา ซึ่งสร้างรายได้ให้กับกลุ่มปริมาณมหาศาลและก่อให้เกิดพัฒนาการจากกลุ่มมิจาซีฟกลายเป็นกลุ่มมาเฟียเชื้อชาติต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นได้จากในนวนิยายช่วงการก่อตั้งกลุ่มมาเฟียในช่วงต้นทศวรรษ 1920

“...มันเริ่มขึ้นอย่างผิดปกติพอๆทีเดียว ในตอนนี้บริษัทน้ำมันเจนโค ปูรา มีรถส่งของ 6 คันโดยผ่านทางเคลเมนซา วิโต คอร์เลโอเนได้รับการติดต่อจากพวกค้าเหล้าเถื่อนชาวอิตาเลียนกลุ่มหนึ่งที่ต้องการลักลอบนำแอลกอฮอล์และวิสกี้เข้ามาจากแคนาดา พวกนี้ต้องการรถบรรทุกและคนส่งของเพื่อส่งสินค้าไปทั่วเมืองนิวยอร์ก”¹⁶

กลุ่มมาเฟียที่เกิดขึ้นใหม่นี้ได้ตัดสินบนเจ้าหน้าที่ตำรวจและนักการเมืองในวงกว้างอย่างเป็นระบบ ซึ่งกลุ่มมาเฟียที่ทรงอิทธิพลที่สุดในสหรัฐอเมริกาและนครนิวยอร์กในช่วงเวลานั้น คือ กลุ่มมาเฟียเชื้อสายอิตาลี¹⁷ โดยมีสาเหตุหลักจากจำนวนผู้อพยพชาวอิตาลีที่อพยพเข้ามาเป็นจำนวนมากในช่วงทศวรรษ 1880 ถึงทศวรรษที่ 1920¹⁸ และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมาเฟียอิตาลีกับชุมชนแออัดที่มีความใกล้ชิดกว่ากลุ่มมาเฟียเชื้อชาติอื่น ๆ และกลุ่มมาเฟียอิตาลียังได้ขยายอิทธิพลอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงทศวรรษ 1920 โดยอาศัยรายได้จากการลักลอบผลิตและจัดจำหน่ายสุราและการรับสมาชิกเพิ่ม โดยเฉพาะอดีตสมาชิกกลุ่มมาเฟียอิตาลีที่หลบหนีการกวาดล้างของมูสโสลินีในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งการขยายอิทธิพลของกลุ่มมาเฟียอิตาลีกลุ่มต่าง ๆ ได้นำไปสู่การกระทบกระทั่งและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ กระทั่งเกิดเหตุการณ์สำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในเวลาต่อมา

พัฒนาการของกลุ่มมาเฟียอิตาลี ในนครนิวยอร์ก ตั้งแต่ ค.ศ.1929-1933

การเปลี่ยนแปลงในพัฒนาการของกลุ่มมาเฟียอิตาลีเกี่ยวข้องกับ 2 เหตุการณ์สำคัญ คือ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก และการยกเลิกกฎหมายห้ามผลิตและจัดจำหน่ายสุรา ทำให้เกิดการแบ่งความแตกต่างของมาเฟียรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ ก่อนเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกใน ค.ศ.1929 กลุ่มมาเฟียที่มีอิทธิพลในช่วงการประกาศใช้กฎหมายห้ามผลิตและจัดจำหน่ายสุราใน ค.ศ.1920 ถือเป็นกลุ่มมาเฟียรุ่นเก่าที่รวมกลุ่มกันเพื่อปกป้องคุ้มครองความปลอดภัยและผลประโยชน์ของพวกเขา พวกเขาต้องการในการแสวงหากำไร ในขณะที่มาเฟียรุ่นใหม่จะรวมตัวกันเพื่อแสวงหาผลประโยชน์เป็นหลัก นอกจากนี้มาเฟียรุ่นเก่ามักปฏิบัติตามธรรมเนียมหรือการรักษาเกียรติ¹⁹ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 5 ข้อหลัก²⁰ คือ การไม่เปิดเผยความลับ การใช้เหตุผลและการทำงานเป็นทีม การให้เกียรติสุภาพสตรีและคนชรา การเป็นผู้ยืนหยัด และการมีอัตรา รวมไปถึงการไม่แสวงหาผลประโยชน์จากการค้าประเวณี การพนัน และการค้ายาเสพติด และปกป้องเกียรติของครอบครัวด้วยการแก้แค้นฝ่ายศัตรู ในขณะที่มาเฟียรุ่นใหม่ไม่ได้เคารพกฎกติกาดังกล่าวมากเท่าใดนัก จนท้ายที่สุดการยึดถือเกียรติตามแบบกลุ่มมาเฟียดั้งเดิมนั้นค่อย ๆ เลือนหายไป

¹⁵ Evan Andrews. (2013, 4 June). 7 Infamous Gangs of New York. History Stories. (online).

¹⁶ มาร์ิโอ พูโซ. (2556). เล่มเดิม. หน้า 270.

¹⁷ ในช่วงทศวรรษ 1920 เฉพาะในนครนิวยอร์กเพียงแห่งเดียว ปรากฏกลุ่มมาเฟียเชื้อสายอิตาลีถึง 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มโบแนโน (Bonanno), กลุ่มโคลอมโบ (Colombo), กลุ่มแกมบิโน (Gambino), กลุ่มจิโนเวส (Genovese) และกลุ่มลูคเชส (Lucchese).

¹⁸ Library of Congress. (2017). Italian Immigration : The Great Arrival. (online).

¹⁹ Jeffrey Goldberg. (2000, January). The Lives They Lived: Mario Puzo, b. 1920; Sammy the Bull Explains How The Mob Got Made. The New York Times. (online).

²⁰ ญัฐนันท์ คุณมาศ. (2546, มกราคม-มิถุนายน). มาเฟียต้นแบบในอิตาลีและอาชญากรรมจัดตั้งในสหภาพยุโรป. วารสารสังคมศาสตร์. 34(1): 461-462.

เหตุการณ์สำคัญ 2 เหตุการณ์ ที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในกลุ่มมาเฟียสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) การเกิดวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ใน ค.ศ.1929 ส่งผลให้รายได้ของกลุ่มมาเฟียอิตาลีลดลงจากการที่ธุรกิจที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของกลุ่มมาเฟียต้องปิดตัวลง ประกอบกับการขยายตัวของกลุ่มจากการรับผู้ประสบปัญหาว่างงาน ทำให้จำนวนสมาชิกทั้งกลุ่มตนเองและกลุ่มอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น จนนำไปสู่การทำสงครามระหว่างกลุ่มเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์และทรัพยากรต่าง ๆ ที่ลดน้อยลง และส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมาเฟียอิตาลีกลุ่มต่าง ๆ ในเวลาต่อมา

2) การยกเลิกกฎหมายห้ามการผลิตและจำหน่ายสุราใน ค.ศ.1933 ซึ่งกลุ่มมาเฟียอิตาลีรุ่นเก่าใช้การลักลอบผลิตและจัดจำหน่ายสุราเป็นช่องทางหารายได้หลักให้กับกลุ่ม ซึ่งการยกเลิกกฎหมายได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อรายได้ของกลุ่ม ดังเช่นการที่กลุ่มมาเฟียคอร์เลโอเนสังหารหัวหน้ากลุ่มมาเฟียอิตาลีกลุ่มอื่น เพื่อเข้าไปควบคุมธุรกิจการพนันทั้งหมดแทนในช่วง ค.ศ.1933

“การยกเลิกกฎหมายห้ามขายเหล้าทำความกระทบกระเทือนอย่างแรงให้กับอาณาจักรนี้ แต่นั่นแหละเขาเตรียมตัวระวังไว้แล้ว ในปี 1933 เขาส่งตัวแทนไปพบพี่ชายผู้ที่ควบคุมกิจกรรมการพนันทั้งหมดในแมนฮัตตัน... ตัวแทนของคอร์เลโอเนเสนอต่อมารานซาโนให้เป็นหุ้นส่วนเท่า ๆ กันที่จะเป็นประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่าย... แต่มารานซาโนมองการณ์ไกลและบอกปิดข้อเสนองของคอร์เลโอเนไปอย่างเหี้ยมหยาม”²¹

กลุ่มมาเฟียอิตาลีรุ่นใหม่ นับตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1920 เป็นต้นมา แตกต่างไปจากกลุ่มมาเฟียอิตาลีในอดีต โดยได้ละทิ้งเกียรติตามแบบกลุ่มมาเฟียอิตาลีดั้งเดิม และมักจะมีจุดมุ่งหมายและวิธีการดำเนินงานเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและสมาชิกกลุ่ม เพื่อทดแทนรายได้ที่สูญเสียไปในช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและการยกเลิกกฎหมายห้ามผลิตและจัดจำหน่ายสุรา โดยการเข้าไปประกอบธุรกิจผิดกฎหมายต่าง ๆ เช่น การเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้าประเวณี การพนัน และการค้ายาเสพติด และมักเข้าไปเกี่ยวข้องควบคุมธุรกิจที่ถูกกฎหมาย โดยเข้าไปแทรกแซงการดำเนินธุรกิจเหล่านั้นด้วยการผูกขาด เลี้ยงภาษี ช่มชู้ ทวงหนี้ ก่อการร้าย หรือบั่นทอน เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้จำนวนมหาศาล หากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวถูกขัดขวางโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ กลุ่มมาเฟียอิตาลีรุ่นใหม่ก็จะจ่ายสินบนแก่เจ้าหน้าที่บางรายเพื่อหลบเลี่ยงกฎหมาย หรือจ้างวานฆ่าบุคคลที่กลุ่มไม่พึงประสงค์²² ซึ่งขัดแย้งกับอุดมการณ์ของมาเฟียอิตาลีในอดีตอย่างสิ้นเชิง

กลุ่มมาเฟียอิตาลีสมัยใหม่ยังละทิ้งอุดมการณ์ดั้งเดิมอย่างการรับเฉพาะสมาชิกที่เป็นชาวซิซิลีเลียน การทำสงครามเฉพาะกับกลุ่มมาเฟียสัญชาติอื่น และการตามล้างแค้นศัตรูอย่างไม่ลดละ²³ เช่นเดียวกับในนวนิยายที่ดอน คอร์เลโอเน รับทอม เฮเจน (Tom Hagen) ลูกครึ่งเยอรมัน-ไอริช ดำรงตำแหน่งคอลลีโยรี (Consigliere) หรือตำแหน่งที่ปรึกษาของกลุ่ม โดยไม่สนการวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มมาเฟียอิตาลีกลุ่มอื่นที่ยังคงยึดถือเกียรติแบบดั้งเดิม

“เมื่อเขาได้รับการแต่งตั้งให้รักษาการ คอลลีโยรี พวกซิซิลีเลียนที่มีอำนาจตระกูลอื่นพุดถึง

ตระกูลคอร์เลโอเนอย่างหมิ่น ๆ ว่า ‘แก๊งไอริช’”²⁴

การที่ดอน คอร์เลโอเน จัดการประชุมกับหัวหน้ามาเฟียกลุ่มอื่น ๆ ตั้งสภากลุ่มมาเฟียขึ้นมาอย่างหลวม ๆ เพื่อจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มและเพื่อแก้ไขปัญหาคาความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ไม่ให้ลุกลามกลายเป็นสงคราม ซึ่งจะก่อให้เกิดผลเสียกับทุกฝ่าย

“เขาไม่ได้ประมาทเรื่องความมีอันตรายของงานที่เขาจัดทำอยู่ ในปีแรกเขาพบปะกับบรรดาหัวหน้าแก๊งต่าง ๆ ในนิวยอร์ก ปู่พื้นฐาน ชาวเสียดู เสนอกลุ่มอิทธิพลบางกลุ่มขึ้นมาที่สภาที่ก่อตั้งขึ้นกันอย่างหลวม ๆ นี่จะยอมรับนับถือ”²⁵

²¹ มารีโอ พุโซ. (2556). เล่มเดิม. หน้า 273.

²² 4 Dimensions การบริหารงานสืบสวน : กองบังคับการปราบปราม. (ม.ป.ป.). แนวคิดและทฤษฎีสืบสวนการสืบสวน. หน้า 111.

²³ ทวีป วรดิกล. (2541). การเมืองมืมหิน ตอน : มาเฟียปล้นชาติ. หน้า 51.

²⁴ มารีโอ พุโซ. (2556). เล่มเดิม. หน้า 76.

²⁵ แหล่งเดิม. หน้า 280.

การดำเนินงานประสานผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มมาเฟียต่าง ๆ โดยไม่ได้แบ่งแยกเชื้อชาติของดอน คอร์เลโอเนนั้น ตรงกับกรณีของลัคกี ลูเซียโน²⁶ ผู้ซึ่งกลายมาเป็นหัวหน้ากลุ่มมาเฟียอิตาลีที่มีบทบาทสำคัญในสหรัฐอเมริกา โดยเขาได้เริ่มต้นจากการกวาดล้างหัวหน้ากลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กคนอื่น ๆ ที่ยึดติดกับแนวคิดมาเฟียอิตาลีแบบดั้งเดิมและได้สร้างองค์กรอาชญากรรมแห่งชาติ (The National Crime Syndicate) ขึ้น²⁷ เพื่อประสานผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มโดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ผ่านการเจรจาและจัดสรรหุ้นในการประกอบธุรกิจตามแต่ละกลุ่ม โดยกลุ่มของลัคกี ลูเซียโนจะเน้นไปทางธุรกิจค้าประเวณีเป็นหลัก

บทบาทของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กทศวรรษ 1920 ถึง 1940

นับตั้งแต่การก่อตั้งกลุ่มมาเฟียอิตาลีขึ้นในสหรัฐอเมริกา กลุ่มมาเฟียอิตาลีได้มีบทบาทต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะบทบาทต่อผู้อพยพชาวอิตาลีในเมืองใหญ่ต่าง ๆ อย่างนครนิวยอร์ก และชิคาโก ที่มีผู้อพยพชาวอิตาลีอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก อันเกิดจากการมีความสัมพันธ์ทางด้านภาษาและวัฒนธรรมร่วมกันและจากการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันภายในชุมชนแออัด

ทางด้านสังคม บทบาทของกลุ่มมาเฟียอิตาลีเริ่มต้นจากการมีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้อพยพชาวอิตาลี โดยการอำนวยความสะดวกให้กับผู้อพยพชาวอิตาลีในการประกอบธุรกิจต่าง ๆ ทั้งธุรกิจที่ถูกกฎหมาย และธุรกิจผิดกฎหมาย ซึ่งการประกอบอาชีพของผู้อพยพเหล่านี้จำเป็นต้องจ่ายค่าคุ้มครองให้กับกลุ่มมาเฟียอิตาลีในพื้นที่²⁸ และกลุ่มมาเฟียอิตาลียังให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้อพยพชาวอิตาลีที่ไม่ได้รับการศึกษาให้สามารถประกอบอาชีพเป็นแรงงานในภาคธุรกิจต่าง ๆ²⁹ ดังเช่นเหตุการณ์ในนวนิยายที่ดอน คอร์เลโอเน ให้ความคุ้มครองชาวอิตาลีที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงในการค้าเหล้าเถื่อน

“เขาทำตัวเองให้เป็นผู้คุ้มครองครอบครัวชาวอิตาลีคนต่าง ๆ ที่ตั้งร้านขายเหล้าเล็ก ๆ อย่างผิดกฎหมายขึ้นที่บ้านของตนเพื่อขายเหล้าวิสกี้แก้วละ 15 เซ็นต์ให้กับกรมกรชายโส³⁰

การที่กลุ่มมาเฟียอิตาลีให้ความช่วยเหลือผู้อพยพชาวอิตาลีในพื้นที่นั้น ส่งผลให้ผู้อพยพเหล่านั้นเกิดความผูกพันและพร้อมที่จะช่วยปกปิดการกระทำความผิดของกลุ่มมาเฟีย

ทางด้านเศรษฐกิจ การขยายอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในเวลาต่อมาเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่สมาชิกสหภาพแรงงานบางส่วนเคยได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มมาเฟียอิตาลีมาก่อน จึงทำให้กลุ่มมาเฟียอิตาลีสามารถเข้าไปมีอิทธิพลในสหภาพแรงงาน³¹ เห็นได้จากการที่ดอน คอร์เลโอเนบีบบังคับผู้กำกับภาพยนตร์ให้ทำตามความต้องการโดยอาศัยสหภาพแรงงานเป็นเครื่องมือ

“...คุณมีปัญหากรรมกรอยู่ เพื่อนของผมสามารถรับประกันได้อย่างเต็มที่ว่าความยุ่งยากนั้นจะหายไป”³²

กลุ่มมาเฟียอิตาลีได้เข้าไปควบคุมสหภาพแรงงานโดยอาศัยสมาชิกสหภาพที่เป็นผู้อพยพชาวอิตาลี และใช้ประโยชน์จากสหภาพแรงงานในการบีบบังคับเจ้าของธุรกิจอื่น ๆ ให้ทำตามความต้องการของกลุ่ม

ทางด้านการเมือง ในช่วงปลายทศวรรษ 1920 เป็นต้นมา กลุ่มมาเฟียอิตาลีได้ขยายบทบาททางเศรษฐกิจจากการเข้าไปควบคุมแหล่งอบายมุขต่าง ๆ เช่น แหล่งค้าประเวณี แหล่งการพนัน และการค้ายาเสพติด³³ ซึ่งทำให้กลุ่มมีรายได้และ

²⁶ The Editors of Encyclopædia Britannica. (2017). **Lucky Luciano : American Crime Boss.** (online).

²⁷ Edna Buchanan. (1998, 7 Dec). **Lucky Luciano : Criminal Mastermind.** Time. (online).

²⁸ มารีโอ พูโซ. (2530). **ชาติทรนง.** หน้า 304.

²⁹ Stephen S. Hall. (1983, 15 May). **Italian-Americans coming into their own.** New York Times. (online).

³⁰ มารีโอ พูโซ. (2556). **เล่มเดิม.** หน้า 270.

³¹ Dan Bryan. (2012, 8 March). **The American Mafia in the Early 20th Century.** (online).

³² มารีโอ พูโซ. (2556). **เล่มเดิม.** หน้า 79.

³³ ทรีป วรดิลก. (2541). **เล่มเดิม.** หน้า 352.

อิทธิพลเพิ่มมากขึ้น จนนำไปสู่การเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในเวลาต่อมา ทำให้เกิดการตัดสินใจบนเจ้าหน้าที่รัฐบาลจากการเข้าไปเกี่ยวข้องกับธุรกิจผิดกฎหมาย เนื่องจากธุรกิจของกลุ่มมาเฟียอิตาลีทั้งที่ถูกและผิดกฎหมายถูกจับตามองจากรัฐบาล ซึ่งนำไปสู่การแก้ปัญหาของกลุ่มโดยการตัดสินใจบนเจ้าหน้าที่รัฐบาลในวงกว้าง ทั้งตำรวจ ศาล และนักการเมืองในพื้นที่³⁴ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับการแสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่ม เช่นเดียวกับการที่กลุ่มมาเฟียคอร์เลโอเนได้จ่ายเงินให้ตำรวจเจ้าหน้าที่รัฐบาล และนักการเมือง เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับธุรกิจของครอบครัว

“ระหว่างนี้เมื่อมันหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่บรรดาทุกบางคันของเขาถูกตำรวจจับ เจนโคจิ้ง
จ้างนายความ เก่ง ๆ ไว้คนหนึ่งที่มีเส้นสายหลายคนในกรมตำรวจและในวงการยุติธรรม
ระบบการจ่ายเงินติดสินบนก็ได้รับการจัดทำขึ้น”³⁵

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 กลุ่มมาเฟียอิตาลีกลับยิ่งเพิ่มบทบาทมากขึ้นจากการให้ความร่วมมือกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาซึ่งกลุ่มมาเฟียอิตาลีทั้งในนิวยอร์กและในเมืองชายฝั่งตะวันออกทั้งหมดได้รณรงค์ให้กลุ่มสหภาพแรงงานทำเรื่องที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของมาเฟียกลุ่มต่าง ๆ ดูแลรักษาความสงบป้องกันการก่อวินาศกรรมที่อาจจะเกิดขึ้น พร้อมทั้งยังเข้าไปขยายอิทธิพลในภาคธุรกิจของประเทศในช่วงสงคราม และยังมีความร่วมมือระหว่างหัวหน้ากลุ่มมาเฟียกับกองทัพสหรัฐอเมริกา โดยการให้ความช่วยเหลือฝ่ายสัมพันธมิตรยกพลขึ้นบกที่เกาะซิซิลีในประเทศอิตาลี เพื่อโค่นล้มอำนาจของมุสโสลินีอีกด้วย³⁶ รวมถึงการติดสินบนเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อป้องกันไม่ให้สมาชิกกลุ่มถูกเกณฑ์ทหาร และการได้รับคุ้มครองอาหารและน้ำมันเชื้อเพลิงเพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้จากในนวนิยายที่กลุ่มมาเฟียคอร์เลโอเนอาศัยการติดสินบนเจ้าหน้าที่รัฐบาลในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อสร้างผลประโยชน์ให้กับกลุ่มของตน

“ครอบครัวคอร์เลโอเนมีส่วนได้เสียในการหาแสตมป์อาหาร แสตมป์น้ำมัน และแม้แต่
การเดินทางโดยรถยนต์ในไคโรตลาดมืด สามารถช่วยทำสัญญาว่าจ้าง และสามารถช่วยหา
วัตถุดิบจากตลาดมืดป้อนบริษัทผลิตเครื่องแต่งกายที่ศูนย์ซึ่งได้รับวัตถุดิบมาไม่เพียงพอเพราะ
ไม่ได้มีสัญญากับทางรัฐบาลในเรื่องนี้ เขาสามารถแม้กระทั่งจัดการให้บรรดาคนหนุ่ม ๆ ใน
องค์กรของเขาที่จะต้องโดนเกณฑ์ไปรบนั้นไม่ต้องออกรบกับสงครามในต่างประเทศได้”³⁷

การติดสินบนเจ้าหน้าที่รัฐบาลทั้งตำรวจ ศาล และนักการเมือง ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มมาเฟียอิตาลีในการแสวงหาผลประโยชน์ทั้งจากธุรกิจที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย โดยแทบไม่มีการตรวจสอบและปราบปรามจากภาครัฐ

สรุป

การศึกษาสภาพสังคมของผู้อพยพชาวอิตาลีและกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก ในช่วงทศวรรษ 1920 ถึง 1940 ผ่านนวนิยายเรื่อง The Godfather ของมาริโอ พูโซ ได้สะท้อนถึงการอพยพของชาวอิตาลีมาในนครนิวยอร์กประเทศสหรัฐอเมริกา และการที่ผู้อพยพบางส่วนได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับตลาดจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์ก ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์กรอาชญากรรมที่ทรงอิทธิพลที่สุดในนครนิวยอร์กและสหรัฐอเมริกาทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยผ่านมุมมองของผู้เขียนซึ่งเป็นบุตรของผู้อพยพชาวอิตาลีที่มาตั้งถิ่นฐานในย่านเสื่อมโทรมของนครนิวยอร์ก ซึ่งผู้เขียนมีมุมมองว่า การเกิดขึ้นของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในสหรัฐอเมริกานั้นเกิดจากสภาวะกดดันจากปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้อพยพต้องเผชิญในสหรัฐอเมริกา ซึ่งแตกต่างจากมุมมองของนักเขียนคนอื่น ๆ ที่มองว่าการเกิดขึ้นของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กและสหรัฐอเมริกาเกิดจากอดีตสมาชิกกลุ่มมาเฟียที่อพยพมาจากประเทศอิตาลีเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้หากศึกษา

³⁴ Earl Jr. Johnson. (1962). *Organized Crime: Challenge to the American Legal System*. p. 412.

³⁵ มาริโอ พูโซ. (2556). เล่มเดิม. หน้า 270-271.

³⁶ ทวีป วรติลล. (2541). เล่มเดิม. หน้า 382-384.

³⁷ มาริโอ พูโซ. (2556). เล่มเดิม. หน้า 282.

งานเขียนที่เกี่ยวกับกลุ่มมาเฟียอิตาลีในสหรัฐอเมริกาจากมุมมองของนักเขียนชาวอเมริกันเพิ่มเติม เช่น งานเขียนเรื่อง The Wiseguy ของ Nicholas Pileggi ใน ค.ศ.1985, งานเขียนเรื่อง American Mafia : A History of Its Rise to Power ของ Thomas Reppetto ใน ค.ศ.2004 และงานเขียนเรื่อง Five Families : The Rise, Decline, and Resurgence of America's most Powerful Mafia Empires ของ Selwyn Raab ใน ค.ศ.2005 เป็นต้น ก็จะทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงจุดกำเนิดและบทบาทของกลุ่มมาเฟียอิตาลีในนครนิวยอร์กได้ครบถ้วนมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

เอกสารอ้างอิง

หลักฐานชั้นต้น

มาริโอ พูโซ. (2530). **ชาติพระนง**. แปลโดย ศศิธ. กรุงเทพฯ: สมิต.

มาริโอ พูโซ. (2556). **เดอะ ก๊อดฟาร์เธอร์**. แปลโดย ธนิต ธรรมสุคติ. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: มติชน.

Earl Jr. Johnson. (1962). **Organized Crime: Challenge to the American Legal System**. Retrieved October 3, 2017, from <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5118&context=jcl>

Francesca Bezzone. (2016, 9 July). **The Father of The Godfather: Mario Puzo**. L'Italo-Americano.

Retrieved September 6, 2017, from <http://www.italoamericano.org/story/2016-7-9/mario-puzo>

Jeffrey Goldberg. (2000, January). **The Lives They Lived: Mario Puzo, b. 1920; Sammy the Bull**

Explains How The Mob Got Made. The New York Times. Retrieved September 6, 2017, from <http://www.nytimes.com/2000/01/02/magazine/lives-they-lived-mario-puzo-b-1920-sammy-bull-explains-mob-got-made.html?mcubz=3>

Mario Puzo. (2009). **The Godfather**. 3rd ed. London: Arrow Books.

Stephen S. Hall. (1983, 15 May). **Italian-Americans coming into their own**. New York Times. Retrieved October 3, 2017, from <http://www.nytimes.com/1983/05/15/magazine/italian-americans-coming-into-their-own.html?pagewanted=all>

หลักฐานชั้นรอง

สรตศวัฒน์ ประดิษฐ์พงษ์. (2547, กรกฎาคม-ธันวาคม). มาเฟีย. **วารสารอักษรศาสตร์ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)**. 33(2): 197-216.

4 Dimensions การบริหารงานสืบสวน : กองบังคับการปราบปราม. (ม.ป.ป.). **แนวคิดและทฤษฎีสืบสวนการสืบสวน**. สืบค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2560, จาก http://www.csd.go.th/dimensions_csd/4dimensions-3.pdf

Dan Bryan. (2012, 8 March). **The American Mafia in the Early 20th Century**. Retrieved

October 2, 2017, from <https://www.americanhistoryusa.com/mafia-early-20th-century/>

Edna Buchanan. (1998, 7 December). **Lucky Luciano : Criminal Mastermind**. Time. Retrieved

November 3, 2017, from <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,989779,00.html>

Europol Public Information. (2013, June). **Threat Assessment : Italian Organised Crime**. Retrieved

September 8, 2017, from <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/threat-assessment-italian-organised-crime>

Evan Andrews. (2013, 4 June). **7 Infamous Gangs of New York**. History Stories. Retrieved

November 3, 2017, from <http://www.history.com/news/history-lists/7-infamous-gangs-of-new-york>

Kenneth St. John. (2014). **Mussolini's War on the Mafia**. Retrieved October 3, 2017, from

http://www.bckaleidoscope.org/uploads/9/2/6/6/92665638/5_2_s14_mussolinis_war_on_the_mafia.pdf

เอกสารอ้างอิง

- Library of Congress. (2017). **Italian Immigration : The Great Arrival**. Retrieved August 27, 2017, from <https://www.loc.gov/teachers/classroommaterials/presentationsandactivities/presentations/immigration/italian3.html>
- Michael Pollak. (2012, 29 June). **Coney Island's Big Hit**. Retrieved September 8, 2017, from <http://www.nytimes.com/2012/07/01/nyregion/answer-to-a-question-about-a-mobsters-death-in-coney-island.html?mcubz=3>
- Stanford University. (2017). **A very brief history of Sicily**. Retrieved November 3, 2017, from <https://web.stanford.edu/group/mountpolizzo/handbookPDF/MPHandbook5.pdf>
- The Editors of Encyclopædia Britannica. (2017). **Lucky Luciano : American Crime Boss**. Retrieved October 31, 2017, from <https://www.britannica.com/biography/Lucky-Luciano>

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเดินทางภายในประเทศจากการก่อตั้งสายการบิน

“ไทยแอร์เอเชีย” พ.ศ. 2547-2559

Format Change for Domestic Travel in Thailand from Established Airlines.

"Thai AirAsia" b.e. 2547-2559

ณัฐพงษ์ เลิศสรพทรัพย์

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเดินทางภายในประเทศจากการก่อตั้งสายการบินไทยแอร์เอเชีย ตั้งแต่ พ.ศ.2547-2559 โดยศึกษาข้อมูลจากกฎหมาย หนังสือ ปริญญานิพนธ์ ข่าว และวารสาร ที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นทางน้ำ ทางบกและทางอากาศ ซึ่งสามารถนำมาศึกษาในการวิจัยในครั้งนี้

พบว่าการเกิดธุรกิจสายการบินต้นทุนต่ำในประเทศไทยโดยเฉพาะสายการบินไทยแอร์เอเซียนั้น มีผลทำให้รูปแบบการเดินทางภายในประเทศไทย ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ที่ผู้โดยสารส่วนใหญ่ใช้รถไฟ รถบัส เริ่มมีความนิยมการโดยสารเครื่องบินของสายการบินต้นทุนต่ำแทน ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการเดินทางสำหรับคนในประเทศแต่เพียงเท่านั้น ยังเป็นเหตุให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างมากในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านการท่องเที่ยวภายในประเทศที่เติบโตขึ้นเนื่องด้วยราคาค่าโดยสารของสายการบินต้นทุนต่ำที่ไม่ได้สูงมาก ทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวกลุ่มวัยรุ่น และยังทำให้ธุรกิจต่าง ๆ เกิดขึ้นและเติบโตอย่างรวดเร็วเป็นจำนวนมาก เช่น ธุรกิจโรงแรม โฮสเทล (Hostel) เป็นต้น ทั้งยังสร้างผลกระทบให้กับภาคธุรกิจต่าง ๆ เช่น รถไฟ รถบัส รวมถึงสายการบินรูปแบบปกติที่ให้บริการแบบเต็มรูปแบบ ที่เหลาล้วนแล้วแต่ได้รับผลกระทบจากสายการบินต้นทุนต่ำที่มาแย่งส่วนแบ่งผู้โดยสารในตลาดไป นอกจากนี้สายการบินต้นทุนต่ำยังมีส่วนทำให้อุตสาหกรรมการบินในประเทศไทยเติบโตขึ้นเป็นอย่างมาก โดยเห็นได้จากการพัฒนาท่าอากาศยานหลาย ๆ แห่งในประเทศเพื่อการรองรับผู้โดยสารที่เพิ่มจำนวนขึ้น ซึ่งสิ่งที่ตามมาอีกคือธุรกิจเกี่ยวกับสนามบินที่ได้รับประโยชน์ไปด้วยเช่นกัน ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จึงเป็นมูลเหตุที่นำไปสู่การวิจัย เพื่อที่จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเดินทางภายในประเทศไทยจากการก่อตั้งสายการบินต้นทุนต่ำในประเทศไทยอย่างสายการบินไทยแอร์เอเซียนั่นเอง

คำสำคัญ: สายการบินต้นทุนต่ำ ไทยแอร์เอเชีย พัฒนาการสายการบิน

Abstract

This research article was aimed at studying the changes of domestic travel patterns from the established Thai AirAsia, from 2004 to 2016 year. By studying information from the laws, books, thesis, news and journals related to all kinds of transportation, whether by water, land and air, it can be used to study in this research.

It was found that the low-cost airlines business in Thailand especially Thai AirAsia, as a result, the domestic travel patterns in Thailand have changed from the original, most of the passengers are travel by train, by bus, to the popularity travel by plane of the low-cost airlines instead, which is not just changing travel patterns for the people in the country, also cause a change drastically in various aspects, such as the domestic tourism is growing because of fares of the low-cost airlines is not very high, make both Thai and foreign tourists increased, especially teenagers tourists, it also makes businesses formed and rapidly grew, such as hostel business etc., and also make an impact to the several business sector, such as

train, bus, including full service of normal airlines, these are all affected by low-cost airlines to compete for a share of the passenger in the market. In addition, low-cost airlines also make the aviation industry in growing up greatly, as seen from the development of several airport in the country, in order to accommodate the growing number of passengers. What another follows is about airport businesses that benefit as well. So these are the reasons that led to the research. In order to study the changes of domestic travel patterns from the established the low-cost airlines in Thailand, this is Thai AirAsia itself.

Keywords: low-cost airlines, Thai AirAsia, Airline, Aviation Development

บทนำ

รูปแบบการเดินทางภายในประเทศไทย (ก่อนการเกิดสายการบินต้นทุนต่ำ) นั้น มีหลายรูปแบบครอบคลุมทั้งทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ ซึ่งประเทศไทยแต่เดิมนั้นเน้นการคมนาคมทางน้ำเป็นหลักเพราะมีแม่น้ำลำคลองที่สะดวกแก่การคมนาคม เป็นจำนวนมาก ในขณะที่การคมนาคมทางบกในตอนนั้นยังไม่สะดวกและพาหนะยังมีข้อจำกัดอย่างเกวียนที่จำเป็นต้องใช้ แรงงานสัตว์ในการชักลาก ทำให้ต้องมีการพักอยู่เป็นระยะๆ ต่อมาการคมนาคมทางบกมีความก้าวหน้าทันสมัยขึ้น คือมี รถยนต์ และรถไฟเกิดขึ้น ทำให้การคมนาคมทางบกมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ประเทศไทยจึงมีการสร้างถนนและทางรถไฟ พร้อมทั้งมีการนำพาหนะเหล่านี้เข้ามาใช้ในประเทศอย่างแพร่หลาย ทำให้ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ต่อมาก็มีการนำเครื่องบินเข้ามาสาธิตการบินในประเทศไทย และมีการนำเครื่องบินมาใช้ในทางการทหารก่อนในช่วงแรก หลังจากนั้นก็เริ่มมาเป็นการบินเพื่อพาณิชย์ขึ้น ทั้งการขนส่งสินค้า พาสต์ ผู้โดยสาร หลังจากนั้นก็มีการบินขึ้นอย่างเต็มรูปแบบ มีทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน โดยเป็นสายการบินรูปแบบปกติ ที่ให้บริการอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งต่อมาก็มีสายการบินต้นทุนต่ำเกิดขึ้นครั้งแรกในไทย ทั้งนี้สายการบินไทยแอร์เอเชียก็เป็นสายการบินต้นทุนต่ำรายที่สองที่ดำเนินการให้บริการแบบสายการบินต้นทุนต่ำในไทย ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเดินทางภายในประเทศ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสายการบิน จากการก่อตั้งสายการบินไทยแอร์เอเชีย
2. เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสายการบิน จากการก่อตั้งสายการบินไทยแอร์เอเชีย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ใช้การวิเคราะห์ตีความข้อมูลจากเอกสารเป็นหลักทั้งจากหนังสือหนังสือพิมพ์ บทความ งานวิจัย สถิติ สื่อออนไลน์และนำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์ เอกสารหลักที่ใช้เป็นหลักฐานชั้นต้นในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย พระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 ลงวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2515 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2559) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) สถิติผู้โดยสารที่ใช้บริการสายการบินต้นทุนต่ำ เป็นต้น และใช้เอกสารรอง ได้แก่ งานวิจัย หนังสือ และบทความวิชาการต่าง ๆ เช่น งานวิจัยเรื่อง การตัดสินใจเลือกใช้บริการสายการบินต้นทุนต่ำ เป็นต้น

ผลการวิจัย

จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้การคมนาคมทางอากาศของไทยได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นคือ การเกิดสายการบินต้นทุนต่ำ ซึ่งทำให้ราคาบัตรโดยสารของเครื่องบินที่มีราคาแพงนั้นลดลง ทำให้กลุ่มลูกค้าเพิ่มมากขึ้น เพราะแต่เดิมกลุ่มลูกค้าที่โดยสาร

เครื่องบินในประเทศไทย มักเป็นกลุ่มกระเปาะหนักที่ต้องการความเร็วและสะดวกสบาย สายการบินรูปแบบปกติ (full service) จึงตอบโจทย์เฉพาะลูกค้ากลุ่มนี้เท่านั้น แต่สายการบินต้นทุนต่ำกำลังทำให้รูปแบบการเดินทางในประเทศไทยเปลี่ยนไปเมื่อการเดินทางทางอากาศ (โดยสายการบินต้นทุนต่ำ) ได้รับความนิยมขึ้นเรื่อย ๆ ในประเทศไทย ซึ่งในที่นี่จะขออธิบายถึงสถานการณ์ของทิศทางธุรกิจสายการบินในประเทศไทยก่อนเกิดการก่อตั้งสายการบินต้นทุนต่ำ รวมถึงการก่อตั้งสายการบินต้นทุนต่ำที่จะเกิดขึ้นในเวลาต่อมา

1 ทิศทางธุรกิจสายการบินในประเทศไทย

การแข่งขันของธุรกิจสายการบินภายในประเทศไทยเริ่มคึกคักมากขึ้น เนื่องจากรัฐบาลได้เปิดน่านฟ้าเสรีให้สายการบินเอกชนสามารถบินทับเส้นของการบินไทย เพราะแต่เดิมเส้นทางบินภายในประเทศของไทยถูกผูกโดยสายการบินไทยมาตลอด และต่อมาได้ยกเลิกเพดานราคาขั้นต่ำ ซึ่งเดิมทีประเทศไทยเคยมีการกำหนดราคาโดยสารขั้นต่ำและขั้นสูง โดยขั้นต่ำจะคิดราคาเฉลี่ยต่อกิโลเมตรของสายการบินที่ราคาถูกที่สุด ส่วนราคาขั้นสูงคิดราคาเฉลี่ยต่อกิโลเมตรของสายการบินที่ราคาแพงที่สุด ซึ่งในขณะนั้นการบินไทยเป็นสายการบินหลักในการให้บริการภายในประเทศ ความมุ่งหมายของการกำหนดราคาขั้นต่ำก็เพื่อป้องกันการตัดราคาเพื่อมุ่งหวังทำลายคู่แข่งทางธุรกิจ เพื่อรักษาโครงสร้างราคาโดยสาร และเพื่อให้สายการบินสามารถนำผลกำไรไปลงทุนต่อได้ ส่วนการกำหนดราคาขั้นสูงก็เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้โดยสาร เป็นการป้องกันการกำหนดราคาที่สูงเกินจำเป็นไป ต่อมาเมื่อรัฐบาลเปิดเสรีให้เอกชนเข้ามาทำการบินในประเทศไทยได้อย่างเสรี รวมกับการยกเลิกเพดานราคาขั้นต่ำ ทำให้สายการบินโดยเฉพาะสายการบินต้นทุนต่ำสามารถขายบัตรโดยสารในราคาต่ำลงได้¹ ซึ่งเมื่อสายการบินต่าง ๆ สามารถขายบัตรโดยสารได้ในราคาถูกลง จึงส่งผลให้เริ่มมีผู้ประกอบการธุรกิจสายการบินในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจากเดิมจะมีแต่สายการบินรูปแบบปกติที่ทำการบินในประเทศไทยได้ก็มีเพียงไม่กี่บริษัท อย่างเช่นการบินไทย และบางกอกแอร์เวย์ ก็เริ่มมีสายการบินคู่แข่งเกิดขึ้นตามมา เช่น สายการบินแอร์อันดามัน พีบีแอร์ ภูเก็ตแอร์ เป็นต้น จึงก่อให้เกิดการตัดราคาบัตรโดยสารในเส้นทางบินในประเทศขึ้น (แต่ยังไม่รุนแรงเหมือนกับในช่วงที่เกิดสายการบินต้นทุนต่ำขึ้น) โดยในกรณีของสายการบินภูเก็ตแอร์ที่เปิดบริการเมื่อ พ.ศ. 2545 ได้พยายามสร้างชื่อให้เป็นที่รู้จัก โดยการตัดราคาในเส้นทางกรุงเทพฯ-ภูเก็ต ซึ่งขณะนั้นราคาโดยสารของสายการบินไทยอยู่ที่ระดับ 5,300 บาท (ไป-กลับ) แต่สายการบินภูเก็ตแอร์กลับตัดราคาโดยจำหน่ายในราคาเพียงแค่ 4,840 บาท (ไป-กลับ) เท่านั้น²

ดังนั้นทิศทางของธุรกิจสายการบินในประเทศไทยเริ่มมีแนวโน้มในการแข่งขันด้านบัตรโดยสารให้มีราคาต่ำลง ซึ่งนั้นทำให้นักธุรกิจเล็งเห็นถึงโอกาสที่จะเปิดสายการบินต้นทุนต่ำในประเทศไทย เพราะสายการบินต้นทุนต่ำนั้นมีจุดเด่นอันสำคัญคือเรื่องของราคาโดยสารที่ถูกอยู่แล้ว สถานการณ์อุตสาหกรรมการบินโลกในขณะนั้น เป็นช่วงที่ธุรกิจสายการบินต้นทุนต่ำเริ่มรุกคืบเข้ามาในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ซึ่งแต่เดิมกระจุกตัวอยู่ในภูมิภาคอเมริกาเหนือจากนั้นก็รุกเข้าสู่ภูมิภาคยุโรป โดยในที่นี้จะกล่าวถึงการเกิดสายการบินต้นทุนต่ำขึ้นในประเทศมาเลเซีย ซึ่งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นเดียวกับประเทศไทย และต่อมาได้มีบทบาทโดยการขยายธุรกิจเข้ามาในประเทศไทย ต่อมาเป็นที่รู้จัก คือ สายการบินแอร์เอเชีย

ในประเทศไทยรัฐบาลได้ผ่อนคลायกฎระเบียบด้านการบิน และเริ่มอนุญาตให้มีสายการบินอื่น ๆ สามารถทำการบินภายในประเทศโดยยกเลิกการผูกขาดของสายการบินไทย ในปี 2546 รัฐบาลได้เปิดเสรีการบินภายในประเทศ รวมกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ที่ระบุให้มีการใช้ประโยชน์จากระบบโครงสร้างพื้นฐานอย่างคุ้มค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ “สนามบิน” ซึ่งประเทศไทยมีสนามบินเป็นจำนวนมากซึ่งกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ โดยสนามบินสามารถช่วยสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้³ จะเห็นว่าในช่วงนี้เองที่รัฐบาลเริ่มให้ความสนใจกับอุตสาหกรรมการบิน

¹ ศิริธารณี ผลวัฒน์. (2549). การตัดสินใจเลือกใช้บริการสายการบินต้นทุนต่ำ. หน้า 1.

² ยุทธศักดิ์ คณาสวัสดิ์. (2547). การรุกคืบของธุรกิจสายการบินราคาต่ำในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก. ส่งเสริมการลงทุน. 15 (1): หน้า 38.

³ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10.

โดยในช่วงนั้นท่าอากาศยานสุวรรณภูมิกำลังก่อสร้าง รัฐบาลจึงได้ปรับแก้กฎหมายเพื่อเอื้อต่อการเติบโตของธุรกิจการบินของไทย รวมทั้งต้องการให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางการบินของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีท่าอากาศยานสุวรรณภูมิเป็นประตูสู่ภูมิภาคนั้นเอง

ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในอุตสาหกรรมการบินของประเทศไทย คือ การเกิดสายการบินต้นทุนต่ำสายการบินแรกของไทยคือ สายการบิน “วันทูโก” ก่อตั้งโดยสายการบิน โอเรียนท์ไทย แอร์ไลน์ ได้เปิดให้บริการเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ในเส้นทางกรุงเทพฯ - เชียงใหม่ ด้วยราคาเพียงเที่ยวละ 999 บาททุกที่นั่งเท่านั้น⁴ หลังจากเกิดสายการบินต้นทุนต่ำสายแรกนั้น การแข่งขันอันดุเดือดกำลังจะเริ่มขึ้นเมื่อมีคู่แข่งอีกรายที่จะเข้ามาแย่งชิงผู้โดยสาร คือสายการบินไทยแอร์เอเชีย

2 กำเนิดสายการบินไทยแอร์เอเชีย

หลังจากที่สายการบินวันทูโกสายการบินต้นทุนต่ำสายแรกในประเทศไทย นั้นได้สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อธุรกิจการบินภายในประเทศ ทำให้ผู้โดยสารชาวไทยสามารถโดยสารเครื่องบินในราคาที่ถูกลงกว่าเดิม จึงได้มีสายการบินต้นทุนต่ำอีกรายเกิดขึ้นโดย บริษัท ไทยแอร์เอเชีย จำกัด ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2546 ด้วยทุนจดทะเบียนจำนวน 400,000,000 บาท โดยมีผู้ถือหุ้นรายใหญ่สองราย ได้แก่ (1) บริษัท เอเชีย เอวิเอชั่น จำกัด⁵ ถือหุ้นร้อยละ 51 ของจำนวนทุนจดทะเบียนของ บริษัท ไทยแอร์เอเชีย จำกัด และ AirAsia Investment (AAI)⁶ ถือหุ้นร้อยละ 49 โดยในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 สายการบินไทยแอร์เอเชียได้ดำเนินการเปิดเที่ยวบินระหว่างกรุงเทพฯ - สุโขทัย (จากนั้นตามด้วย ภูเก็ต หาดใหญ่ และขอนแก่น) โดยใช้เครื่องบินแบบ Boeing 737-300 ที่มีจำนวนในช่วงเริ่มต้นเพียง 2 ลำไว้ให้บริการ⁷

โดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งสายการบินต้นทุนต่ำโดยตรง คือ พระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 จากประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58⁸ ได้กำหนดให้ผู้ประกอบกิจการสายการบินจะต้องมีใบอนุญาตผู้ประกอบกิจการค้าขายในการเดินอากาศ ซึ่งออกโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ให้เป็นผู้ดำเนินการเดินอากาศ หรือได้รับสัมปทานจากรัฐ สำหรับการประกอบธุรกิจการขนส่งทางอากาศทุกประเภททั้งในและนอกประเทศไทย ดังนั้น การจัดตั้งสายการบินต้นทุนต่ำในประเทศไทยจึงต้องขออนุญาตตามข้อกำหนดนี้ หลักเกณฑ์การขออนุญาตประกอบกิจการค้าขายในการเดินอากาศ กำหนดไว้ว่า ผู้ซึ่งอนุญาตประกอบกิจการจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลต้องมีสัญชาติไทย มีสำนักงานใหญ่ของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทตั้งอยู่ในราชอาณาจักร และถือหุ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 51 ของหุ้นทั้งหมดต้องเป็นของบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลสัญชาติไทย หรือหน่วยงานรัฐ โดยในช่วง ตุลาคม พ.ศ. 2546 มีการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการถือครองหุ้นในสายการบินของชาวไทยกับชาวต่างชาติ โดยจากเดิมกำหนดให้ผู้ถือหุ้นชาวต่างชาติมีสิทธิถือครองหุ้นตามเพดานขั้นสูงสุดจากร้อยละ 30 เป็นร้อยละ 49 ซึ่งจะเอื้อประโยชน์แก่นักลงทุนต่างชาติรวมถึงสายการบินต่างชาติสนใจเข้ามาลงทุนจัดตั้งสายการบินต้นทุนต่ำในประเทศไทย⁹ นั่นคือสายการบินไทยแอร์เอเชีย สายการบินต้นทุนต่ำที่มีต่างชาติร่วมลงทุนจัดตั้งรายแรกของประเทศไทย โดยต่างชาติถือหุ้นถึงร้อยละ 49 ซึ่งก่อนหน้านี้มีสายการบินไทย Thai Airways International ที่สายการบิน

⁴ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). ธุรกิจสายการบิน = Airline bussiness. หน้า 35.

⁵ บริษัท เอเชีย เอวิเอชั่น จำกัด ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2549 ประกอบธุรกิจด้านการลงทุนโดยการถือหุ้นในบริษัทอื่น (Holding Company) โดยถือหุ้นในบริษัทสายการบินไทยแอร์เอเชียเพียงแห่งเดียว จีน คอร์ปอเรชั่นคือผู้ถือหุ้นหลัก

⁶ AAI เป็นบริษัทที่ประกอบธุรกิจด้านการลงทุนด้วยการถือหุ้นในบริษัทอื่น (Holding Company) โดยมี AirAsia Berhad (AAB) ถือหุ้นร้อยละ 100 ซึ่ง AirAsia Berhad เป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ของประเทศมาเลเซียโดยเป็นผู้ให้บริการสายการบินแอร์เอเชียในประเทศมาเลเซีย

⁷ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). เล่มเดิม. หน้า 36.

⁸ คณะปฏิวัติ. (2515) ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58.

⁹ อริย วิมุตสุนทร. (2552). ธุรกิจสายการบินต้นทุนต่ำ : ประเด็นข้อกฎหมายในการประกอบธุรกิจ. หน้า 114-120.

เดินอากาศไทยร่วมก่อตั้งกับสายการบินสแกนดิเนเวียแอร์ไลน์ (SAS) โดยเป็นสายการบินแรกในประเทศไทยที่มีการร่วมทุนกับต่างชาติ แต่ต่างชาติถือหุ้นเพียงร้อยละ 30 เท่านั้น

สายการบินการบินไทยแอร์เอเชียมีสโลแกนว่า “ใครๆ ก็บินได้” หรือ “Now Everyone Can Fly” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งเท่ากับเป็นการเสียดสีว่ารูปแบบการเดินทางการบินแบบเดิมในอดีตประชาชนทั่วไปไม่สามารถเดินทางโดยเครื่องบินได้ เนื่องจากค่าโดยสารเครื่องบินนั้นมีราคาที่สูงมาก แต่ปัจจุบันเมื่อมีสายการบินไทยแอร์เอเชียทุกคนสามารถเดินทางโดยเครื่องบินได้(ตามสโลแกน) นั้นเอง¹⁰

สิ่งที่ทำให้สายการบินไทยแอร์เอเชียมีความแตกต่าง คือ เป็นสายการบินของไทยสายการบินแรกที่มีการร่วมทุนของนักธุรกิจชาวไทยและชาวต่างชาติ และยังถือว่าสายการบินไทยแอร์เอเชียยังมีจุดกำเนิดมาจากอดีตนายกรัชมณตรี พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ทำให้สามารถเข้ามาบุกตลาดในประเทศไทย เพราะด้วยพลังของ ทักษิณ ชินวัตร ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี ช่วงปี 2544-2548 ซึ่ง “ชิน คอร์ปอเรชั่น” ที่ “ทักษิณ” ก่อตั้งขึ้น เริ่มขยายอาณาจักรจากธุรกิจสื่อสารไปสู่ธุรกิจอื่น ๆ ทั้งการเงิน สื่อ และการบิน โดยปี 2546 เป็นเวลา 2 ปี หลังจากทักษิณเป็นนายกรัฐมนตรี ได้เคลียร์ข้อกฎหมายให้ต่างชาติสามารถเข้ามาถือหุ้นในธุรกิจบินในประเทศไทยเพิ่มขึ้น จนเป็นที่มาของการร่วมทุนของกลุ่มชินกับแอร์เอเชียมาเลเซีย ตั้งไทยแอร์เอเชียในประเทศไทยได้นั้นเอง

แม้ว่าเที่ยวบินปฐมฤกษ์ของสายการบินที่บินจากกรุงเทพฯ - เชียงใหม่ จะเกิดเหตุการณ์เครื่องบินขัดข้อง จนต้องนำเครื่องบินลงจอดฉุกเฉินหลังจากทะยานขึ้นท้องฟ้าได้ไม่นาน โดยสาเหตุมาจากความขัดข้องของระบบเตือนภัย แต่เมื่อนักบินตรวจสอบพบปัญหาดังกล่าวนี้ก็ได้นำเครื่องลงจอดทันที ซึ่งแสดงถึงการดูแลด้านความปลอดภัยอย่างเต็มที่แก่ผู้โดยสาร แต่กรณีนี้ก็ไม่ได้สร้างผลกระทบต่อจำนวนที่นั่งในแต่ละเที่ยวบินของไทยแอร์เอเชีย โดยในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 มีการตรวจสอบพบว่าไม่มีผู้โดยสารแสดงความประสงค์จะยกเลิกเที่ยวบิน ซึ่งอัตราผู้โดยสารยังคงอยู่ที่ร้อยละ 70¹¹ ต่อจำนวนที่นั่งในแต่ละเที่ยวบิน

3 พัฒนาการของสายการบินไทยแอร์เอเชีย

สายการบินไทยแอร์เอเชียเป็นสายการบินต้นทุนต่ำที่เกิดขึ้นในยุคต้น ๆ ของประเทศไทย ซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมาของการดำเนินธุรกิจของสายการบินนี้ ก็ได้ผ่านช่วงเวลาที่ล้มลุกคลุกคลานของธุรกิจสายการบินต้นทุนต่ำในประเทศไทย อย่างกรณีอุบัติเหตุของสายการบินวันทูโก เที่ยวบินที่ โอจี ที่เกิดอุบัติเหตุขณะทำการลงจอดที่ท่าอากาศยานนานาชาติภูเก็ต เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2550 เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตทันที 89 ราย และบาดเจ็บ 41 ราย (ต่อมาเสียชีวิตเพิ่มอีก 1 ราย) ซึ่งทำให้ภาพลักษณ์ความปลอดภัยของสายการบินต้นทุนต่ำลดลง และเหตุการณ์นี้เองทำให้สายการบินวันทูโกถูกตรวจสอบมาตรฐานของสายการบิน โดยกรมการขนส่งทางอากาศ ซึ่งปรากฏว่าสายการบินวันทูโกไม่ปฏิบัติตามคู่มือที่ได้รับความเห็นชอบจากพนักงานเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมายว่าด้วยการเดินอากาศและไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยที่กรมการขนส่งทางอากาศกำหนด สายการบินวันทูโกจึงถูกสั่งพักใช้ใบรับรองผู้ดำเนินการอากาศเป็นระยะเวลา 30 วันตั้งแต่วันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 ถึงวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2551 จนในที่สุดได้สายการบินก็ต้องยุติกิจการลงในเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2553¹² ถือเป็นการปิดฉากสายการบินต้นทุนต่ำรายแรกของไทยไปอย่างน่าเสียดาย และด้วยเหตุนี้เองสายการบินต้นทุนต่ำในไทยจึงเหลือเพียงแค่ สายการบินไทยแอร์เอเชีย และสายการบินนกแอร์ ที่ดำเนินธุรกิจแข่งขันกันอย่างดุเดือดกันต่อไป

ต่อมาวิกฤติราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ราคาค่าต้นทุนเชื้อเพลิงขยับเพิ่มเป็นร้อยละ 50-60 ซึ่งจากเดิมค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของสายการบินต่าง ๆ จะอยู่ที่ประมาณร้อยละ 30-40 เท่านั้น ส่งผลให้ความสามารถในการทำกำไรของสายการบินลดลง โดยราคาน้ำมันพุ่งจาก 40 เหรียญสหรัฐต่อบาร์เรลเมื่อปี 2548 ขึ้นมาเกือบ 150 เหรียญสหรัฐในเดือน

¹⁰ ยุทธศักดิ์ คณาสวัสดิ์. (2547). การรุกคืบของธุรกิจสายการบินราคาต่ำในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก. ส่งเสริมการลงทุน. 15 (1) : หน้า 37.

¹¹ เหตุการณ์เครื่องบินแอร์เอเชียลงจอดฉุกเฉิน. (2547). เอกสารข่าวกรมประชาสัมพันธ์. 25 (35) : หน้า 3.

¹² สำนักข่าวไทย. (2560). ข่าวดังข้ามเวลา : Dead Landing รันเวย์มรณะ. สถานีโทรทัศน์สีกอง 9 อ.ส.ท. 20.30-21.30

กรกฎาคม 2551 ธุรกิจสายการบินในประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบอย่างหนัก จากราคาเชื้อเพลิงที่พุ่งสูงขึ้น โดยในปี 2551 สายการบินในประเทศไทย อย่างสายการบินไทยที่ได้ประสบกับการขาดทุนเป็นจำนวนเงินถึง 21,379 ล้านบาท ซึ่งเป็นจำนวนการขาดทุนที่สูงที่สุดในทศวรรษ 2550 ของการบินไทย ธุรกิจสายการบินในประเทศไทยจึงต้องปรับตัวเผชิญหน้าเพื่อรับมือกับวิกฤติราคาน้ำมันแพง โดยสายการบินรูปแบบปกติปรับตัวโดยการดึงดูดตลาด Premium ซึ่งมีกำลังซื้อสูงและเป็นตลาดที่มีความอ่อนไหวต่อราคาน้อยกว่า โดยมักจะเลือกใช้สายการบินจากคุณภาพของการให้บริการ สายการบินต้นทุนต่ำเองก็กระทบไม่น้อยไปกว่าสายการบินรูปแบบปกติแต่อย่างใด เนื่องจากมีต้นทุนเชื้อเพลิงที่ไม่ได้ต่ำอีกต่อไป สายการบินต้นทุนต่ำจึงพยายามประคับประคองธุรกิจให้อยู่รอด แต่กรณีของสายการบินต้นทุนต่ำไม่สามารถทำแบบสายการบินรูปแบบปกติได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดอยู่ที่การตั้งราคาบัตรโดยสารที่ไม่สูง และมีกลุ่มเป้าหมายเป็นตลาดผู้โดยสารที่ให้ความสำคัญกับราคามากกว่าบริการ ซึ่งเมื่อต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้สายการบินต้นทุนต่ำจำเป็นต้องปรับขึ้นค่าธรรมเนียมน้ำมันภายใต้ข้อจำกัดที่ไม่ต้องการให้ราคาบัตรโดยสารสุทธิเพิ่มสูงมากจนเกินไป หรือการจัดเก็บค่าธรรมเนียมสัมภาระเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถรักษาค่าโดยสารไว้ให้ไม่สูงมากนัก¹³ ซึ่งธุรกิจสายการบินต้นทุนต่ำเริ่มกลับมาทำกำไรได้ในช่วงให้หลังที่ราคาน้ำมันลดลง โดยในปี 2559 ราคาน้ำมันกลับมาอยู่ที่ 48 เหรียญสหรัฐต่อบาร์เรล ทำให้สายการบินในประเทศไทยมีผลประกอบการที่สวยงามกันถ้วนหน้า (ยกเว้นการบินไทย) โดยสายการบินไทยแอร์เอเชียเป็นสายการบินที่ทำกำไรได้มากที่สุดและเป็นสายการบินที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดในประเทศไทย และด้วยภาพลักษณ์ที่ดีและการโฆษณาอันโดดเด่นของสายการบินนั่นเอง ทำให้หากพูดถึงสายการบินต้นทุนต่ำในประเทศไทย “สายการบินไทยแอร์เอเชีย” มักจะเป็นตัวเลือกอันดับแรก ๆ ของผู้โดยสารที่จะใช้บริการสายการบินต้นทุนต่ำ

สายการบินไทยแอร์เอเชียเป็นสายการบินต้นทุนต่ำที่มีเครื่องบินประจำการมากที่สุดในประเทศไทย มีมากถึง 55 ลำ ใน พ.ศ. 2560 (ไม่นับรวมกับไทยแอร์เอเชียเอ็กซ์) ประกอบกับการมีเส้นทางบินที่ครอบคลุมทุกภูมิภาคทั่วประเทศไทย ทำให้สายการบินไทยแอร์เอเชียมีตัวเลขส่วนแบ่งในตลาดผู้โดยสารเป็นอันดับต้น ๆ ตลอด จากข้อมูลในแผนภูมิเป็นข้อมูลส่วนแบ่งตลาดผู้โดยสารในประเทศไทยปี 2559 จะเห็นว่าสายการบินไทยแอร์เอเชียมีส่วนแบ่งในตลาดผู้โดยสารในประเทศไทยมาเป็นอันดับ 1 ที่ 29.5% ตามด้วยสายการบินนกแอร์และสายการบินไทยไลอ้อนแอร์ที่มีส่วนแบ่งในตลาดอยู่ที่ 20.3% และ 18.7% ตามลำดับ

และหากเป็นส่วนแบ่งผู้โดยสารในประเทศเฉพาะในกลุ่มสายการบินต้นทุนต่ำเท่านั้น สายการบินไทยแอร์เอเชียก็ยังคงครองอันดับ 1 ที่ 36.9% ซึ่งอันดับที่ 2 ก็คือสายการบินนกแอร์ ที่ 35.6% ส่วนอันดับที่ 3 คือสายการบินไทยไลอ้อนแอร์ ซึ่งจากข้อมูลในแผนภูมิเป็นข้อมูลในปี 2558 สายการบินนี้ยังเปิดดำเนินการเพียงแค่ว่าไม่กี่ปีเท่านั้น แต่ก้าวขึ้นมาแย่งผู้โดยสารกับสายการบินต้นทุนต่ำรายเดิมได้อย่างรวดเร็ว

ผู้บริหารของไทย ไลอ้อน แอร์ ยังเปิดเผยอีกว่าการเปิดตัวของไทยไลอ้อนแอร์ที่ผ่านมา ทำให้ผู้คนในประเทศไทยเปลี่ยนวิธีการเดินทางเป็นมาเดินทางด้วยเครื่องบินมากขึ้น ที่ผ่านมาสายการบินมีอัตราการบรรทุกผู้โดยสารถึงกว่าร้อยละ 90 และแม้ว่าจะเพิ่มเที่ยวบินในเส้นทางต่าง ๆ มากมายนั้น อัตราการบรรทุกก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงมากนัก และไม่เพียงแต่ของสายการบินไทยไลอ้อนแอร์ สายการบินคู่แข่ง ที่บินอยู่เดิม อย่างไทยแอร์เอเชียและนกแอร์ก็ยังคงมีความถี่ และอัตราการบรรทุกไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก นั้นแสดงให้เห็นว่า การที่สายการบินไทยไลอ้อนแอร์เข้ามานั้นเป็นการเปิดตลาดกลุ่มใหม่ดึงดูดคนเดินทางใหม่ ๆ ที่ไม่เคยเดินทางให้มาใช้เครื่องบินมากกว่า และตลาดก็ยังมีช่องที่จะเติบโต โดยในปัจจุบัน สายการบินไทยไลอ้อน แอร์ให้บริการเที่ยวบิน 39 เที่ยวบิน (ไป-กลับ) ต่อวันจากท่าอากาศยานดอนเมือง¹⁴ (ข้อมูลปี 2558)

¹³ สายการบินต้นทุนต่ำปรับกลยุทธ์เพื่อให้อยู่รอด. (2551). ผู้ส่งออก. 21(503) : หน้า 30.

¹⁴ จักรกริช ประเสริฐวิทย์. (2558). Thai Lion air เปิดตลาดต่างประเทศ เริ่มบินสิงคโปร์. TheAero. (23) : หน้า 42-45.

4 ผลกระทบจากสายการบินต้นทุนต่ำ “ไทยแอร์เอเชีย”

ประเทศไทยก็เช่นเดียวกับพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลกที่ได้รับผลกระทบจากการเกิดธุรกิจการให้บริการของสายการบินต้นทุนต่ำ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเดินทางภายในประเทศเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลกระทบในแต่ละด้าน ดังนี้คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการท่องเที่ยว และด้านสิ่งแวดล้อม

4.1 ด้านเศรษฐกิจ

สายการบินต้นทุนต่ำนั้น มีส่วนช่วยกระจายความเจริญให้กับประเทศไทย เนื่องจากประชาชนในประเทศสามารถเดินทางภายในประเทศได้สะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้นในขณะที่ค่าโดยสารไม่ได้สูงตามไปด้วย เมื่อการเดินทางภายในประเทศสะดวก เศรษฐกิจของเมืองใหญ่ ๆ ตามภูมิภาคต่าง ๆ ก็ดีขึ้นไปด้วย เช่น การตั้งศูนย์การค้า ศูนย์ประชุม ทำให้เศรษฐกิจบริเวณนั้นเติบโตยิ่งขึ้น มีผลให้เกิดการจ้างงานในพื้นที่ ลดการอพยพเข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ ได้อีกทางหนึ่ง อีกทั้งยังก่อให้เกิดการพัฒนาเมืองขึ้น อาทิ การพัฒนาระบบขนส่งมวลชน อย่างการขยายสนามบิน ปรับปรุงถนนเชื่อมสนามบิน นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดธุรกิจอื่น ๆ ตามมา อาทิ โรงแรม ร้านอาหาร เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลต่อธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น ตัวแทนจำหน่ายบริการทางการท่องเที่ยว บริษัทจัดนำเที่ยว และโรงแรม สามารถเสนอขายรายการนำเที่ยวหรือแพ็คเกจได้หลายรูปแบบในราคาที่ประหยัดหรือถูกลง ซึ่งจะส่งเสริมการขายตัวของภาคธุรกิจ เพราะเมื่อนักท่องเที่ยวสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในส่วนของการเดินทาง ก็จะมีเงินในการใช้จ่ายเป็นค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าของที่ระลึก และการจับจ่ายใช้สอยอื่น ๆ ได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจโรงแรมเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับกระแสการเดินทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวระดับกลางและระดับล่าง โดยมีแนวโน้มจะเติบโตมากขึ้น ทั้งด้านอัตราการเข้าพักเฉลี่ยและจำนวนโรงแรมนั่นเอง

4.2 ด้านสังคม

การเดินทางภายในประเทศสะดวกสบายขึ้น ประชาชนสามารถเดินทางถึงที่หมายได้ในระยะเวลาอันสั้น จึงถือเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศอีกทางหนึ่ง ทั้งยังเป็นการเดินทางที่ปลอดภัยมากขึ้น อันเนื่องมาจากการเดินทางด้วยเครื่องบินนั้นเป็นการเดินทางที่ปลอดภัยที่สุดมากกว่าพาหนะประเภทอื่น และเมื่อมีตัวเลือกในการเดินทางที่มากขึ้นจากการเกิดสายการบินต้นทุนต่ำนั้น จะส่งผลให้เกิดการแข่งขันในภาคธุรกิจการบินและภาคการขนส่งอื่น ๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรถไฟ รถบัสหรือสายการบินต้นทุนต่ำด้วยตนเอง ทั้งในด้านราคาค่าโดยสาร การอำนวยความสะดวกเรื่องช่องทางการซื้อบัตรโดยสารและช่องทางชำระเงินที่สะดวก เช่น ที่ร้านสะดวกซื้อ หรือตู้ ATM เป็นต้น คุณภาพและการให้บริการ ซึ่งธุรกิจต่าง ๆ ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาประสิทธิภาพให้ดีขึ้น อันจะส่งผลให้ผู้โดยสารได้รับการบริการที่ดียิ่งขึ้นไปอีก

4.3 ด้านการท่องเที่ยว

สายการบินต้นทุนต่ำกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีการเดินทางโดยเครื่องบินมากขึ้น และขยายเส้นทางท่องเที่ยวได้กว้างขวางขึ้น ด้วยราคาบัตรโดยสารเครื่องบินที่ถูกลงอย่างมากจะเป็นตัวจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น เชียงใหม่ ภูเก็ต กระบี่ มากขึ้น แทนที่จะท่องเที่ยวอยู่ในกรุงเทพฯ เพียงอย่างเดียว จึงเป็นการกระจายนักท่องเที่ยว และทำให้สะดวกสบายในการบินตรงมากขึ้น ทั้งยังทำให้เกิดการขยายตัวของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะตลาดนักท่องเที่ยวระดับกลางและระดับล่างที่มีงบประมาณจำกัดในการเดินทาง รวมทั้งทำให้มีการขยายตัวในกลุ่มนักท่องเที่ยวจากประเทศเพื่อนบ้านและในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นการส่งเสริมให้เมืองหลักในประเทศไทย เช่น เชียงใหม่ภูเก็ต รวมทั้งเมืองใหญ่อื่น ๆ เป็นศูนย์กลางทางการบิน และเป็นประตูสู่ประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ ได้อีกด้วย ในส่วนของนักท่องเที่ยวต่างชาติ สายการบินต้นทุนต่ำสามารถเพิ่มความถี่ในการเดินทางของนักท่องเที่ยวต่างชาติมากขึ้น โดยนักท่องเที่ยวมีโอกาสเดินทางได้บ่อยขึ้น เพราะจากเดิมอาจเดินทางมาได้เพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น แต่ด้วยราคาบัตรโดยสารที่ถูกลงทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสเลือกเดินทางได้มากกว่า 1 ครั้ง ต่อปี โดยส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมาเลเซียและสิงคโปร์สามารถเดินทางมาประเทศไทยในช่วงสุดสัปดาห์ได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะการเดินทางเข้าภูเก็ตและเชียงใหม่ซึ่งจะทำให้ประเทศ

ไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้โดยรวมมากขึ้น แต่วันพักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวสั้นลง และในทางกลับกันสายการบินต้นทุนต่ำไม่ได้เพียงแต่เปิดเส้นทางบินในประเทศเท่านั้น แต่มีการเปิดเส้นทางบินไปยังต่างประเทศด้วย จึงเป็นการเพิ่มทางเลือกในการเดินทางไปเที่ยวที่มากขึ้นแก่นักท่องเที่ยวชาวไทย ทำให้นักท่องเที่ยวไทยสามารถเดินทางออกไปเที่ยวต่างประเทศได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น และจำนวนนักท่องเที่ยวไทยไปเที่ยวต่างประเทศก็เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย

4.4 ด้านสิ่งแวดล้อม

การเกิดสายการบินต้นทุนต่ำ ย่อมทำให้ความหนาแน่นของจำนวนเที่ยวบินในประเทศเพิ่มขึ้นตามไปด้วย มีผลทำให้มลพิษทางเสียงซึ่งจะกระทบต่อผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้สนามบิน ซึ่งมีมลพิษทางเสียงเป็นสิ่งที่อันตราย อันดับแรกมีงานวิจัยจำนวนมากที่พบว่า หากคนเราได้รับเสียงดังจากเครื่องบินมากเกินไป คือตั้งแต่ 80 เดซิเบลขึ้นไป (ระดับความดังของเสียง) จะทำให้เกิดโรคความดันโลหิต รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงการนอนหลับ และมีผลต่อระบบย่อยอาหาร ทำให้มีความเครียดต่อจิตใจและร่างกาย นอกจากนี้ผู้ที่อยู่อาศัยใกล้สนามบิน ยังอาจได้รับผลกระทบจากภาวะมลพิษทางอากาศ โดยมีงานศึกษาที่กล่าวถึงมลพิษต่าง ๆ ที่จะพบในบริเวณรอบ ๆ สนามบิน อันเกิดจากไอเสียของเครื่องยนต์ของอากาศยาน คาร์บอนมอนนอกไซด์ และสารเคมีที่รั่วไหล มีรวมประมาณ 79 ชนิดตั้งแต่อาซิไคดิลไฮโดรถึงยูเรีย สารมลพิษพวกนี้จะก่อให้เกิดโรคมามากกว่า 39 โรค เช่น โรคมะเร็ง โรคภูมิแพ้ โรคปอด โรคโลหิตจาง เป็นต้น¹⁵

ยิ่งไปกว่านั้นเครื่องบินยังเป็นพาหนะที่ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมาเป็นจำนวนมาก โดยสายการบินต้นทุนต่ำที่จำเป็นต้องใช้เครื่องบินเป็นพาหนะในการให้บริการจึงมีส่วนทำให้โลกเกิดภาวะเรือนกระจก ซึ่งในอนาคตอาจทำให้ประเทศต้องเสี่ยงประมาณไปกับการรักษาสีสิ่งแวดล้อมในอนาคตได้

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเดินทางจากการก่อตั้งสายการบินไทยแอร์เอเชียพบว่า สายการบินไทยแอร์เอเชียมีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนพฤติกรรมการเดินทางภายในประเทศของไทย เพราะด้วยจุดเด่นของสายการบินต้นทุนต่ำหลายประการไม่ว่าจะเป็นด้านราคาหรือความสะดวกรวดเร็ว จึงทำให้สายการบินต้นทุนต่ำเริ่มได้รับความนิยมและเป็นที่เลือกแรก ๆ ที่ผู้คนนึกถึงเป็นอันดับต้นๆ สายการบินไทยแอร์เอเชียจึงเป็นสายการบินต้นทุนต่ำรายสำคัญรายหนึ่งที่ได้เข้ามาดำเนินธุรกิจในประเทศไทย ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเดินทางของคนในประเทศไทย ซึ่งได้สร้างทั้งผลดีแก่ภาคธุรกิจต่าง ๆ เช่น ธุรกิจโรงแรมที่พัก สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เป็นต้น และสร้างผลเสียแก่ภาคธุรกิจต่าง ๆ เช่น ธุรกิจขนส่งที่มีอยู่เดิมเช่น สายการบินรูปแบบปกติหรือรถโดยสารประจำทาง (บขส.) เป็นต้น จากการเข้ามาแย่งส่วนแบ่งในตลาดไป ทั้งยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศจากการท่องเที่ยว ประชาชนในประเทศมีทางเลือกในการเดินทางในประเทศที่มีคุณภาพที่ดีขึ้น แม้ไม่อาจเท่ากับสายการบินรูปแบบปกติ แต่ก็ยังดีกว่ารถบัสและรถไฟซึ่งคุณภาพในการให้บริการที่ย่ำแย่และมีความล่าช้า ยังมีส่วนช่วยลดปัญหาอุบัติเหตุอีกด้วย เนื่องจากช่วยลดการใช้รถยนต์ส่วนตัวในการเดินทางกลับภูมิลำเนาของคนในประเทศมาใช้ในการเดินทางด้วยเครื่องบินซึ่งมีความปลอดภัยมากกว่ารถยนต์ สายการบินต้นทุนต่ำจึงมีส่วนช่วยลดอุบัติเหตุทางท้องถนนของประเทศไทยได้ สายการบินต้นทุนต่ำยังทำให้ผู้โดยสารได้ประโยชน์จากการลดราคาโดยการแข่งขันเพื่อแย่งลูกค้าอีกด้วย โดยรวมนี้กล่าวได้ว่าการเกิดสายการบินต้นทุนต่ำ (สายการบินไทยแอร์เอเชีย) ในประเทศไทยมีผลดีมากกว่าผลเสียในภาพรวมทั้งหมดนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

หากสนใจศึกษาเพิ่มเติมสามารถค้นคว้าข้อมูลตามเอกสารอ้างอิง หรือสอบถามได้ที่ natsapong.his@g.swu.ac.th

¹⁵ ประศักดิ์ ถาวรยุติการต์. (2552). ภาวะมลพิษที่เกิดจากสนามบิน. (ออนไลน์).

เอกสารอ้างอิง

กฎหมายคำประกาศ

สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2550). **แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554**.
คณะปฏิวัติ. (2515, 26 มกราคม). **ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58**.

หนังสือ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **ธุรกิจสายการบิน = Airline bussiness**. กรุงเทพฯ: เพรสแอนด์ดีไซน์ จำกัด

วิทยานิพนธ์

ศิริธารณี ผลวัฒน์. (2549). **การตัดสินใจเลือกใช้บริการสายการบินต้นทุนต่ำ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
อริย วิมุตติสุนทร. (2552). **ธุรกิจสายการบินต้นทุนต่ำ : ประเด็นข้อกฎหมายในการประกอบธุรกิจ**. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, สาขากฎหมายธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทความในวารสาร

จักรกริช ประเสริฐวิทย์. (2558). **Thai Lion air เปิดตลาดต่างประเทศ เริ่มบินสิงคโปร์**. TheAero, 23, 42-45.
ยุทธศักดิ์ ฅณาสวัสดิ์. (2547). **การรุกคืบของธุรกิจสายการบินราคาต่ำในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก**. ส่งเสริมการลงทุน, 15 (1), 38.
สายการบินต้นทุนต่ำปรับกลยุทธ์เพื่อให้อยู่รอด. (2551). ผู้ส่งออก, 21 (503), 30.
เหตุการณ์เครื่องบินแอร์เอเชียลงจอดฉุกเฉิน. (2547). เอกสารข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 25 (35), 3.

รายการโทรทัศน์

สำนักข่าวไทย. (2560, 26 มิถุนายน). **ข่าวดั่งข้ามเวลา : Dead Landing รันเวย์มรณะ**. สถานีโทรทัศน์สีกอง 9 อ.ส.ม.ท., 20.30-21.30 น.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ประสงค์ดี ถาวรยุติการต์. (5 พฤศจิกายน 2552). **ภาวะมลพิษที่เกิดจากสนามบิน**. สืบค้นจาก
<http://oknation.nationtv.tv/blog/udif/2009/11/05/entry-1>

ค่านิยมในการรักษาแบบแพทย์แผนตะวันตกของกลุ่มชนชั้นสูง ในสมัยรัชกาลที่ 5

Values of Western Medicine with Aristocracy in King Rama V.

กษามาส สมอราม¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาค่านิยมการรักษาแบบแพทย์แผนตะวันตกของไทย ซึ่งเริ่มปรากฏให้เห็นในสมัยอยุธยา ตรงกับแผ่นดินของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และปรากฏให้เห็นเด่นชัดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จากการศึกษาที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นว่า ค่านิยมในการรักษาแบบแพทย์แผนไทยที่มีมาแต่โบราณ ถูกอิทธิพลของการแพทย์แผนตะวันตกเข้ามาลดค่านิยมในการแพทย์แผนไทยอย่างช้า ๆ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย ซึ่งเห็นได้ชัดจากกลุ่มชนชั้นสูงในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทความเรื่องค่านิยมในการรักษาแบบแพทย์แผนตะวันตกของกลุ่มชนชั้นสูง ในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้ จึงได้มีการศึกษาในบันทึกของชาวต่างชาติ พระราชพงศาวดาร เป็นต้น เพื่อนำหลักฐานที่ได้ มาวิเคราะห์ถึงปัจจัยในหลากหลายด้านที่กล่าวได้ว่าทำให้กลุ่มชนชั้นสูงเป็นผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในวงการแพทย์ของไทย

คำสำคัญ: การแพทย์แผนตะวันตก กลุ่มชนชั้นสูง สมัยรัชกาลที่ 5

Abstract

This article studied about Values of western medicine in Thai. It appeared in Ayutthaya era, King Narai and mostly appeared in King Chulalongkorn. As a result, Values of Thai medicine was reduce by the western medicine and make a change in Thai social especially in aristocracy of King Chulalongkorn. In this article was study in foreign diary, royal annals etc. to discuss the factor and prove that the values of western medicine in aristocracy was important for the changing of Thai medicine.

Keywords: Western medicine, Aristocracy, King Chulalongkorn

บทนำ

ในปัจจุบัน การรักษาทางการแพทย์ที่คุ้นชินในชีวิตประจำวันของเรา คือ การแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งเป็นการรักษาที่รับวิทยาการจากทางตะวันตกเข้ามาปรับใช้ในสังคมไทย การแพทย์แผนตะวันตกเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน และเริ่มปรากฏให้เห็นชัดเจนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โดยกลุ่มชนชั้นสูงเป็นกลุ่มที่แสดงให้เห็นค่านิยมในการแพทย์แผนตะวันตก และผลที่เกิดขึ้นจากการรับการแพทย์แผนตะวันตกได้เป็นอย่างดี

การแพทย์แผนตะวันตก แรกเริ่มเข้ามาในสมัยอยุธยา ตรงกับแผ่นดินของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และได้หายไปเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) นายแพทย์บริดเลย์ ได้นำวิทยาการทางการแพทย์แผนตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ความรู้ ทำการรักษาต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย และเป็นจุดเริ่มต้นให้กลุ่มชนชั้นสูงสนใจในการแพทย์แผนตะวันตก เมื่อได้รับการสนับสนุนจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเพิ่มความนิยมในการแพทย์แผนตะวันตกมีมากขึ้นเรื่อย ๆ และส่งผลให้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กลุ่มชนชั้นสูงมีค่านิยมในการรักษาด้วยการแพทย์แผนตะวันตก และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยมีกลุ่มชนชั้นสูงเป็นผู้นำ เช่น การยกเลิกวิธีการรักษาหลังจากการคลอດ การตั้งโรงพยาบาลที่มีการรักษาแบบตะวันตก เป็นต้น

¹นิสิตภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อค่านิยมของชนชั้นสูงในสมัยรัชกาลที่ 5 ในเรื่องการแพทย์แผนตะวันตก และผลที่เกิดขึ้นจากการรับความรู้ทางการแพทย์แบบตะวันตกของกลุ่มชนชั้นสูงในสมัยรัชกาลที่ 5

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาค่านิยมการรักษาแบบแพทย์แผนตะวันตกในกลุ่มชนชั้นสูงสมัยรัชกาลที่ 5 โดยวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง โดยมุ่งเน้นการศึกษาที่กลุ่มชนชั้นสูงสมัยรัชกาลที่ 5 รวมถึงชาวตะวันตกที่มีบทบาททางการแพทย์เป็นสำคัญ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการค้นคว้าเรื่อง ค่านิยมการรักษาแบบแพทย์แผนตะวันตกของกลุ่มชนชั้นสูงในสมัยรัชกาลที่ 5 มีดังนี้

วรรณพร บุญญาสลิติย์. (2548). *การตอบโต้และตอบสนองต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงแบบตะวันตกของเจ้านายฝ่ายในในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2394-พ.ศ. 2468)*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาการตอบโต้และตอบสนองต่อวัฒนธรรมตะวันตกของเจ้านายฝ่ายใน โดยศึกษาเกี่ยวกับพระราชนิยม และศึกษาการปรับตัวในด้านการแต่งกาย, สิ่งของ, บทบาทของเจ้านายฝ่ายใน เป็นต้น รวมถึงในเรื่องการรักษาพยาบาลของเจ้านายฝ่ายในในสมัยรัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 6 ซึ่งงานบทความฉบับนี้มีการศึกษาเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลในสมัย รัชกาลที่ 5 ทำให้เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยของผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ยุวดี ตปนิยากร. (2522). *วิวัฒนาการของการแพทย์ไทยตั้งแต่สมัยเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาลักษณะการแพทย์แผนโบราณก่อนการเข้ามาของการแพทย์แบบตะวันตกในช่วงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ศึกษาบทบาทของมิชชันนารีอเมริกันและผู้นำการแพทย์แผนตะวันตกเข้ามาในไทยในการรักษาโรค, การเผยแพร่ความรู้ทางการแพทย์แบบตะวันตก เป็นต้น และศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านการแพทย์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งแบ่งออกเป็นปัจจัยต่าง ๆ เช่น การระบาดของโรค หรือ ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น โดยขอบเขตของงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ศึกษาลักษณะการแพทย์ของไทยตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับงานวิจัยของผู้วิจัย แต่มีความแตกต่างกันตรงที่ผู้วิจัยเน้นศึกษาการแพทย์ในกลุ่มชนชั้นสูง

ผลการวิจัย

ประเทศไทยในอดีตมีแนวทางการรักษาตามแบบแพทย์แผนไทย โดยการแพทย์ของไทยมีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและประเพณี เช่น โสยศาสตร์ คาลาอาคม เป็นต้น สมุนไพรรักษาในท้องถิ่นมาแต่เดิมก่อนที่จะรับความรู้จาก “การแพทย์อายุรเวท”² ของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และรับความรู้การแพทย์แผนจีน ซึ่งมีการรักษาที่แตกต่างไปจากของไทยแต่เดิม กล่าวคือ การวินิจฉัยโรคทางการแพทย์ไทยมีการอาศัยธาตุสมุฏฐานมาประกอบการรักษา คือ เชื่อว่าร่างกายประกอบด้วยธาตุ 4 ธาตุ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ เมื่อร่างกายเจ็บป่วยแสดงว่าธาตุทั้งสี่ในร่างกายไม่สมดุลกัน

² การแพทย์อายุรเวท มาจากคัมภีร์อายุรเวทของอินเดีย กล่าวถึงการแพทย์แผนโบราณของอินเดีย เช่น การศัลยกรรม ศึกษาร่างกายมนุษย์ รวมถึงข้อสังเกตของโรคต่าง ๆ เช่น วัณโรคปอด ไข้จับสั่น เป็นต้น

ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้มีการสร้างโรคยาศาลหรือโรงพยาบาล ปัจจุบันโรคยาศาลที่ยังเหลือและสมบูรณ์ที่สุด คือ กุ๋บ้านเขว้า จังหวัดมหาสารคาม³ นอกจากการตั้งโรคยาศาลแล้ว ยังพบบันทึกการใช้สมุนไพร ส่วนใหญ่ใช้ในการปรับธาตุทั้งสี่ในร่างกาย

สมัยสุโขทัยมีหลักฐานที่ทำให้ทราบถึงโรคที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนั้น ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาที่ 1 โดยพบว่ามีการเกิดโรคหิด โรคเรื้อน เกื้อน กลาก หูด โรคง่อย มีอาการปวดเนื้อเมื่อยตน ท้องขึ้น ท้องพอง ต้องใส่ ปวดหัว มัวตา ไข้เจ็บ⁴ เป็นต้น การเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นนี้มีการใช้วัดเป็นสถานพยาบาลและพระสงฆ์เป็นหมอรักษาคันไช⁵ แสดงให้เห็นว่าในช่วงแรกพุทธศาสนามีบทบาทต่อการแพทย์ของไทยทั้งในด้านการรักษาและการศึกษาทางการแพทย์ ส่วนยาที่ใช้ในการรักษานั้นมีทั้งการใช้สมุนไพรและการใช้ไสยศาสตร์

เมื่อถึงสมัยอยุธยา ความรู้ทางการแพทย์แบบไทยมีการผสมผสานกันมากขึ้นระหว่างความรู้พื้นบ้าน คณาอาคม ไสยศาสตร์ และการพิจารณาธาตุทั้งสี่ในร่างกาย ยารักษาและสมุนไพรเริ่มมีจำนวนมากขึ้นจนเกิดแหล่งขายยา เรียกว่า ย่านป่ายา⁶ มีสถานที่ผลิตยาสมุนไพรและที่เก็บยาสมุนไพรสำเร็จรูป เรียก โรงพระโอสถ ครั้นสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการรวบรวมตำรายาต่าง ๆ จากหลายแขนงเข้าไว้ด้วยกัน เรียกว่า “ตำราพระโอสถพระนารายณ์”

จากตำราพระโอสถพระนารายณ์ทำให้ทราบว่ามิวิทยาการทางการแพทย์แบบตะวันตกที่เข้ามาในไทยพร้อมกับการเข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาของมิชชันนารี โดยวิทยาการทางตะวันตกมีการนำเอาสารเคมีที่ได้จากธรรมชาติมาใช้เป็นตัวยานำแร่บางชนิดมาใช้รักษาพิษสัตว์⁷ มีการจัดตั้งโรงพยาบาลอยู่บริเวณใกล้กับโบสถ์คริสต์ ให้ความรู้ทางการแพทย์แบบตะวันตกให้กับหมอไทยและประชาชน แต่ก็ไม่ได้รับความนิยม เนื่องจากหมอไทยและประชาชนยังคงเชื่อในตำรายาที่ถ่ายทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ รวมถึงขัดกับธรรมเนียมของไทย เช่น การให้ผู้ป่วยอยู่ที่โรงพยาบาล เป็นการทอดทิ้งบุคคล และแสดงถึงความอกตัญญู แต่อีกด้านการแพทย์แผนตะวันตกกลับได้รับการยอมรับจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เห็นได้จากการมีแพทย์ชาวตะวันตกคือ บาทหลวงโปมาร์ต เป็นแพทย์หลวงประจำพระองค์⁸

นอกจากในด้านยา ด้านโรคต่าง ๆ และการรักษาที่มีในขณะนั้นยังได้รับการบันทึกจากลาลูแบร์ เอกอัครราชทูตฝรั่งเศส ในจดหมายเหตุมหาศักราชอาณาจักรสยาม สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งกล่าวไว้ว่า “...หมอสยามไม่พยายามที่จะศึกษาสรรพคุณของตัวยาแต่ละชนิด นอกจากจะถือเอาตามตำรับที่ปู่ย่าตายายสั่งสอนกันต่อ ๆ มาเท่านั้น และเขาจะไม่ปรับปรุงแก้ไขตำรับนั้นแต่ประการใดเลย...”⁹ และข้อความอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้นมีการเกิดโรคไข้หวัด ไข้พิษ โรคคอมพาร เป็นต้น เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ตำรายาต่าง ๆ ส่วนใหญ่ได้ถูกทำลายลง ความรู้การแพทย์แผนตะวันตกสูญหายเนื่องจากชาวฝรั่งเศสถูกสมเด็จพระเพทราชาขับไล่ออกจากกรุงศรีอยุธยา เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้กอบกู้บ้านเมืองและขึ้นครองราชสมบัติแล้วนั้น ได้โปรดให้ฟื้นฟูศิลปวิทยาการทุกแขนงรวมถึงในด้านการแพทย์ด้วย จนกระทั่งเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์ ได้มีการฟื้นฟูตำรายาที่สูญหายไปจากที่ต่าง ๆ เพิ่มขึ้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ทรงให้รวบรวมและจารึกตำรายาและฤชาสัตตคนไว้บริเวณศาลาราย มีการจัดตั้งกรมหมอ และโรงพระโอสถ¹⁰ ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ทรงโปรดให้รวบรวมตำรายาจากทุกแห่งหน และให้หมอหลวงตรวจสอบและบันทึกเป็นตำราหลวงสำหรับโรงพระโอสถ เรียก “ตำราพระโอสถ”^{11*}

³ สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. (2542). *ชุดนิทรรศการการแพทย์แผนไทย*. หน้า 31.

⁴ ประทีป ชุมพล. (2556). *ประวัติ ปรัชญา นายแพทย์ และตำรายาในแพทย์แผนไทย*. หน้า 11.

⁵ อุไรวรรณ อมรมิตร. (2556). *การวิจัยและพัฒนาการด้านการแพทย์แผนไทย*. หน้า 209.

⁶ ย่าน มีความหมายว่า ตลาด ในที่นี้จึงหมายความว่า ตลาดยา

⁷ เปรมมา สัตยาวิฑูรังศ์. (2555). *ประวัติการแพทย์แผนไทยก่อนการเข้ามาของอิทธิพลตะวันตก*. หน้า 153.

⁸ ประทีป ชุมพล. (2555). *ประวัติศาสตร์การแพทย์แผนไทย: การศึกษาจากเอกสารตำรายา*. หน้า 72.

⁹ มร. เดอะ ลาลูแบร์. (2548). *จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม*. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. หน้า 194.

¹⁰ นฤมล สีนสุพรรณ. (2544). *เล่มเดิม*. หน้า 27.

¹¹ ประทีป ชุมพล. (2556). *เล่มเดิม*. หน้า 134.

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว วิทยาการทางการแพทย์แบบตะวันตกได้เข้ามาในสังคมไทย ในช่วงแรกแพทย์ที่เข้ามาในไทย คือ นายแพทย์คาร์ล ออคุสต์ส กุสลาฟ ชาวเยอรมัน และศาสตราจารย์จาคอบ ทอมลิน ชาวอังกฤษ ซึ่งบทบาทของแพทย์ทั้งสองในไทยนั้น ทำหน้าที่เพียงการแจกจ่ายยา ก่อนจะทำการติดต่อขอมิชชันนารีมาสมทบจากสภาคริสตจักรอเมริกันเพื่อไปดำเนินงานต่อที่ประเทศจีน และแพทย์ผู้เข้ามาสานต่องานคือ นายแพทย์เดวิด อาปิล แต่ท่านอยู่ได้ระยะเวลาไม่นานก็ได้เดินทางกลับประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากปัญหาทางด้านสุขภาพ¹²

จนกระทั่งใน พ.ศ.2378 นายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ ได้เดินทางเข้ามาถึงกรุงเทพฯ การเทศนารักษาโรค และแจกยา ยารักษาทั้งแบบเม็ด เช่น ยาเม็ดควินินรักษาโรคไข้จับสั่น แบบฉีดยา และแบบน้ำ มีเครื่องมือในการผ่าตัด รวมถึงการรักษาฟัน เช่น การถอนฟัน¹³ การรักษาของหมอบรัดเลย์ได้รับความนิยม และทำให้ชนชั้นนำเริ่มหันมาสนใจการรักษาแบบตะวันตกของหมอบรัดเลย์ ความสนใจต่อการแพทย์แบบตะวันตกของชนชั้นนำเริ่มจากการที่พระยาศรีพัฒน์ เชื้อญี่หวมอบรัดเลย์ไปรักษาพวกทาสและเชลย ซึ่งป่วยด้วยโรคไข้ทรพิษ และอหิวาตกโรค ให้ชนชั้นสูงรับการรักษาแบบแพทย์แผนตะวันตก เช่น เจ้าพระยาอภัยภูธร เจ้าพระยาบวร และกรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ได้ให้หมอบรัดเลย์เข้าเฝ้าและทำการตรวจพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี เป็นต้น¹⁴

ในเวลาต่อมาได้มีการระบาดของโรคไข้ทรพิษ ซึ่งคร่าชีวิตคนไปเป็นจำนวนมาก การปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษแบบจีนจึงนำกลับมาใช้อีกโดยหมอบรัดเลย์ เริ่มปลูกฝีป้องกันทรพิษในไทยจนสำเร็จ มีการผลิตพันธุ์หนองฝีให้ใช้อย่างแพร่หลายในประเทศ¹⁵ ทางด้านชนชั้นนำของไทยเองก็มีการส่งบุตรหลานให้หมอบรัดเลย์ปลูกฝีให้ เช่น เจ้าพระยาพระคลัง เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ และบุตรธิดาของเจ้าจอมมารดาบางพระองค์ เป็นต้น¹⁶

นอกจากการผลิตพันธุ์หนองฝี สิ่งสำคัญต่อวงการแพทย์ไทย คือ การผ่าตัด การผ่าตัดครั้งแรกในไทยของหมอบรัดเลย์เกิดขึ้นกับชาวจีน เขาเป็นฝีโปนบริเวณเหนือคิ้วซ้าย คนไข้ได้ยินยอมให้หมอบรัดเลย์ทำการผ่าตัดและการผ่าตัดครั้งแรกของหมอบรัดเลย์ในสยามนี้ก็ประสบความสำเร็จ จนกระทั่ง ได้เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้หมอบรัดเลย์ต้องทำการผ่าตัดอีกครั้งคือเกิดเหตุการณ์ดอกไม้ไฟที่บรรจุน้ำมันในกระบอกปืนใหญ่ ได้เกิดระเบิดทำให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก มีพระภิกษุรูปหนึ่งกระดุกแขนแตกจึงจำเป็นต้องตัดแขนออก¹⁷ เพื่อทำการรักษาต่อไป

จากคุณงามความดีที่หมอบรัดเลย์ได้ช่วยเหลือชาวไทย ท่านจึงได้รับประทานรางวัลจากพระมหากษัตริย์ และนำเงินส่วนหนึ่งมาจัดทำตำราสูติศาสตร์ อันมีชื่อว่า “คัมภีร์ครรภ์รักษา”¹⁸ ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งภายในหนังสือมีการกล่าวถึงอาการของโรคและวิธีการทางสูติกรรม เป็นการแนะนำให้สตรีไทยเลิกการอยู่ไฟหลังคลอด เพราะเป็นสาเหตุที่ทำให้มารดาและบุตรเสียชีวิตสูง แต่การแนะนำนี้ก็ยังไม่ได้รับการตอบสนองต่อสังคมไทย หมอบรัดเลย์นอกจากทำหน้าที่หมอในการรักษาผู้ป่วย ยังมีการสอนวิชาการแพทย์ต่อกรมหมื่นวงษาทิราชสนิท และนายโหมด อมาตยกุล ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการตอบสนองของชนชั้นนำต่อวิชาการแพทย์ว่าเริ่มมีความสนใจและมีการตอบสนองต่อการแพทย์แบบตะวันตกเป็นอย่างดี

* ตำราพระโอสถ เป็นตำราที่สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้รวมตำรายาต่างๆ ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย และทรงโปรดให้พระพวงมรินทร์ พระโอรสในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งเป็นหมอลหลวงเป็นผู้เลือกตำรายาดีจัดเป็นตำราหลวงสำหรับโรงพระโอสถ เนื่องจากทรงเห็นว่าคัมภีร์แพทย์ในสมัยอยุธยาและตำรายาอื่น ๆ เริ่มจะสูญหาย

¹² สุด แสงวิเชียร. (2528). หมอบรัดเลย์กับการนำการแพทย์แผนปัจจุบันสู่ประเทศไทยในสมัยรัตนโกสินทร์. ใน หมอบรัดเลย์กับสังคมไทย. หน้า 5.

¹³ ประสงค์ ชัยรัตน์. (2528). งานพื้นฐานของหมอบรัดเลย์. ใน หมอบรัดเลย์กับสังคมไทย. หน้า 1.

¹⁴ สุด แสงวิเชียร. (2528). เล่มเดิม. หน้า 8.

¹⁵ แหล่งเดิม. หน้า 9.

¹⁶ เกียรติศักดิ์ เชษฐพัฒน์นิช. (2528). ประวัติหมอบรัดเลย์. ใน หมอบรัดเลย์กับสังคมไทย. หน้า 11.

¹⁷ สุด แสงวิเชียร. (2528). เล่มเดิม. หน้า 9.

¹⁸ แหล่งเดิม. หน้า 10.

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) นับว่าเป็นยุคแห่งการเปิดประเทศ มีการปรับปรุงประเทศในหลายด้าน และรับอิทธิพลทางตะวันตกมาปรับใช้ในประเทศมากขึ้น ด้านการแพทย์ในสมัยนั้น ส่วนใหญ่ชาวสยามนิยมรักษาในรูปแบบของการรับประทานยา และวินิจฉัยโรคโดยการสอบถามอาการเจ็บป่วยของผู้ป่วยเท่านั้น มีการระบาดของโรคหิว ไข้มาลาเรียชุกชุม คนมักจะป่วยเป็นไข้มาลาเรียกันทุกฤดู การรักษาจึงมีการใช้ยาควินินรักษาเพียงอย่างเดียว มีการป่วยเป็นโรคไข้จับสั่น ซึ่งชาวบ้านจะไข้ยาขาว (ภายในคือยาควินิน) ในการรักษาให้หาย มีโรคคอตีบ โรคนี้แต่เดิมหมอพื้นเมืองไม่สามารถรักษาให้หาย จนกระทั่งแดเนียล แมคกิลวารีนำโปแตสเซียมไอโอไดด์มารักษาในช่วงระยะแรก¹⁹ และได้ผลดี โรคนี้จึงค่อยๆ เลิกจากสังคม

แพทย์ชาวตะวันตกยังมีบทบาทในการดูแลรักษาเหล่าชนชั้นนำมากขึ้น ดังเห็นได้จากบันทึกของหมอชาวมูเอล เรโนลด์ เฮาส์ หรือ หมอเหา ตามที่คนไทยเรียก หมอเฮาส์เดินทางเข้ามาถึงประเทศไทยในพ.ศ.2390 ท่านดำเนินรอยตามการรักษาของหมอบรัดเลย์ โดยมีการใช้ยาชาในการรักษาผู้ป่วยที่โดนไม้ตำเข้าร่างกาย ลึกแปดนิ้ว โดยผลของการรักษานั้นประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก จนทำให้หมอเฮาส์ได้รับความไว้วางใจจากกลุ่มเจ้านาย และชนชั้นสูงในวัง

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีความรู้พื้นฐานทางการแพทย์พอสมควร และทรงมีแนวคิดสนับสนุนการแพทย์แผนตะวันตกมากกว่าการแพทย์แผนไทย นอกจากความนิยมในการรักษาแบบแพทย์แผนตะวันตกของพระองค์เองแล้ว พระองค์ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการแพทย์โดยเฉพาะในด้านการรักษากับบุคคลอื่น เช่น การให้หมอตะวันตกเข้าให้การรักษามะเร็งหรือเจ้าจอมมารดาเวลาทรงประจวบ หากการรักษาของแพทย์หลวงไม่ประสบผลสำเร็จ²⁰ รวมทั้งมีการปรึกษาหารือกับหมอตะวันตก เช่น การหารือกับหมออเมริกัน ในการรักษาพระองค์เจ้าชายทักษิณาวุธ พระองค์ใหญ่ในเจ้าจอมมารดาฝั่ง กับกรมหลวงพิชิตปรีชากร ซึ่งป่วยเป็นโรคชงลมหายใจทางทั้งสองข้างหัวใจ²¹ เป็นต้น

ตัวอย่างของชนชั้นสูงที่เห็นได้ชัดในสมัยนี้ว่ามีการรับการรักษาจากหมอตะวันตก คือ การป่วยของกรมหมื่นวิศณุานนภทร และกรมหลวงวงศาธิราชสนิทขณะป่วย การรักษาในขณะนั้นใช้การรักษาแบบแพทย์แผนไทย แต่เมื่อพระอาการหนักขึ้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงรับสั่งให้นำหมอฟรังซ์มารักษา การรักษาอาการเจ็บป่วยของพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นมเหศวรศิวลาคะโดยหมอฮูเคนสตราเดนโดยการถวายยา และได้รับการรักษาจากหมอดอกเตอร์เยมกำเบลโดยการถวายยาแก้ไข้²²

ค่านิยมของกลุ่มชนชั้นสูงเริ่มเห็นได้ชัดในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ในทางการแพทย์กับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีความรู้ในวิทยาการตะวันตกจากการได้รับการศึกษาและเสด็จประพาสทอดพระเนตรยังต่างประเทศด้วยพระองค์ ทำให้พระองค์ทรงไม่ได้รังเกียจการรักษาแบบตะวันตก เห็นได้จากการที่พระองค์ทรงมีแพทย์ประจำพระองค์ คือ ศาสตราจารย์แพทย์เบอร์เคอร์ ชาวเยอรมัน²³ และหมอปีเตอร์ เกาแวนชาวอังกฤษ โดยสถานการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงรับการรักษาแบบตะวันตก เช่น สถานการณ์ที่พระองค์ทรงพระประชวรด้วยพระโรคธาตุพิการ ซึ่งต่อมากลายเป็นทางพระวัณกะพิการ²⁴ พระองค์ได้รับการรักษาจากแพทย์ตะวันตก ได้แก่ ศาสตราจารย์แพทย์เบอร์เคอร์ หมอเออเจน ไรเตอร์ และพระยาอัสวินอำนวยเวช (หมอปัวซ์) รวมถึงแพทย์ไทย คือ พระยาแพทย์พงศา (นาค โรจนแพทย์)²⁵

¹⁹ แดเนียล แมคกิลวารี. (2525). *เมืองไทยที่ข้าพเจ้ารู้จัก*. หน้า 14.

²⁰ มัลคอล์ม สมิธ. (2537). *ราชสำนักสยามในทรงสนของหมอลมมิธ*. หน้า 205.

²¹ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2506). *พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 2*. หน้า 1.

²² พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2506). *พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 1*. หน้า 207.

²³ รอยไบลาน. (2553). *เรื่อง (ไม่) ลับ...ฉบับวังหลวง*. หน้า 63.

²⁴ พระวัณกะ แปลว่า ไต

²⁵ รอยไบลาน. (2553). *เล่มเดิม*. หน้า 63.

นอกจากนั้นยังพบว่าเจ้านายชนชั้นสูงมีการรับการรักษาแพทย์แบบตะวันตก ได้แก่ พระองค์เจ้าหญิงเฉิดโฉม (พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉิดโฉม) พระราชธิดาใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเป็นคนไข้พิเศษของหมอยอช แมกฟาแลนด์ และพระองค์ยังทรงให้หมอยอชทำการรักษาพระนัดดาในพระองค์²⁶ สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี พระองค์ทรงรับการถวายการรักษาจากหมอยอช เช่นเดียวกันกับพระองค์เจ้าหญิงเฉิดโฉม²⁷ และกรมหมื่นปราบปรปักษ์ทรงโปรดให้หม่อมของตนรับการผดุงครรภ์และพยาบาลตามแบบแพทย์แผนตะวันตก โดยผู้ให้การรักษา คือ หมอคาแวน²⁸ รวมถึงมีการยอมรับการแพทย์แบบตะวันตกเข้าร่วมในการรักษากับแพทย์แผนไทยมากขึ้น เช่น พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ พระองค์ทรงรับการใช้นยาแบบตะวันตกอย่างหลากหลาย

จากการรับวิทยาการการแพทย์แผนตะวันตกมาปรับใช้ในกลุ่มชนชั้นสูง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการแพทย์ เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์จัดตั้งโรงพยาบาลสำหรับประชาชน คือ โรงพยาบาลศิริราช ซึ่งมีการรักษาแบบผสมผสาน คือ มีการรักษาทั้งในแบบแพทย์แผนไทย และมีการรักษาแบบแพทย์แผนตะวันตก การดำเนินการต่าง ๆ ยังได้รับความร่วมมือจากบุคคลชนชั้นสูงเป็นอย่างมาก

จัดตั้งโรงเรียนแพทย์ลัย โดยมีจุดประสงค์ของการจัดตั้งโรงเรียนนี้ขึ้น ประการแรก คือ หาหมอสำหรับประจำโรงพยาบาล ประการที่สอง คือ เพื่อจัดสอนหลักสูตรการผ่าตัดแก้หมอยไทย ซึ่งได้หมอชาวอเมริกัน คือ ดอกเตอร์ยอช แมกฟาแลนด์ ทำการสอนวิธีผ่าตัดและยาฝรั่งด้วยภาษาไทย²⁹ ในระยะแรกการตอบรับในการเข้ามาเรียนแพทย์มีจำนวนน้อย จนกระทั่งกระทรวงต่าง ๆ รับสมัครแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญ และเกิดความตื่นตัวหลังจากการเกิดโรคระบาด ทำให้ประชาชนและกลุ่มชนชั้นสูงสนใจในการศึกษาแพทย์มากยิ่งขึ้น โดยภายหลังจากการจัดตั้งโรงพยาบาลศิริราช และโรงเรียนแพทย์ลัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ตำราแพทย์สำหรับใช้ในโรงเรียนเล่มแรกในปี พ.ศ.2432 คือ “แพทยศาสตร์สงเคราะห์” ซึ่งมีเนื้อหาทั้งการแพทย์แผนไทย และการแพทย์แผนตะวันตก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงธรรมการดำเนินการเรื่องการศึกษาวัคซีนป้องกันไข้ทรพิษ เนื่องจากประเทศฟิลิปปินส์สามารถป้องกันไข้ทรพิษได้แล้ว เสนาบดีกระทรวงธรรมการจึงส่งคุณหมอ อันส์ อัดมันเซน และนายแพทย์อภัย หะสิทธิ์เวช นักเรียนรุ่นแรกของโรงเรียนแพทย์ ไปศึกษาเรื่องนี้ที่ฟิลิปปินส์ เมื่อกลับมาถึงไทย ก็ได้ก่อตั้งศูนย์ผลิตวัคซีนขึ้นในกรุงเทพฯ ทำการเพาะเชื้อในวัว แต่ผลไม่น่าพึงพอใจ จนพ.ศ.2446 ได้ย้ายศูนย์ดังกล่าวไปตั้งที่นครปฐม มีการจ้างแพทย์ชาวอเมริกันจากฟิลิปปินส์เข้ามาดูแล และเปลี่ยนการเพาะเชื้อจากในวัว มาเป็นในควาย³⁰ ซึ่งได้ผลเป็นที่น่าพอใจ และสามารถป้องกันไข้ทรพิษได้สำเร็จ

แพทย์ตะวันตกต่างให้คำแนะนำในการเลิกการอยู่ไฟ สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินี จึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเลิกผดุงเพลิง โดยเริ่มจากในพระบรมมหาราชวัง เรื่อยไปจนถึงนอกเขตพระราชฐาน มีการตั้งโรงเรียนผดุงครรภ์ที่ศิริราช³¹ และที่เชียงใหม่³² พระองค์ทรงโปรดประทานอนุญาตให้กรมพยาบาลอ้างกระแสรับสั่งชี้แจงแก่ผู้ที่จะคลอดลูกในโรงพยาบาล ว่าพระองค์ได้เคยอยู่ไฟมาก่อน และเมื่อเปลี่ยนมาใช้การรักษาแบบตะวันตก ร่างกายสบายขึ้นกว่าแต่เดิม จึงทรงให้คำแนะนำให้ทำตามอย่างพระองค์ หากผู้ใดกระทำตามอย่างพระองค์จะพระราชทานเงินทำขวัญลูกคนละ 4 บาท ประชาชนจึงเริ่มรักษาตามแนวทางแพทย์แผนตะวันตก และลดปริมาณการอยู่ไฟลง จนสามารถเลิกประเพณีการอยู่ไฟ³³

²⁶ เบอร์ธ่า เบลิ้นท์ แม็คฟาร์แลนด์. (2557). *ชีวิตอุทิศเพื่อสยาม*. แปลโดย คณะบุคคลวัฒนา 100. หน้า 158.

²⁷ *แหล่งเดิม*. หน้า 159.

²⁸ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2487). *นิทานที่ 12 เรื่อง ตั้งโรงพยาบาล*. ใน นิทานโบราณคดี. หน้า 12.

²⁹ มัลคอล์ม สมิธ. (2551). *เล่มเดิม*. หน้า 9.

³⁰ เบอร์ธ่า เบลิ้นท์ แม็คฟาร์แลนด์. (2557). *เล่มเดิม*. หน้า 152.

³¹ สมพร ภูติยานันต์. (2542). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย*. หน้า 25.

³² ประทีป ชุมพล. (2556). *เล่มเดิม*. หน้า 52.

³³ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2487). *เล่มเดิม*. หน้า 12.

ประการสุดท้าย คือ การสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทางการแพทย์ ค่านิยมของพระมหากษัตริย์ในการรับการแพทย์แผนตะวันตกนั้นกล่าวได้ว่ามีความเด่นชัดมากที่สุด เนื่องจากเมื่อพระองค์ทรงรับการรักษาแบบแพทย์แผนตะวันตก พระองค์ทรงเล็งเห็นว่าวิทยาการตะวันตกนี้ดี จึงส่งผลให้กลุ่มชนชั้นสูงคนอื่น ๆ ปฏิบัติตามท่านพระมหากษัตริย์ทรงมีแพทย์ประจำตัวเป็นชาวตะวันตก เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีศาสตราจารย์แพทย์เบอร์เคอร์ ชาวเยอรมัน และหมอปีเตอร์ เกาแวน เป็นแพทย์ประจำพระองค์ เป็นต้น ซึ่งผลปรากฏว่า ค่านิยมในการแพทย์แผนตะวันตกนั้นเพิ่มมากขึ้น จนนำไปสู่การจัดตั้งโรงพยาบาล โรงเรียนแพทย์ และสิ่งอำนวยความสะดวกในทางการแพทย์หลากหลายประการ

³⁵ สภาภาษา. (2536). 100 ปี สภาภาษาไทย 2436 – 2536. หน้า 11 – 13.

สรุปและอภิปรายผล

สังคมไทยในสมัยจารีตมีการนับถือผีสงเทวดา ทำไสยศาสตร์ และมีความเชื่อต่าง ๆ สิ่งดังกล่าวนี้ทำให้ระบบการแพทย์แผนไทยในสมัยจารีตมีการผูกติดกับสิ่งที่สังคมนับถือ จึงกล่าวได้ว่าสังคมไทยสมัยจารีตมีการพึ่งพิงการแพทย์แผนไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อที่สืบต่อกันมา จนกระทั่งความรู้ในทางการแพทย์ได้มีการพัฒนา และทำให้สังคมไทยมีความสนใจในการแพทย์แผนตะวันตกมากขึ้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดค่านิยมในการแพทย์แผนตะวันตกนี้ เช่น เรื่องโรคระบาด ความรวดเร็วและสะดวกสบายในการรักษา ทัศนคติของคนในสังคม เป็นต้น ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้การแพทย์แผนไทยได้รับความนิยมลดลง และเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสามารถเห็นได้ชัดในกลุ่มชนชั้นสูงในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นกลุ่มแนวหน้าในการขับเคลื่อนทิศทางการพัฒนาของประเทศ ผลจากการรับการรักษาด้วยการแพทย์แผนตะวันตกของกลุ่มชนชั้นสูงแสดงให้เห็นได้จากการยกเลิกการรักษาแบบเก่าที่มีมานาน เช่น การอยู่ไฟ รวมถึงเรื่องยารักษาโรค คือ มีการแทนที่ยาไทยด้วยยาแบบตะวันตก และการรักษาที่มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น การใช้ยาฉีดยา การผ่าตัด เป็นต้น รวมถึงมีการจัดตั้งโรงพยาบาลต่าง ๆ จัดตั้งโรงเรียนแพทย์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์พานิช. (2528). **ประวัติหมอบรัดเลย์**. ใน หมอบรัดเลย์กับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2506). **พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 1**. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- _____. (2506). **พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 2**. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา. (2487). **นิทานที่ 12 เรื่อง ตั้งโรงพยาบาล**. ใน นิทานโบราณคดี. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- นฤมล สีนสุพรรณ. (2544,กรกฎาคม-กันยายน). **การแพทย์แผนไทย “ภูมิปัญญาของคนไทย”**. วารสารศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 9(3): 27.
- ประสงค์ ชัยรัตน์. (2528). **งานพื้นฐานของหมอบรัดเลย์**. ใน หมอบรัดเลย์กับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประทีป ชุมพล. (2556). **ประวัติ ปรัชญา นายแพทย์ และตำรายาในแพทย์แผนไทย**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- _____. (2555). **ประวัติศาสตร์การแพทย์แผนไทย: การศึกษาจากเอกสารตำรายา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เปรมมา สัตยาวิฑูรังค์. (2555). **ประวัติการแพทย์แผนไทยก่อนการเข้ามาของอิทธิพลตะวันตก**. ใน ปกิณกคดีประวัติศาสตร์ไทย เล่ม 3. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- แมคคิลลารี, แดเนียล. (2525). **เมืองไทยที่ข้าพเจ้ารู้จัก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุริยบรรณ.
- แม็คฟาร์แลนด์, เบอร์ธา เบลันท์. (2557). **ชีวิตอุทิศเพื่อสยาม**. แปลโดย คณะบุคคลลัทธิ 100. กรุงเทพฯ: หจก.พีพริ้นท์.
- รอยไบลาน. (2553). **เรื่อง (ไม่)ลับ...ฉบับวังหลวง**. กรุงเทพฯ: ฐานบุ๊คส์.
- สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. (2542). **ชุดนิทรรศการการแพทย์แผนไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาตำรา สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.
- สมพร ภูติยานันต์. (2542). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาตำรา สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.
- สมิธ,มัลคอร์ม. (2537). **ราชสำนักสยามในทรรศนะของหมอสมิธ**. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- สภาอากาศ. (2536). **100 ปี สภาอากาศไทย 2436 – 2536**. กรุงเทพฯ: สภาอากาศไทย.
- สุด แสงวิเชียร. (2528). **หมอบรัดเลย์กับการนำการแพทย์แผนปัจจุบันสู่ประเทศสยามในสมัยรัตนโกสินทร์**. ใน หมอบรัดเลย์กับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุไรวรรณ อมรนิมิต. (2556,ตุลาคม-ธันวาคม). **การวิจัยและพัฒนาการด้านการแพทย์แผนไทย**. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. 33(4): 209.

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการวางแผนผังโรงงานอย่างมีระบบ (SLP) เพื่อปรับปรุงผังกระบวนการผลิต
กรณีศึกษา : ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ข้าวกล้องงอกบ้านบึง จ.ชลบุรี

The Application of Systematic Layout Planning Theory (SLP) for Improving the
Production Process Flow: Case Study of Agricultural Productivity Enhancement Center
Brown Rice Ban Bueng, Chonburi Province

อัมรินทร์ ขาติบุตร¹

พงศ์เพชร พรหมพล¹

แพรวพรรณ ตุลสุข¹

อัญตรา มัดฉิม¹

ศรัณย์ ไชยสิทธิ์¹

ธนต์ภัทร ธีรณชติล²

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการออกแบบการวางแผนผังโรงสีข้าวของศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ข้าวกล้องงอกบ้านบึง จ.ชลบุรี ให้มีประสิทธิภาพ งานวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากเจ้าของศูนย์การเรียนรู้ จากนั้นทำการวัดระยะทางและระยะเวลาของกระบวนการผลิตทั้งหมด 13 กิจกรรม ก่อนนำมาจัดทำแผนภูมิกระบวนการไหล เพื่อให้ทราบถึงระยะทางและระยะเวลารวมในกระบวนการผลิต การวิจัยนี้ใช้การวัดผลเชิงปริมาณร่วมกับการวัดผลเชิงคุณภาพ โดยการนำทฤษฎีการวางแผนผังโรงงานอย่างมีระบบ (SLP) มาประยุกต์ใช้ พร้อมทั้งพิจารณาพร้อมกับข้อจำกัดเชิงปฏิบัติ จากนั้นทำการสร้างผังโรงสีทางเลือกทั้งหมด 3 ผัง และนำมาเปรียบเทียบเพื่อหาแผนผังโรงสีที่มีความเหมาะสมที่สุดภายใต้ข้อจำกัด

ผลการศึกษาพบว่า ผังโรงสีแบบที่ 3 สามารถลดระยะทางและระยะเวลาในการผลิตได้มากที่สุด ภายใต้ข้อจำกัด คือ เรื่องของการเข้าศึกษาดูงานในศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยระยะทางลดลง 88.81 เปอร์เซ็นต์ และระยะเวลาลดลง 1.71 เปอร์เซ็นต์ เมื่อนำผังโรงสีทางเลือกไปเสนอแก่เจ้าของศูนย์การเรียนรู้ฯ พบว่า เจ้าของได้เลือกผังโรงสีแบบที่ 1 เนื่องจากตอบสนองข้อจำกัดได้มากกว่า และใช้งบประมาณในการก่อสร้างที่ถูกลง

คำสำคัญ: การวางแผนผังโรงงาน ผังโรงงานทางเลือก ทฤษฎีการวางแผนผังโรงงานอย่างมีระบบ โรงสี

Abstract

The purpose of the study is to design a Rice Mill Layout of the Agricultural Productivity Enhancement Center Brown Rice Ban Bueng Chonburi Province for greater efficiency. Data of the research was collected by interviewing from the owner. Then, by using the data to find the distance and time of each activity was made before creating the Flow Process Chart to know the actual distance and duration of process time. This research makes both measurement qualitative and quantitative by applying the theory of Systematic Layout Planning (SLP) for more efficient process, and also consider the practical limitations. Creating the alternative 3 plans and compare them with the production plan under limitation to find the most suitable plan.

¹ นิสิตระดับปริญญาตรี สาขาการจัดการโลจิสติกส์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา จ.ชลบุรี

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาการจัดการโลจิสติกส์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา; อาจารย์ที่ปรึกษา

The study indicates that the 3rd alternative plant layout is the best choice suited for the production process. This plan can reduce the distance up to 88.81% and can reduce the time 1.71%. In terms of owner conditions, the 1st alternative plant layout of Rice Mill can serve more visitors more than the other plans and low building cost as well.

Keywords: Plan Layout, Alternative Plan Layout, Systematic Layout Planning, Rice Mill

บทนำ

ข้าวถือได้ว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญและขับเคลื่อนเศรษฐกิจในภาคการเกษตรของประเทศไทยมาโดยตลอด นอกจากประเทศไทยจะมีการส่งออกข้าวเป็นอันดับต้น ๆ ของโลกแล้ว ข้าวยังเป็นอาหารหลักสำหรับการบริโภคของคนไทย (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2559) เนื่องจากข้าวมีสารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกาย และเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ โดยเฉพาะในข้าวกล้อง ข้าวกล้องคือ ข้าวที่ไม่ผ่านการขัดสีจะพบว่ามีคุณค่าทางอาหารสูงกว่าข้าวขาวหรือข้าวขัดสีมาก (ละเอียด แจ่มจันทร์, 2557) อย่างไรก็ตาม คุณภาพของข้าวกล้องที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับโรงสีข้าวที่มีคุณภาพด้วย

โรงสีข้าวทำหน้าที่แปรรูปขั้นต้นจากข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร โดยระหว่างการผลิตนั้นอาจเกิดอันตรายจากปัจจัยต่าง ๆ ได้ (อมรรัตน์ ถนนแก้ว, 2559) เช่น อันตรายจากการสีข้าวที่มีการปนเปื้อนสารเคมี เศษหิน เศษดิน อีกทั้งอันตรายจากการใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์อย่างผิดวิธี หรือการจัดวางอุปกรณ์ในที่ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งอันตรายเหล่านี้ล้วนมีผลต่อความปลอดภัยของผู้ผลิตและการยอมรับของผู้บริโภค การวางผังโรงสีที่ดีจะช่วยลดความเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพของผู้บริโภคและสามารถสร้างความปลอดภัยให้กับคนทำงานในโรงสีได้ อีกทั้งยังสามารถลดความแออัดภายในโรงสี อันจะนำไปสู่การเกิดอุบัติเหตุและมีความยืดหยุ่นสำหรับการเปลี่ยนแปลงมากกว่า

ประโยชน์ของทฤษฎีการวางผังโรงงานอย่างมีระบบ (Systematic Layout Planning : SLP) ที่มีการมุ่งเน้นระดับความสัมพันธ์ของกิจกรรมรวมไปถึงเครื่องจักรและพนักงาน โดยพิจารณาจากเครื่องจักรและกิจกรรมใดที่มีความสัมพันธ์กันมากก็จะให้อยู่ใกล้กัน แล้วนำมาวิเคราะห์สร้างแผนผังใหม่ คือ สามารถลดระยะทางในกระบวนการผลิต สามารถจัดวางพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เป็นการยกระดับการให้บริการเพื่อให้เหมาะสมกับการรองรับการขยายกำลังการผลิตในอนาคต นอกจากนี้ ยังช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้แก่ลูกค้า เป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรมที่มีลักษณะเดียวกัน หรือระบบการทำงานที่ใกล้เคียงกัน อีกทั้งยังสามารถจัดปัญหาเกี่ยวกับระบบการทำงานที่มากเกินไป วัตถุดิบสามารถไหลได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและสามารถเพิ่มความสะดวกสบายในการดำเนินงานได้ (Flessas and Rizzardi, 2015)

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ข้าวกล้องงอกบ้านบึง จ.ชลบุรี เป็นธุรกิจที่อยู่ในช่วงพัฒนา กล่าวคือ เป็นธุรกิจขนาดกลางที่มีแนวโน้มในการเจริญเติบโตทางธุรกิจสูง อีกทั้งเป็นธุรกิจที่อยู่ภายใต้นโยบายของภาครัฐในเรื่องการจัดเป็นสถานที่ศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเกษตรกร ทางคณะผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษากระบวนการทำงานของศูนย์เรียนรู้ฯ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการผลิตให้มีความเหมาะสม อีกทั้งเกษตรกรรายอื่นที่เข้ามาศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนความรู้ภายในศูนย์เรียนรู้ฯ ยังสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดให้เหมาะสมกับธุรกิจของตนได้

จากการรวบรวมข้อมูลปัญหา ทางคณะผู้วิจัยได้เลือกแก้ไขปัญหาที่สำคัญของศูนย์การเรียนรู้คือ การมีพื้นที่สำหรับการผลิตที่ไม่เหมาะสม มีปัญหาในกระบวนการดำเนินงานการผลิตทำให้ผลผลิตสินค้าได้ล่าช้า ปัญหาดังกล่าวส่งผลถึงการมีสินค้าไม่เพียงพอต่อการจัดจำหน่าย (Stock Out) ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงทำการศึกษาการวางผังโรงงานอย่างมีระบบ (SLP) เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการวางผังโรงสีข้าวของศูนย์การเรียนรู้ฯ ให้เกิดการไหลของกระบวนการผลิต สามารถช่วยประหยัดพื้นที่ในการใช้งาน พร้อมลดระยะทางและระยะเวลาในการผลิตได้ และเพื่อการใช้งานอุปกรณ์ในโรงสีนี้มีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการออกแบบผังโรงสีของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ข้าวกล้องงอกบ้านบึง จ.ชลบุรี ให้เกิดความต่อเนื่องในกระบวนการผลิต และพื้นที่ในการดำเนินการผลิตมีความปลอดภัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ได้แผนผังโรงสีที่เหมาะสมกับกระบวนการผลิตของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ข้าวกล้องงอกบ้านบึง
2. เพื่อให้ผู้ที่สนใจนำแนวทางการปรับปรุงกระบวนการ และการจัดผังโรงสีไปประยุกต์ใช้กับธุรกิจของตนได้อย่างเหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้เลือกนำแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ (Relation Diagram) เข้ามาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่สามารถวิเคราะห์หาสาเหตุและปัญหาอย่างแท้จริงของกระบวนการผลิตในขั้นตอนต่าง ๆ ได้

จากการวิเคราะห์หาสาเหตุและปัญหาด้วยแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ พบว่า ปัญหาของศูนย์เรียนรู้ คือการมีอาคารโรงสีและการจัดวางผังโรงสีที่ไม่เหมาะสม คณะผู้วิจัยจึงได้นำทฤษฎีการวางผังโรงงานอย่างมีระบบ (Systematic Layout Planning : SLP) เข้ามาประยุกต์ใช้ในการสร้างผังโรงสีทางเลือก โดยพิจารณา 3 ขั้นตอนตามลำดับต่อไปนี้ ลำดับแรกคณะผู้วิจัยได้นำแผนภูมิกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์หลายชนิด (Multi-Product Process Chart) มาเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการวิเคราะห์การไหลของงาน เพื่อให้ทราบรายละเอียดของกระบวนการผลิตในแต่ละผลิตภัณฑ์ ลำดับที่สอง คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์แผนภูมิความสัมพันธ์ (Relationship Chart) และแผนภาพความสัมพันธ์ (Relationship Diagram) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องจักรหรือกิจกรรมตลอดทั้งกระบวนการผลิต และลำดับที่สาม คณะผู้วิจัยได้สร้างแผนภาพความสัมพันธ์ของเนื้อที่ (Space Relationship Diagram) โดยใช้วิธีการหาพื้นที่จริงจากศูนย์การผลิต เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่ต้องการใช้ในการจัดผังโรงสีรูปแบบใหม่ จากการวิเคราะห์โดยใช้เครื่องมือที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการพิจารณาปรับปรุงรูปแบบการวางผังโรงสีอย่างเหมาะสม ภายใต้ข้อจำกัดเชิงปฏิบัติของศูนย์การเรียนรู้ จากนั้นได้ทำการประเมินผลและเลือกผังโรงสีที่เหมาะสมที่สุดสำหรับศูนย์เรียนรู้

การวัดผลเชิงปริมาณนั้น คณะผู้วิจัยได้นำแผนภูมิกระบวนการไหล (Flow Process Chart) มาใช้เพื่อพิจารณาตัวชี้วัดด้านเวลาและระยะทางของกระบวนการผลิต ในส่วนของการวัดผลเชิงคุณภาพ ด้วยตัวชี้วัดด้านข้อจำกัดและเงินลงทุน คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสอบถามจากเจ้าของศูนย์เรียนรู้ เพื่อให้ได้คำตอบที่เหมาะสมที่สุดจากผู้ใช้งานจริง

ผลการวิจัย

1. เก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อทำการประเมินผังโรงสีในปัจจุบัน และนำมาวิเคราะห์แนวทางสำหรับการวางผังโรงสีใหม่ที่มีความเหมาะสมภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ โดยข้อมูลที่ใช้ในการเก็บรวบรวมมีดังนี้

- 1.1. ข้อมูลผลิตภัณฑ์ อันได้แก่ ข้าวกล้องอินทรีย์ ข้าวกล้องงอก และผงข้าวกล้องงอก
- 1.2. ผังโรงสีในปัจจุบัน เพื่อให้ทราบว่าเครื่องจักรแต่ละเครื่องอยู่ในตำแหน่งใด จากนั้นทำการวัดระยะเวลาและระยะทาง โดยในการวัดคณะผู้วิจัยได้ทำการวัดและจับเวลาจากเส้นทางจริงและผู้ทำงานจริง

1.3. ขั้นตอนการผลิตของผลิตภัณฑ์ทั้ง 3 ประเภท คณะผู้วิจัยได้นำมาสร้างแผนภูมิกระบวนการไหลของกระบวนการผลิต (Flow Process Chart) เพื่อวิเคราะห์เวลาและระยะทางในกระบวนการผลิต และแผนภูมิกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์หลายชนิด (Multi-Product Process Chart) เพื่อแสดงให้เห็นรายละเอียดของกระบวนการในแต่ละผลิตภัณฑ์

1.4. ข้อมูลเครื่องจักร การเก็บข้อมูลในขั้นตอนนี้เพื่อให้ทราบถึงจำนวนเครื่องจักร วิธีการใช้งาน ขนาด และรูปร่างของเครื่องจักร จากนั้นนำมาสร้างแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ (Relationship Chart) แผนภาพความสัมพันธ์ (Relationship Diagram) และแผนภาพความสัมพันธ์ของเนื้อที่ (Space Relationship Diagram) เพื่อใช้สำหรับวิเคราะห์การวางผังโรงสีใหม่ตามลำดับ

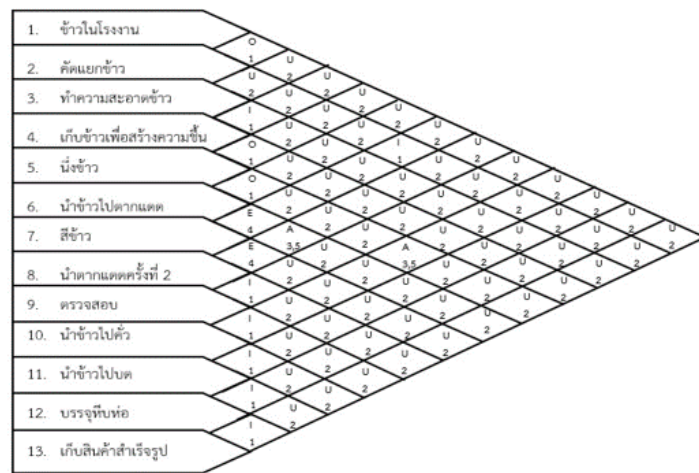
1.5. ข้อจำกัดเชิงปฏิบัติ การเก็บข้อมูลในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยได้ทำการสอบถามจากเจ้าของศูนย์เรียนรู้ข้าวกล้องงอกบ้านบึง เพื่อให้ทราบข้อจำกัดก่อนทำการออกแบบผังโรงสีใหม่ โดยข้อจำกัด คือ การรองรับจำนวนผู้ที่เข้าฟังอบรมและมาศึกษาดูงานภายในโรงสีได้อย่างเพียงพอ

2. วิเคราะห์ข้อมูล

2.1. จากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ในปัจจุบันศูนย์เรียนรู้ฯ มีผลิตภัณฑ์ที่ดำเนินการผลิตภายในโรงสี 3 ประเภท ได้แก่ ข้าวกล้องอินทรีย์ ข้าวกล้องงอก และผงข้าวกล้องงอก โดยทั้ง 3 ผลิตภัณฑ์นั้นมีกระบวนการผลิตที่ซ้อนทับกัน และสามารถดำเนินการผลิตพร้อมกันได้ คณะผู้วิจัยสามารถวัดระยะทางและระยะเวลาในการผลิตแต่ละผลิตภัณฑ์ก่อนปรับปรุงได้ดังนี้ ข้าวกล้องอินทรีย์ใช้ระยะทางรวมทั้งหมด 126 เมตร ใช้เวลาในการผลิตทั้งหมด 205 นาที ข้าวกล้องงอกใช้ระยะทางรวมทั้งหมด 411 เมตร ใช้เวลาในการผลิตทั้งหมด 5,288 นาที และผงข้าวกล้องงอกใช้ระยะทางรวมทั้งหมด 425 เมตร ใช้เวลาในการผลิตทั้งหมด 5,359 นาที

2.2. คณะผู้วิจัยได้นำกระบวนการผลิตทั้ง 13 กระบวนการ ได้แก่ การเก็บข้าวในโรงงาน, การคัดแยกสิ่งปนเปื้อนออกจากเมล็ดข้าว, การล้างทำความสะอาดเมล็ดข้าว, การเก็บข้าวเพื่อสร้างความชื้น, การนึ่งข้าว, นำข้าวไปตากแดดครั้งที่ 1, สีข้าว, นำข้าวไปตากแดดครั้งที่ 2, ตรวจสอบคุณภาพ, การคว่ำข้าว, การบดข้าว, การบรรจุหีบห่อ และการจัดเก็บสินค้า จากแผนภูมิกระบวนการไหลของกระบวนการผลิต (Flow Process Chart) มาจัดทำภาพแผนภูมิความสัมพันธ์กระบวนการผลิต (Relationship Chart) ของโรงสีกรณีศึกษา ดังภาพที่ 1 เพื่อให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องจักรชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่าเครื่องจักรหรือกิจกรรมใดควรอยู่ใกล้กัน ก่อนจะนำไปใช้สร้างทางเลือกในการออกแบบผังโรงสีให้มีความเหมาะสมในการจัดวางเครื่องจักร ลดระยะทางในการเคลื่อนย้ายวัตถุดิบ สร้างความสะดวกให้แก่ผู้ผลิตและผู้ซื้อได้ และตอบสนองต่อข้อจำกัดของเจ้าของโรงสีได้มากที่สุด

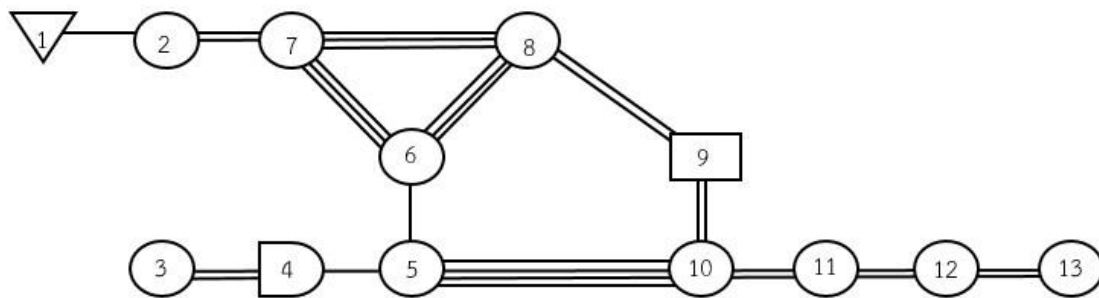
โดยภาพแผนภูมิความสัมพันธ์กระบวนการผลิตดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันของแต่ละกิจกรรมทั้ง 13 กิจกรรม ของกระบวนการผลิต โดยช่องด้านหน้าจะใส่ชื่อกิจกรรมที่มีการใช้เครื่องจักร และกำหนดค่าระดับความสัมพันธ์ของกิจกรรมจากมากไปน้อยโดยใช้ตัวอักษรเป็น A, E, I, O, U และ X ใส่ในช่องว่างเพื่อบอกความสัมพันธ์ของเครื่องจักรแต่ละเครื่องในการผลิต โดย A หมายถึง เครื่องจักรมีความสัมพันธ์กันมากที่สุด เนื่องจากมีการทำงานต่อเนื่องกัน และมีพื้นที่การทำงานเดียวกัน E หมายถึง เครื่องจักรมีความสัมพันธ์กันมาก เนื่องจากมีการทำงานต่อเนื่องกัน I หมายถึง เครื่องจักรมีความสัมพันธ์กัน O หมายถึง เครื่องจักรมีความสัมพันธ์กันน้อย U หมายถึง เครื่องจักรไม่มีความสัมพันธ์กัน และ X หมายถึง เครื่องจักรไม่ควรอยู่ติดกัน

ภาพที่ 1 : แผนภูมิความสัมพันธ์กระบวนกรการผลิต

ที่มา: คณะผู้วิจัย (2561)

จากภาพแผนภูมิความสัมพันธ์ข้างต้น คณะผู้วิจัยสามารถเขียนแผนภาพความสัมพันธ์ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของแต่ละกิจกรรม โดยใช้เส้นแทนระดับความสัมพันธ์ของแต่ละกิจกรรม ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 : แผนภาพความสัมพันธ์ที่แสดงถึงความสัมพันธ์แต่ละกิจกรรม

ที่มา: คณะผู้วิจัย (2561)

จากแผนภาพความสัมพันธ์ในภาพที่ 2 สามารถอธิบายความหมายของเส้นเชื่อมโยง ได้ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1: แสดงความหมายของเส้นเชื่อมโยงบนแผนภาพความสัมพันธ์ ที่มา: คณะผู้วิจัย (2561)

ค่า	ความสัมพันธ์	คะแนน	จำนวนเส้น
A	มีความสัมพันธ์กันมากที่สุด	4	////
E	มีความสัมพันธ์กันมาก	3	///
I	มีความสัมพันธ์กัน	2	//
O	มีความสัมพันธ์กันน้อย	1	\
U	ไม่มีความสัมพันธ์กัน	0	
X	ไม่ควรนำมาใกล้กัน	-1	~~~~~

จากแผนภาพความสัมพันธ์ในภาพที่ 2 สามารถแสดงความสัมพันธ์ของกิจกรรม โดยมีสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องดังนี้

ตารางที่ 2 : แสดงสัญลักษณ์ของกิจกรรมบนแผนภาพความสัมพันธ์

ที่มา: สุภาภรณ์ สุวรรณรังษี และเดชา พวงดาวเรือง (2555)

สัญลักษณ์	ชื่อเรียก	คำจำกัดความ
	Operation การปฏิบัติงาน	แทนการทำงาน ขั้นตอนสำคัญในกระบวนการผลิต
	Inspection การตรวจสอบ	แทนการตรวจสอบเป็นการทำกิจกรรมที่ไม่ได้ผลงานเพิ่มขึ้นแต่ทำให้ทราบว่าสิ่งที่ทำลงไปแล้วดีหรือไม่ดี
	Transportation การเคลื่อนย้าย	แทนการเคลื่อนที่ กิจกรรมที่ทำให้วัตถุเคลื่อนย้ายจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง
	Delay การคอย	แทนการล่าช้าหรือการรอคอยของกิจกรรมในขั้นตอนการผลิต เกิดขึ้นเมื่อกิจกรรมการผลิตไม่สามารถให้ดำเนินงานต่อไป
	Storage การเก็บ	แทนการเก็บรักษาดูแลชิ้นงานอย่างถาวรและไม่อาจเคลื่อนย้ายก่อนได้รับอนุญาต

ขั้นตอนต่อไป คณะผู้วิจัยได้สร้างแผนภาพความสัมพันธ์ของเนื้อที่ (Space Relationship Diagram) เพื่อทำการเปรียบเทียบเนื้อที่ปัจจุบันในโรงสีกับเนื้อที่สำหรับวางเครื่องจักรในการจัดผัง เพื่อให้ทราบถึงขนาดของเนื้อที่สำหรับกระบวนการผลิต อันจะนำไปสู่การใช้พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดวางผังโรงสีแบบใหม่ ได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 : แสดงผลความสัมพันธ์ของเนื้อที่ ที่มา: คณะผู้วิจัย (2561)

แผนก	ความต้องการเนื้อที่ (m ²)	พื้นที่จริง (m ²)
1. จัดเก็บข้าว	8.5	9
2. เครื่องคัดเมล็ดข้าว	1.5	1
3. ทำความสะอาดข้าว	1.5	1
4. สร้างความชื้น	2	1.44
5. นึ่งและคั่วข้าว	3.5	2.56
6. ตากแดดข้าว	14	13.5
7. สีข้าว	4.5	3.75
8. ตรวจสอบ	1.5	1
9. บดผงข้าว	0.5	0.16
10. บรรจุหีบห่อ	0.5	0.07
11. เก็บสินค้าสำเร็จรูป	0.5	0.06
รวม	38.5	33.32

3. การออกแบบผังโรงสี

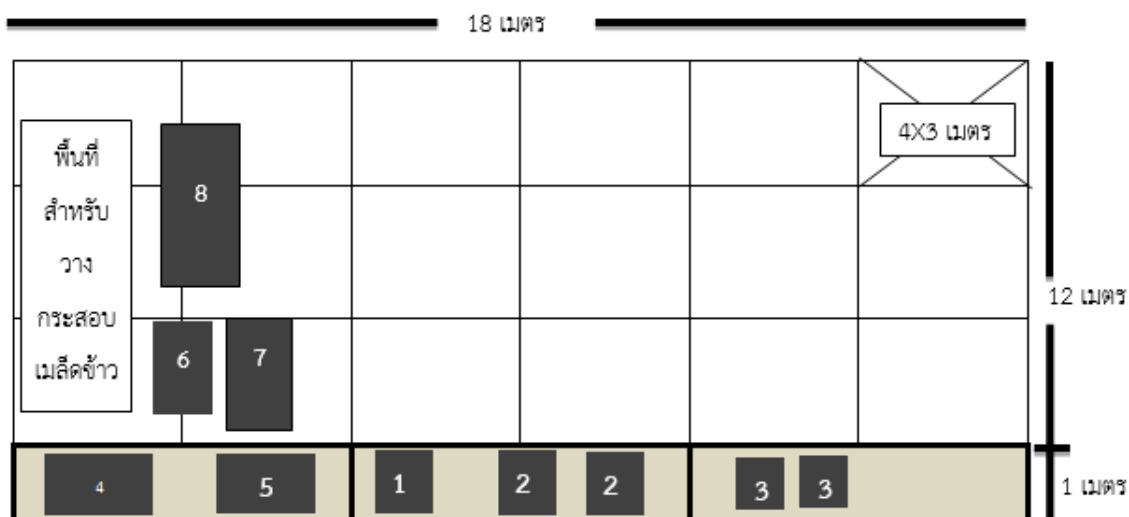
การออกแบบผังโรงสี ทางคณะผู้วิจัยได้ออกแบบการวางผังการผลิตของโรงสีออกเป็น 3 รูปแบบ โดยในแต่ละผังจะใช้ตัวเลขในการแสดงตำแหน่งของเครื่องจักรหรือกิจกรรม ซึ่งสามารถอธิบายความหมายของตัวเลขทุกผังได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 : แสดงความหมายของตัวเลขบนผังโรงสีทั้ง 3 ผัง ที่มา: คณะผู้วิจัย (2561)

เลข	ความหมาย
1	เครื่องคัดทำความสะอาดเมล็ดข้าว
2	เครื่องสีข้าว
3	เครื่องบดผงข้าว
4	แช่ข้าว และทำความสะอาดข้าว
5	เก็บข้าวเพื่อสร้างความชื้น
6	พื้นที่สำหรับคั่วข้าว และนึ่งข้าว
7	พื้นที่สำหรับตรวจสอบคุณภาพข้าว
8	พื้นที่สำหรับวางสินค้าสำเร็จรูป พร้อมเครื่องบรรจุหีบห่อสุญญากาศ

ในส่วนของตารางแสดงการเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ตัวชี้วัดของผังโรงสี จะแสดงตัวชี้วัด 2 ตัว คือ ระยะทางและเวลาของก่อนปรับปรุงและหลังการปรับปรุงผังโรงสีของแต่ละในสายการผลิต รวมถึงแสดงผลการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของเปอร์เซ็นต์ ระหว่างก่อนปรับปรุงและหลังการปรับปรุงผังโรงสี ดังนี้

ผังโรงสีแบบที่ 1

ภาพที่ 3 รูปแบบการวางผังโรงสีแบบที่ 1

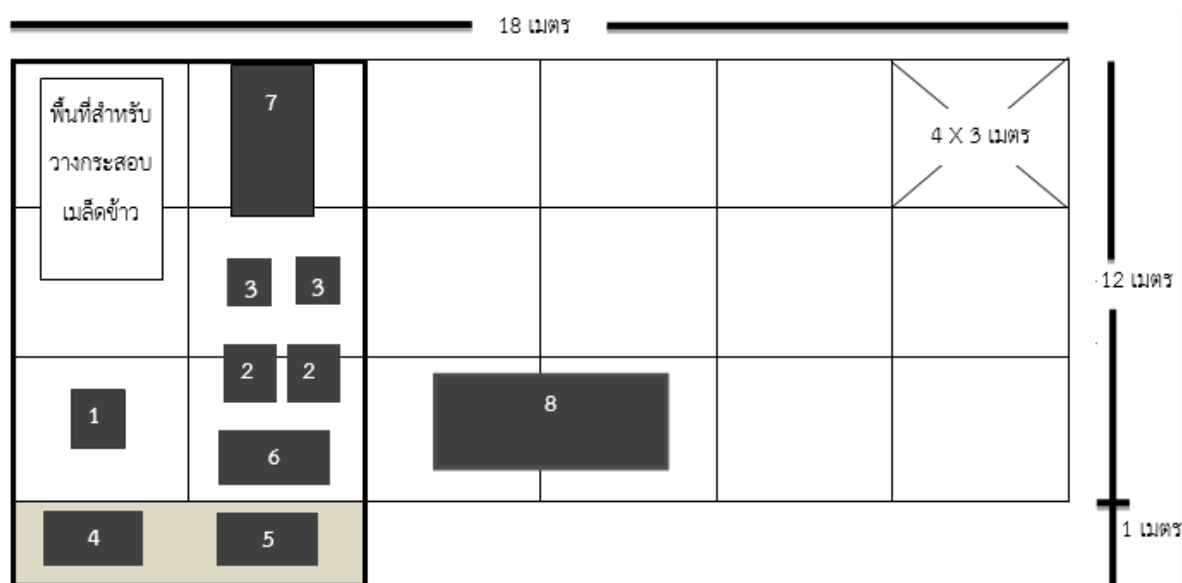
ที่มา: คณะผู้วิจัย (2561)

ตารางที่ 5 : แสดงการเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ตัวชี้วัดของผังโรงสีแบบที่ 1 ที่มา: คณะผู้วิจัย (2561)

	ข้าวกล้องอินทรีย์			ข้าวกล้องงอก			ผงข้าวกล้องงอก		
	ก่อนปรับปรุง	หลังปรับปรุง	การเปลี่ยนแปลง	ก่อนปรับปรุง	หลังปรับปรุง	การเปลี่ยนแปลง	ก่อนปรับปรุง	หลังปรับปรุง	การเปลี่ยนแปลง
ระยะทาง	126	103.50	22%	411	230.50	78%	452	251	80%
ระยะเวลา	250	185	35%	5,288	5,249.30	74%	5,359	5,327.30	1%

จากตารางที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบระยะทางและระยะเวลาก่อนและหลังการปรับปรุงการจัดผังโรงสีแบบที่ 1 โดยผลลัพธ์หลังการปรับปรุง คือ กระบวนการผลิตข้าวกล้องอินทรีย์ ใช้ระยะทางลดลง 22.50 เมตร ระยะเวลาที่ลดลง 65 นาที กระบวนการผลิตข้าวกล้องงอก ใช้ระยะทางลดลง 180 เมตร ระยะเวลาที่ลดลง 38.70 นาที กระบวนการผลิตผงข้าวกล้องงอก ใช้ระยะทางลดลง 201 เมตร ระยะเวลาที่ลดลง 31.70 นาที จากการนำระยะทางและระยะเวลาที่ลดลงของทั้ง 3 ผลิตภัณฑ์ มาหาค่าการเปลี่ยนแปลงรวมในรูปแบบของเปอร์เซ็นต์ พบว่า ผังโรงสีในแบบที่ 1 สามารถลดระยะทางลงได้ 69.06 เปอร์เซ็นต์ และสามารถลดระยะเวลาลงได้ 1.26 เปอร์เซ็นต์

ผังโรงสีแบบที่ 2

ภาพที่ 4 รูปแบบการวางผังโรงสีแบบที่ 2

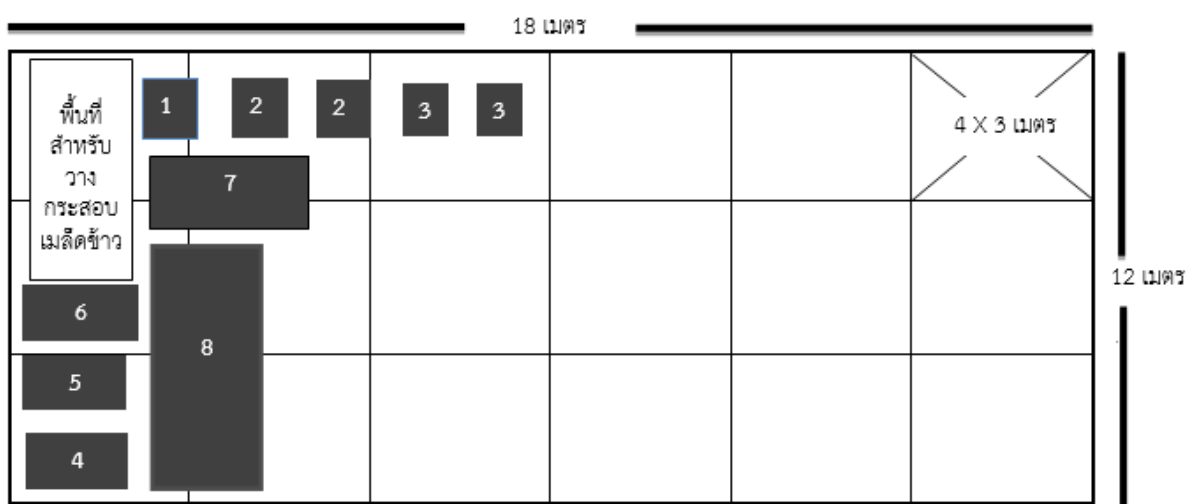
ที่มา: คณะผู้วิจัย (2561)

ตารางที่ 6 : แสดงการเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ตัวชี้วัดของผังโรงสีแบบที่ 2 ที่มา: คณะผู้วิจัย (2561)

	ข้าวกล้องอินทรีย์			ข้าวกล้องงอก			ผงข้าวกล้องงอก		
	ก่อนปรับปรุง	หลังปรับปรุง	การเปลี่ยนแปลง	ก่อนปรับปรุง	หลังปรับปรุง	การเปลี่ยนแปลง	ก่อนปรับปรุง	หลังปรับปรุง	การเปลี่ยนแปลง
ระยะทาง	126	101.50	22%	411	221.50	78%	452	230	80%
ระยะเวลา	250	182.30	35%	5,288	5,240	74%	5,359	5,303.30	1%

จากตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบระยะทางและระยะเวลาก่อนและหลังการปรับปรุงการจัดผังโรงสีแบบที่ 2 โดยผลลัพธ์หลังการปรับปรุงคือกระบวนการผลิตข้าวกล้องอินทรีย์ ใช้ระยะทางลดลง 24.50 เมตร ระยะเวลาที่ลดลง 67.70 นาที กระบวนการผลิตข้าวกล้องงอก ใช้ระยะทางลดลง 199.50 เมตร ระยะเวลาที่ลดลง 48 นาที กระบวนการผลิตผงข้าวกล้องงอก ใช้ระยะทางลดลง 222 เมตร ระยะเวลาที่ลดลง 55.70 นาที จากการนำระยะทางและระยะเวลาที่ลดลงของทั้ง 3 ผลิตภัณฑ์ มาหาค่าการเปลี่ยนแปลงรวมในรูปแบบของเปอร์เซ็นต์ พบว่า ผังโรงสีในแบบที่ 2 สามารถลดระยะทางลงได้ 78.84 เปอร์เซ็นต์ และสามารถลดระยะเวลาลงได้ 1.60 เปอร์เซ็นต์

ผังโรงสีแบบที่ 3

ภาพที่ 5 รูปแบบการวางผังโรงสีแบบที่ 3

ที่มา: คณะผู้วิจัย (2561)

ตารางที่ 7 : แสดงการเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ตัวชี้วัดของผังโรงสีแบบที่ 3 ที่มา: คณะผู้วิจัย (2561)

	ข้าวกล้องอินทรีย์			ข้าวกล้องงอก			ผงข้าวกล้องงอก		
	ก่อนปรับปรุง	หลังปรับปรุง	การเปลี่ยนแปลง	ก่อนปรับปรุง	หลังปรับปรุง	การเปลี่ยนแปลง	ก่อนปรับปรุง	หลังปรับปรุง	การเปลี่ยนแปลง
ระยะทาง	126.00	96.70	30%	411.00	210.70	95%	452	221.70	104%
ระยะเวลา	250.00	179.00	40%	5288.00	5234.30	1%	5359	5300.30	1%

จากตารางที่ 7 แสดงการเปรียบเทียบระยะทางและระยะเวลาก่อนและหลังการปรับปรุงการจัดผังโรงสีแบบที่ 3 โดยผลลัพธ์หลังการปรับปรุงคือกระบวนการผลิตข้าวกล้องอินทรีย์ ใช้ระยะทางลดลง 29.30 เมตร ระยะเวลาที่ลดลง 71 นาที กระบวนการผลิตข้าวกล้องงอก ใช้ระยะทางลดลง 200.30 เมตร ระยะเวลาที่ลดลง 53.70 นาที กระบวนการผลิตผงข้าวกล้องงอก ใช้ระยะทางลดลง 240.30 เมตร ระยะเวลาที่ลดลง 58.70 นาที จากการนำระยะทางและระยะเวลาที่ลดลงของทั้ง 3 ผลิตภัณฑ์ มาหาค่าการเปลี่ยนแปลงรวมในรูปแบบของเปอร์เซ็นต์ พบว่า ผังโรงสีในแบบที่ 3 สามารถลดระยะทางลงได้ 88.81 เปอร์เซ็นต์ และสามารถลดระยะเวลาลงได้ 1.71 เปอร์เซ็นต์

จากตารางที่ 5, 6 และ 7 แสดงผลการเปรียบเทียบเชิงปริมาณจากตัวชี้วัดด้านระยะทางและเวลาในกระบวนการผลิตทั้ง 3 กระบวนการผลิต จากการเปรียบเทียบทั้ง 3 ตารางพบว่า หลังการปรับปรุงโดยการจัดผังโรงสีในแบบที่ 3 สามารถลดระยะทาง และระยะเวลาในกระบวนการผลิตทั้ง 3 ผลิตภัณฑ์ได้มากที่สุด รองลงมาคือการปรับปรุงโดยการจัดผังโรงสีในแบบที่ 2 และสุดท้ายคือหลังการปรับปรุงโดยการจัดผังโรงสีในแบบที่ 1

ตารางที่ 8 : แสดงความแตกต่างระหว่างตัวชี้วัดของอาคารโรงสีทั้ง 3 แบบ ที่มา: คณะผู้วิจัย (2561)

ค่าก่อสร้างอาคาร ณ วันที่ 13 มีนาคม 2561

	พื้นที่สำหรับผลิต (ตารางเมตร)	พื้นที่สำหรับรองรับผู้เข้าศึกษาทำงาน (ตารางเมตร)	ค่าก่อสร้างอาคาร (บาท)
อาคารแบบที่ 1	55	161	199,634
อาคารแบบที่ 2	78	144	203,467
อาคารแบบที่ 3	84	132	338,419

จากตารางที่ 8 แสดงผลลัพธ์การเปรียบเทียบเชิงปริมาณจากตัวชี้วัดด้านการใช้พื้นที่ และค่าก่อสร้างอาคารจากตารางพบว่า อาคารโรงสีในแบบที่ 1 สามารถตอบสนองในเรื่องจำนวนคนที่เข้ามาศึกษาทำงานได้มากกว่า มีค่าก่อสร้างที่ต่ำกว่าแบบที่ 2 และ 3 แต่ไม่สามารถตอบสนองเรื่องการจัดเก็บวัตถุดิบ อุปกรณ์ และผลิตภัณฑ์ได้อย่างสมบูรณ์ อาคารโรงสีในแบบที่ 2 สามารถตอบสนองในเรื่องจำนวนคนที่เข้ามาศึกษาทำงานได้น้อยกว่าแบบที่ 1 แต่มากกว่าแบบที่ 3 เช่นเดียวกับค่าก่อสร้างที่สูงกว่าแบบที่ 1 แต่ต่ำกว่าแบบที่ 3 สามารถตอบสนองเรื่องการจัดเก็บวัตถุดิบ อุปกรณ์ และผลิตภัณฑ์ได้อย่างสมบูรณ์ แต่อาจมีปัญหาในเรื่องของการเพิ่มจำนวนเครื่องจักรในอนาคต ในส่วนของอาคารโรงสีในแบบที่ 3 นั้นถึงแม้จะมีค่าก่อสร้างที่สูง และสามารถตอบสนองในเรื่องของจำนวนคนที่เข้ามาศึกษาทำงานได้น้อยกว่า แต่สามารถรองรับการขยายสายการผลิตในอนาคตได้มากกว่า

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาผังโรงสีแบบเดิมของศูนย์เรียนรู้ฯ พบว่า ผังโรงสีแบบเดิมนั้นมีระยะทางในการขนย้ายที่มากส่งผลให้ใช้ระยะเวลาในการผลิตมาก อันเนื่องมาจากการจัดผังการผลิตที่ไม่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรัญญา สาสมจิตต์ (2559) ในประเด็นที่ว่าระยะทางการขนย้ายและการจัดผังการผลิตที่ไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลถึงระยะเวลาในกระบวนการผลิตและกระบวนการไหลของการผลิตที่ไม่สม่ำเสมอ ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ Buchari et al. (2018) ที่พบว่า ปัญหาเกี่ยวกับความไม่สมดุลในสายการผลิต เกิดจากปัญหาในเรื่องรูปแบบการไหลของกระบวนการผลิต มีการย้อนกลับของกระบวนการผลิต ส่งผลให้มีระยะทางและระยะทางในการผลิตที่มาก คณะผู้วิจัยจึงได้เลือกการจัดผังอย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้ทฤษฎีการวางแผนผังโรงงานอย่างมีระบบ (Systematic Layout Planning: SLP) เข้ามาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและออกแบบผังโรงสีของศูนย์เรียนรู้ฯ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและสามารถใช้พื้นที่ของศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้อย่างเป็นประโยชน์สูงสุด

คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการออกแบบผังใหม่ทั้งหมด 3 แบบ โดยผังโรงสีแบบที่ 1 เป็นการประยุกต์ใช้รูปแบบการไหลแบบเส้นตรงร่วมกับการกำหนดตำแหน่งที่ตั้งเครื่องจักรตามแผนภาพความสัมพันธ์ เนื่องจากมีกระบวนการผลิตที่ไม่ซับซ้อน และอาคารโรงสีรูปแบบที่ 1 มีพื้นที่ในแนวยาว สอดคล้องกับ ประจวบ กล่อมจิตร (2555) ที่กล่าวว่า การไหลแบบเส้นตรงนั้นใช้กับกระบวนการผลิตที่ไม่มีความซับซ้อนในการผลิตมากหรือกระบวนการผลิตสั้น ๆ และพื้นที่อาคารภายในโรงงานต้องมีความยาวเพียงพอ ส่วนในผังโรงสีแบบที่ 2 เป็นการประยุกต์ใช้รูปแบบการไหลแบบตัวยูร่วมกับการกำหนดตำแหน่งที่ตั้งเครื่องจักรตามแผนภาพความสัมพันธ์ โดยอาคารโรงสีรูปแบบที่ 2 มีพื้นที่จำกัด จึงทำให้พื้นที่สำหรับการผลิตน้อย โรงสีรูปแบบนี้จึงเหมาะสมกับรูปแบบการไหลแบบตัวยู ซึ่งสอดคล้องกับ ยุทธณรงค์ จงจันทร์, ณฐา คุปต์ชัยเจริญ และยอดนภา เกษเมือง (2554) ที่พบว่า การวางผังโรงงานโดยกำหนดให้เครื่องจักรใกล้เคียงกันและเป็นรูปตัวยู จะช่วยลดระยะทางในการไหลของวัสดุให้น้อยลง และในผังโรงสีแบบที่ 3 เป็นการวางตำแหน่งที่ตั้งเครื่องจักรตามแผนภาพความสัมพันธ์ เนื่องจากไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของรูปแบบอาคารโรงสี ซึ่งสอดคล้องกับ เมธิศา จุ่งลก (2555) ที่กล่าวว่า แผนภูมิดังกล่าวจะบอกถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ส่งผลให้สามารถเข้าใจในความสัมพันธ์ของกิจกรรมได้มากขึ้น แผนภูมินี้แสดงให้เห็นได้ว่ากิจกรรมใดบ้างควรอยู่ใกล้กัน หรือห่างกันโดยการกำหนดคะแนนเพื่อแสดงระดับความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมนั้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับ สมศักดิ์ ตรีสัตย์ (2559) ที่กล่าวว่า แม้แผนภูมิความสัมพันธ์เป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดในทางปฏิบัติมากกว่าวิธีการอื่น ๆ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์สำหรับการวางแผนผังโรงงาน แต่ในขณะเดียวกันก็ควรมีเหตุผลสนับสนุนถึงระดับความสัมพันธ์นั้น

จากผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณพบว่า ผังโรงสีแบบที่ 3 มีระยะเวลาและระยะทางที่สั้นกว่าผังโรงสีแบบที่ 1 และแบบที่ 2 โดยในโรงสีรูปแบบที่ 3 นั้นสามารถเคลื่อนย้ายพื้นที่การจัดวางเครื่องจักรได้ตรงกับกรณีวิเคราะห์จากแผนภูมิความสัมพันธ์มากที่สุด จึงทำให้สามารถลดระยะทางและระยะเวลาได้มาก ทางคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรเลือกผังโรงสีแบบที่ 3 ในการปรับปรุงผังของศูนย์เรียนรู้ฯ

จากผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยการนำผังโรงสีทางเลือกไปเสนอแก่เจ้าของศูนย์การเรียนรู้ฯ พบว่า เจ้าของได้เลือกผังโรงสีแบบที่ 1 เนื่องจากตอบสนองข้อจำกัดได้มากกว่า และใช้งบประมาณในการก่อสร้างที่ถูกกว่า อย่างไรก็ตาม หากสมมติให้เจ้าของศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณในการก่อสร้าง เจ้าของศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้เลือกการปรับปรุงตามรูปแบบที่ 3 เนื่องจากมีแผนการที่จะเพิ่มสายการผลิตในอนาคต และในส่วนข้อจำกัดเรื่องผู้ที่เข้าศึกษาดูงานนั้น เจ้าของอาจมีการสร้างพื้นที่สำหรับรองรับผู้เข้าศึกษาดูงานเพิ่มได้

ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากศูนย์การเรียนรู้ฯ มีตู้คอนเทนเนอร์เก่าอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้เสนอให้มีการนำตู้คอนเทนเนอร์มาพัฒนาเป็นศูนย์จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ซึ่งในอนาคตเจ้าของศูนย์การเรียนรู้ฯ สามารถพัฒนาและขายร่วมกับสินค้าประเภทอื่นได้ในกรณีที่มีการขยายสายการผลิต นอกจากนี้ ตู้คอนเทนเนอร์ที่เหลือยังสามารถนำมาพัฒนาเป็นอย่างอื่นได้อีก เช่น ห้องสำหรับรับรองผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงาน ในกรณีที่จำนวนคนมาน้อย หรือในกรณีที่โรงสีมีพื้นที่ไม่เพียงพอสำหรับการรองรับผู้ที่เข้าศึกษาดูงาน
2. ในแต่ละสถานีของกิจกรรม (Workstation) ควรมีป้ายบอกชื่อกิจกรรมหรือชื่อเครื่องจักรสำหรับผู้เข้ามาศึกษาดูงาน เพื่อให้เข้าใจกระบวนการผลิตในโรงสีได้ง่ายขึ้น
3. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องของหลักการ 5 ส. ควบคู่ไปกับการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการวางแผนผังโรงงานอย่างมีระบบ (SLP) ภายในศูนย์เรียนรู้ฯ เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดเก็บผลิตภัณฑ์รวมถึงการใช้งานเครื่องจักรและอุปกรณ์ภายในโรงสี
4. ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยสามารถใช้ทฤษฎีอื่นที่นอกเหนือจากทฤษฎีการวางแผนผังโรงงานอย่างมีระบบ (SLP) ได้
5. การวัดผลของทฤษฎีการวางแผนผังโรงงานอย่างมีระบบนั้นสามารถใช้ตัวชี้วัดด้านอื่นได้ โดยการพิจารณาตามความเหมาะสมของสถานที่การศึกษา เช่น ค่าใช้จ่ายในการเคลื่อนย้ายเครื่องจักร, กำลังการผลิตหลังการปรับปรุง และการลดความสูญเสียในกระบวนการผลิต เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความกรุณาของ ผศ.ชนัดธ์ภัทร ถิรณชิตติก อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งท่านได้ให้ความรู้ ความคิดเห็น ตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องของงาน ตลอดจนการให้คำปรึกษาและคำแนะนำซึ่งเป็นประโยชน์ในการดำเนินงานวิจัย ตลอดจนคุณป้าเพ็ญจิต แสงสว่าง เจ้าของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ข้าวกล้องงอกบ้านบึง ที่ได้ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- ประจวบ กล่อมจิตร. (2555). การออกแบบโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มผลผลิตและความปลอดภัย. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ยุทธณรงค์ จงจันทร์, ญฐา คุปต์ชัย และ ยอดนภา เกษเมือง. (2554). การเพิ่มผลผลิตด้วยเทคนิคการจัดสมดุลสายการผลิต และวางผังโรงงาน กรณีศึกษา : โรงงานผลิตเตาเหล็กหล่อ. การประชุมวิชาการย้ายงานวิศวกรรมอุตสาหกรรม. 20-21 ตุลาคม 2554 โรงแรมแอมบาสเดอร์ซิตี้ จอมเทียน พัทยา จังหวัดชลบุรี.
- ละเอียด แจ่มจันทร์ และ คณะ. (2557). การศึกษาผลของการบริโภคข้าวกล้องเริ่มงอกกับข้าวมอลต์ที่มีต่อภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ. *Nursing Journal of the Ministry of Public Health*, 2(24), 79-81.
- วรัญญา สาสมจิตต์. (2559). การศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการคลังวัตถุดิบ (Online). http://digital_collect.lib.buu.ac.th, 7 เมษายน 2561.
- สมศักดิ์ ตรีสัตย์. (2559). การออกแบบและวางผังโรงงาน. พิมพ์ครั้งที่ 30. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- สุภาภรณ์ สุวรรณรังษี และ เดชา พวงดาวเรือง. (2555). การลดความสูญเสียเปล่าของกระบวนการผลิตข้าวกล้องงอก กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรบ้านจำปา จังหวัดสกลนคร. การประชุมวิชาการย้ายงานวิศวกรรมอุตสาหกรรม. (น. 254-258). กรุงเทพฯ: สาขาวิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2559). สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2559 (Online). http://www.oae.go.th/public_stat.html, 7 เมษายน 2561.
- อมรรัตน์ ถนนวนแก้ว. (2559). การพัฒนาโรงสีข้าวสังข์หยดเข้าสู่มาตรฐานการปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงสีข้าว : กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านเขากลาง. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, 8(1), 78-99.
- เมธิศา จุ่งลก. (2555). การศึกษาปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพในผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรแปรรูปของ ห้างหุ้นส่วนจำกัด กรีน เกล็ดฟู๊ดส์. บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต การจัดการโลจิสติกส์, มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- Buchari, Tarigan, U., and Ambarita, M. B. (2018). Production layout improvement by using line balancing and Systematic Layout Planning (SLP) at PT. XYZ. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 309(1), 12116. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/309/1/012116>.
- Flessas and Rizzardi. (2015). Layout performance indicators and systematic planning A case study in a southern Brazilian restaurant (Online). <https://www.emeraldinsight.com>, 7 เมษายน 2561.

ภาพตัวแทนของซุนยัตเซ็นในมุมมองของรัฐบาลสยาม

ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2446-2453

The Representation of Sun Yat-sen on Government of Siam's Perspective during the
Late Reign of King Chulalongkorn, 1903-1910วัฒนา กิริตยาเดชา¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับภาพตัวแทนของซุนยัตเซ็นที่รัฐบาลสยามนิยามขึ้นในการเดินทางเข้ามาสยามครั้งแรกของซุนยัตเซ็นใน พ.ศ. 2446 จนกระทั่งการสิ้นสุดรัชกาลที่ 5 ใน พ.ศ. 2453 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงภาพตัวแทนและการนิยามความหมายต่อซุนยัตเซ็นจากมุมมองของรัฐบาลสยามและอุดมการณ์เบื้องหลังของรัฐบาลสยามที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทนดังกล่าวขึ้น โดยใช้ทฤษฎีภาพตัวแทน (Representation) และมีคำถามวิจัยคือรัฐบาลสยามมีภาพตัวแทนต่อซุนยัตเซ็นอย่างไร โดยได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์หรือบริบททางการเมืองใด รวมถึงส่งผลต่อการสร้างความเป็นอื่นต่อชาวจีนโพ้นทะเลในสยามอย่างไร การวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยบทจากเอกสารของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับซุนยัตเซ็นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผ่านการใช้ทฤษฎีภาพตัวแทนเพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการสร้างภาพตัวแทนและผลลัพธ์ของภาพตัวแทนที่รัฐบาลสยามสร้างขึ้น ที่สื่อความหมายผ่านทางภาษาในรูปของคำและวลี รวมทั้งผ่านทางนโยบายและหลักปฏิบัติ โดยอาศัยการศึกษาจากเอกสารกระทรวงต่างประเทศ รัชกาลที่ 5 ต.21/10 จิน ชัน ยัต เซน จากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ผลวิจัยพบว่ารัฐบาลสยามให้นิยามซุนยัตเซ็นว่าเป็น “ริฟอเมอร์” ซึ่งในหลักการแบ่งประเภทบุคคลของรัฐถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่พึงประสงค์และสร้างความเป็นอื่นออกจากชาวจีนโพ้นทะเลทั่วไปที่เข้ามาพึ่ง พระบรมโพธิสมภาร เนื่องจากอุดมการณ์สาธารณรัฐนิยมของซุนยัตเซ็นไม่สอดคล้องหรือให้ประโยชน์กับสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของรัฐบาลสยาม จึงเป็นที่มาที่ไว้วางใจว่าจะก่อความวุ่นวายทางการเมืองในพระราชอาณาจักร เมื่อบริบททางการเมืองในสยามเปลี่ยนไปจากชาตินิยมจีนโพ้นทะเลในสยามที่เบ่งบานขึ้น การที่ชาวจีนโพ้นทะเลในสยามสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองของซุนยัตเซ็นส่งผลต่อภาพตัวแทนของซุนยัตเซ็นให้กลายเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของรัฐ ทำให้ทัศนคติของรัฐบาลสยามต่อชาวจีนโพ้นทะเลในสยามเปลี่ยนแปลงไป นำไปสู่การสร้าง “ความเป็นอื่น” ต่อความเป็นจีนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำสำคัญ: ความเป็นอื่น ชาวจีนโพ้นทะเล ซุนยัตเซ็น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาพตัวแทน

Abstract

This Article studied about the representation of Sun Yat-sen, which was represented or stand for by the Government of Siam, from the Sun Yat-sen's first travel in 1903 to Siam until the end of King Chulalongkorn's Reign at 1910. This study aimed to analyze the perspective of Siamese government to find origins of meaning and ideology behind the representation, with representation theory. The research question of this study are how did the government of Siam stand for Sun Yat-sen, with any ideology and political context? and how did his representation affect to overseas Chinese in Siam? This study is research based on the analysis of text on government document that related to Sun Yat-sen during the reign of King

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Chulalongkorn. Using representation theory to represent the process of creating representations and results of representations created by the Siamese government, which communicated through language in the form of words and phrases, including political policy and practice. From Ro.5 To.21/10 Chinese Sun Yat-sen [ร.5 ต.21/10 จีน ชั่น ยัด เซน] in National Archives of Thailand. The result found that the Siamese government defined Sun Yat-sen as “Reformer”, by using the classification of persons based on political ideology and movement. Thus, Sun Yat-sen to be an unwanted person and he was segregated from the Chinese who came to rely on the King, because Sun Yat-sen's Republican ideology didn't match or benefit the absolute monarchy of the Siamese government, may lead to turmoil the kingdom. When the political contexts of Siam have been changed, with the Chinese Nationalism in Siam was blooming. The overseas Chinese in Siam supported the Sun Yat-sen's political activities, which was influenced Sun Yat-sen's representation as political threat to the state, and challenged the ideology of absolute monarchy which was the heart of the Siamese government. The perspective of the Siamese government to the overseas Chinese in Siam was changed, and lead to the creation of "the Other within" to the overseas Chinese in Siam during the reign of King Vajiravudh.

Keywords: Otherness, Overseas Chinese, Sun Yat-sen, King Chulalongkorn, Representation

บทนำ

ซุนยัตเซ็น (Sun Yat-sen) เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในฐานะบิดาแห่งจีนสมัยใหม่ (The Father of Modern China) ได้รับการยกย่องจากสาธารณรัฐจีนว่าเป็น “บิดาแห่งสาธารณรัฐจีน” (Father of the Nation) และ “ผู้บุกเบิกการปฏิวัติประชาธิปไตย” (Forerunner of the Revolution) จากสาธารณรัฐประชาชนจีน (Ergenc, 2011) การเคลื่อนไหวทางการเมืองในชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลนับตั้งแต่ ค.ศ. 1896 นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศจีนจากระบอบราชาธิปไตยภายใต้การปกครองของราชวงศ์ชิงให้เป็นการปกครองรูปแบบสมัยใหม่ภายใต้ระบอบสาธารณรัฐโดยใน ค.ศ. 1911 อย่างไรก็ตาม ความเคลื่อนไหวของซุนยัตเซ็นในชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลประเทศต่าง ๆ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในภูมิภาคเอเชียอย่างมีนัยยะสำคัญ ท่ามกลางสภาวะทางการเมืองที่รัฐชาติสมัยใหม่ยังมีที่ดินแดนและพลเมืองของรัฐที่มีสถานะคลุมเครือ ดังเช่นในสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นก้าวแรกของรัฐชาติไทยสมัยใหม่ผ่านการปฏิรูปประเทศที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2410 การเคลื่อนไหวของซุนยัตเซ็นในสยามส่งผลกระทบต่อความรู้และความไม่มั่นคงทางการเมืองต่ออุดมการณ์ทางการเมืองสามัญชน และชาวจีนโพ้นทะเลในสยาม

ซุนยัตเซ็นเดินทางเข้ามาในสยามครั้งแรกใน พ.ศ. 2446 เพื่อติดต่อผู้นำชาวจีนโพ้นทะเลในสยามให้สนับสนุนการเคลื่อนไหวต่อต้านราชวงศ์ชิงในประเทศจีน นับเป็นครั้งแรกที่รัฐบาลสยามได้รู้จักกับซุนยัตเซ็น และใน พ.ศ. 2451 ที่ซุนยัตเซ็นเคลื่อนไหวทางการเมืองในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลโดยเปิดเผย นำไปสู่การขับซุนยัตเซ็นออกนอกประเทศ ทำให้ของรัฐบาลสยามไม่พึงใจต่อการเดินทางเข้ามาของซุนยัตเซ็นนัก ภายในคณะรัฐบาลสยามใช้คำเรียกเพื่อบ่งบอกและขยายสถานะของซุนยัตเซ็นว่า “รีฟอเมอร์จีน” (Reformer) การใช้คำดังกล่าวไม่ได้เจาะจงแต่เพียงซุนยัตเซ็นเพียงบุคคลเดียว แต่ก็นับว่าบุคคลที่เคลื่อนไหวทางการเมืองจีนก็นับว่าเป็น “รีฟอเมอร์” ด้วยกันหมดโดยไม่แบ่งฝ่าย (Murashima, 2013)

คำว่า “รีฟอเมอร์” จึงใช้ขยายถึงคนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองที่มีอุดมการณ์ตรงข้ามกับสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) และให้ความหมายเป็นภัยคุกคามต่ออุดมการณ์ดังกล่าวที่หล่อเลี้ยงความมั่นคงของรัฐบาลสยาม การกระทำดังกล่าวเป็นหลักการของรัฐในการจำแนกบุคคลตามบทบาททางการเมือง โดยแยกซุนยัตเซ็นให้เป็นอื่นจากชาวจีนในพระบรมโพธิสมภาร เกษียร เตชะพีระ (2537, น. 105) ชี้ให้เห็นว่าความเป็นจีนของชาวจีนในสยามที่รัฐบาลมองไม่ได้อยู่บน

ร่างกายชาวจีน เช่น หางเปียว เป็นต้น แต่เป็นกรอบความคิดของรัฐ โดยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้อนรับชาวจีนเป็นคนชาติหนึ่งในบังคับของพระองค์ แต่ในกรณีของขุนยัดเซ็น รัฐบาลสยามมีมุมมองต่างออกไป

บทความชิ้นนี้ต้องการวิเคราะห์ให้เห็นถึงภาพตัวแทนและการนิยามความหมายต่อขุนยัดเซ็นจากมุมมองของรัฐบาลสยามและอุดมการณ์เบื้องหลังของรัฐบาลสยามที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทนดังกล่าวขึ้น โดยใช้ทฤษฎีภาพตัวแทน (Representation) เพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการสร้างภาพตัวแทนและผลลัพธ์ของภาพตัวแทนที่รัฐบาลสยามสร้างขึ้น ที่สื่อความหมายผ่านทางภาษาในรูปของคำและวลี รวมทั้งผ่านทางนโยบายและหลักปฏิบัติ โดยอาศัยการศึกษาจากเอกสารกระทรวงต่างประเทศ รัชกาลที่ 5 ต.21/10 จิน ชัน ยัด เซน จากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ อันเป็นหมวดเอกสารที่ระบุถึงกิจกรรมของรัฐบาลสยามที่มีต่อความเคลื่อนไหวของขุนยัดเซ็นเป็นสำคัญ

บทความนี้จะนำเสนอโดยมีประเด็นการศึกษาดังนี้ คือ 1.การวิเคราะห์ภาพตัวแทนของขุนยัดเซ็นที่รัฐบาลสยามนิยามให้ โดยพิจารณาจากคำว่า “ริฟอเมอร์” ซึ่งถูกนำมาใช้กับขุนยัดเซ็นว่าเป็นลักษณะและมีความหมายในมุมมองของรัฐบาลสยามอย่างไร 2.อิทธิพลจากบริบทและอุดมการณ์สมบูรณาญาสิทธิราชย์ของรัฐบาลสยามที่เป็นแนวคิด (Concept) ต่อการสร้างภาพตัวแทนของขุนยัดเซ็น 3.การกระทำของรัฐบาลสยามที่แสดงออกมาผ่านทางนโยบายและปฏิบัติการทางการเมืองต่อบุคคลที่มีภาพตัวแทน “ริฟอเมอร์” ร่วมกัน โดยใช้กรณีของข้าหลวงว่าคังโหย่วเว่ย (Kang You-wei) จะเข้ามาในสยามใน พ.ศ. 2443 เพื่อสะท้อนความนึกคิดของรัฐบาลสยามที่มีต่อภาพตัวแทนดังกล่าว และ 4.ภัยต่อความในภาพตัวแทนของขุนยัดเซ็นที่เกิดจากบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนไป นำไปสู่การสร้างความเป็นอื่น (Otherness) ต่อความเป็นจีนในภาพรวมของรัฐบาลสยามในเวลาต่อมา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาภาพตัวแทนและการนิยามความหมายต่อขุนยัดเซ็นจากมุมมองของรัฐบาลสยามและอุดมการณ์เบื้องหลังของรัฐบาลสยามที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทนดังกล่าวขึ้น
2. ศึกษาภาพตัวแทนของขุนยัดเซ็นที่ส่งผลต่อการสร้างความเป็นอื่นต่อชาวจีนโพ้นทะเลในสยามของรัฐบาลสยาม

กรอบแนวคิดที่ใช้ในวิจัย

การศึกษานี้ใช้ทฤษฎีภาพตัวแทนเป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย โดยสจิวต์ ฮอลล์ (Hall, 1997) ได้ให้ความหมายของภาพตัวแทนไว้ว่าเป็นปฏิบัติการทางภาษาที่มีภาษาเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความหมายที่เข้าใจกันได้ในกลุ่มวัฒนธรรมหนึ่ง โดยภาษาจะทำหน้าที่แทนที่ความคิด (Concept) ที่อยู่ภายในระบบความคิดออกสู่ผู้รับสารผ่านระบบสัญญาณ (Sign System) ในรูปของความหมายที่แฝงอยู่ในภาษา เช่น เสียง อักษร ท่าทาง การแต่งตัว เป็นต้น ซึ่งเป็นเพียงมายาคติ แต่การแลกเปลี่ยนความหมายภายใต้ระบบภาพตัวแทนจะทำการตกแต่งความจริงบางอย่างให้โดดเด่นขึ้นและลดทอนบางอย่างลง ซึ่งภาพตัวแทนที่เกิดขึ้นเป็นอำนาจของผู้ที่สร้างภาพตัวแทนกำหนดทั้งสิ้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

ใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ อาศัยการค้นคว้าจากหลักฐานเอกสารชั้นต้นทั้งที่ตีพิมพ์และยังไม่ได้ตีพิมพ์เช่น หนังสือตอบโต้ของทางราชการ รายงาน บทความหนังสือพิมพ์และบทพระราชนิพนธ์ในช่วงเวลานั้น ตลอดจนพระราชบัญญัติและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อศึกษาถึงการรับรู้และกระบวนการภาพลักษณ์ของขุนยัดเซ็น ตลอดจนให้ภาพบริบทแวดล้อมและเหตุการณ์สำคัญในช่วงเวลานั้น รวมถึงหลักฐานเอกสารชั้นรอง ได้แก่ หนังสือ วารสาร และวิทยานิพนธ์ทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้ในการอ้างอิงทฤษฎี ข้อเสนอและผลการค้นคว้าในหัวเรื่องการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ความรู้ของรัฐบาลสยามต่อการเดินทางมาของซุนยัตเซ็น

ใน “กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย (ค.ศ.1906-1939)” ของ เชียกวง (2546, น. 8) ระบุว่าซุนยัตเซ็นเดินทางมาสยาม 4 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2446, 2448, 2450 และ 2451 (ตามปฏิทินเดิม) โดยใช้หลักฐานจากเอกสารชั้นรองและหนังสือพิมพ์ภาษาจีนในประเทศไทยสมัยหลังแล้ว แต่การค้นคว้าถึงการมาของซุนยัตเซ็นมีความขัดแย้งกับหลักฐานขั้นต้นที่เป็นเอกสารของรัฐบาลสยามสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ระบุว่าซุนยัตเซ็นมาเพียงสองครั้งเท่านั้น

สิ่งที่ปรากฏในหลักฐานขั้นต้นในรูปของเอกสารราชการนั้น ระบุถึงการเดินทางเข้ามาสยามของซุนยัตเซ็นในช่วงเวลาเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2446 และเดือนธันวาคม พ.ศ. 2451 รวมถึงยังปรากฏบทสัมภาษณ์ซุนยัตเซ็นของพระยาศรีสทเทพ (เส็ง วิริยศิริ) ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย ทูลเกล้าถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพในวันที่ 5 ธันวาคม ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) ไว้ว่า “ข้าพระพุทธเจ้าได้ถามจีนซุนยัตเซ็นว่าเข้าได้เคยเข้ามากรุงเทพฯ ฯ บ้างแล้วหรือยัง จีนซุนยัตเซ็นตอบว่าได้เคยมาครั้งหนึ่งประมาณ 5 ปีมาแล้ว...(หมายถึง พ.ศ. 2446 วงเล็บโดยผู้เขียน)” (สจข. ร.5 ต.21/10)

บทสัมภาษณ์ดังกล่าวขัดแย้งกับข้อมูลที่ปรากฏในงานวิจัยของเชียกวงว่า ในการเดินทางมาสยามครั้งที่ 2 ในค.ศ. 1906 (พ.ศ. 2448) รัฐบาลสยามส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจมาจับกุมซุนยัตเซ็น (เชียกวง, 2546, น. 8) ซึ่งไม่ปรากฏในบทสัมภาษณ์ของซุนยัตเซ็น และไม่มีบันทึกเอกสารจากทางราชการไทยที่ระบุถึงการเดินทางในครั้งนี้อยู่เลย

นอกจากนี้ ในความรู้ของชาวจีนในสยามที่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับซุนยัตเซ็น ก็กล่าวถึงว่ามาสยาม 2 ครั้ง ยังปรากฏขึ้นอีกในสำเนาคำให้การจีนขึ้นต่อเจ้าหน้าที่รัฐกรณีถูกจับกุมเนื่องจากติดอาวุธเดินทางไปยังตอนใต้ของประเทศจีน ลงวันที่ 28 มิถุนายน ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453) สะท้อนให้เห็นการรับรู้เกี่ยวกับการเดินทางเข้ามาของซุนยัตเซ็นในสยามของชาวจีนในสยามว่า

“ส่วนซุนยักเซ็นนั้นบางคนเรียกว่าซุนห่วน เดิมเป็นเศรษฐีอยู่ที่เมืองกวางตุ้งซึ่งต้องหนีมา บัดนี้พักอยู่ตามเมืองฝรั่ง แต่ยังเป็นหัวหน้าคิดการเรื่องนี้อยู่ ได้เคยเข้ามาที่กรุงเทพฯ ฯ 2 ครั้ง ครั้งหลังเมื่อปี 127 มาอยู่ที่โรงพิมพ์จีนโนประมาณเดือนเศษ และได้ไปเล็กเซอร์ที่สโมสรจีนหลายคืน บัดนี้ซุนยักเซ็นออกไปอยู่ที่เมืองสิงคโปร์” (สจข. ร.5 ต.21/22)

จากข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารราชการซึ่งอยู่ในช่วงเวลาร่วมสมัยที่ซุนยัตเซ็นเดินทางเข้ามาในสยาม ชี้ให้เห็นว่า รัฐบาลสยามมีความรับรู้ต่อการเข้ามาในสยามเพียง 2 ครั้งเท่านั้น

ในเอกสารเอกสารกระทรวงต่างประเทศรัชกาลที่ 5 ต.21/10 จีน ซัน ยัต เซนที่ใช้เป็นเอกสารหลักของการศึกษานี้ เป็นบันทึกและหนังสือโต้ตอบของทางการสยามเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ถึงวัตถุประสงค์การเดินทางเข้ามาในสยามและแนวคิดทางการเมืองของซุนยัตเซ็นใน พ.ศ. 2446 และ 2451 โดยใน พ.ศ. 2446 ซุนยัตเซ็นมาพำนักอยู่ในโรงแรมโฮเทล เดอ ลา เปซ์ (Hotel de la paix) ในกรุงเทพมหานคร โดยมีจุดประสงค์เพื่อติดต่อกับชาวจีนผู้มีอิทธิพลในกรุงเทพฯ ได้แก่ หลวงอุดรภักดิ์พาณิชย์ (เต็ง โสภโณดร) พระอนุวัตรราชนิคม (ยี่ก่อง หรือ ฮง เตชะวงนิช) และอึ้ง ลำซา จากคำแนะนำของชาร์ลส์ อาร์ดูแอง (Charles Hardouin) ผู้ช่วยข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสประจำอินโดจีนของฝรั่งเศสและอดีตกงสุลฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ (Murashima, 2013, p. 154-157) แต่กลับไม่ประสบผลสำเร็จนักเพราะขาดแรงสนับสนุนจากชาวจีนโพ้นทะเลในสยามที่ไม่สนใจการเมืองเท่าใดนัก และได้กล่าวถึงซุนยัตเซ็นอีกครั้งในการเดินทางมาสยามใน พ.ศ. 2451 ภายหลังจากชาตินิยมจีนในสยามเฟื่องฟู กล่าวถึงการปราศรัยวิจารณ์ถึงการปกครองชาวจีนในสยาม ทำให้รัฐบาลสยามเกิดความไม่พอใจ และต้องการเอาผิดเพื่อขับไล่ซุนยัตเซ็นออกนอกประเทศไป (สจข. ร.5 ต.21/10)

ริฟอเมอร์จีน: ความหมายของภาพตัวแทนของซุนยัตเซ็น

ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2446-2453 เป็นช่วงเวลาที่ภายในประเทศจีนเกิดความวุ่นวายของกลุ่มนิยมสาธารณรัฐ (Republican) ที่เคลื่อนไหวเพื่อล้มล้างราชวงศ์ ทำให้มีการเดินทางเพื่อเคลื่อนไหวทางการเมืองของผู้นำฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลจีนดังเช่น ซุนยัตเซ็น เป็นต้น ในชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงสยามด้วยจนได้รับการยกย่องว่าเป็นมารดาแห่งการปฏิวัติจีน (วาสนา วงศ์สุรวัฒน์, 2557, น. 74) ซึ่งในท้ายที่สุดความเคลื่อนไหวของซุนยัตเซ็นประสบความสำเร็จในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะเดียวกันสถานการณ์ในสยามที่รัฐบาลสยามพยายามปฏิรูปประเทศให้สอดคล้องกับบริบทโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และสถาปนาพระราชอำนาจของรัฐบาลให้มีเสถียรภาพภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญสิทธิราชย์ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2525, น. 24) อย่างไรก็ตาม ปฏิกริยาของชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองของสามัญชน รวมถึงอุดมการณ์สาธารณรัฐที่มาพร้อมกับซุนยัตเซ็น สั่นคลอนความมั่นคงในความรู้สึกรับรู้ของรัฐบาล นำมาสู่การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันต่อชาวจีนในเวลาต่อมา

การเดินทางมาสยามครั้งแรกของซุนยัตเซ็นใน พ.ศ. 2446 (สจข. ร.5 ต.21/10) นับว่าเป็นครั้งแรกที่รัฐบาลสยามรู้จักกับซุนยัตเซ็น นักเคลื่อนไหวทางการเมืองจีน ที่รัฐบาลสยามไม่มีข้อมูลใดๆ เกี่ยวกับตัวของซุนยัตเซ็นเลย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบถึงการมีอยู่ของซุนยัตเซ็นในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2446 ภายหลังจากล่องเลยไปแล้วประมาณ 15-20 วันนับตั้งแต่ซุนยัตเซ็นพำนักอยู่ในประเทศสยาม (สจข. ร.5 ต.21/10) พระองค์ทรงมีพระบรมราชโองการให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงนครบาล เป็นผู้สืบสวนเรื่องการมีอยู่ของซุนยัตเซ็น ตามหนังสือกราบบังคมทูลของกรมพระนเรศวรฤทธิ์ลงวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2446 ว่า “ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราชหัตถเลขาของวันที่ 3 มิถุนายน ให้ข้าพระพุทธเจ้าสืบสวนในเรื่องจีนพวกริฟอเมอร์คนหนึ่ง” (สจข. ร.5 ต.21/10)

จากพระราชหัตถเลขาชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลสยามต้องการทราบว่าบุคคลนี้เป็นใคร มาเพื่อการอันใด และประเมินความเป็นภัยต่อราชอาณาจักร โดยได้ให้ความหมายต่อซุนยัตเซ็นว่า “ริฟอเมอร์” “รีฟอเมอร์” หรือ “ผู้คิดจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่” การให้นิยามนี้ต่อซุนยัตเซ็นก็เพื่อประโยชน์ในการสื่อสารภายในรัฐบาลและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และเป็นการจัดหมวดหมู่ลักษณะบุคคลในมุมมองของรัฐ

ความหมายของ Reformer ในพุทธศตวรรษ 2440-50 หรือคริสต์ศตวรรษ 1900 ตามพจนานุกรม An English-Siamese Dictionary ของ S.G. McFarland (1903, p. 538) พิมพ์และแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาครั้งที่ 4 ตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2446 ให้ความหมายเป็นภาษาไทยของคำว่า Reformer ว่า “ผู้คิดตั้งธรรมเนียมใหม่” รวมทั้งคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น Reform และ Reformation ก็ให้ความหมายว่า “เปลี่ยนแปลงใหม่ หรือ การละทิ้งความประพฤติชั่ว”

ความหมายของ Reformer ในคริสต์ศตวรรษที่ 1900 เป็นคำที่ใช้โดยทั่วไปเรียกขานถึงบุคคลที่กระทำการเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมในโลกตะวันตก ในขณะเดียวกันคำๆ นี้ก็ถูกใช้กับซุนยัตเซ็นด้วยซึ่งพบในหนังสือพิมพ์ The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser ฉบับวันที่ 2 สิงหาคม ค.ศ. 1900 โดยพาดหัวข่าวว่า The Reformer Sun Yat sen: Some of His Movement ซึ่งคัดลอกมาจากหนังสือพิมพ์ The China Mail ฉบับวันที่ 24 กรกฎาคม ค.ศ. 1900 ขนชันนำภายในรัฐบาลสยามยอมรับข่าวสารทางหนังสือพิมพ์เป็นหลักทั้งจากหนังสือพิมพ์ในประเทศ เช่น หนังสือพิมพ์รายวันสยามออปเซอร์เวอร์ (The Siam Observer Newspaper) หรือจากหนังสือพิมพ์ภาษาต่างประเทศ นำมาสู่การใช้คำว่า “ริฟอเมอร์” ซึ่งเป็นรูปแบบของการทับศัพท์

อย่างไรก็ตาม ในความหมายแฝงของรัฐบาลสยาม หมวดหมู่ลักษณะบุคคลในความหมายของ “ริฟอเมอร์” ถูกจัดให้เป็นกลุ่มบุคคลที่รัฐบาลไม่พึงประสงค์ ซึ่งแม้ว่าริฟอเมอร์ เช่น ซุนยัตเซ็น เป็นต้น แตกต่างจากชาวจีนที่ลี้ภัยหนีร้อนมาพึ่งเย็นที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราโชบายที่เปิดรับชาวจีนที่อพยพมาจากประเทศจีน เนื่องจากความต้องการแรงงานของรัฐในอัตราสูงเพื่อแทนที่แรงงานไพร่เกณฑ์ที่ไม่ค่อยเต็มใจทำ เช่น การขุดคลอง เป็นต้น (เดวิด เค วัยอาจ, 2556, น. 381) กระนั้นก็ตาม รัฐบาลสยามไม่ได้ให้ความหมายเช่นเดียวกับชาวจีนทั่วไปที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารด้วยความปรารถนาอย่างใด สิ่งที่ริฟอเมอร์นำเข้ามาในพระราชอาณาจักรที่ทำให้รัฐบาลสยามต้องเฝ้าระวัง คือ อุดมการณ์การเมืองแปลกปลอม

อุดมการณ์ทางการเมืองที่ต่างกันโดยสิ้นเชิงระหว่างสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของรัฐบาลสยามและสาธารณรัฐนิยมของขุนยัดเซ็น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นสิ่งแปลกปลอมที่ไม่พึงประสงค์ ที่อาจชี้นำพสกนิกรและชาวจีนในสยามในทางที่ไม่ถูกต้องที่ทำให้รัฐบาลสยามต้องเสียประโยชน์ (เอื้อมพร ศรสวรรณ, 2550, น. 111)

การปะทะกันระหว่าง “สาธารณรัฐนิยม” ของขุนยัดเซ็น กับ “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” ของรัฐบาลสยาม

ด้วยพระบรมราโชบายทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชนิมิตในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดในการปกครอง และไม่มีระบอบการปกครองใดจะเหมาะสมต่อประเทศสยามยิ่งไปกว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แล้ว พระราชหัตถเลขาของพระองค์ที่ทรงตอบโต้ต่อคำกราบบังคมทูลของคณะปฏิรูป ร.ศ. 103 สะท้อนให้เห็นพระราชดำริทางการเมืองของพระองค์ในต้นรัชกาล

“เราก็มีความปรารถนาแรงกล้าที่จะได้จัดการนั้น ให้สำเร็จตลอดไป ได้ไม่ต้องมีความห่วงระแวงอย่างหนึ่งอย่างใด ว่าเราจะเป็นผู้ขัดขวางในการซึ่งจะเสียอำนาจ ซึ่งเรียกว่า “แอบโซลูต” เป็นต้นนั้นเลย เพราะเราได้เคยทดลองรู้มาแล้ว ตั้งแต่เวลาเป็นตุ๊กตา ซึ่งไม่มีอำนาจอันใดเลยที่เดียวนอกจากชื่อ จนถึงเวลาที่มีอำนาจขึ้นมาโดยลำดับ จนเต็มบริบูรณ์ในบัดนี้ ในเวลาที่มีอำนาจน้อยปานนั้น ได้ความลำบากอย่างไร แลในเวลาที่มีอำนาจมากเพียงนี้ ได้ความลำบากอย่างไร เรารู้ดีจำได้ดี เพราะที่จำได้อยู่อย่างนี้ เหตุไรเล่าเราจึงจะไม่มีความปรารถนาอำนาจปานกลาง ซึ่งจะเป็นความสุขแก่ตัวเรา และเป็นการมั่นคงถาวรของพระราชอาณาจักร” (ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ ชัดติยา กรรณสูต, 2518, น. 76-77)

ด้วยสถานการณ์ในต้นรัชสมัยของพระองค์ที่ประสบความยากลำบากทางการเมือง จากอำนาจทางการเมืองของขุนนางตระกูลขุนนางและกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญที่มีมากในเวลานั้น ขณะเดียวกัน พระองค์ต้องทรงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ทำให้พระราชอำนาจของพระองค์ทรงถูกควบคุม ในช่วงเวลานั้นอิทธิพลของชาตินิยมหาอำนาจตะวันตกได้แผ่ปกคลุมภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และถึงแม้ว่าสยามดำรงคงเอกราชไว้แต่ก็ถูกคุกคามจากมหาอำนาจตะวันตก เช่น อังกฤษ และ ฝรั่งเศส อยู่เสมอ บริบททางการเมืองดังกล่าวย่อมประกอบสร้างพระราชดำริทางการเมืองในพระองค์ตลอดจนความคิดของชนชั้นนำในรัฐบาลสยามที่ต้องการสถาปนาอำนาจการปกครองอันสมบูรณ์เบ็ดเสร็จ ซึ่งพระราชดำริทางการเมืองดังกล่าวทำให้พระราชประสงค์ในพระราชอำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริงให้แก่พระองค์ ซึ่งพระราชดำรินี้ดำรงอยู่ตลอดรัชสมัยของพระองค์

แนวคิดของอุดมการณ์รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้รับการจรรโลงอยู่เสมอ คือ การที่พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจสูงสุดทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติแต่เพียงพระองค์เดียว ประชากรของรัฐภายใต้อุดมการณ์ดังกล่าวถูกวางไว้ในฐานะของการเป็นผู้ใต้ปกครองเท่านั้น ไม่สามารถที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เรียกร้องให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการปกครอง หรือลดทอนอำนาจไปจากสถาบันพระมหากษัตริย์ไม่ว่าจะเป็นลัทธิการเมืองใดก็ตาม เช่น ประชาธิปไตย สาธารณรัฐ ฯลฯ ย่อมเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมและขัดแย้งกับอุดมการณ์ของรัฐ และเป็นผลให้รัฐต้องจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งกับความเคลื่อนไหวดังกล่าวให้สงบราบคาบไป รวมถึงตอกย้ำอุดมการณ์การเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดของพระมหากษัตริย์ และราษฎรก็ควรที่จะจงรักภักดีไปด้วย (Kesboonchoo Mead, 2009) ลักษณะการดังกล่าวคือนิยามของ “ความเป็นไทย” ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สายชล สัตยานุรักษ์ (2548, น. 4) ชี้ให้เห็นว่าพระองค์ทรงนิยามไปกับการสร้างความหมายใหม่แก่พระราชพิธีต่าง ๆ และการสร้างสัญลักษณ์ที่ทำให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลางของรัฐที่มีพระราชอำนาจสูงสุด มีเจ้านาย ข้าราชการระดับต่าง ๆ และราษฎรทุกชนชาติ ที่ชีวิตขึ้นอยู่กับพระบรมเดชานุภาพ ปัญญาธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ผลลัพธ์ของความเป็นไทยคือการสร้างพลเมืองที่พึงประสงค์ของรัฐ ขับเคลื่อนรัฐนาวาภายใต้การบัญชาของพระมหากษัตริย์ไปสู่ความเจริญยิ่งใหญ่และสงบสุข

การเคลื่อนไหวทางการเมืองและอุดมการณ์สาธารณะรัฐของขุนยัดเซ็นก่อให้เกิดชาตินิยมทางไกลต่อประเทศจีนในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลในสยาม ซึ่งถือเป็นประชากรกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมณฑลกรุงเทพฯ ที่มีชาวจีนโพ้นทะเลอาศัยอยู่หนาแน่น มียอดแสดงจำนวนพลเมืองใน พ.ศ. 2451 (ร.ศ.128) จากสำมะโนครัวว่าจำแนกจีน 197,918 คนจากจำนวนประชากรชายหญิงทั้งหมด 867,431 คน หรือประมาณ 1 ใน 4 ของประชากรในมณฑลกรุงเทพฯ ทั้งหมด (พลกุล อังกินันทน์, 2514, น. 31) ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทศวรรษ 2450 ชาตินิยมจีนส่งผลต่อระเบียบการปกครองชาวจีนของรัฐบาล รัฐบาลสยามต้องพบกับการปราศรัยของกลุ่มขุนยัดเซ็นที่ใช้อยู่คำรุนแรงต่อว่าการปกครองชาวจีนรัฐบาลของรัฐบาลในการเดินทางมาสยามใน พ.ศ. 2451 การนัดหยุดงานของชาวจีนใน พ.ศ. 2453 ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจภายใน การส่งเงินเพื่อสนับสนุนความเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศจีน และชาวจีนติดอาวุธเดินทางไปยังประเทศจีนที่ถูกจับกุมทางตอนเหนือของประเทศใน พ.ศ. 2453 เป็นต้น รวมทั้งยังเป็นสิ่งที่ท้าทายสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไทยในลักษณะที่ไม่เคยพบมาก่อน ผลของอุดมการณ์สาธารณะรัฐและชาตินิยมจีนทำลายระเบียบและความสงบเรียบร้อยในพระราชอาณาเขต ย่อมบั่นทอนต่อเอกภาพและความจงรักภักดีต่อรัฐบาล ซึ่งในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวจีนแสดงออกถึงความต้องการเป็นคนในบังคับจีนและต่อต้านอำนาจปกครองของรัฐบาลสยาม อันเป็นผลมาจากอุดมการณ์ชาตินิยมจีน (สจช. ร.6 น.25/14) ปัญหาทางการเมืองคือมุมมองสำคัญที่รัฐบาลสยามใช้สร้าง “ความเป็นอื่น” ต่อชาวจีนโดยใช้หลักเกณฑ์ของผลประโยชน์ที่รัฐบาลได้รับ ซึ่งถูกใช้ในการให้ความหมายและเป็นหลักการของรัฐในการจำแนกบุคคล ในการอธิบายผ่านภาพตัวแทนของขุนยัดเซ็นและการนิยามต่อชาวจีนที่เคลื่อนไหวทางการเมืองคนอื่น ๆ ที่ในช่วงเวลาก่อนหน้าการเคลื่อนไหวของขุนยัดเซ็นในสยาม ความเป็นอื่นที่แยกชาวจีนที่ไม่พึงประสงค์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ การแบ่งแยกในรูปของอั้งยี่ ชาวจีนนอกบังคับ และชาวจีนเข้ารีต เป็นต้น รัฐบาลสยามจะไม่ให้ความสนใจหากไม่ทำลายความสงบเรียบร้อยของสังคมและอยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐบาล อันเป็นผลประโยชน์รูปแบบหนึ่งของรัฐบาลสยามในฐานะผู้ปกครองโดยตรง ดังที่ปรากฏในกรณีการเลี้ยงอั้งยี่ของรัฐบาลในทศวรรษ 2410-2430 (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2524, น. 224-227) ชาวจีนที่ไม่พึงประสงค์และแสดงท่าทีขัดแย้งต่ออุดมการณ์รัฐบาลจะถูกสร้างความเป็นอื่นเพื่อแยกออกจากชาวจีนในบังคับภายใต้พระบรมโพธิสมภาร จนกระทั่งเมื่อชาตินิยมจีนเบ่งบานเต็มที่ในชาวจีนโพ้นทะเลในสยาม ความเป็นอื่นโดยเหมารวมจึงกลายเป็นความเป็นอื่นในทัศนะของรัฐตามบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

ท่าทีของรัฐบาลสยามต่อบุคคลที่ถูกขนานว่า “ริฟอเมอร์”: กรณีของคังไหย่วเหว่ย

เนื่องจากในเอกสารกระทรวงต่างประเทศรัชกาลที่ 5 ต.21/10 จีน ชัน ยัด เซน จากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติไม่พบพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่แสดงพระราชดำริเกี่ยวกับการกรณีของขุนยัดเซ็นโดยตรง ปรากฏเพียงหนังสือกราบบังคมทูลจากพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการระดับเจ้ากรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสืบหารายงานข้อมูลของขุนยัดเซ็น จึงไม่ทราบว่พระองค์ทรงมีพระราชดำริต่อขุนยัดเซ็นอย่างไรบ้าง อย่างไรก็ตามก็มีกรณีที่เกี่ยวข้องกันใน พ.ศ. 2443 ซึ่งห่างจากการเดินทางเข้ามาของขุนยัดเซ็นครั้งแรกเป็นเวลา 3 ปี คือ ขาวลือเกี่ยวกับคังไหย่วเหว่ย ซึ่งถูกรัฐบาลสยามระบุว่าเป็น “ริฟอเมอร์” ผู้หนึ่งที่มีแนวโน้มว่าจะเดินทางเข้ามาในประเทศสยาม ซึ่งมีพระราชหัตถเลขาที่ชี้ให้เห็นถึงพระราชดำริต่อบุคคลที่ถูกจัดว่าเป็นริฟอเมอร์ได้อย่างชัดเจน

“ด้วยได้เห็นหนังสือพิมพ์สยามออฟเพอเวอร์วันนี้ลงว่า กังยูไวออกจากฮ่องกงจะไปสิงคโปร์ ซึ่งฉันสงสัยว่าน่าจะเลยไกลเข้ามากรุงเทพฯ ซึ่งเราตั้งใจว่าจะไม่ให้ยอมมา...ถ้าหากว่าจะเข้ามาก็จะต้องควบคุมและขับส่งให้ออกจากเมืองเรา ขอให้เธอเตรียมไว้ สั่งถึงกรมหลวงดำรงฉบับ 1 ว่าได้เห็นหนังสือพิมพ์กล่าวเช่นนี้ บางทีจะเข้ามาอยู่ในอาณาเขตของเราที่มีเงินมากๆ เช่น เมื่อถูกเงื้อมมือฉัน ควรจะบอกให้ข้าหลวงเทศาภิบาลคอยระวังอย่าให้เข้ามาอยู่ในเขตแดนได้ ถ้ามาอยู่ก็จะมีคุณอนันต์มีแต่โทษฝ่ายเดียว” (สจช. ร.5 ต.21/6)

ข่าวลือเรื่องที่ค้างโฮ้วเวย์เดินทางมาถึงสิงคโปร์และอาจเดินทางเข้ามาในพระราชอาณาจักร ได้รับความสนใจมากในหมู่คณะรัฐบาลสยาม ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการทรงมีพระหัตถเลขาถึงเอ เอช เรเบน (A.H. Rasburia) (รักษาการแทน) ผู้ว่าการแทนกงสุลสยามเมืองสิงคโปร์ (Acting Consul General for Siam Singapore) ภาษาอังกฤษใช้ตามต้นฉบับ-ผู้เขียน) ว่า

“แลตามการที่สืบสวนเข้ามานี้ ข้าพเจ้าเห็นเป็นประโยชน์บ้างในการที่อ่านหนังสือพิมพ์ในเรื่องคนผู้นี้...เพราะว่าถึงโดยจะไม่ได้มีทางพระราชสาส์นไมตรีในระหว่างกรุงสยามและกรุงจีนก็ดี ที่เราจะรับรองเขาเข้าในไว้ในเมืองนี้นั้นไม่ได้ในทางราชการนั้น เราก็ได้หลีกเลี่ยงเสียจากคนชนิดนี้แลที่ได้ให้ความรบกวนรำคาญ เลยแลเราก็ได้ตั้งใจที่จะทำดังนี้ต่อไปด้วย” (สจข. ร.5 ต.21/6)

พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระหัตถเลขาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ กล่าวถึงกรณีของค้างโฮ้วเวย์ นักเคลื่อนไหวทางการเมืองจีนที่นิยมระบอบราชาธิปไตย ซึ่งรัฐบาลสยามนับว่าเป็น “รีฟอเมอร์” หรือตามคำที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการทรงใช้ในเอกสารดังกล่าวว่า “หัวหน้าแลเป็นผู้คิดเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมราชการของกรุงจีน” ซึ่งถอดคำแปลจากคำว่า “The late leader and reformer of China” (สจข. ร.5 ต.21/6) ซึ่งพระองค์ทรงมองว่าค้างโฮ้วเวย์เป็นบุคคลไม่พึงประสงค์ที่อาจจะนำเอาอุดมการณ์แปลกปลอมมาเผยแพร่ในหมู่ชาวจีนจนเกิดเสียการปกครองชาวจีนของรัฐบาลสยามได้ อันเนื่องจากบทบาททางการเมืองของค้างโฮ้วเวย์เอง

จากกรณีดังกล่าว เห็นได้ว่ารัฐบาลสยามให้ความสำคัญต่อบุคคลที่มีลักษณะอย่าง “รีฟอเมอร์” อย่างเช่น ค้างโฮ้วเวย์ และซุนยัตเซ็น เป็นต้น ท่าทีที่รัฐบาลสยามแสดงออกต่อรีฟอเมอร์เป็นไปในทางที่ไม่ไว้วางใจและกีดกันไม่ให้เข้ามาในพระราชอาณาจักร บุคคลลักษณะดังกล่าวรัฐบาลสยามให้นิยามในความหมายแฝงว่าเป็นบุคคลไม่พึงประสงค์ที่อาจจะสร้างความวุ่นวายในพระราชอาณาจักร อุดมการณ์ทางการเมืองที่ตรงกันข้ามกับรัฐบาลคือสิ่งสำคัญที่รัฐบาลสยามมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคง อุดมการณ์ทางการเมืองที่ไม่ลงรอยกับอุดมการณ์เหมาะสมของรัฐบาลสยาม อาจจะทำให้พสกนิกรในประเทศสมานทานความคิดดังกล่าวและปลีกห่างจากความถูกต้องดังตามระบอบที่รัฐบาลต้องการให้เป็น นำไปสู่การเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐและภัยต่อความมั่นคง

อันตรายในภาพตัวแทนที่เปลี่ยนแปลงไป: ซุนยัตเซ็นในฐานะภัยคุกคามในปลายรัชสมัย

ความหมายในภาพตัวแทนของรีฟอเมอร์ที่ถูกนิยามกับซุนยัตเซ็นเป็นลักษณะของบุคคลที่ไม่พึงปรารถนา และมีความแตกต่างจากชาวจีนที่มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารหรือทำกิจการสร้างเนื้อตัวตั้งที่ได้กล่าวนำข้างต้น แต่รัฐบาลสยามก็ไม่ได้ตระหนักภัยอันตรายว่าจะสามารถสั่นคลอนระบอบการปกครองแต่อย่างใด ในการเดินทางมาสยามครั้งแรกของซุนยัตเซ็นใน พ.ศ. 2446 ซุนยัตเซ็นไม่ได้รับการตอบรับจากชาวจีนในสยามมากนัก ตามที่ปรากฏในคำให้การของพ่อค้าชาวจีนจากการสืบสวนของพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมืองว่า “จะไม่ให้เงินหรือช่วยอันใดเลย เพราะทราบไม่ได้ว่าเป็นคนชนิดไร พวกไหนแลอยู่แห่งใดจริง กับทั้งการที่ว่าจัดธรรมเนียมการปกครองใหม่นั้น พวกนายห้างทั้งหลายไม่เชื่อ แลไม่เห็นว่าเป็นการสำคัญหรือจะสำเร็จได้ เข้าใจว่าเป็นความหลอกลวงเอาเงินกันเท่านั้น” (สจข. ร.5 ต.21/10) แต่กระนั้นรัฐบาลสยามก็ให้ความสนใจต่อซุนยัตเซ็นมาโดยตลอดจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่แสดงออกอย่างชัดเจนว่าไม่สนับสนุนระบอบราชาธิปไตย

แต่ไม่ใช่ว่าการเดินทางมาสยามใน พ.ศ. 2451 ที่ซุนยัตเซ็นเดินทางมาพร้อมกับหูอันหมิน (Hu Hanmin) หูอี้เซิง (Hu Yisheng) เหอเค่อฟู (He Kefu) และลูจ้งซาน (Lu Zhongshan) โดยมีชาวจีนนับร้อยรวมถึงพ่อค้าได้จ้างงานต้อนรับอำนวยความสะดวกที่สโมสรจีนกรุงเทพฯ การเดินทางมาเป็นคณะเช่นนี้นับว่าซุนยัตเซ็นมีความมั่นใจในแรงสนับสนุนของชาวจีนในสยามและต้องการทำให้กรุงเทพฯเป็นฐานการปฏิวัติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แห่งสำคัญนอกเหนือไปจากสิงคโปร์ โดยซุนยัตเซ็นและคณะ

เคลื่อนไหวในประเทศสยามด้วยการปราศรัยเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์และขอเรียกรายจากชาวจีนในสยาม (จี. วิลเลียม สกินเนอร์, 2548, น. 159)

นอกจากการสนับสนุนอย่างล้นหลามแตกต่างจากครั้งก่อนแล้ว ยังมีการกล่าวคำปราศรัยของหุ่นหมิ่นที่มีเนื้อหาโจมตีการปกครองชาวจีนของรัฐบาลโดยมีใจความว่า

“ได้ทราบจากท่านผู้หนึ่งได้เล่าให้ฟังว่า หนังสือพิมพ์สยามออฟเซอเวอร์ ได้ลงข่าวเรื่องจีนที่เข้ามาอยู่ในประเทศสยามนี้ ได้รับความลำบากเหลือเกินเช่นกับชาติที่ต่ำที่สุด ทั้งรัฐบาลก็ไม่ใคร่เอาใจใส่เหมือนกับคนต่างประเทศ เมื่อพวกจีนเกิดเหตุอะไรขึ้นพวกไทยได้ใช้อำนาจเตะถีบเบียดเบียน ข้าบอกว่าต้องใช้อำนาจชนิดนี้จึงจะพอกับพวกจีน...พวกเราที่มาอยู่เมืองไทย มิเป็นชาติต่ำทั้งนั้นหรือ เราจึงได้ใช้อำนาจชนิดนี้ต่อพวกเรา พวกเราควรจะต้องเอาใจใส่บ้างในการที่เขาใช้อำนาจชนิดนี้” (สจช. ร.5 ต.21/10)

คำปราศรัยดังกล่าวพาดพิงถึงการปกครองชาวจีนของรัฐบาลสยามในเชิงของการกดขี่ข่มเหง สร้างความไม่พอใจต่อรัฐบาลสยาม และตอบโต้การกระทำดังกล่าวของขุนยัดเซ็นโดยทันที ซึ่งเจ้าพระยาอมราช (ปั้น สุขุม) มีความเห็นว่า “ดอกเตอร์ขุนยัดเซ็นเขียนกับพวกตั้งต้นไม่ดีเสียแล้ว เพียงเท่าที่พูดนี้ก็พอจะยกเหตุไล่ออกจากพระนครได้แล้ว...ควรให้ออกไปเสียดีกว่า พระราชกระแสนี้ก็ให้พระราชทานไว้แล้ว เพราะฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าได้มีคำสั่ง ให้มิสเตอร์ลอซัน (Eric St. J. Lawson) ผู้บังคับการกองตระเวน จัดการให้ดอกเตอร์ขุนยัดเซ็นกับพวกที่มาอีก 3 คน ออกไปจากพระนครด้วยแล้ว” (สจช. ร.5 ต.21/10)

การเคลื่อนไหวในสยามครั้งสุดท้ายใน พ.ศ. 2451 ที่มีการเมืองการชาวจีนสนับสนุนความเคลื่อนไหวของขุนยัดเซ็นและการตอบรับของชาวจีนในสยามอย่างเกินความคาดหมายของรัฐบาลสยาม ทั้งจากชาวจีนผู้มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจและสังคมและชาวจีนรากหญ้า ซึ่งปรากฏในการร่วมลงทุนก่อตั้งธนาคารจีน-ไทยของเจ้าของโรงสีและพ่อค้าใน พ.ศ. 2451 (สกินเนอร์, 2548, น. 160) และการเข้าร่วมขบวนการจีนตัดเปียใน พ.ศ. 2453 อันเนื่องมาจากชาวจีนในสยามมีความตระหนักถึงชาตินิยมจีนและต้องการให้ความช่วยเหลือการเคลื่อนไหวของขุนยัดเซ็นโดยคาดหวังว่าเขาจะเป็นผู้เปลี่ยนแปลงประเทศจีนให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น (สจช. ร.6 น.25/14) แต่ในขณะเดียวกัน รัฐบาลสยามมองขุนยัดเซ็นว่าเป็นผู้มีความคิดประทุษร้ายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์จีนและผู้สร้างความวุ่นวายและการจลาจล (สจช. ร.5 ต.21/10)

ในเหตุการณ์จับกุมจีนตัดเปียที่ภาคเหนือของประเทศใน พ.ศ. 2453 มีความเคลื่อนไหวของกลุ่มเก็กเหม้ง (หมายถึงกลุ่มนิยมสาธารณรัฐจีน-ผู้เขียน) เคลื่อนไหวอยู่ในภาคเหนือของสยาม ซึ่งมีการแจ้งว่าพบชาวจีนและตัดเปีย สวมเสื้อแบบฝรั่ง พร้อมพกพาอาวุธสงคราม เครื่องแบบทหาร และเครื่องกระสุนเป็นจำนวนมาก รวมไปถึงแม่พิมพ์ที่มีคำเชิญชวนโค่นล้มระบอบราชาธิปไตยในประเทศจีน โดยมีจำนวน 18 คนที่เมืองแพร่ และอีก 30 คนที่อุตรดิตถ์ โดยมีเป้าหมายว่าจะเดินทางต่อไปทางเวียดนาม เข้าสู่ทางตอนใต้ของมณฑลยูนนาน สมทบกับทหารเก็กเหม้งในประเทศจีน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงความไม่สบายพระราชหฤทัยเกี่ยวกับจีนเก็กเหม้งเหล่านี้ว่า “ถ้าหากว่าพลาตฎุไม่สำเร็จ ในความคิดทั้งสองอย่างนี้ก็จะคิดการก่อตั้งสมัภพพรรคพวกเป็นก๊กเป็นเหล่าขึ้นในเมืองเรา ชัดแจ้งต่อการบังคับบัญชาปกครอง” (สจช. ร.5 ต.21/22)

เหตุการณ์นี้ทำให้รัฐบาลสยามตื่นตัวต่อภัยของเก็กเหม้ง มีการสืบสวนอย่างกว้างขวางจนพบความเกี่ยวข้องกับขุนยัดเซ็นว่า เขาได้ส่งชาวจีนคนหนึ่งชื่อว่าลิ้มฮ้อยซันเข้ามาชักชวนคนจีนในสยามเข้าร่วมการก่อการ และสามารถสืบสวนต่อไปจึงพบว่ามีความเคลื่อนไหวของเก็กเหม้งแฝงอยู่ในท้องถิ่นภูมิภาคต่าง ๆ ตามตลาด ห้องอ่านหนังสือ และบริษัทเอกชนในภาคเหนือและภาคใต้ ทำให้ขุนยัดเซ็นและเก็กเหม้งจึงเป็นภัยต่อความสงบของสยามที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (เอ็ดมุนด์ ธรรม, 2548), น. 111)

การที่พสกนิกรภายใต้การปกครองของรัฐบาลสยามเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมือง ดังเช่นชาวจีนโพ้นทะเลที่แสดงท่าทีสนับสนุนต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขุนยัดเซ็น ย่อมเกิดเป็นความไม่ไว้วางใจต่อรัฐบาลสยาม ด้วยระบอบ

สมบูรณาญาสิทธิราชย์ของสยามมีมุมมองต่อการเมืองการปกครองว่าเป็นพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ผู้ซึ่งมีอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว ประชาชนผู้พึงร่วมพระบรมโพธิสมภารไม่ว่าชาติใดๆ ย่อมประพฤติดนเป็นผู้งรักภักดีต่อประมุขของรัฐอย่างเข้มขัน การเคลื่อนไหวทางการเมืองใดๆ ของประชาชนในการปกครองของรัฐบาลสยามย่อมขัดต่ออุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐบาล ประพฤติไม่บังควรต่อประมุขของรัฐ และถูกมองว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่พึงประสงค์สำหรับรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงพระบรมราโชบายเกี่ยวกับขุนยัดเซ็นและชาวจีนที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในฐานะฝ่ายตรงข้ามโดยมีใจความว่า “...อินเตอร์ส (Interest-ผู้เขียน) ของเราตรงกันข้ามกับพวกจีนที่จะมาเพาะให้เกิดโพลิติกัลปาร์ตี้ (Political Party-ผู้เขียน) ขึ้น เราควรจะคอยมองอยู่ ให้เสมอ ถ้ามีช่องที่จะทำลายโพลิติกัลปาร์ตี้ข้างจีนได้เมื่อไรเราต้องทำลาย” (สจข. ร.5 น.8.7/8)

ขุนยัดเซ็นภายหลังการเดินทางมาสยามเมื่อ พ.ศ. 2453 ถูกมองว่าเป็นภัยที่อันตรายอย่างยิ่งยวดต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยาม เนื่องจากขุนยัดเซ็นถือเป็นภาพตัวแทนแรก ๆ ของอุดมการณ์ที่คุกคามการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่สยามได้เผชิญหน้า และมีความเป็นภัยมากขึ้นเรื่อย ๆ จากการสนับสนุนของประชาชนในการปกครองในรัชสมัยต่อมาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ทรงรับรู้ถึงอันตรายจากอุดมการณ์ของขุนยัดเซ็นในช่วงต้นรัชกาล จากชัยชนะของขุนยัดเซ็นในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจีน จากชาวจีนในสยามที่แสดงความยินดีต่อเหตุการณ์ในประเทศจีน และคณะ ร.ศ. 130 ซึ่งเป็นกลุ่มข้าราชการทหารที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของขุนยัดเซ็น (พลกุล อังกินันท์, 2514, น. 72) ด้วยอิทธิพลแวดล้อมดังกล่าว ส่งผลให้พระบรมราโชบายของพระองค์จึงมีการสร้าง “ความเป็นอื่น” ต่อชาวจีน ซึ่งพระองค์ทรงเคลื่อนไหวในนามปากกา “อัสวพาหุ” ในบทความตำหนิชาวจีนและวิพากษ์วิจารณ์การเมืองจีนหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจีนที่จบสิ้นไปแล้ว แต่ส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อการเมืองภายในสยาม เพื่อสนับสนุนอุดมการณ์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และพระราชอำนาจของพระองค์ โดยทักษ์ เฉลิมเตียรณ (2558) ชี้ให้เห็นถึงภาวะที่รัฐไทยเปลี่ยนนโยบายคุ้มครองชาวจีนให้เป็นคนอื่นที่เป็นอันตรายอยู่ภายในซึ่งแตกต่างจากคนไทย/ชาติไทย พระองค์ใช้ความแตกต่างดังกล่าวสร้างชาตินิยมไทยและอัตลักษณ์ไทยให้เป็นรูปธรรมขึ้นมา ที่สะท้อนผ่านพระราชนิพนธ์ในพระองค์ ซึ่งย่อมเป็นผลพวงของภาพตัวแทนของขุนยัดเซ็นในรัชกาลที่ 5 ในฐานะของปัจจัยหนึ่งด้วย

บทสรุป

ขุนยัดเซ็นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถูกแทนที่ด้วยคำว่า ริฟอเมอร์ หรือ ผู้เปลี่ยนแปลงธรรมเนียมการปกครอง เป็นการนิยามความหมายให้กับขุนยัดเซ็นที่เป็นบุคคลซึ่งรัฐบาลสยามไม่รู้จัก หรือมีข้อมูลที่มากมายนัก อย่างไรก็ตาม ริฟอเมอร์ในมุมมองของรัฐบาลสยามคือบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ เนื่องจากบุคคลที่ถูกระบุว่ารืฟอเมอร์นี้ มีความแตกต่างจากชาวต่างชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร คือ การเข้ามาในพระราชอาณาจักรพร้อมกับ อุดมการณ์ทางการเมืองที่ไม่พึงประสงค์ ทั้งในรูปแบบของราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญและสาธารณรัฐ ไม่สอดคล้องกับกรอบแนวคิด “ความเป็นไทย” ที่ชนชั้นนำสยามวางไว้ให้แก่พลเมืองในประเทศ ขุนยัดเซ็นในมุมมองของรัฐบาลสยามเวลานี้ จึงเป็นบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจนำแนวคิดทางการเมืองมาเผยแพร่ให้เกิดความวุ่นวายได้ แต่ไม่ได้ดูเป็นอันตรายเท่าใดนัก แต่เมื่อการเดินทางเข้ามาสยามของขุนยัดเซ็นใน พ.ศ. 2451 พร้อมกับความสนใจของชาวจีนจำนวนมากในกรุงเทพฯ ทำให้รัฐบาลสยามเริ่มตระหนักว่าขุนยัดเซ็นอาจเป็นสาเหตุให้ชาวจีนแข็งขันต่อการปกครองของรัฐบาลสยาม และนำเอาลัทธิการเมืองดังกล่าวมาเผยแพร่ต่อพสกนิกรให้เสียการปกครอง ในช่วงปลายรัชกาล การจับกุมชาวจีนตัดเปียพกพาอาวุธสงครามในภาคเหนือของสยามใน พ.ศ. 2453 ซึ่งระบุว่าเป็นพวกเก๊กเหม็ง หรือพวกเดียวกันกับขุนยัดเซ็น ทำให้เกิดการสืบสวนเรื่องเก๊กเหม็งอย่างกว้างขวาง และพบว่าในท้องถิ่นต่าง ๆ มีการเคลื่อนไหวของฝ่ายจีนนิยมสาธารณรัฐที่มีขุนยัดเซ็นเป็นผู้นำ เหตุการณ์นี้ทำให้รัฐบาลสยามมองว่าขุนยัดเซ็นเป็นภัยต่อความมั่นคงพระราชอาณาจักร.

เอกสารอ้างอิง

เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงนครบาล ร.5 น.8.7/8 ลายพระหัตถ์เลขาเรื่องหนังสือพิมพ์จีน (11 มกราคม-14 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 127).
- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ร.5 ต.21/6 กังยูไว (20 กุมภาพันธ์-30 มีนาคม ร.ศ. 118).
- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ร.5 ต.21/10 จีน ชัน ยัต เซน (5 มิถุนายน ร.ศ. 122-24 เมษายน ร.ศ. 128).
- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ร.5 ต.21/22 จีนตัดเปีย(เก็กเหม้ง) พกอาวุธเดินทางผ่านเมืองแพร่โดยไม่มีหนังสือเดินทาง (15 เมษายน ร.ศ.129-18 กรกฎาคม ร.ศ.129).
- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ร.6 น.25/14 กราบบังคมทูลเรื่องจีนตัดเปีย ชักธงเก็กเหม้งแลส่งเงินไปอุดหนุนพวกเก็กเหม้งในประเทศจีน (10 พฤศจิกายน-13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2454).

หนังสือ

- เกษียร เตชะพีระ. (2537). **แลลดถลายมังกร: รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม**. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- เชียวกว. (2546). **กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย (ค.ศ.1906-1939)**. แปลโดย ชาวนัน พงษ์พิชิต. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดวิด เค วัยอาจ. (2556). **ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป**. แปลโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคนอื่น ๆ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2558). **อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย**. แปลโดย พงศ์เลิศ พงษ์นันทน์. กรุงเทพฯ: อ่าน.
- สกินเนอร์, จี. วิลเลียม., (2529). **สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์**. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์; และคนอื่น ๆ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- Kesboonchoo Mead, K. (2009). **The Rise and Decline of Thai Absolutism**. London: RoutledgeCurzon.
- McFarland, S. G. and McFarland, G. B. (1903). **An English-Siamese Dictionary Containing 14,000 Words and Idiomatic Expressions**. Fourth Edition. Bangkok: American Presbyterian Mission Press.
- Stuart Hall. (1997). **Representation: Cultural Representations and Signifying Practices**. New Castle: Sage.

บทความในหนังสือและวารสาร

- พลกุล อังกนันทน. (2514). เฝิญหน้าผู้ก่อการ (เก็กเหม้ง) ร.ศ. 130. **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**, 9(6), 68-74. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- วาสนา วงศ์สุววัฒน์. (2556). จากปฏิวัติซินไฮ่ถึงกบฏ ร.ศ.130 อะไรคือปฏิวัติ? อะไรคือกบฏ? อะไรคือสำเร็จ? อะไรคือล้มเหลว?. ใน สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ และ ทิพย์พาพร ตันติสุนทร (บรรณาธิการ). **จาก 100 ปี ร.ศ. 130 ถึง 80 ปี ประชาธิปไตย**, (หน้า 77-105). กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2533). รัฐสมบูรณาญาสิทธิในสยาม 2435-2475. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)**, 17(1), 23-44.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2548). การสร้างความเป็นไทยกระแสหลักและความจริงที่ความเป็นไทยสร้าง. ใน สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ จัดประชุมวิชาการระดับชาติ เวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย ครั้งที่ 2**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เอกสารอ้างอิง

- Ergenc, C. (2011). (Grand) Father of the Nation? Collective Memory of Sun Yat-sen in Contemporary China. In Lee Lai Toa and Lee Hock Guan (Eds.). **Sun Yat-Sen, Nanyang and the 1911 Revolution** (211-244). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Murashima, E. (2013). The Origin of Chinese Nationalism in Thailand. **Journal of Asia-Pacific Studies** (Waseda University), 21, 149-172.

หนังสือพิมพ์

- The Reformer Sun Yat sen. (1900, August 2) **The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser**, p. 3. Retrieved from <http://eresources.nlb.gov.sg/>
- The Reformer Sun Yat sen. (1900, July 24). **The China Mail**, p. 3. Retrieved from <https://mmis.hkpl.gov.hk/>

วิทยานิพนธ์

- พลกุล อังกนันท์. (2514). **บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, วิทยาลัยวิชาการศึกษา.
- ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล. (2524). **สมาคมลับฮั้งฮี้ในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอื้อมพร ศรสวรรณ. (2548). **การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมือง พ.ศ.2438-2475**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาพสะท้อนสภาพสังคมไทยช่วง พ.ศ.2489-2509 ผ่านวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ Reflection of Thai Society since 1946-1966 C.E. through Poetry literatures of Chit Phumisak

กิริติ เกตุรัตนมาลี¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับภาพสะท้อนสภาพสังคมไทยช่วง พ.ศ.2489-2509 ผ่านวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งเน้นการศึกษาวรรณกรรมที่สะท้อนสภาพของสังคมไทยในแง่มุมทางด้านประวัติศาสตร์ โดยผู้ศึกษาได้นำงานวรรณกรรมร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ มานำเสนอเนื่องจากการงานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นผลงานที่มีความโดดเด่นและสามารถบ่งบอกถึงสภาพของสังคมไทยในช่วง พ.ศ.2489-2509 ได้เป็นอย่างดี โดยงานวรรณกรรมร้อยกรองที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ประพันธ์ขึ้น ส่วนใหญ่มีจุดประสงค์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสะท้อนสภาพอันเลวร้ายของสังคม งานประพันธ์ส่วนใหญ่จึงเน้นไปที่การบรรยายถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เช่น ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้น การวิพากษ์วิจารณ์ผู้มีอำนาจในการปกครอง ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาเรื่องค่านิยมในสังคมไทยที่ไม่ถูกต้องที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน การนำงานวรรณกรรมร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ มาทำการศึกษาจะทำให้ทราบถึงสภาพไทยสังคมในช่วง พ.ศ.2489-2509 ซึ่งเป็นช่วงที่ จิตร ภูมิศักดิ์ มีชีวิตอยู่ได้ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: จิตร ภูมิศักดิ์ พ.ศ.2489-2509 ภาพสะท้อนสภาพสังคมไทย วรรณกรรมร้อยกรอง

Abstract

This study was aimed at the reflection of Thai society since 1946-1966 by researching from poetry literatures of Chit Phumisak. It focuses on literary studies that reflect the state of Thai society in terms of history. The researcher presented the poetry literatures of Chit Phumisak because all of the Chit Phumisak's poetry literatures are influential works and also indicate the condition of Thai society in the period since 1946 – 1966 obviously. Moreover, Chit Phumisak's poetry literatures were mainly intended to serve as a tool to reflect the worst conditions of society. So most of the works focus on description about the problem that happen in Thai society such as the trouble about the class between the aristocracy and labourer, criticisms about the authority, economic problems, and the incorrect social value that had been inherited. Consequently, to study about Chit Phumisak's literatures will understand about the state of society in Thailand since 1946-1966 certainly that Chit Phumisak still alive at that time.

Keywords: Chit Phumisak, 1946-1966 AD, Reflections on Thai society, Poetry Literature

บทนำ

บทความนี้ได้้นำงานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ มาศึกษาและอธิบาย เนื่องจากการงานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นผลงานที่มีความโดดเด่นและทรงคุณค่า ทั้งในด้านเนื้อหาที่สามารถบ่งบอกถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงรูปแบบการประพันธ์มีการใช้ภาษาอย่างงดงาม ชวนให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์และความรู้สึกคล้อยตาม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้งานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ มีความโดดเด่น และสมควรที่จะนำมาศึกษาในฐานะภาพสะท้อนสภาพสังคม

¹นิสิตภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการสร้างงานวรรณกรรม ซึ่งปรากฏในหนังสือ *ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน* โดยมีใจความสำคัญว่า วรรณกรรมที่สร้างขึ้นนั้นต้องมีหน้าที่เพื่ออธิบายถึง “ลักษณะอันอับลัทธิของมนุษย์ที่เป็นอยู่จริง ต้องถ่ายทอดที่มาและความอับลัทธิแห่งชีวิต ให้วิธีแก้ไขเปลี่ยนแปลงความอับลัทธิแห่งชีวิตให้กลับกลายเป็นความดีงาม ตลอดจนแสดงตัวอย่างอันเปิดกว้างของชีวิตใหม่ที่จะมาถึง”² ซึ่งจากทัศนะข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความคิด และจุดประสงค์ในการสร้างผลงานของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่ต้องการสะท้อนสภาพของสังคม และต้องการให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาถึงสภาพของสังคมไทยช่วง พ.ศ.2489-2509 โดยศึกษาผ่านทางวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาสภาพสะท้อนสภาพสังคมไทยช่วง พ.ศ.2489-2509 โดย ทำการศึกษาผ่านวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ โดยศึกษาในประเด็นของภาพสะท้อนสภาพสังคมไทยจากวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ โดยสาเหตุที่กำหนดช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ.2489-2509 มาใช้เป็นขอบเขตในการศึกษาเนื่องจากช่วง พ.ศ.2489 เป็นช่วงเวลา ที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ประพันธ์ผลงานร้อยกรองขึ้นเป็นบทแรก เรื่อยไปจนกระทั่ง พ.ศ.2509 ซึ่งเป็นปีที่ จิตร ภูมิศักดิ์ เสียชีวิต

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ใช้การวิเคราะห์ตีความข้อมูลจากเอกสารเป็นหลัก ทั้งจากหนังสือซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมงานวรรณกรรมร้อยกรองทั้งหมดที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ประพันธ์ขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาข้อมูลจากหนังสือ งานวิจัย และบทความ ที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพสังคมไทยด้านต่าง ๆ ในช่วง พ.ศ.2489-2509 ซึ่งเป็นช่วงเวลา ที่ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นขอบเขตในการศึกษา และนำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จิตร ภูมิศักดิ์ เกิดเมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ.2473 ที่อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี เนื่องจากบิดาของ จิตร ภูมิศักดิ์ มีอาชีพรับราชการทำให้ต้องโยกย้ายเพื่อไปรับราชการยังจังหวัดต่าง ๆ อยู่บ่อยครั้ง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้รับการศึกษาในแต่ละช่วงวัยจากหลายสถานที่ เพราะต้องย้ายติดตามบิดาของตนไปด้วยเสมอ ใน พ.ศ.2484 บิดาของ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้รับคำสั่งให้ย้ายไปปฏิบัติราชการที่ “จังหวัดพระตะบอง”³ จิตร ภูมิศักดิ์ จึงได้ย้ายติดตามบิดาของตน และได้เข้ารับการศึกษที่โรงเรียนในจังหวัดพระตะบอง ซึ่งในช่วงเวลานี้เองทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้มีโอกาสศึกษาทั้งภาษาฝรั่งเศสและภาษาเขมร โดยเฉพาะภาษาเขมรที่ จิตร ภูมิศักดิ์ นั้นได้ศึกษาอย่างแตกฉาน จนสามารถพูด อ่าน และเขียน ได้อย่างเชี่ยวชาญ ในขณะที่ จิตร ภูมิศักดิ์ อาศัยอยู่ที่จังหวัดพระตะบองนั้น บิดาและมารดาของ จิตร ภูมิศักดิ์ เกิดมีปัญหาในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันจนเป็นเหตุให้ต้องหย่าร้างและเลิกรากันไปในที่สุด หลังจากนั้น จิตร ภูมิศักดิ์ และพี่สาวจึงได้รับการเลี้ยงดูและส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาจากมารดาสืบต่อมา⁴

² ธีปกร. (2515). *ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน*. หน้า 88.

³ จังหวัดพระตะบองในขณะนั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย เนื่องจากในพ.ศ. 2484 หลังสิ้นสุดกรณีพิพาทอินโดจีน ไทย-ฝรั่งเศส เป็นผลให้ประเทศไทย ได้รับดินแดนส่วนที่เรียกว่าเขมรส่วนในและลาวฝั่งขวาของแม่น้ำโขงคืน ทางทางจึงได้ประกาศจัดตั้งเขตปกครองดังกล่าวขึ้นเป็นจังหวัด ได้แก่ จังหวัดพระตะบอง จังหวัดพิบูลสงคราม จังหวัดนครจำปาศักดิ์ และจังหวัดลานช้าง.

⁴ สุราชัย ยัมประเสริฐ. (2557). บทนำ จิตร ภูมิศักดิ์ : ความทรงจำและคนรุ่นใหม่. ใน จิตร ภูมิศักดิ์ : ความทรงจำและคนรุ่นใหม่. หน้า 3.

ขณะที่ จิตร ภูมิศักดิ์ กำลังศึกษาอยู่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในชั้นปีที่ 3 นั้น ได้เกิดเหตุการณ์หนึ่งที่เป็นกรณีโด่งดังคือ “กรณีโยนบก” โดยในขณะนั้น จิตร ภูมิศักดิ์ ได้รับตำแหน่งเป็นสารานุกรมของสโมสรนิสิต มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดทำหนังสือ 23 ตุลา ซึ่งถือเป็นหนังสือประจำปีของจุฬา เพื่อแจกจ่ายให้แก่ นิสิตในมหาวิทยาลัย เมื่อเรียบเรียงหนังสือดังกล่าวเป็นที่เรียบร้อย ได้มีการนำต้นฉบับของหนังสือดังกล่าวส่งให้โรงพิมพ์เพื่อทำการตีพิมพ์ แต่ปรากฏว่าเมื่อโรงพิมพ์รับเนื้อหาต้นฉบับไปและทำการตรวจสอบแล้ว โรงพิมพ์กลับเอาต้นฉบับดังกล่าวส่งให้กับตำรวจ เพราะโรงพิมพ์พบว่าเนื้อหาในหนังสือนั้นบางส่วนมีลักษณะผิดแผกไปในแนวทางคอมมิวนิสต์ เมื่อตำรวจทำการตรวจสอบแล้วจึงทำการส่งอายัดหนังสือดังกล่าว โดยสาเหตุที่ทำให้หนังสือเล่มดังกล่าวถูกระงับคือ บทความยาวเรื่อง “พุทธปรัชญาแก้สภาพสังคมตรึงกิเลสวัตถุนิยมโดยละเมิดแก่งสภาพสังคมที่ตัวสังคมเอง และแก้ด้วยการปฏิวัติการใช้การปฏิรูปของสิทธิธรรม ปรัชญาวัตถุนิยมโดยละเมิดติดกับปรัชญาของสิทธิธรรมผิดกันอย่างฉกรรจ์ก็จริงนี่” โดยใช้นามปากกาว่า นาครทาส โดยมีอยู่ตอนหนึ่งในวรรณกรรมได้กล่าววิจารณ์พระภิกษุที่ประพฤติตัวไม่เหมาะสม⁵ นอกจากนี้ยังมีกลอนอีกบทชื่อ “เธอคือหญิงรับจ้างแท้ใช่แม่คน” โดยบทประพันธ์ดังกล่าวมีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์ผู้หญิงที่มีลูกเพราะความอยากเกิดนึกสนุกทางเพศ ครั้นพอตั้งคร่ำครึก็ไปทำแท้ง

โดยจากประพันธ์ดังกล่าวทั้งสองบทที่ถูกประพันธ์ขึ้นโดย จิตร ภูมิศักดิ์ ทำให้กลุ่มนักศึกษาที่มีความเห็นต่างเกิดความไม่พอใจและได้บุกจับตัว จิตร ภูมิศักดิ์ เพื่อโยนบก ซึ่งถือเป็นกรณีที่มีความโด่งดัง แต่เมื่อเรื่องดังกล่าวเข้าสู่ที่ประชุมระดับมหาวิทยาลัยแล้ว สภามหาวิทยาลัยกลับมีมติตัดสินไม่ลงโทษผู้ที่จับ จิตร ภูมิศักดิ์ โยนบก แต่กลับตัดสินให้ จิตร ภูมิศักดิ์ ต้องพักการเรียนเป็นระยะเวลา 1 ปี แต่เนื่องจากการลงโทษเกิดขึ้นระหว่างกลางปีการศึกษา จึงทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ โดนพักการเรียนไปเกือบ 2 ปี โดยให้เหตุผลว่าจิตร ภูมิศักดิ์ มีความโน้มเอียงไปในแนวทางคอมมิวนิสต์⁶ ในระหว่างที่พักการเรียนนั้น จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ไปทำงานที่หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ และได้เริ่มผลิตผลงานต่าง ๆ โดยเฉพาะงานวรรณกรรมประเภทร้อยกรอง

วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อรัฐประหารขึ้น และในวัดถัดมา จิตร ภูมิศักดิ์ ถูกจับกุมตัวทันทีด้วยข้อหาการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งการจับกุมครั้งนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการกวาดล้างใหญ่ปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้า โดย จิตร ภูมิศักดิ์ ถูกคุมขังโดยไม่มี การไต่สวนคดี จนถึงวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2507 จึงได้รับการปล่อยตัวเพราะศาลสั่งยกฟ้อง⁷ ในระหว่างที่อยู่ในคุกนั้นถือเป็นช่วงเวลาที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ประพันธ์ผลงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่มีเนื้อหาสะท้อนสภาพสังคม การถูกกดขี่จากชนชั้นปกครอง และปลุกเร้าในการต่อสู้กับอำนาจเผด็จการ วันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ.2508 จิตร ภูมิศักดิ์ ได้เดินทางไปสู่ภาคอีสาน เพื่อเข้าร่วมการต่อสู้ด้วยอาวุธกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย จนกระทั่งวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2509 จิตร ภูมิศักดิ์ ถูกลอบยิงเสียชีวิต ที่บ้านหนองกุ้ง อำเภอมาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร⁸

หลังจาก จิตร ภูมิศักดิ์ เสียชีวิต งานประพันธ์ของเขาได้หมดบทบาทลงไปจากสังคมชั่วขณะหนึ่ง เนื่องจาก การศึกษาแนวคิดทางการเมืองตลอดจนการศึกษาผลงานต่าง ๆ ถูกรัฐบาลปิดกั้น ซึ่งการตื่นตัวทางการเมืองของ จิตร ภูมิศักดิ์ อีกครั้งหลังจากการเกิดเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 มีนักวิชาการชาวต่างชาติ เคร็ก เจ. เรย์โนลด์ส ได้ให้ทัศนะไว้ว่า “จิตรนั้นเป็นผู้มีการก่อเกิดสองครั้ง ครั้งแรกเขาเกิดและดับไปตามวิถีของผู้ต่อสู้เพื่อสิทธิประชาธิปไตยในระบอบเผด็จการ ครั้งที่สองเป็นการก่อเกิดแห่งตำนาน จิตร ภูมิศักดิ์ นับเป็นตำนานที่ได้กล่าวขานมาจนถึงในปัจจุบัน วันเกิดครั้งที่สองนี้ อุบัติขึ้นในวันที่คนไทยลืมได้ยากคือ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516”⁹ ซึ่ง เคร็ก เจ. เรย์โนลด์ส ได้พยายามที่จะสื่อให้ผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้เห็นว่า การศึกษาเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของ จิตร ภูมิศักดิ์ นั้นไม่ได้เกิดขึ้นทันทีหลังจากที่ จิตร ภูมิศักดิ์ เสียชีวิต แต่ถูกนำมาศึกษาอีกครั้งหลังจากเกิดเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่บริบททางการเมืองไทยเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นผลจากการหมดอำนาจของรัฐบาลเผด็จการ เป็นผลให้นิสิตนักศึกษามีเสรีภาพทางความคิดมากขึ้น ทำให้บรรดานิสิตนักศึกษาเกิดพยายามในการศึกษาวรรณกรรมและแนวคิดที่แปลกใหม่

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 4.

⁶ ธนาพล อ้วนสกุล และคณะ. (2547, พฤษภาคม). ชีวิตและผลงาน จิตร ภูมิศักดิ์. ศิลปวัฒนธรรม, 25(7), 102-119.

⁷ สุราชัย ยิ้มประเสริฐ. (2557). เล่มเดิม. หน้า 6.

⁸ แหล่งเดิม. หน้า 6.

⁹ เคร็ก เจ. เรย์โนลด์ส. (2534). คำนำฉบับภาษาไทย. ใน ความคิดแหวกแนวของไทย จิตร ภูมิศักดิ์ และโฉมหน้าศักดินาไทยในปัจจุบัน.

แปลโดย อัญชลี สุ สายัณห์. หน้า (9).

จิตร ภูมิศักดิ์ ประพันธ์ผลงานขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยจากการศึกษาและวิเคราะห์ถึงภูมิหลังและแนวความคิดของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่ได้กล่าวไปแล้วในช่วงต้นแล้วนั้น สามารถวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการสร้างงานวรรณกรรมของ จิตร ภูมิศักดิ์ โดยแบ่งออกเป็นประการต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

ประการแรก ภูมิหลังทางการศึกษาของ จิตร ภูมิศักดิ์ การที่ จิตร ภูมิศักดิ์ มีโอกาสไปเรียนอยู่ที่โรงเรียนมัธยมใน จังหวัดพระตะบอง ทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้มีโอกาสศึกษาทั้งภาษาฝรั่งเศส และภาษาเขมร โดยเฉพาะภาษาเขมรที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ศึกษาจนแตกฉานและเชี่ยวชาญ และจากการไปศึกษาอยู่ที่จังหวัดพระตะบองนี้เอง ทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้เรียนรู้ถึงความแตกต่างและหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มีการผสมผสานของวัฒนธรรมและชนชาติต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ เกิดแรงบันดาลใจในการศึกษาเกี่ยวกับความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งต่อมา จิตร ภูมิศักดิ์ ได้สร้างเป็นงานวิชาการ เช่น เรื่อง ข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม ตำนานแห่งนครวัด เป็นต้น

ประการที่สอง ครอบครัวของ จิตร ภูมิศักดิ์ โดยครอบครัวมีส่วนหล่อหลอมต่อการศึกษาและการสร้างงานวรรณกรรมของ จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะความรักและความผูกพันของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่มีต่อมารดา เนื่องจากแต่เดิมบิดาของ จิตร ภูมิศักดิ์ มีอาชีพรับราชการ ทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ มีพื้นฐานทางครอบครัวที่ดี ต่อมาเมื่อบิดาและมารดาแยกทางกัน ทำให้ครอบครัวของ จิตร ภูมิศักดิ์ ต้องประสบกับความยากลำบากมากขึ้น โดยมารดาของ จิตร ภูมิศักดิ์ มีหน้าที่ในการหาเงินเพื่อส่งให้ จิตร ภูมิศักดิ์ และพี่สาว เรียนหนังสือ เมื่อ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้เห็นความทุกข์ยากของแม่ในประการนี้แล้ว จิตร ภูมิศักดิ์ จึงเกิดความรักต่อมารดามาก จนเป็นแรงบันดาลใจให้ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้แปลผลงานวรรณกรรมชิ้นหนึ่งที่มีชื่อเรื่องว่า “แม่” ซึ่งแต่งขึ้นโดย แม็กซิม กอร์กี นักประพันธ์ชาวรัสเซีย

ประการที่สาม ความสนใจงานเขียนแนวสังคมนิยม และอิทธิพลของแนวคิดมาร์กซ์ ปัจจัยดังกล่าวถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการสร้างงานวรรณกรรมของ จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นอย่างยิ่ง โดยเป็นที่ทราบกันดีว่าจิตร ภูมิศักดิ์ เป็นบุคคลที่มีความสนใจการศึกษาประวัติศาสตร์ในตระกูลของมาร์กซ์ จากความสนใจดังกล่าวทำให้ทัศนะของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่มีต่อสังคมไทยเป็นไปในรูปแบบของการที่ประชาชนในสังคมถูกกดขี่จากผู้ที่มีอำนาจ และประชาชนต้องประสบกับปัญหาความเดือดร้อนจากการถูกเอารัดเอาเปรียบต่าง ๆ การสร้างงานวรรณกรรมของ จิตร ภูมิศักดิ์ จึงถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยในการถ่ายทอดทัศนะของเขาที่มีต่อสังคมไทย

ประการที่สี่ มุมมองของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่มีต่อสังคมไทยของ โดย จิตร ภูมิศักดิ์ มองว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความเสื่อมโทรมและสมควรที่จะได้รับการแก้ไขปรับปรุง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้น ค่านิยมที่สืบทอดกันมาอย่างช้านานในสังคมไทย และอำนาจการปกครองที่เป็นเผด็จการ ด้วยมุมมองที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้หยิบเรื่องราวต่าง ๆ มาประพันธ์เป็นผลงานวรรณกรรมประเภทร้อยกรอง เพื่อวิพากษ์วิจารณ์เสียดสีสิ่งที่ไม่ถูกต้องเหล่านั้น

ประการที่ห้า บุคคลต่าง ๆ ในสังคมที่มีส่วนหล่อหลอมทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ รู้สึกว่าเขากลายเป็นผู้ที่มีความแปลกแยก เริ่มตั้งแต่ตอนที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ย้ายมาจากจังหวัดพระตะบองเพื่อเข้ามาเรียนที่กรุงเทพฯ ใหม่ ๆ จิตร ภูมิศักดิ์ ถูกอาจารย์คนหนึ่งเหน็บแนมว่าเป็นพวกเขมร ต่อมาเมื่อ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้เข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยขณะศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 3 จิตร ภูมิศักดิ์ ถูกจับโยนบกจากเพื่อนนักศึกษา เพียงเพราะ จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นผู้ที่มีความเห็นต่าง จากเหตุการณ์ที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประสบพบเจอดังกล่าวอาจจะมีส่วนที่ส่งผลให้ จิตร ภูมิศักดิ์ เกิดแนวคิดในการตระหนักถึงคุณค่าและความเท่าเทียมกันของความเป็นมนุษย์มากขึ้น ดังปรากฏให้เห็นในงานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่ได้ประพันธ์ขึ้นหลายชิ้น โดยมีสาระเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมและความไม่เสมอภาคกันในสังคม เช่น มึงก็ช่างและกูก็ช่างบดสแกน วาสนาตัวเดียวเจียวทำเชย ความคำนึงถึงเสรีภาพ เป็นต้น

ประการที่หก การที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ถูกจับกุมในข้อหาการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ และต้องติดคุกอยู่เป็นระยะเวลาถึงเกือบ 7 ปี ภายใต้อำนาจของความเป็นเผด็จการทหาร จากความทุกข์ดังกล่าวที่ต้องพบเจอทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ เกิดมุมมองที่เกลียดชังความเป็นเผด็จการ เกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะใช้ชีวิตอย่างมีเสรีภาพ โดยระหว่างอยู่ในคุก จิตร ภูมิศักดิ์ ได้แต่งวรรณกรรมประเภทร้อยกรองขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น ความหวังยังไม่สิ้น แสงดาวแห่งศรัทธา เป็นต้น ซึ่งบทประพันธ์เหล่านี้ล้วนเป็นบทกวีที่ปลุกเร้าให้มีความกล้าในการต่อสู้กับความอยุติธรรม ที่ตนเองและผู้ที่มีอุดมการณ์เดียวกันต้องประสบในขณะนั้น

โดยปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนหล่อหลอมให้ จิตร ภูมิศักดิ์ เกิดแนวคิดและทัศนะที่มีต่อสังคม จนนำไปสู่การสร้างงานวรรณกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะงานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์ขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อใช้งานวรรณกรรมเหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับความอยุติธรรม และสะท้อนสภาพปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทย เพื่อให้ผู้ที่ได้อ่านงานวรรณกรรมเกิดความตระหนักคิดและนำไปสู่การแก้ไขไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น

จากการศึกษางานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ พบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 132 บท โดยมีจุดประสงค์ในการประพันธ์เพื่อถ่ายทอดถึงสภาพความเป็นจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม แต่เนื่องจากงานวรรณกรรมร้อยกรองที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ประพันธ์ขึ้นนั้นมีเป็นจำนวนมาก ผู้ศึกษาจึงคัดเลือกวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่เห็นว่าสามารถสะท้อนสภาพสังคมไทยช่วง พ.ศ. 2489-2509 ได้อย่างชัดเจนมาวิเคราะห์และอธิบายควบคู่ไปกับบริบททางประวัติศาสตร์ โดยแบ่งเป็นภาพสะท้อนสภาพสังคมไทยด้านต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. ด้านสังคม

1.1 สะท้อนสภาพชีวิตของคนในชนบท และชาวนา

จากการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชาวนาพบว่า ในช่วงภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง บ้านเมืองอยู่ในสภาวะปลอดจากสงคราม การบุกเบิกที่ดินทำนาเกิดการขยายวงกว้างมากขึ้น จากเดิมที่ชาวนาเคยตั้งรกรากประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่ในบริเวณแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมแก่การทำนาเพราะเป็นพื้นที่ที่อยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีความอุดมสมบูรณ์ แต่เนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีพื้นที่อยู่จำนวนจำกัด มีผู้ที่เข้ามาจับจองพื้นที่เป็นจำนวนมาก จึงไม่เพียงพอต่อการความต้องการของเกษตรกร ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดการขยายพื้นที่ทำนาไปสู่บริเวณที่ห่างออกไปจากที่ราบลุ่มแม่น้ำ และเขตที่ราบสูง ซึ่งแหล่งที่ใหญ่ที่สุดที่มีการอพยพไปคือที่ราบสูงโคราช ครอบคลุมบริเวณพื้นที่เกือบ 1 ใน 3 ของประเทศ¹⁰ ประกอบกับหลังจากที่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ข้าวไทยส่งออกไปสู่ตลาดต่างประเทศได้เป็นจำนวนมาก รัฐบาลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงมีการออกนโยบายเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรเพาะปลูกข้าว เพื่อให้จำนวนผลผลิตตอบสนองต่อความต้องการในการส่งออก ด้วยเหตุนี้จึงเป็นแรงกระตุ้นให้คนหันมาประกอบอาชีพทำนาปลูกข้าวจำนวนมากขึ้น

ในจำนวนของชาวนาที่อพยพเพื่อไปทำนาแถบภาคอีสานนั้น มีบางส่วนที่เป็นชาวนาที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง แต่เดิมประกอบอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างไร่นา ซึ่งอพยพจากพื้นที่แถบอื่นซึ่งเต็มไปด้วยผู้คนที่ยากจนอยู่แล้ว ทำให้ไม่สามารถหางานทำได้ โดยการอพยพจะมีคนกลางพาพวกเขาใส่ท้ายรถกระบะหรือมีเอนต์พาคนเหล่านั้นมาทำการเกษตรในที่ที่นายทุนได้จับจองไว้ โดยพวคนายทุนจะลงทุนเช่ารถแทรกเตอร์ ช่วยเตรียมที่ดิน และให้สินเชื่อเพื่อการเพาะปลูก แล้วจากนั้นจึงบังคับซื้อผลผลิต¹¹ และนอกจากนี้ยังมีผู้ที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองแต่เดิมอยู่แล้ว แต่ขาดทุนทรัพย์ จึงต้องกู้ยืมเงินจากนายทุนเพื่อนำไปใช้ในการทำนา เมื่อไม่สามารถหาเงินไปใช้หนี้ที่กู้ยืมได้ จึงจำต้องเสียที่ดินของตนให้แก่นายทุนไปในที่สุด ซึ่งจะเห็นได้ว่าชาวนานั้นต้องประสบกับปัญหาการเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนในทุกรูปแบบ โดยความทุกข์และสภาพชีวิตของชาวนานั้น จิตร ภูมิศักดิ์ ได้บรรยายไว้ในวรรณกรรมร้อยกรองที่เขาได้ประพันธ์ขึ้น โดยมีเนื้อความบางส่วน ดังต่อไปนี้

“ชาวนาจน	เขาดินร่นยับย้อยอยู่น้อยหรือ
ชีวิตนี้ที่นาสักฝ่ามือ	ไม่มีโฉนดนาสมค่าคน
กระท่อมจากฟากผาหลังคาคร่ำ	เมื่อฟ้าฉ่ำกายก็ชุ่มไม่คุ้มฝน
แต่ทวดอย่าตาปู่เขาสุทัน	ไม่หลุดพ้นแอกหนักและปลักเลย
ไอ้ความจนชั้นแสนแสนสาหัส	เพียรประหยัดเพียงจะบ้านิจจาเอ๋ย
เพียงเงินร้อยน้อยค่า...อา บ่เคย	ไฉ่ยกเงยเก็บอ้อมไฉ่ดอมดม...” ¹²

¹⁰ คริส เบเกอร์ และผาสก พงษ์ไพจิตร. (2557). ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย. หน้า 219.

¹¹ แหล่งเดิม. หน้า 219.

¹² จิตร ภูมิศักดิ์. (2551). โคลงสรรเสริญเกรียติกรุงรัตนโกสินทร์ไทยพัฒนา. ใน คนยังคงยืนเด่นโดยทำทนาย. หน้า 240.

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์บทร้อยกรอง โคลงสรรเสริญเกียรติยศกรุงศรีอยุธยาพัฒนา ขึ้น ใน พ.ศ.2507 โดยใช้ นามปากกาว่า กวีการเมือง ซึ่งบทร้อยกรองดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพของชาวนา ที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินทำกิน ต้องตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบพวคนายทุน เพราะชาวนาต้องเช่าที่ดินในการเพาะปลูก รวมไปถึงการซื้อสินค้าที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมจากนายทุน ซึ่งมุ่งแต่จะเอากำไรและเอารัดเอาเปรียบเสมอ ทำให้ชาวนาต้องประสบกับภาวะขาดทุน

1.2 สะท้อนสภาพชีวิตของคนในเมือง

จากการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพชีวิตของคนในเมืองพบว่า จากการการฟื้นฟูตัวและการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจไทยที่มีอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ พ.ศ.2493 ที่ประเทศไทยสามารถส่งออกสินค้าบางชนิดได้เป็นจำนวนมาก เช่น ข้าว ดีบุก และยางพารา การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจในลักษณะนี้ทำให้ “ชนชั้นกลางกลุ่มใหม่” ที่เกิดขึ้นหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็วยิ่งกว่าในอดีต พร้อมกันนั้นชนกลุ่มนี้ยังมีสนิยมใหม่ ๆ หลายประการที่ทำให้สังคมไทยในช่วงทศวรรษ 2490 เกิดความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากซึ่งส่งผลต่อสภาพสังคมเมืองในเวลาต่อมา¹³

การขยายตัวของชนชั้นกลางส่งผลให้วัฒนธรรมของชนชั้นกลางก่อตัวขึ้นอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมือง ซึ่งการขยายตัวของชนชั้นกลางนี้สัมพันธ์โดยตรงกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ คนชั้นกลางระดับกลางและระดับล่างกลายเป็นส่วนสำคัญของสังคมกรุงเทพ ซึ่งมีรายได้และศักยภาพในการทำมาค้าขายใช้สอยเพื่อการดำรงชีวิต กำลังซื้อของคนกลุ่มนี้จึงส่งผลกระทบต่อขยายตัวของตลาดในการผลิต และเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการแพร่หลายของวัฒนธรรมความบันเทิงรูปแบบใหม่ ๆ ตลาดความบันเทิงในกรุงเทพจึงเกิดขยายตัวอย่างรวดเร็ว คนกรุงเทพมีความนิยมดูหนังฟังเพลงเพิ่มขึ้น โดยในช่วงปลายทศวรรษ 2490 ภาพยนตร์กลายเป็นความบันเทิงและเป็นที่นิยมของคนกรุงเทพฯ¹⁴ มีสถานบริการความบันเทิงต่าง ๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อตอบสนองความต้องการของคนเมืองกรุง ประกอบกับวัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่กระจายมาสู่ประเทศไทยพร้อมกับการเข้ามาของจักรวรรดินิยม ทำให้สภาพชีวิตของคนในกรุงเทพโดยเฉพาะชนชั้นกลางใช้ชีวิตกันอย่างฟุ้งเฟ้อ เนื่องจากมีสิ่งบันเทิงต่าง ๆ คอยดึงดูดยั่วเย้าการใช้จ่ายใช้สอย เห็นได้จากวรรณกรรมร้อยกรองที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ประพันธ์ขึ้น ที่มีการบรรยายถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมเมือง โดยมีเนื้อหาบางส่วนดังต่อไปนี้

“มีนางโทรศัพท์เนื้อ	นวลหวาน
แม่ฝ่ายผิวเผลอบาน	แบะคำ
มีเรือเร็วสำราญ	เริงสวาท
แสนแสบแสบกามบัว	กลิ้งคลั่งควาคลอง
บริการอาบนํ้านวด	เนียนนัณฑ์
สาวหนุ่มนวดกันกระสัน	แสบไส้...” ¹⁵

จิตร ภูมิศักดิ์ ประพันธ์บทร้อยกรอง จิ้งเหลนกรุง ขึ้นใน พ.ศ.2507 โดยใช้ นามปากกา กวีการเมืองซึ่งจากบทร้อยกรองแสดงให้เห็นถึงการหลงใหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก สภาพสังคมและค่านิยมของคนในสังคมขณะนั้นที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของจักรวรรดินิยมและวัฒนธรรมของต่างชาติ

2. ด้านการเมืองการปกครอง

2.1 สภาพการเมืองการปกครอง

จากการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพการเมืองการปกครองพบว่า การกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งของจอมพลป.พิบูลสงครามใน พ.ศ.2491 จนถึง พ.ศ.2500 ได้หันเหนโยบายไปสู่การร่วมต่อต้านลัทธิ

¹³ สายชล สัตยานุรักษ์. (2558). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่: ประวัติศาสตร์สังคมไทย. หน้า 802.

¹⁴ สายชล สัตยานุรักษ์. (2558). เล่มเดิม. หน้า 805.

¹⁵ จิตร ภูมิศักดิ์. (2551). คาวกลาสน. ใน คนยังคงยืนเด่นโดยท้าทาย. หน้า 280.

คอมมิวนิสต์กับประเทศทุนนิยมตะวันตกเพื่อแลกเปลี่ยนกับความร่วมมือทางทหารและเศรษฐกิจรวมทั้งการแลกเปลี่ยนชาวกรองความเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ และมีการอนุญาตให้อเมริกาเข้ามาก่อตั้งฐานทัพในประเทศไทยใน พ.ศ.2493 ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐและไทย มีสาเหตุมาจากทั้งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง เนื่องจากความหวั่นวิตกของอเมริกาต่อการขยายตัวของคอมมิวนิสต์¹⁶ ทำให้นับจากนั้นอเมริกามีบทบาทต่อสภาพการเมืองการปกครองของไทยเป็นอย่างมาก ซึ่ง จิตร ภูมิศักดิ์ บรรยายถึงการคุกคามของอเมริกาเอาไว้ว่า

“เด็ดหัวแยงก็ออกไป ทวยไทยจึงจะอยู่สุข
พันนี้มีแต่ต้องทุกข์ เชิญชุกท้วนหน้าตาปี”¹⁷

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์บทร้อยกรอง เด็ดหัวแยงก็ออกไป ขึ้น ใน พ.ศ. 2499 โดยใช้นามปากกาว่า อีฐ ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อบรรยายให้เห็นถึงการคุกคามของจักรวรรดินิยมอเมริกา ซึ่งเริ่มเข้ามาแทรกแซงกิจการเมืองการปกครองของประเทศไทยนับตั้งแต่ พ.ศ.2493

ต่อมาเมื่อ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี ใน พ.ศ.2500 นั้น มีการดำเนินนโยบายในกวาดล้างปราบปรามคอมมิวนิสต์ และผู้ที่มีความเห็นต่างทางการเมืองอย่างจริงจังทำให้มีการจับกุมผู้ที่มีแนวโน้มที่มีการกระทำอันเป็นไปแนวทางคอมมิวนิสต์จำนวนมาก และนอกจากนี้ยังมีการใช้อำนาจรัฐธรรมนูญในการควบคุมหรือปิดกั้นผู้ที่มีความเห็นต่างทางการเมือง โดย จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์วรรณกรรมร้อยกรองที่สะท้อนสภาพการเมืองการปกครองของไทยในขณะนั้นเอาไว้ว่า

“...เสียงคนนั้นถูกกลืน เพราะเสียงปืนคำรามลั่น
ปืนเจียบลงสิ้นควัน จึงเสียงคนก้องกังวาน
สุเอยอย่าล่าออย ตะบอยพ้ออายชาวบ้าน
ฆ่าคนเหมือนยักษมาร ทั้งป้ายลึงซี่ไย...”¹⁸

นอกจากนี้ จิตร ภูมิศักดิ์ ยังประพันธ์บทร้อยกรองที่กล่าวถึงการควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์ของรัฐบาล และนักหนังสือพิมพ์ที่ยอมจำนนต่อความกดดันในการนำเสนอข่าว ในสมัยรัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เอาไว้ว่า

“...อึ่งเพื่อนหนังสือพิมพ์ อีกหลายคนก็เอออวย
ขายแรงเพราะเงินรวย จะพลอยชั่วเสียชาติคน
อย่าขายเลยวิญญาณ ยอมชมชานกับความจน
ปลีกตัวจากพาลชน มายืนหยดให้ลือใจ...”¹⁹

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์บทร้อยกรอง คำเตือนจากเพื่อนเก่า ขึ้น ใน พ.ศ.2507 โดยใช้นามปากกาว่า เพื่อนเก่า ซึ่งมีจุดประสงค์ในการประพันธ์เพื่อบรรยายถึงสภาพบ้านเมืองที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอำนาจเผด็จการในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และการถูกปิดกั้นในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน รวมไปถึงการควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์และถูกปิดกั้นการนำเสนอข่าวสารโดยรัฐบาล

3. ด้านเศรษฐกิจ

3.1 สภาพเศรษฐกิจ

จากการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจไทยพบว่าเศรษฐกิจไทยช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีปัญหาเรื่องราคาข้าวของราคาแพง ประกอบกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น ซึ่งถึงแม้ไทยจะส่งออกข้าวและสินค้าอื่น ๆ ได้เป็นจำนวนมาก แต่รัฐบาลมีการใช้นโยบายเก็บภาษีข้าวส่งออก มีการใช้ระบบโควตาและอัตราสำรองข้าว เพื่อกดราคาข้าว

¹⁶ ทักษิณ เติมเตียรณ. (2552). การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. หน้า 129.

¹⁷ จิตร ภูมิศักดิ์. (2551). เด็ดหัวแยงก็ออกไป ใน ถึงร้อยดาวพราวพรายกระจายแสง. หน้า 95.

¹⁸ จิตร ภูมิศักดิ์. (2551). คำเตือนจากเพื่อนเก่า. ใน คนยังคงยืนเด่นโดยทำท่าย. หน้า 253.

¹⁹ แหล่งเดิม.

ภายในประเทศให้มีราคาต่ำกว่าราคาในตลาดโลก ทำให้แรงงานได้รับผลตอบแทนในอัตราต่ำ และจากการลดราคาขายข้าวในประเทศให้ต่ำลงเช่นนี้ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวนาส่วนใหญ่ไม่สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นเกษตรกรที่มีความรู้ความสามารถ และมีทุนที่จะพัฒนาการเกษตรของตนให้เจริญก้าวหน้าได้ ต้นทุนการผลิตที่ต้องใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง มีราคาสูงขึ้น ขณะที่ชาวนาขายพืชผลได้ในราคาที่ต่ำ²⁰ โดย จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์หรือยกเรื่องเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจที่ชาวนาต้องประสบเอาไว้ว่า

“แรงงาน เป็น “ดอกเบี๋ย” เลี้ยล้งอยู่กลางใจ ไอ้ชีวิตคินน้ำน้ำตาร่วง บนหลังอา...ค่าเช่า น้ำคร้านัก	สู่ไถหว่านลิเป็น “ดอก” ออกไสว ใช้ “ดอกไม้” หมอลำแทบล้าลัก ที่ค่อห้วงดอกเบี๋ยแทบเปลี่ยนหัก ภาษีชัก คนกลางเชือด เลือดหลังริน” ²¹
---	--

จิตร ภูมิศักดิ์ ประพันธ์หรือยกเรื่อง เสี่ยงแผ่นดิน ขึ้น ใน พ.ศ.2508 โดยใช้นามปากกาว่า กวีศรีสยาม ซึ่งบทประพันธ์แสดงให้เห็นถึงการที่ชาวนาต้องถูกเอารัดเอาเปรียบทั้งจากการเก็บภาษีจากรัฐบาล และต้องโดนเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าที่รับซื้อผลผลิตในราคาต่ำ แต่ต้นทุนการผลิตกับอยู่ในอัตราสูง

4. ด้านการศึกษา

4.1 ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา

จากการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาในประเทศไทยพบว่าความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการหนึ่งในยุคเศรษฐกิจพัฒนาคือทำให้เกิดการขยายของการศึกษาในทุกระดับโดยรัฐบาลได้ส่งเสริมให้คนทั่วไปเข้าสู่ระบบการศึกษาแผนใหม่ เพื่อป้อนเข้าสู่ระบบราชการและภาคอุตสาหกรรมและบริการต่าง ๆ ที่ขยายตัวมากขึ้นซึ่งเป็นการพัฒนาการศึกษาเพื่อให้มีความสอดคล้องและสนับสนุนต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจรัฐบาลได้มีการปรับปรุงการศึกษาเบื้องต้นทั้งในด้านการขยายสถานศึกษาการเพิ่มอุปกรณ์การเรียนการสอนและการจัดฝึกอบรมครูทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคนอกจากนี้ยังมีนโยบายที่สำคัญได้แก่การขยายระบบการศึกษาภาคบังคับออกไปจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 โดยในปีพ.ศ. 2509 จำนวนนักเรียนประถมศึกษาภาคบังคับคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 7 มีทั้งสิ้น 4,768,000 คนในจำนวนนี้เป็นนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นประมาณ 4,231,000 คน²²

การขยายการศึกษาของรัฐบาลเพื่อที่จะสร้างแรงงานตอบสนองความต้องการของระบบราชการและภาคธุรกิจ ส่งผลให้คนจำนวนมากได้ก้าวเข้าสู่ “ยุคสมัยของความหวัง” โดยชนชั้นกลางในกรุงเทพ และต่างจังหวัด เลือกที่จะลงทุนด้วยการส่งบุตรหลานเข้าเรียนหนังสือ²³ จากการขยายตัวทางการศึกษานี้ส่งผลให้มีเยาวชนเข้ารับการศึกษเป็นจำนวนมาก จิตร ภูมิศักดิ์ จึงได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการศึกษาเอาไว้ว่า

“เรียนใช้เพื่อตนเองโหม่งเห่งไป
เพื่อรับใช้มวลมหาประชาชน”²⁴

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์หรือยกเรื่อง เรียนเพื่อใช้ตนเองโหม่งเห่งไป ขึ้น ใน พ.ศ.2500 โดยใช้นามปากกาว่า ศรีนาคร ซึ่งมีจุดประสงค์ในการประพันธ์หรือยกเรื่องบทดังกล่าวเพื่อชี้ให้นักเรียนและนักศึกษาเห็นว่าการศึกษเล่าเรียนนั้นไม่ใช่การศึกษาเพื่อนำความรู้มาใช้กอบโกยและหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่การศึกษาที่มีคุณค่าและเกิดประโยชน์นั้น คือการนำความรู้ที่ได้ศึกษามานั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและสังคม

²⁰ ธเนศ ศรีวิชัยลัพันธ์. (2554). เศรษฐกิจไทย. หน้า 26.

²¹ จิตร ภูมิศักดิ์. (2551). เสี่ยงแผ่นดิน. ใน คนยังคงยืนเด่นโดยทำทนาย. หน้า 332.

²² สายชล สัตยานุรักษ์. (2556). เล่มเดิม. หน้า 846.

²³ แหล่งเดิม. หน้า 847.

²⁴ จิตร ภูมิศักดิ์. (2551). เรียนใช้เพื่อตนเองโหม่งเห่งไป. ใน ถึงร้อยดาวพรพรายกระจายแสง. หน้า 117.

5. ด้านศาสนาและความเชื่อ

5.1 วิจารณ์ศาสนาความเชื่อ และค่านิยมในสังคม

จากการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อ และค่านิยมในสังคมในประเทศไทยพบว่า ศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อความเชื่อของคนในสังคมเป็นอย่างมาก โดยนับตั้งแต่อดีตมีการสร้างวัดวาอารามขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาฝังลึกอยู่กับความคิดและความเชื่อของคนในสังคมไทย รวมไปถึงความเชื่อตั้งแต่โบราณที่คนไทยมีต่อพุทธศาสนาเป็นไปในรูปแบบของความเชื่อที่มโนง่าย เชื่อในเรื่องของการทำบุญเพื่อตนเองจะได้เกิดมามีชีวิตที่ดีในชาติหน้า จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์บทร้อยกรองที่ชี้ให้เห็นถึงการกระทำบุญที่เกิดประโยชน์เป็นการทำบุญแท้ๆ ไม่ใช่การทำบุญตามจารีตสังคมในรูปแบบเดิมๆ โดยมีเนื้อความบางส่วนว่า

“ทำบุญ	ชวนคุณช่วยกันคิดสักนิดเหนือ
ทำอะไรคือทำบุญนะคุณเอ	ผมคนเชื่อต้องถามเรื่อยเปื่อยไป
การฆ่าไก่ไปวัดจัดเป็นบุญ	จริงเรอ...คุณ ผมชักงออกสงสัย
ศิลปนาหามฆ่าสัตว์ถนอใจ	ไขฆ่าไก่ตัวเบ้อเรอเฮ้อนิจจา...
...การทำบุญที่แท้แน่ที่สุด	คือทำดีแก่มนุษย์ทั้งน้อยใหญ่
คือช่วยเหลือเกื้อกูลหนุนกันไป	คือปลดให้เขาพ้นทุกข์ที่รุกรน...
สร้างบ่อน้ำทำสะพานการกุศล	สร้างถนนบำรุงด้านการศึกษา
เพื่อมวลชนทั่วไปได้พึ่งพา	จักได้บุญเสียยิ่งกว่าพร้าสวดมนต์...” ²⁵

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์บทร้อยกรอง การทำบุญเพื่อตัวกูขบถกล ขึ้น ใน พ.ศ.2500 โดยใช้นามปากกาว่า ขวัญนรา ซึ่งจากบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า จิตร ภูมิศักดิ์ ไม่ได้มีความต้องการที่จะโจมตีสถาบันศาสนาโดยตรง หากแต่มีจุดประสงค์ในการประพันธ์บทร้อยกรองดังกล่าวขึ้นเพื่อตั้งข้อสังเกต และมีความต้องการให้คนในสังคมหันมาองการทำบุญในรูปแบบที่เป็นบุญแท้ๆ ไม่ใช่การทำบุญที่เป็นรูปแบบจารีตหรือประเพณีของสังคมไทยที่สืบต่อกันมาอย่างยาวนาน การที่ขุนนางนิยมสร้างวัดเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาเป็นผลให้มีวัดวาอารามเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก หรือแม้กระทั่งการทำบุญเพื่อหวังว่าชาติหน้าจะได้เกิดมามีชีวิตที่ดี ซึ่งนั่นไม่ใช่การทำบุญที่ดี แต่การทำบุญที่ดีคือการทำบุญโดยจิตใจของการให้อย่างบริสุทธิ์

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษางานวรรณกรรมร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ อาจกล่าวได้ว่า ในงานวรรณกรรมร้อยกรองแทบทุกบทที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์ขึ้น ได้แสดงให้เห็นถึงสภาพอันเลวร้ายของสังคม ความต้องการในการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น ตลอดจนการแต่งวรรณกรรมร้อยกรองเพื่อให้กำลังใจแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนในสังคม โดยสาเหตุของการประพันธ์วรรณกรรมมาจากปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ ที่ทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ มีมุมมองต่อสังคมไทยในลักษณะของการเป็นสังคมที่ไม่มีความเท่าเทียมกัน ทั้งจากการที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ถูกจับกุมในข้อหาการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ทั้งจากครอบครัวของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่มารดาต้องเลี้ยงดู จิตร ภูมิศักดิ์ มาด้วยความยากลำบาก และประกอบกับความสนใจในงานเขียนแนวสังคมนิยม จึงนำไปสู่การสร้างงานวรรณกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะงานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์ขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อใช้งานวรรณกรรมเหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับความอยุติธรรม และสะท้อนสภาพปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทย เพื่อให้ผู้ที่ได้อ่านงานวรรณกรรมเกิดความตระหนักคิดและนำไปสู่การแก้ไขไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น

ซึ่งจากผลการศึกษาวิจัยได้แสดงให้เห็นถึงสภาพสะท้อนสภาพสังคมไทยช่วง พ.ศ.2489-2509 ผ่านทางการศึกษางานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพของสังคมไทยด้านต่าง ๆ คือ

²⁵ จิตร ภูมิศักดิ์. (2551). การทำบุญเพื่อตัวกูขบถกล. ใน ถึงร้อยกาวพราวพรายกระจายแสง. หน้า 133-134.

ด้านสังคม พบว่าในส่วนของสภาพชีวิตของคนในชนบท และชาวนา มีคุณภาพชีวิตอย่างยากลำบาก โดยคนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเพื่อหาเลี้ยงชีพ แต่ต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบจากบรรดานายทุน เป็นต้น ในส่วนของสภาพชีวิตของคนในเมือง พบว่าชีวิตของคนในเมืองส่วนใหญ่มีความเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากเศรษฐกิจที่ขยายตัวมากขึ้น และการเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติโดยเฉพาะวัฒนธรรมอเมริกัน ซึ่งทำให้ชนชั้นกลางที่อาศัยอยู่ในเมืองมีความสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมต่างชาติที่แพร่กระจายเข้ามาสู่ประเทศไทยมากขึ้น

ด้านการเมืองการปกครอง พบว่าการแพร่กระจายเข้ามาของลัทธิคอมมิวนิสต์สู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้อเมริกาเข้ามาแทรกแซงการบริหารงานทางการเมืองภายในประเทศไทย ส่งผลให้เศรษฐกิจและการเมืองไทยตกอยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของอเมริกา และนอกจากนี้จากการทำรัฐบาลของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน พ.ศ.2500 ทำให้บ้านเมืองเข้าสู่สภาวะของความเป็นเผด็จการ เป็นผลให้คนไทยถูกปิดกั้นการแสดงความคิดเห็น และสิทธิ เสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นน้อยลง

ด้านเศรษฐกิจเศรษฐกิจ พบว่าช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีปัญหาเรื่องราคาข้าวของราคาแพง ประกอบกับ ค่าครองชีพที่สูงขึ้น ซึ่งถึงแม้ไทยจะส่งออกข้าวและสินค้าอื่น ๆ ได้เป็นจำนวนมาก แต่รัฐบาลมีการใช้นโยบายเก็บภาษีข้าวส่งออก มีการใช้ระบบโควตาและอัตราสำรองข้าว เพื่อลดราคาข้าวภายในประเทศให้มีราคาต่ำกว่าราคาในตลาดโลก ทำให้ชาวนาได้รับผลตอบแทนในอัตราต่ำ ซึ่งทำให้สภาพชีวิตของชาวนามีความยากลำบากเช่นเดิม

ด้านการศึกษา พบว่าจากระบบเศรษฐกิจที่เกิดการขยายตัว ทำให้รัฐบาลมีนโยบายเพื่อสนับสนุนการศึกษาของเยาวชน เพื่อผลิตบุคลากรให้รองรับระบบเศรษฐกิจที่ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นผลให้มีผู้ที่เข้ารับการศึกษามากขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยใน พ.ศ. 2509 จำนวนนักเรียนประถมศึกษาภาคบังคับคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 7 มีทั้งสิ้น 4,768,000 คน ในจำนวนนี้เป็นนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นประมาณ 4,231,000 คน²⁶

ด้านศาสนาและความเชื่อ พบว่าศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อความเชื่อของคนในสังคมเป็นอย่างมาก นับตั้งแต่อดีตมีการสร้างวัดวาอารามขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาที่ฝังลึกอยู่กับความคิดและความเชื่อของคนในสังคมไทย รวมไปถึงความเชื่อตั้งแต่โบราณที่คนไทยมีต่อพุทธศาสนาเป็นไปในรูปแบบของความเชื่อที่มกมาย เชื่อในเรื่องของการทำบุญเพื่อตนเองจะได้เกิดมามีชีวิตที่ดีในชาติหน้า

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากงานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์ขึ้นนั้นมีเป็นจำนวนมาก และในท่อนี้ยังมีงานวรรณกรรมร้อยกรองที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ประพันธ์ขึ้นอีกหลายผลงาน ที่ยังไม่ได้ถูกนำมาศึกษาวิเคราะห์ในแง่มุมทางประวัติศาสตร์ ซึ่งถ้าหากมีการศึกษางานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ เพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่ได้นำมาศึกษาและวิเคราะห์แล้วนั้น อาจจะช่วยให้ค้นพบประเด็นความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์ อาทิเช่น สภาพสังคม สภาพการเมืองการปกครอง ในช่วงเวลาที่ จิตร ภูมิศักดิ์ มีชีวิตอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่นอกเหนือไปจากที่งานนี้ได้ศึกษาไว้ และนอกจากนี้ยังมีนักวิชาการท่านหนึ่ง คือ เคร็ก เจ. เรย์โนลด์ส ได้เขียนหนังสือที่อธิบายเกี่ยวกับชีวิตและผลงาน ที่เกี่ยวข้องกับ จิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งถ้านางานของ เคร็ก เจ. เรย์โนลด์ส มาศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับการศึกษางานวรรณกรรมร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ อย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว อาจจะทำได้มุมมองใหม่ ๆ เกี่ยวกับการศึกษางานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์

นอกเหนือจากงานวิจัยเรื่องนี้ที่มุ่งเน้นศึกษางานวรรณกรรมประเภทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ โดยอาศัยการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์แล้วนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรมีการศึกษาเกี่ยวกับงานวรรณกรรมร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ ในด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม โดยเฉพาะการศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์ เนื่องจากผู้วิจัยพบว่างานวรรณกรรมร้อยกรองที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์ขึ้นนั้น จิตร ภูมิศักดิ์ มีการใช้รูปแบบภาษา และกลวิธีอย่างหลากหลายในการประพันธ์ผลงาน ทำให้งาน

²⁶สายชล สัตยานุรักษ์. (2556). เล่มเดิม. หน้า 846.

วรรณกรรมร้อยกรองที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ประพันธ์ขึ้นมีความโดดเด่น และน่าสนใจ ซึ่งการศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์นั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษางานวรรณกรรมร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ ในศาสตร์ด้านอื่น ๆ อีกหลายแขนง เนื่องจากสามารถนำมาเชื่อมโยงกันได้ โดยเฉพาะถ้านำการศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์และประวัติศาสตร์มาบูรณาการควบคู่ไปกับการศึกษางานวรรณกรรมร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ แล้วนั้น จะทำให้พรมแดนความรู้เรื่องนี้ขยายมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

เคร็ก เจ. เรย์โนลด์ส. (2534). **ความคิดแหวกแนวของไทย จิตร ภูมิศักดิ์ และโฉมหน้าศักดินาไทยใน**

ปัจจุบัน. แปลโดย อัญชลี สุสายัณห์. กรุงเทพฯ: อักษรสาสน์.

คริส เบเกอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2557). **ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ: มติชน.

จิตร ภูมิศักดิ์. (2551). คาวกลางคืน. ใน **คนยังคงยืนเด่นโดยทำท่าย**. หน้า 280-290. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

_____. (2551). คำเตือนจากเพื่อนเก่า. ใน **คนยังคงยืนเด่นโดยทำท่าย**. หน้า 253. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

_____. (2551). โคลงสรรเสริญเกรียติกรุงเทพมหานครยุคไทยพัฒนา. ใน **คนยังคงยืนเด่นโดยทำท่าย**. หน้า 240-241.

กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

_____. (2551). เสียงแผ่นดิน. ใน **คนยังคงยืนเด่นโดยทำท่าย**. หน้า 332. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

_____. (2551). การทำบุญเพื่อตัวกูขบกล. ใน **ถึงร้อยดาวพรายกระจายแสง**. หน้า 133-134. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

_____. (2551). เจดหัวแยงก็ออกไป ใน **ถึงร้อยดาวพรายกระจายแสง**. หน้า 95. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

_____. (2551). เรียนใช้เพื่อตนเองโหม่งแห่งไป. ใน **ถึงร้อยดาวพรายกระจายแสง**. หน้า 117. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2552). **การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา

สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ทีปกร. (2515). **ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน**. กรุงเทพฯ: หนังสือ.

ธนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (2554). **เศรษฐกิจไทย**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุชาชัย ยัมประเสริฐ. (2557). บทนำ จิตร ภูมิศักดิ์ : ความทรงจำและคนรุ่นใหม่. ใน **จิตร ภูมิศักดิ์ ความทรงจำและคนรุ่นใหม่**. หน้า 2-6. กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก.

_____. กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2558). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่: ประวัติศาสตร์**

สังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

วารสาร

ธนาพล อิวสกุล และคณะ. (2547, พฤษภาคม). ชีวิตและผลงาน จิตร ภูมิศักดิ์. **ศิลปวัฒนธรรม**, 25(7), 102-119.

การเข้าถึงระบบไร้เงินสดของผู้บริโภคย่านอโศกมนตรี กรณีศึกษา True Money Wallet

A Personal Accessibility of Cashless Society in Asoke Montri Road:

A Case Study of True Money Wallet

สิทธิพัฒน์ เปี่ยมใจสว่าง¹พราวพิศุขณ์ ศิริสุทธิ¹นภัสวี ตานีเทพ¹ภัทรธิดา สามัคคี¹สาวิตรี หล้าเรือง¹สาวิตรี วรรณะ¹

บทคัดย่อ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังพัฒนาสู่แนวคิดของประเทศไทย 4.0 ซึ่งต้องการที่จะเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจให้เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีมูลค่าหรือเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนโดยนวัตกรรม หนึ่งในเป้าหมายคือแรงผลักดันให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมไร้เงินสดในรูปแบบของสังคมไร้เงินสด ดังนั้นนักวิจัยจึงมีความสนใจในงานวิจัยนี้

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ประการที่หนึ่งเพื่อหาพื้นที่บริการร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven บนถนนอโศกมนตรี ประการที่สองเพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะของผู้ใช้ร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven บนถนนอโศกมนตรี ประการที่สามศึกษารูปแบบการใช้งานในระบบ True Money Wallet การวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ใช้บริการร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven ที่ใช้และไม่ใช้แอปพลิเคชัน True Money Wallet จำนวน 400 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรม SPSS (Statistical Package for the Social Sciences)

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เนื่องจากเพศหญิงมีการรับรู้ข่าวสารมากกว่าเพศชาย จึงทำให้เพศหญิงมีการเข้ามาใช้บริการร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven มากกว่า ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 16-21 ปี ซึ่งมีอาชีพเป็น นิสิต นักศึกษา โดยสาเหตุที่เลือกใช้เพราะไม่ต้องพกเงินสด และสาขาที่มีผู้ใช้งานมากที่สุด คือ สาขาประสานมิตร(ตึกไข่ดาว)

คำสำคัญ: การเข้าถึง สังคมไร้เงินสด ทรูมันนี่วอลเล็ท

Abstract

Presently, Thailand is transforming into Thailand 4.0, the new strategy of Thailand's economy. This new economic strategy focusing on an innovation, a value-based economy, which will driving the breakthrough an economic Thailand. The one goal is turing a traditional economy into the cashless society. The objectives of this study consist of 1) to identify the convenience stores, named 7-Eleven, located in Asoke Montri Road. 2) to study the characteristics of customers in 7-Eleven convenience store in Asoke Montri Road. 3) to study the patterns of users who using the True Money Wallet application as usual. Tool for field data collection is the questionnaire. The samples site were random selected at 400,

¹ หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศ ภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

combined with the people who are use True Money Wallet application and the people who did not use. The statistics analysis were succeeded by SPSS (Statistical Package for Social Sciences) including percentage, mean, and standard deviation (SD).

Results presented the majority gender of users is female. Because the female are more attracting by information or promotion than male. The popular aging of users are ranging from 16-21 years, most of them declared as the students because it is convenient for them, do not to carry cash and safe. The most popular branch is located in Srinakharinwirot University, named Prasarnmit Branch.

Keywords: Asoke Montri Road, Cashless Society, True Money Wallet

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังพัฒนาเข้าสู่ระบบแนวคิดประเทศไทย 4.0 ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ Value-Based Economy หรือเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม กล่าวคือ ในปัจจุบัน เรายังติดอยู่ในโมเดลเศรษฐกิจแบบทำมาค้าได้น้อยซึ่งเราต้องการปรับเปลี่ยนเป็นทำน้อยได้มาก นั้นหมายถึงการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างน้อยใน 3 มิติสำคัญคือ 1. เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม” 2. เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม 3. เปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น ซึ่งหนึ่งในเป้าหมาย คือการขับเคลื่อนประเทศไทยให้ก้าวเข้าสู่สังคมการใช้เงินสดในรูปแบบของ สังคมไร้เงินสด (Cashless Society) คือ ลดการใช้เงินสดที่อยู่ในรูปแบบของธนบัตรและเหรียญ มาสู่การใช้เงินสดในรูปแบบของอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น จึงทำให้เกิดแผนกลยุทธ์ระบบการชำระเงิน พ.ศ. 2555 – พ.ศ. 2559 ของธนาคารแห่งประเทศไทย มีเป้าหมายให้ระบบการชำระเงินเป็นส่วนสำคัญในการช่วยสนับสนุนการทำการกิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาครัฐและเอกชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพิ่มช่องทางการชำระเงินที่มีศักยภาพสูง และนำมาพิจารณาในการส่งเสริมคือ ช่องทางผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ (Mobile payment) เนื่องจากเป็นช่องทางการแพร่หลาย มีการกระจายตัวไปยังกลุ่มผู้ใช้บริการได้ และจากผลการศึกษาในหลายประเทศ พบว่าบริการ Mobile payment ได้รับความนิยมอย่างมากในการช่วยสนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการการชำระเงินมากขึ้นทำให้สถาบันการเงินต่าง ๆ เล็งเห็นถึงความสำคัญของระบบสังคมแบบไร้เงินสด สำหรับการใช้บริการ TrueMoney Wallet เป็นหนึ่งในเครือข่ายสังคมไร้เงินสด โดยจัดเป็นนวัตกรรมหนึ่งที่กำลังเริ่มมีการใช้งานมากขึ้น TrueMoney Wallet เป็นแอปพลิเคชันบนมือถือที่ช่วยให้การ ใช้ชีวิตของคนในสังคม มีความสะดวกและง่ายขึ้น ทั้งการให้บริการเรื่องจ่ายบิล เติมนเงิน โอนเงิน เราสามารถทำได้ครบและจบในแอปพลิเคชันเดียว

ถนนอโศกมนตรี (Asok Montri Road) เป็นถนนสายสั้น ๆ ในกรุงเทพมหานคร มีความยาวประมาณ 1.4 กิโลเมตร มีจุดเริ่มต้นที่แยกอโศกมนตรีซึ่งเป็นจุดตัดระหว่างถนนสุขุมวิทกับถนนรัชดาภิเษก มุ่งไปทางทิศเหนือในพื้นที่แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา ไปสิ้นสุดที่แยกอโศก-เพชรบุรีซึ่งเป็นจุดตัดกับถนนเพชรบุรี ถนนอโศกมนตรีเดิมมีชื่อเรียกว่า "ซอยสุขุมวิท 21 (ซอยอโศก)" และ "ถนนอโศก" โดยกรุงเทพมหานครได้เปลี่ยนชื่อเป็น ถนนอโศกมนตรี เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547 ตามข้อเสนอของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งในปัจจุบันถนนอโศกมนตรีเป็นถนนที่สำคัญเส้นหนึ่ง เนื่องจากเป็น ย่านธุรกิจ สถานที่ท่องเที่ยว สถานศึกษา ที่มีผู้คนหลากหลายอาชีพเข้ามาใช้บริการในย่านนี้ และยังมีระบบขนส่งที่สามารถเดินทางเข้ามาในย่านนี้ได้สะดวกสบาย

จากข้อมูลทีกล่าวนมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา “TrueMoney Wallet” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะหาพื้นที่บริการ ลักษณะผู้ใช้งานในร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven รวมไปถึงทิศทางการใช้งานในรูปแบบไร้เงินสดที่เข้ามาใช้งานในพื้นที่ศึกษาในพื้นที่ถนนอโศกมนตรี เพื่อตอบใจที่ว่าสังคมในประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในระบบสังคมไร้เงินสดได้หรือไม่ โดยศึกษาพื้นที่บริการร้านสะดวกซื้อ 7 – Eleven บนถนนอโศกมนตรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาพื้นที่บริการร้านสะดวกซื้อ 7 – Eleven บนถนนอโศกมนตรี
2. เพื่อศึกษาลักษณะผู้ใช้งานในร้านสะดวกซื้อ 7 - Eleven บนถนนอโศกมนตรี
3. เพื่อศึกษารูปแบบการใช้งานในระบบไร้เงินสด (True Money Wallet)

สมมุติฐานของการวิจัย

1. ผู้ใช้งานมีลักษณะทางประชากรศาสตร์ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ รายได้ ที่อยู่ แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการใช้งานที่ต่างกัน
2. ทักษะการใช้ระบบ True Money Wallet มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการเลือกใช้งานของผู้บริโภค
3. ทักษะการส่งเสริมการใช้งานระบบ มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการเลือกใช้งานระบบ True Money Wallet
4. ผู้ใช้งานมีความคิดเห็นต่อการเลือกใช้งานระบบ True Money Wallet ต่างกัน
5. ผู้ใช้งานมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านการส่งเสริมการใช้งานของระบบ True Money Wallet ต่างกัน
6. ผู้ใช้งานมีพฤติกรรมการใช้งานของระบบ True Money Wallet ต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีผลต่อผู้ใช้งานในระบบสังคมไร้เงินสด กรณีศึกษา TrueMoney Wallet ได้แก่ ที่ตั้ง ประชากร พฤติกรรม ร้านสะดวกซื้อ 7- Eleven โรงเรียน มหาวิทยาลัย สถานที่ทำงาน เป็นต้น
2. กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริโภคที่มาใช้งานในร้านสะดวกซื้อ 7- Eleven ในบริเวณถนนอโศกมนตรี
3. ระยะเวลา 1 ภาคการศึกษา คือ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560

กรอบความคิดที่ใช้วิจัย

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาการเข้าถึงระบบไร้เงินสดของผู้บริโภคย่านอโศกมนตรี กรณีศึกษา True Money Wallet การที่ผู้ใช้งานได้ใช้งาน true money wallet ในพื้นที่บริเวณถนนอโศกมนตรี ตัวแปรต้นปัจจัยด้านลักษณะประชากรศาสตร์ที่นำมาเป็นเกณฑ์ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ รายได้ ที่อยู่ และสำหรับตัวแปรตามได้แก่ ผู้ใช้งาน สาเหตุในการเลือกซื้อ 11 สาขานี้ ประเภทการใช้งาน ความถี่ในการใช้งานต่อสัปดาห์ ประเภทของการเติมเงิน ความถี่ในการเติมเงินต่อสัปดาห์ จำนวนเงินในการเติมต่อครั้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยการกำหนดประชากร
ประชากรที่ใช้สำหรับงานวิจัยนี้ คือ กลุ่มบุคคลทั่วไปที่มีการใช้ระบบสังคมไร้เงินสดแบบ TrueMoney Wallet ในร้านสะดวกซื้อ 7 – Eleven บนถนนอโศกมนตรี

การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากประชากรมีขนาดใหญ่และไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ดังนั้นขนาดตัวอย่างสามารถคำนวณได้จาก สูตร ไม่ทราบขนาดตัวอย่างของ W.G. Cochran กำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับค่าความคลาดเคลื่อน ร้อยละ 5 ซึ่งสูตรที่ใช้ในการคำนวณครั้งนี้ คือ

$$\text{สูตร } n = (P(1 - [P]Z))^2 / E^2$$

ดังนั้น จะใช้ขนาดตัวอย่างจะใช้ตัวอย่างอย่างน้อย 384 คน จึงจะสามารถประมาณค่าร้อยละ โดยมีความผิดพลาด ไม่เกิน ร้อยละ 5 ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 เพื่อความสะดวกในการประมวลผล และการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 ตัวอย่าง ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์ที่เงื่อนไขกำหนด คือ ไม่น้อยกว่า 384 ตัวอย่าง

1.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้จะทำการสุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีเก็บตัวอย่างจากประชากรที่อยู่ในบริเวณถนนอโศกมนตรีโดยมีจุดเริ่มต้นที่แยกอโศกมนตรีซึ่งเป็นจุดตัดระหว่างถนนสุขุมวิทกับถนนรัชดาภิเษก มุ่งไปทางทิศเหนือในพื้นที่แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา ข้ามคลองแสนแสบ เข้าพื้นที่แขวงมักกะสัน เขตราชเทวี ไปสิ้นสุดที่แยกโศก-เพชรบุรี และเก็บตัวอย่างโดยแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลาคือ

เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่คนมีการเดินทางเข้ามาในบริเวณถนนอโศกมนตรีนี้ ซึ่งเป็นย่านธุรกิจที่สำคัญย่านหนึ่ง โดยเหตุผลที่เลือกเก็บตัวอย่างใน 3 ช่วงเวลานี้ เพราะช่วงเช้า ช่วงกลางวัน และช่วงเย็น เป็นช่วงเวลาที่คนส่วนใหญ่มีการเดินทางเข้ามาเรียน ทำงาน และมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในบริเวณนี้ แล้วมีการเข้ามาใช้บริการร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven ที่ตั้งอยู่บนถนนอโศกมนตรี ซึ่งจะเก็บจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 400 ตัวอย่าง โดยใช้เวลาในการเก็บกลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 วัน

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

2.1 ศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2.2 ปรับปรุงตัดแปลงแบบสอบถาม ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย

2.3 นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาในการทบทวน เพื่อทำการตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องของเนื้อหาและเสนอเพิ่มเติม ก่อนการนำไปสอบถามกลุ่มตัวอย่าง

2.4 ขอบเขตของแบบสอบถามจะเกี่ยวกับรูปแบบการใช้งานระบบสังคมไร้เงินสด กรณีศึกษา TrueMoney Wallet ของบุคคลทั่วไปที่มีการเข้ามาใช้บริการร้านสะดวกซื้อ 7 - Eleven ที่ตั้งอยู่บนถนนอโศกมนตรี เขตวัฒนา จังหวัดกรุงเทพมหานคร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 จัดทำการแบ่งขนาดร้านสะดวกซื้อ 7-eleven เพื่อทำการแบ่งจำนวนแบบสอบถามในการเก็บข้อมูล

3.2 ดำเนินการเก็บข้อมูลบริเวณร้านสะดวกซื้อ 7-eleven ณ ถนนอโศกมนตรี

3.3 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

3.4 วิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 เมื่อรวบรวมแบบสอบถามตามความต้องการแล้ว คณะผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์แบบของแบบสอบถาม

4.2 นำข้อมูลสถิติมาประมวลผลด้วยโปรแกรม SPSS (Statistical Package for Social Sciences) และนำข้อมูลทางพื้นที่มาประมวลผลด้วยโปรแกรม Arcmap

- 4.3 ทำการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4.5 เปรียบเทียบกับลักษณะการใช้พื้นที่จากการแปลภาพถ่ายโดยโปรแกรม Arcmap

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เนื่องจากเพศหญิงมีการรับรู้ข่าวสารมากกว่าเพศชาย จึงทำให้เพศหญิงมีการเข้ามาใช้บริการร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven มากกว่า ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 16-21 ปี ซึ่งมีอาชีพเป็น นิสิต นักศึกษา โดยสาเหตุที่เลือกใช้เพราะไม่ต้องพกเงินสด และสาขาที่มีผู้เข้าใช้งานมากที่สุด คือ สาขาประสานมิตร(ตึกไข่ดาว)

ตารางที่ 1 : แสดงการเข้าถึงร้าน 7-Eleven ในระยะ 800 เมตร ที่มา : โปรแกรม ArcGis

จากรูปแสดงการเข้าถึงร้าน 7-Eleven ในระยะทาง 800 เมตร เนื่องจากการศึกษาพบว่าระยะทางเฉลี่ยที่คนกรุงเทพฯ พร้อมที่จะเดินเท้าไปยังสถานที่ต่าง ๆ อยู่ที่ประมาณ 10 นาทีหรือประมาณ 800 เมตร

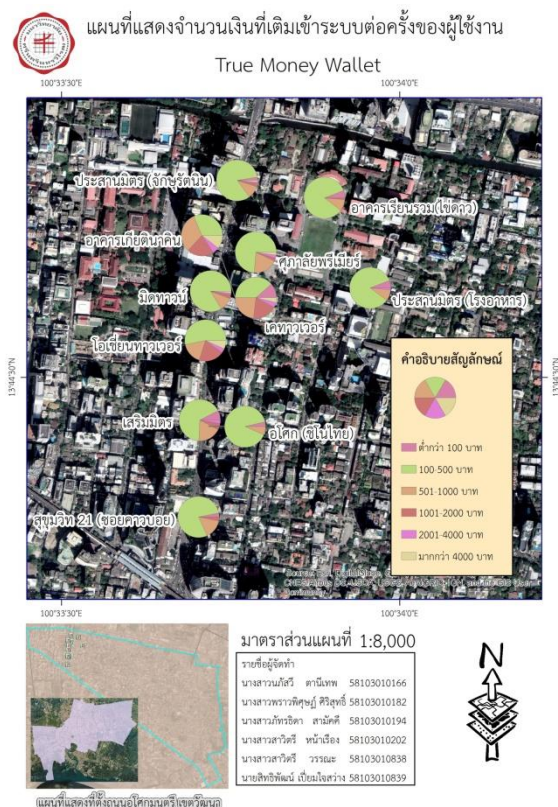

ภาพที่ 1 แสดงการเข้าถึงร้าน 7-Eleven ในระยะ 800 เมตร ที่มา: โปรแกรม ArcGis

ตารางที่ 2 : แสดงจำนวนเงินที่เติมเข้าระบบต่อครั้งของผู้ใช้งาน True Money Wallet ที่มา: จากการเก็บแบบสอบถาม

ตอนที่ 2	$\bar{x}$
2.1 ต่ำกว่า 100 บาท	3.5
2.2 100-500 บาท	58.5
2.3 1001-2000 บาท	3.0
2.4 2001-4000 บาท	1.0
2.5 มากกว่า 4000 บาท	0.8
รวม	66.8

จากตารางที่ 2 พบว่า จากผู้ที่ตอบแบบสอบถาม 308 คน คิดเป็นร้อยละ 77.0 จำนวนเงินที่ผู้ใช้งานเติมเข้าระบบต่อครั้ง มากที่สุดคือ 100-500 บาท จำนวน 234 คน คิดเป็นร้อยละ 58.5 รองลงมา 501-1,000 บาท จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 10.3 น้อยกว่า 100 บาท จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.5 1,001-2,000 บาท จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 3.0 2,001-4,000 บาท จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0 และมากกว่า 4,001 บาท จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.8 ตามลำดับ

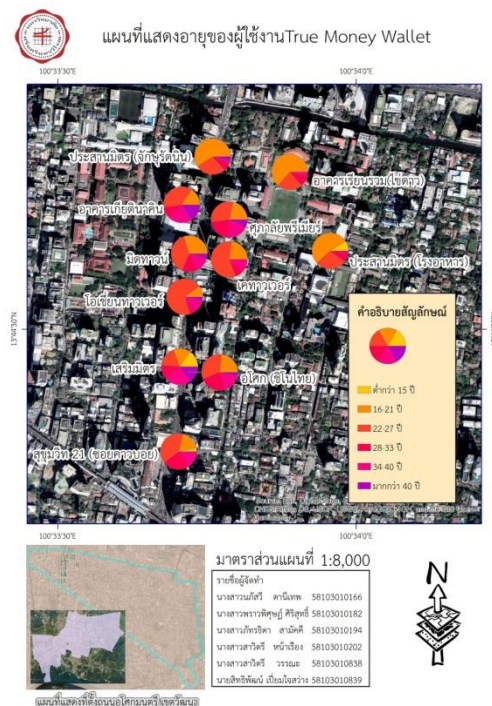

ภาพที่ 2 แสดงจำนวนเงินที่เติมเข้าระบบต่อครั้งของผู้ใช้งาน True Money Wallet
ที่มา: จากการตอบแบบสอบถามและโปรแกรม ArcGis

ตารางที่ 3 : แสดงอายุของผู้ใช้งาน True Money Wallet ที่มา: จากการเก็บแบบสอบถาม

ตอนที่ 3	$\bar{X}$
3.1 ต่ำกว่า 15 ปี	3.0
3.2 16-21 ปี	8.3
3.3 22-27 ปี	5.5
3.4 28-33 ปี	5.0
3.5 34-40 ปี	3.0
3.6 มากกว่า 40 ปี	1.0
รวม	25.8

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ที่เลือกใช้งานในระบบ True Money Wallet ส่วนใหญ่มีอายุ 16-21 ปี จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 8.3 รองลงมา มีอายุ 22-27 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 5.5 มีอายุ 28-33 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 มีอายุ 34-40 ปี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 3.0 มีอายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3 และ มีอายุมากกว่า 40 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0 ตามลำดับ

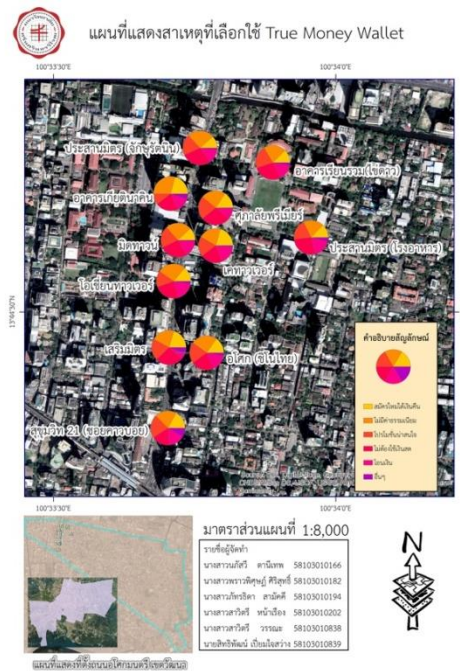

ภาพที่ 3 แสดงอายุของผู้ใช้งาน True Money Wallet
ที่มา: จากการตอบแบบสอบถามและโปรแกรม ArcGis

ตารางที่ 4 : แสดงสาเหตุในการเลิกใช้งาน True Money Wallet ที่มา: จากการเก็บแบบสอบถาม

ตอนที่ 4	$\bar{X}$
4.1 สมัครใหม่ได้เงินคืน	22.0
4.2 ไม่มีค่าธรรมเนียม	31.0
4.3 โปรโมชั่นน่าสนใจ	28.0
4.4 ไม่ต้องใช้เงินสด	29.3
4.5 โอนเงิน	16.3
4.6 อื่น ๆ	5.5
รวม	25.8

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้ที่เลิกใช้งานในระบบ True Money Wallet ส่วนใหญ่เพราะไม่มีค่าธรรมเนียมในการใช้งานมีจำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 31.0 สาเหตุรองคือไม่ต้องใช้เงินสด มีจำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 29.3 โปรโมชั่นน่าสนใจ จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 28.0 สมัครใหม่ได้เงินคืน มีจำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 22.0 โอนเงิน มีจำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3 และอื่น ๆ จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 5.5 ตามลำดับ

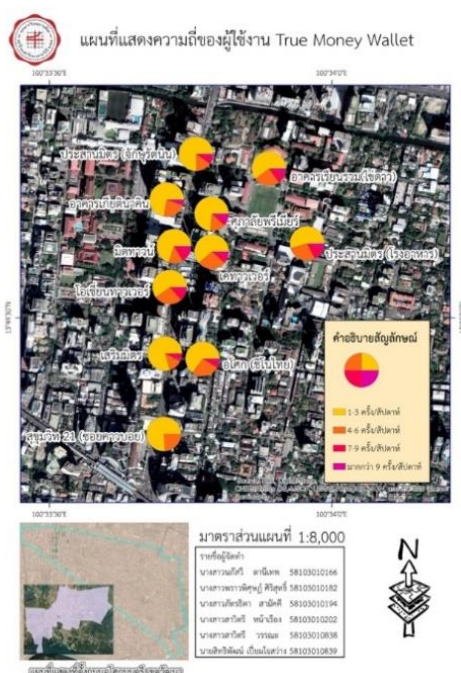
ภาพที่ 4 แสดงสาเหตุในการเลือกใช้งาน True Money Wallet

ที่มา: จากการตอบแบบสอบถามและโปรแกรม ArcGis

ตารางที่ 5 : แสดงความถี่ของผู้ใช้งาน True Money Wallet ที่มา: จากการเก็บแบบสอบถาม

ตอนที่ 5	$\bar{x}$
5.1 1-3 ครั้ง/สัปดาห์	57.3
5.2 4-6 ครั้ง/สัปดาห์	14.0
5.3 7-9 ครั้ง/สัปดาห์	3.3
5.4 มากกว่า 9 ครั้ง/สัปดาห์	2.5
รวม	77.0

จากตารางที่ 5 พบว่า ผู้ที่เลือกใช้งานในระบบ True Money Wallet ส่วนใหญ่มีการใช้งาน 1-3 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 229 คน คิดเป็นร้อยละ 57.3 รองลงมา มีการใช้งาน 4-6 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 14.0 มีการใช้งาน 7-9 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 3.3 มีการใช้งานมากกว่า 9 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ตามลำดับ

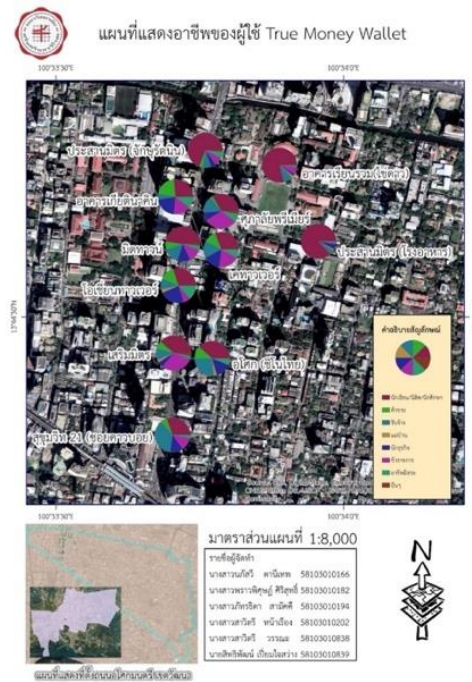

ภาพที่ 5 แสดงความถี่ของผู้ใช้งาน True Money Wallet
ที่มา: จากการตอบแบบสอบถามและโปรแกรม ArcGis

ตารางที่ 6 : แสดงอาชีพของผู้ใช้งาน True Money Wallet ที่มา: จากการเก็บแบบสอบถาม

ตอนที่ 6 อาชีพของผู้ใช้งาน	$\bar{x}$
2.1 นักเรียน / นิสิต / นักศึกษา	36.3
2.2 ค้าขาย	4.3
2.3 รับจ้าง	13.8
2.4 พ่อบ้าน / แม่บ้าน	1.8
2.5 ธุรกิจส่วนตัว	8.3
2.6 รัฐวิสาหกิจ / ข้าราชการ	9.0
2.7 อาชีพอิสระ	3.5
2.8 อื่น ๆ	0.3
รวม	77.0

จากตารางที่ 6 พบว่า อาชีพของผู้ใช้ True Money Wallet จากผู้ที่ตอบแบบสอบถาม 308 คน คิดเป็นร้อยละ 77.0 มากที่สุด คือ นักเรียน/นิสิต/นักศึกษา จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 36.3 รองลงมา จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8 มีอาชีพรับจ้าง จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 9.0 มีอาชีพรัฐวิสาหกิจ / ข้าราชการ จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 8.3 มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 4.3 มีอาชีพค้าขาย จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8 มีอาชีพพ่อบ้าน / แม่บ้าน และอาชีพอื่น ๆ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.3 ตามลำดับ โดยผู้ใช้งานระบบ True Money Wallet จากผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอาชีพนักเรียน / นิสิต / นักศึกษา

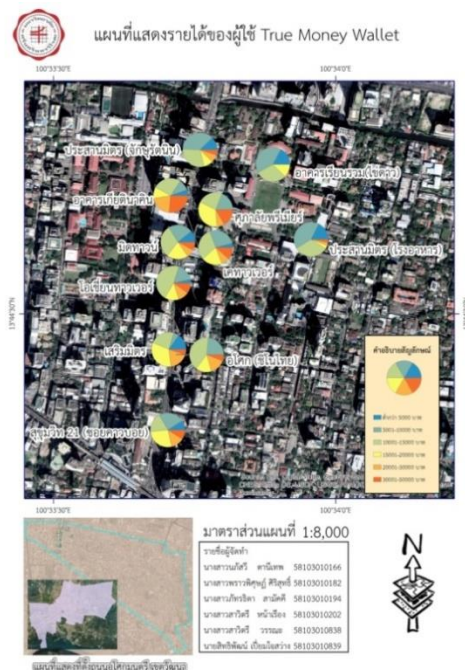

ภาพที่ 6 แสดงอาชีพของผู้ใช้งาน True Money Wallet
ที่มา: จากการตอบแบบสอบถามและโปรแกรม ArcGis

ตารางที่ 7 : แสดงรายได้ของผู้ใช้งาน True Money Wallet ที่มา: จากการเก็บแบบสอบถาม

ตอนที่ 7 รายได้ของผู้ใช้งาน	$\bar{x}$
3.1 ต่ำกว่า 5000 บาท	9.5
3.2 50001-10000 บาท	20.8
3.3 10001-15000 บาท	17
3.4 15001-20000 บาท	16.5
3.5 20001-30000 บาท	6.8 6.0
3.6 30001-50000 บาท	
รวม	76.6

จากตารางที่ 7 พบว่า ผู้ที่เลือกใช้งานในระบบ True Money Wallet ส่วนใหญ่มีรายได้ จำนวน 5,001-10,000 บาท จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 20.8 รองลงมา มีรายได้ 10,001-15,000 บาท จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 17 มีรายได้ 15,001-20,000 บาท จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 16.5 มีรายได้ น้อยกว่า 5,000 บาท จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.5 มีรายได้ 20,001-30,000 บาท จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 6.8 และมีรายได้ 30,001-50,000 บาท จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 6.0 ตามลำดับ

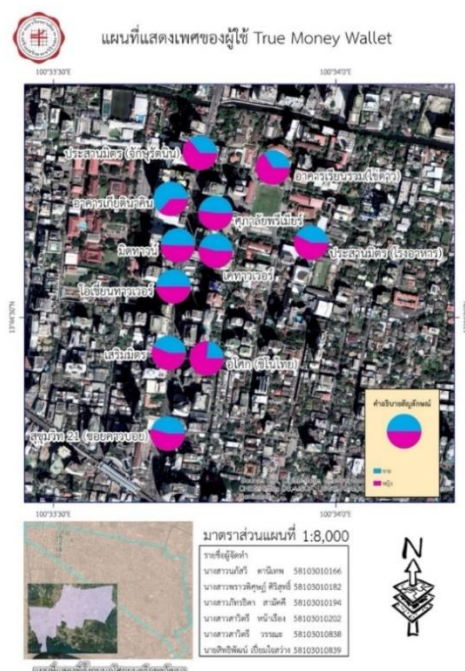

ภาพที่ 7 แสดงรายได้ของผู้ใช้งาน True Money Wallet ที่มา: จากการตอบแบบสอบถามและโปรแกรม ArcGis

ตารางที่ 8 : แสดงเพศของผู้ใช้งาน True Money Wallet ที่มา: จากการเก็บแบบสอบถาม

ตอนที่ 8 เพศของผู้ใช้งาน	$\bar{x}$
2.1 ชาย	31.5
2.2 หญิง	45.5
รวม	77.0

จากตารางที่ 8 พบว่า เพศของผู้ใช้ True Money Wallet จากผู้ที่ตอบแบบสอบถาม 308 คน คิดเป็นร้อยละ 77.0 มากที่สุด คือ เพศหญิง จำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 45.5 รองลงมา คือ เพศชาย จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 31.5 ตามลำดับ โดยผู้ใช้งานระบบ True Money Wallet จากผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีเพศหญิง

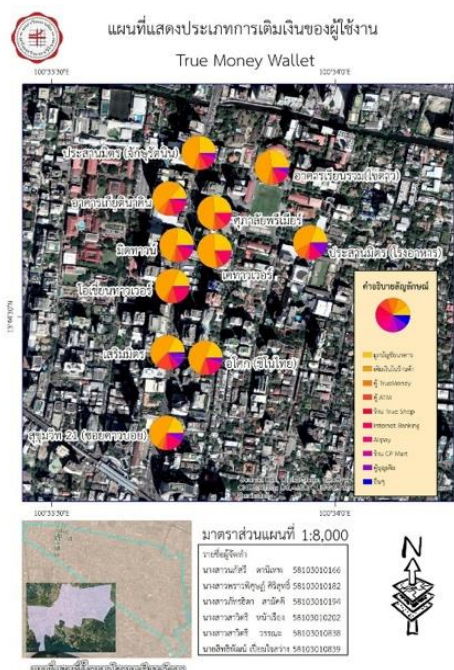

ภาพที่ 8 แสดงเพศของผู้ใช้งาน True Money Wallet ที่มา: จากการตอบแบบสอบถามและโปรแกรม ArcGis

ตารางที่ 9 : แสดงแผนที่ประเภทการเติมเงินของผู้ใช้งาน True Money Wallet ที่มา: จากการเก็บแบบสอบถาม

ตอนที่ 9 ประเภทการเติมเงินของผู้ใช้งาน	$\bar{x}$
1.1 ผูกบัญชีธนาคาร	29.5
1.2 เติมเงินในร้านค้า	54.5
1.3 ตู้ TrueMoney	6.5
1.4 ตู้ ATM	11.3
1.5 ร้าน True Shop	1.8
1.6 internet Banking	9.3
1.7 Airpay	1.5
1.8 ร้าน CP Mart	0.5
1.9 ตู้บุญเติม	9.3
1.10 อื่น ๆ	0.5
รวม	124.7

จากตารางที่ 9 พบว่า มีประเภทการเติมเงิน ในระบบ True Money Wallet จากผู้ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือ ร้าน 7-Eleven จำนวน 218 คน คิดเป็นร้อยละ 54.5 รองลงมาเป็นผูกบัญชีธนาคาร จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 29.5 ตู้ ATM จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 11.3 Internet Banking และตู้บุญเติม จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 9.3 ตู้เติมเงินทรูมันนี่ จำนวน 26 คิดเป็นร้อยละ 6.5 True shop จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8 AirPay Counter จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 ร้าน Cp Freshmart และอื่น ๆ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.5 ตามลำดับ โดยผู้ใช้งานระบบ True Money Wallet จากผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เลือกเติมเงินในร้าน 7-Eleven

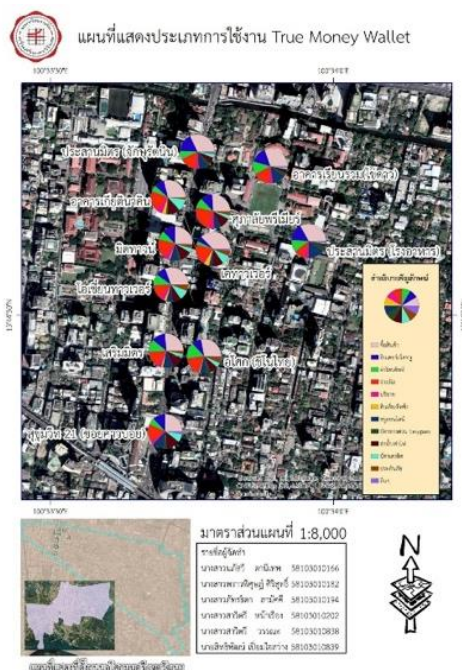

ภาพที่ 9 แสดงแผนที่ประเภทการเติมเงินของผู้ใช้งาน True Money Wallet
ที่มา: จากการเก็บแบบสอบถาม

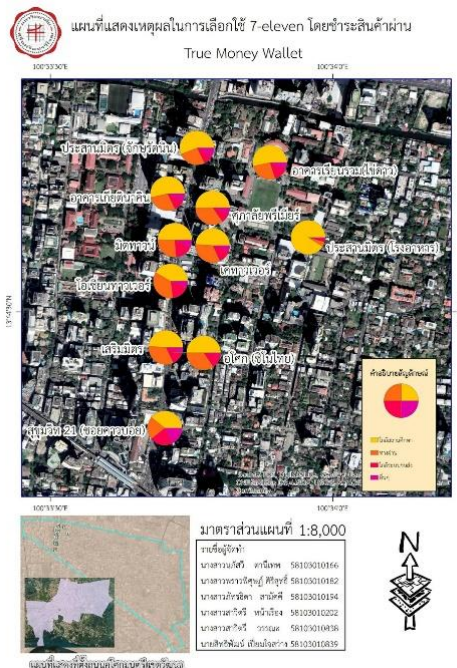
ตารางที่ 10 : แสดงแผนที่ประเภทการใช้งาน True Money Wallet ที่มา: จากการเก็บแบบสอบถาม

ตอนที่ 10 ประเภทการใช้งาน	$\bar{x}$
1.1 ซื้อสินค้า	44.5
1.2 อินเทอร์เน็ต	22.8
1.3 ค่าโทรศัพท์	18.8
1.4 จ่ายบิล	30.8
1.5 บริจาค	7.0
1.6 สินเชื่อ / ลิขสิทธิ์	1.3
1.7 ทรูออนไลน์	15.8
1.8 บัตรทางด่วน Easypass	4.0
1.9 ค่าน้ำ/ค่าไฟ	16.3
1.10 ค่าบัตรเครดิต	7.8
1.11 ประกันภัย	3.3
1.12 อื่น ๆ	2.0
รวม	174.4

จากตารางที่ 10 พบว่า ประเภทการใช้งาน ในระบบ True Money Wallet จากผู้ที่ตอบแบบสอบถาม มากที่สุด คือ ซื้อสินค้าภายใน 7-Eleven จำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 44.5 รองลงมาเป็นจ่ายบิล จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 30.8 เดิมเน็ตของทรูมูฟ จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 22.8 เดิมเงินของทรูมูฟ จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 18.8 ค่าน้ำ/ค่าไฟ จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3 ทรูออนไลน์(True Vision/เกมส์) จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 15.8 ค่าบัตรเครดิต จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 7.8 เดิมเงิน Eassy Pass จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.0 ชำระเบี้ยประกันภัย จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 3.3 อื่น ๆ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0 และการเช่าซื้อและลิขสิทธิ์ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.3 ตามลำดับ

ภาพที่ 10 แผนที่แสดงประเภทการใช้งาน True Money Wallet ที่มา: จากการเก็บแบบสอบถาม

ภาพที่ 12 : แผนที่แสดงเหตุผลในการเลือกใช้ 7-Eleven โดยชำระสินค้าผ่านทาง True Money Wallet
ที่มา: จากการตอบแบบสอบถาม

สรุปและอภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัยเรื่อง “การเข้าถึงระบบไร้เงินสดของผู้บริโภคย่านนอัสโกมนตรี้ กรณีศึกษา TrueMoney Wallet” สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. การหาพื้นที่บริการร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven บนถนนนอัสโกมนตรี้ โดยกำหนดระยะทางการเข้าถึง 800 เมตร ทำให้ทราบว่าผู้ใช้งานจากการตอบแบบสอบถาม 308 คน สาขาที่มีผู้ใช้งานมากที่สุด คือ สาขาประสานมิตร (ตึกไข่ดาว) มีจำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 26.5 และส่วนใหญ่มีอาชีพ นิสิต นักศึกษา จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 36.3 เนื่องจากสาขานี้อยู่ในพื้นที่ของสถานศึกษาจึงทำให้ผู้ใช้งานระบบ TrueMoney Wallet มีอาชีพเป็นนิสิต นักศึกษา

2. จากการตอบแบบสอบถามมีผู้ใช้งานระบบ True Money Wallet ในร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven บนถนนนอัสโกมนตรี้ จำนวน 308 คน คิดเป็นร้อยละ 77.0 และพบว่าผู้ใช้งานที่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เป็นเพศหญิงจำนวน 182 คนคิดเป็นร้อยละ 45.5 เป็นเพศชาย จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 31.5 และพบว่าผู้ไม่ใช้งานเป็นเพศชาย จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.8 เป็นเพศหญิง จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เนื่องจากเพศหญิงมีการรับรู้ข่าวสารมากกว่าเพศชาย จึงทำให้เพศหญิงมีการใช้งานระบบ True Money Wallet ในร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven มากกว่า โดยส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 16-21 ปี ซึ่งมีอาชีพเป็น นักเรียน นิสิต นักศึกษา จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 36.3 รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8

โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท จำนวน 83 คนคิดเป็นร้อยละ 20.8 ซึ่งทำให้เห็นถึงพื้นที่ที่ผู้ใช้งานเข้ามาใช้บริการในร้านสะดวกซื้อ 7 – Eleven

3. จากการศึกษารูปแบบการใช้งานพบว่า สาเหตุที่เลือกเข้ามาที่สุด คือ ไม่ต้องใช้เงินสด ประสิทธิภาพการใช้งานมากที่สุด คือ ซื้อสินค้าในร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven เหตุผลการเลือกใช้บริการร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven โดยชำระค่าบริการผ่าน True Money Wallet มากที่สุด คือ ใกล้สถานศึกษา ดังนั้นกลุ่มผู้ใช้งานส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงอายุ 16-21 ปี จำนวนเงินที่เติมเข้าระบบต่อครั้งของผู้ใช้งานมากที่สุด คือ 100-500 บาท จากผู้ที่มีรายได้ระหว่าง 5,001-10,000 บาท ซึ่งจำนวนเงินที่เติมเข้าระบบต่อครั้งของผู้ใช้งานเทียบเป็นร้อยละ 5 จากรายได้ของผู้เติมเงินโดยประมาณ โดยประเภทของการเติมเงินมากที่สุด คือ เติมเงินในร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven เนื่องจากสะดวกและอยู่ในพื้นที่ให้บริการ

ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากการวิจัยที่ใช้แบบสอบถามอาจจะมีข้อจำกัดด้านรายละเอียดของผลการวิจัย ดังนั้น ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ทราบถึงทัศนคติในด้านต่าง ๆ ของผู้ให้บริการ
2. ควรมีการขยายขอบเขตการศึกษากลุ่มตัวอย่างอื่น ที่นอกเหนือจากกรุงเทพมหานคร เช่น ปริมณฑล หรือต่างจังหวัด เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้เสร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากกลุ่มวิจัยได้รับความกรุณาและความช่วยเหลือจากบุคคลหลายท่าน ขอขอบพระคุณอาจารย์สุชาติพิทย ชวนะเวสสกุล และ อาจารย์ชมชนก อรุณพลอด อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ท่านได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิจัย อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานวิจัย ตลอดจนอาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ช่วยให้คำแนะนำต่าง ๆ ทำให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่าน ที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในการทำวิจัยครั้งนี้ กลุ่มวิจัยขอขอบพระคุณบรรดาผู้ช่วยให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้ และผู้ที่เป็นกำลังใจให้กับกลุ่มวิจัยทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง**หนังสือ**

- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2545). **การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: หจก. ซี เค แอนด์ เอส โฟโต้สตูดิโอ
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2550). **สถิติสำหรับงานวิจัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กิดานันท์ มลิทอง. (2540:245). **นวัตกรรม**. กรุงเทพฯ
- ดร.วรณ ภูโน. (2558). **การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ ที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการ Payment SCB Easy Pay ของชุดผลิตภัณฑ์ Mobile Application: SCB UP2ME ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ของผู้ใช้บริการในกรุงเทพมหานคร**
- รัชนิกร ดำดาร์รังรักษ์. (2557). **ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ SCB Easy Net ของธนาคารไทยพาณิชย์ ในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาจัดการนวัตกรรม, คณะบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บทความในวารสาร

- เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2545). **ประชากรกับการพัฒนา**. หน้า1,2.
- ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์. (2548). **ปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์**. หน้า 22.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- ณัฐพร ลิข้, วณาลี ฐิติเวช, และเกตุวดี สมบูรณ์ทวี. (2560). **การบริหารจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรม: กรณีศึกษาความสำเร็จของแอปพลิเคชัน True Money Wallet ของบริษัท ทูม คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)**. สืบค้นจาก http://www.info.ms.su.ac.th/sums01/PDF01/1272_20170221_p_2.pdf
- นิตยา ศรีสว่างสุข. (2558). **ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับแอปพลิเคชันมลายโมในการทำธุรกรรมทางการเงิน ผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ : กรณีศึกษา ธนาคารออมสินในเขตกรุงเทพมหานคร**. สืบค้นจาก <http://www.repository.rmutt.ac.th/bitstream/handle/123456789/2835/RMUTT-151500.pdf?sequence=1>

เอกสารอ้างอิง

- เบญจพร มุขเจริญผล. (2554). ความพึงพอใจของผู้ใช้สินค้าและบริการที่มีต่อการบริการลูกค้าสัมพันธ์ กรณีศึกษา บริษัท ทู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ในเขตกรุงเทพมหานคร. สืบค้นจาก <http://dspace2.bu.ac.th/jspui/handle/123456789/852>
- วิมลวรรณ สุวรรณรักษ์. (2559). การเปรียบเทียบการยอมรับนวัตกรรมทางการเงินของธนาคารเอกชนกับธนาคารรัฐบาลในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล : กรณีศึกษาธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) กับ ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน). สืบค้นจาก <http://www.repository.rmutt.ac.th/bitstream/handle/123456789/2902/RMUTT-154355.pdf?sequence=1>
- ศิริพร จำปาวัลย์. (2554). การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการซื้อเครื่องดื่ม เปปซิน และ เบรนฟิต ของผู้บริโภคใน เขตกรุงเทพมหานคร. สืบค้นจาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Mark/Siriporn_J.pdf

พื้นที่เสี่ยงเกิดโรคจากฝุ่นละอองขนาด 10 PM ในกรณีศึกษา จังหวัดกรุงเทพมหานคร

Find the Areas Risking to be Infected from Diseases Occurred
from PM10 Dust in Bangkok

กานต์ ยศตระกูล

ธัญพร สุตสุภาพ

พิชญากัด ผึ้งประเสริฐศิลป์

พิชัยยุทธ แก้วจันทร์หล้า

ภัศรา ทองเสถียร

ศรัณย์ ปัญญาศรีวินิจ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาพื้นที่เสี่ยงเกิดโรคจากฝุ่นละอองขนาด 10 ไมครอน (PM10) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยมีการรวบรวมปัจจัยทางสภาพภูมิอากาศเข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่ อุณหภูมิ ปริมาณฝน ความเร็วลมและทิศทางลม ซึ่งเป็นข้อมูลสถิติในปี พ.ศ. 2558 จากการศึกษาที่ปัจจัยดังกล่าวมีความสัมพันธ์เกี่ยวฝุ่นละอองขนาด 10 ไมครอน ซึ่งการวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงการเกิดโรคจากฝุ่นละอองขนาด 10 ไมครอน ทำการวิเคราะห์โดยการ Interpolation เพื่อประมาณค่าจุดโดยรอบสถานีตรวจวัดจากข้อมูลสถิติ

ผลการวิจัยพบว่าพื้นที่เสี่ยงมากที่สุด ได้แก่ บางส่วนของเขตบางบอน เขตบางขุนเทียน เขตบางกะปิ สะพานสูง ดินแดง คลองเตย ลาดพร้าว บึงกุ่ม ดุสิต พญาไท ยานนาวา ป้อมปราบฯ สัมพันธวงศ์ บางคอแหลม และเกือบทั้งหมดของพื้นที่เขตสาทร บางรัก ปทุมวัน จตุจักร หลักสี่ ดอนเมือง พื้นที่เสี่ยงมาก ได้แก่ พื้นที่เขตทวีวัฒนา หนองแขม ดลิ่งชัน บางกอกน้อย บางพลัด บางกอกใหญ่ คลองสาน วัฒนา บางซื่อ บางนา สายไหม คลองสามวา มีนบุรี คันนายาว ลาดกระบัง หนองจอก และบางส่วนของเขตลาดพร้าว พญาไท ดินแดง ห้วยขวาง บางบอน บางขุนเทียน ทุ่งครุ

คำสำคัญ: ฝุ่นขนาด 10 PM การหาพื้นที่เสี่ยง โรค

Abstract

The objectives of this research were study was to determine the risk area disease from dust 10 PM (PM10) in the area in Bangkok. The gathering climate factors are involved, including temperature, precipitation, wind speed and wind direction. The statistical data from a study in 2558 that such factors are associated dust particles 10 microns in size, which analyzed the risk of disease from dust particles 10 microns then analyzed by. Interpolation To estimate the ambient monitoring stations of statistical information.

The results showed that the most vulnerable areas, including some of the 24, Bang khun thian District, designated Bang Kapi, high bridge project, the land owner. Khet Dusit, Yan Nawa Pom Prap Bang Kho Laem and almost all of the area Sathorn, Bangrak, Pathum Wan, Chatuchak, Lak siand Don Mueang, risk areas, such as area Thawi watthana District, reform Taling Chan , Bangkok Noi, Bang phlat, Bangkok Yai Khlong San, Wattana Bang Sue. Bang na, Sai Mai, min Buri. Nong Chok and some of the solo Ladprao, Din Daeng, Huai khwang, Bang Bon, Bang Khun thian.

Keywords: Dust 10 PM, Risk area, Disease

บทนำ

ปัจจุบันผู้ป่วยที่มีปัญหาเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจเพิ่มขึ้นทั่วโลก จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจนั้น มีผลมาจากปัจจัยของฝุ่นละอองและมลพิษต่าง ๆ ซึ่งหมายความว่าบริเวณพื้นที่ที่มีฝุ่นละอองมากจะส่งผลให้มีความเสี่ยงในการเกิดโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ โดยฝุ่นละอองนั้นเกิดจากแหล่งกำเนิดต่าง ๆ เช่น โรงงานอุตสาหกรรม การจราจร หรือการเผาที่ก่อให้เกิดฝุ่นควันต่าง ๆ ทั้งนี้ทิศทางของฝุ่นละอองที่กระจายออกไปก็จะขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศของบริเวณนั้นด้วยเช่นกัน ซึ่งงานวิจัยนี้ต้องการศึกษาพื้นที่เสี่ยงการเกิดโรคทางเดินหายใจ โดยการประยุกต์ใช้สารสนเทศภูมิศาสตร์ในการหาพื้นที่เสี่ยงการเกิดโรคจากข้อมูลแหล่งกำเนิดมลพิษและปัจจัยทางภูมิอากาศ ในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ PM10
2. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนบริหารจัดการคุณภาพอากาศให้มีประสิทธิภาพ
3. เพื่อจัดทำแผนที่พื้นที่เสี่ยงโรคทางเดินหายใจด้วยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์

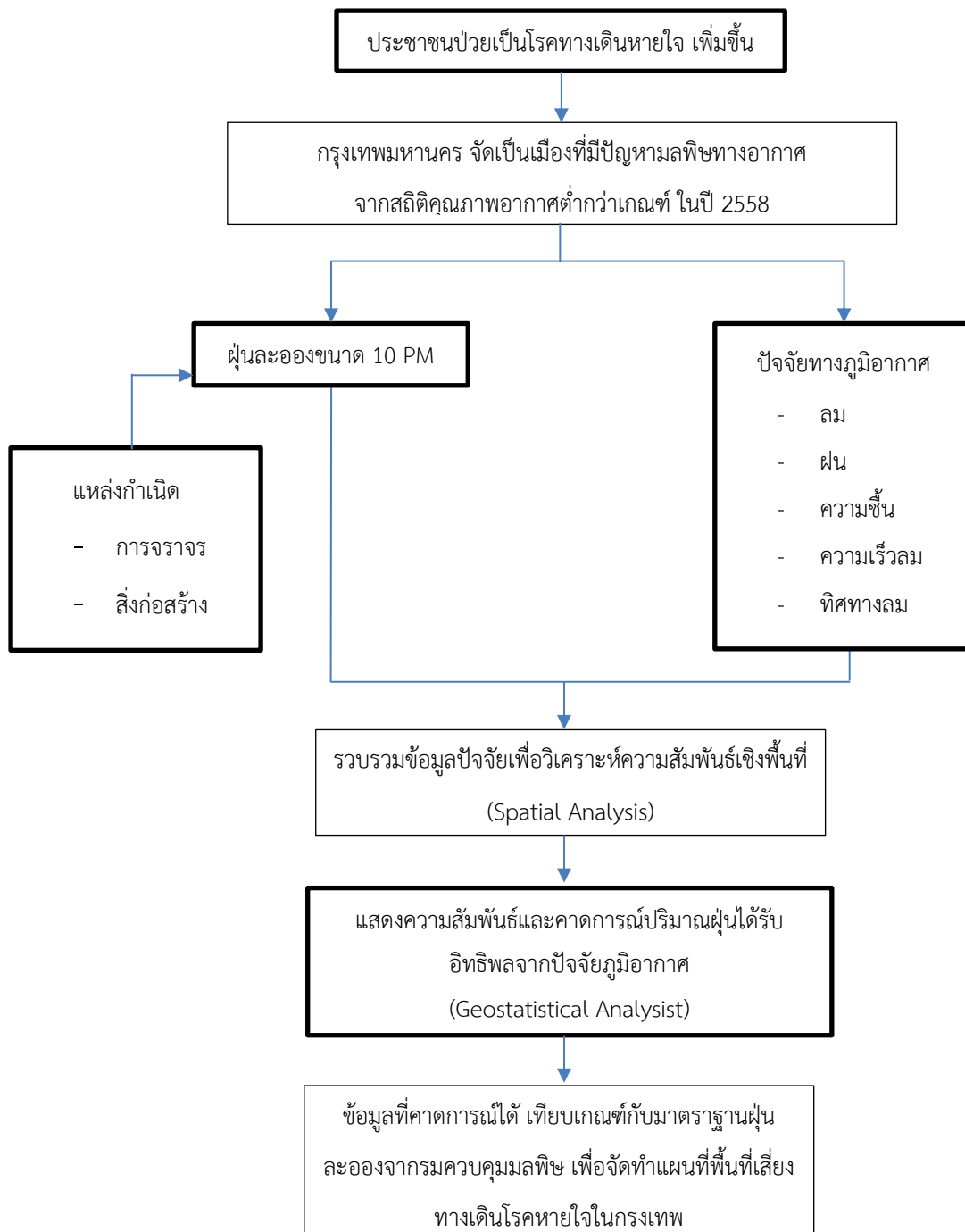
สมมุติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยภูมิอากาศที่เกี่ยวข้องกับ PM10 ได้แก่ แหล่งกำเนิดและปริมาณน้ำฝน
2. ปัจจัยที่ทำให้มีค่า PM10 เกินมาตรฐานมาจากการจราจรที่หนาแน่น และการก่อสร้างอาคาร
3. ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายนในช่วงที่มีค่า PM10 น้อย

ขอบเขตของการวิจัย

1. พื้นที่กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ฝุ่นละอองขนาด 10 PM ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เฉลี่ยรายเดือน ปี พ.ศ.2559

กรอบความคิดที่ใช้วิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

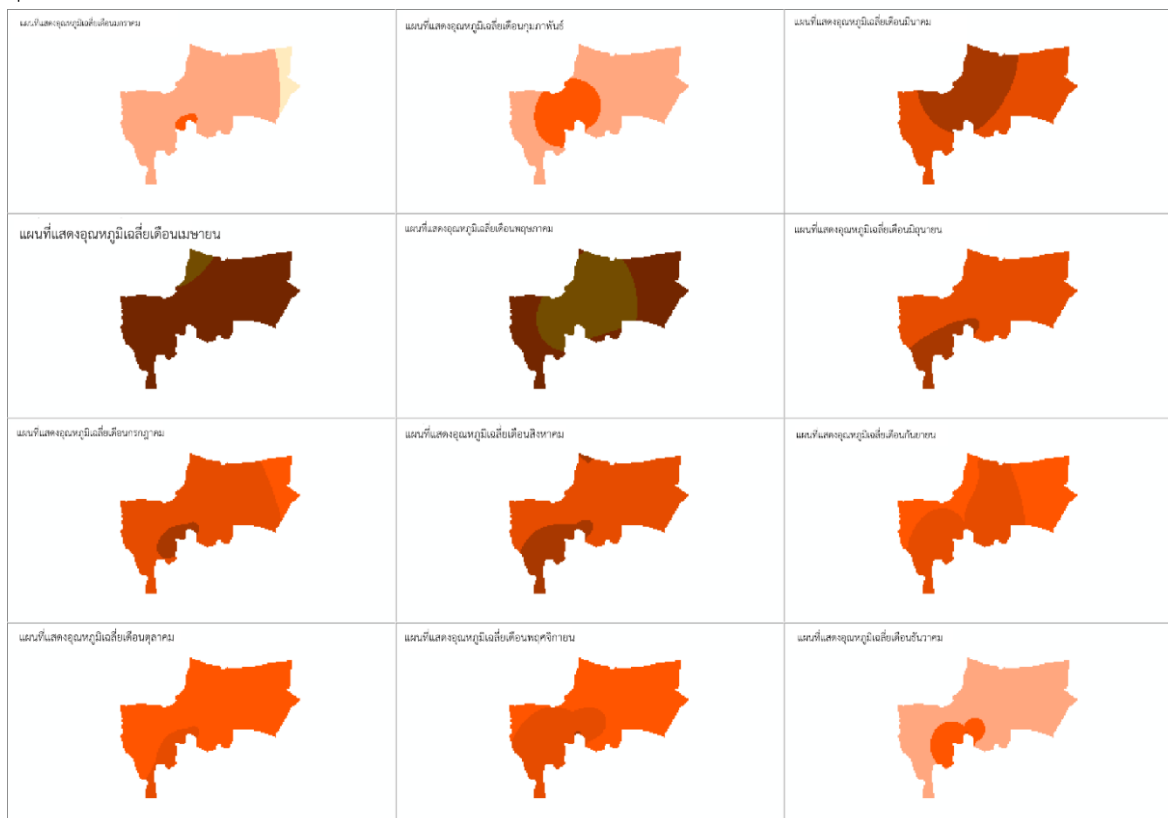
1. ศึกษาการกระจายตัวของฝุ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยใช้โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ArcGIS 10.3.1) ด้วยการประมาณค่า Interpolation จากสถานีตรวจวัดอากาศด้วยสถิติแบบ Kriging เพื่อหาความหนาแน่นของฝุ่นในกับปัจจัยภูมิอากาศ ได้แก่ ความเร็วลม อุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ ของแต่ละเดือน แล้วนำข้อมูลในแต่ละเดือน 12 เดือนนำมาซ้อนทับข้อมูล (Overlay) เพื่อจะเป็นแผนที่ความเสี่ยงที่เกิดฝุ่น 10PM เกินค่ามาตรฐานในกรุงเทพมหานคร

1.1 แผนที่แสดงความเร็วลมในกรุงเทพมหานคร ที่ได้จากการทำ Interpolation แบบ Kriging จากการศึกษาพบว่า พื้นที่บริเวณที่มีความเร็วลมแรงจะส่งผลให้มีปริมาณฝุ่นละอองที่น้อย หมายความว่าปัจจัยความเร็วลมแปรผกผันกับปริมาณฝุ่นละออง (ภาพที่ 1.1)

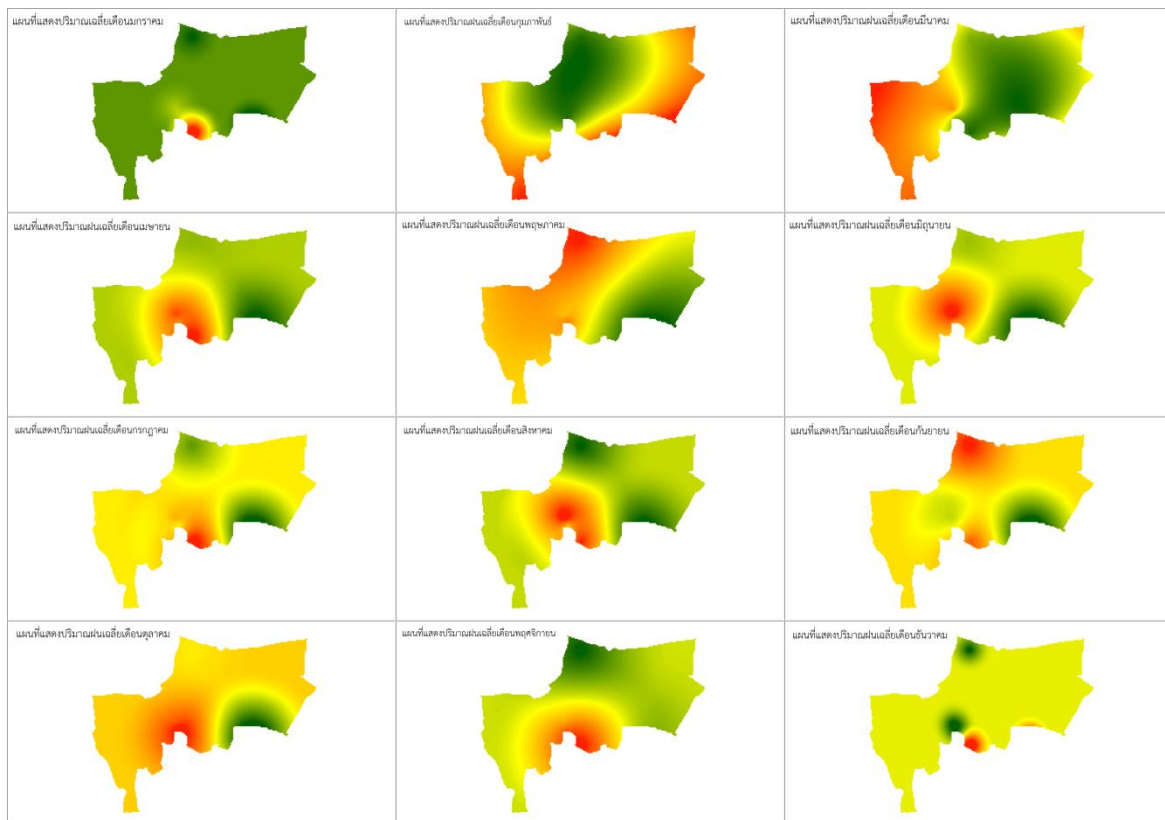
ภาพที่ 1.1 แผนที่แสดงความเร็วลมในกรุงเทพมหานครในเดือนมกราคม – เดือนธันวาคม

1.2 แผนที่แสดงอุณหภูมิในกรุงเทพมหานครที่ได้จากการทำ Interpolation แบบ Kriging จากการศึกษาพบว่า พื้นที่บริเวณที่มีอุณหภูมิสูงจะส่งผลให้มีปริมาณฝุ่นละอองที่มาก หมายความว่าปัจจัยความเร็วลมแปรผันตรงกับปริมาณฝุ่นละออง (ภาพที่ 1.2)

ภาพที่ 1.2 แผนที่แสดงอุณหภูมิในกรุงเทพมหานครในเดือนมกราคม – เดือนธันวาคม

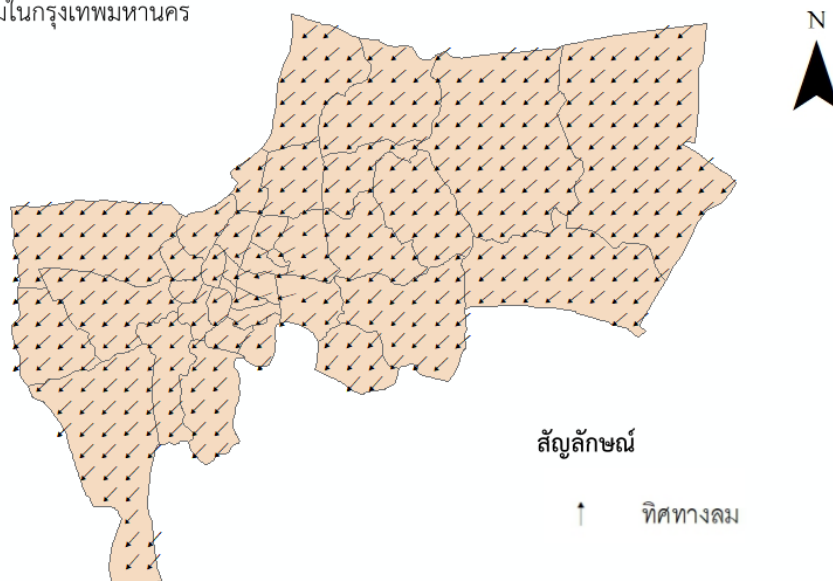
1.3 แผนที่แสดงปริมาณฝนในกรุงเทพมหานครที่ได้จากการทำ Interpolation แบบ Kriging จากการศึกษาพบว่า พื้นที่บริเวณที่มีปริมาณฝนมากจะส่งผลให้มีปริมาณฝุ่นละอองที่น้อย หมายความว่าปัจจัยความเร็วลมแปรผกผันตรงกับปริมาณฝุ่นละออง (ภาพที่ 1.3)

ภาพที่ 1.3 แผนที่แสดงปริมาณฝนในกรุงเทพมหานครในเดือนมกราคม – เดือนธันวาคม

2. ศึกษาทิศทางของลมในแต่ละเดือนของปี พ.ศ. 2559 โดยใช้โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ArcGIS 10.3.1) โดยการทำให้ Wind Map เพื่อวิเคราะห์ทิศทางของกระแสลม และหาความสัมพันธ์กับความหนาแน่นของฝุ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

แผนที่แสดงทิศทางลมในกรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 1.4 แผนที่แสดงทิศทางลมในกรุงเทพมหานคร

3. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล นำแผนที่ที่ได้จากโปรแกรม ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ArcGIS 10.3.1) มาวิเคราะห์หาพื้นที่เสี่ยงเกิดโรคจากฝุ่นละอองขนาด 10 PM

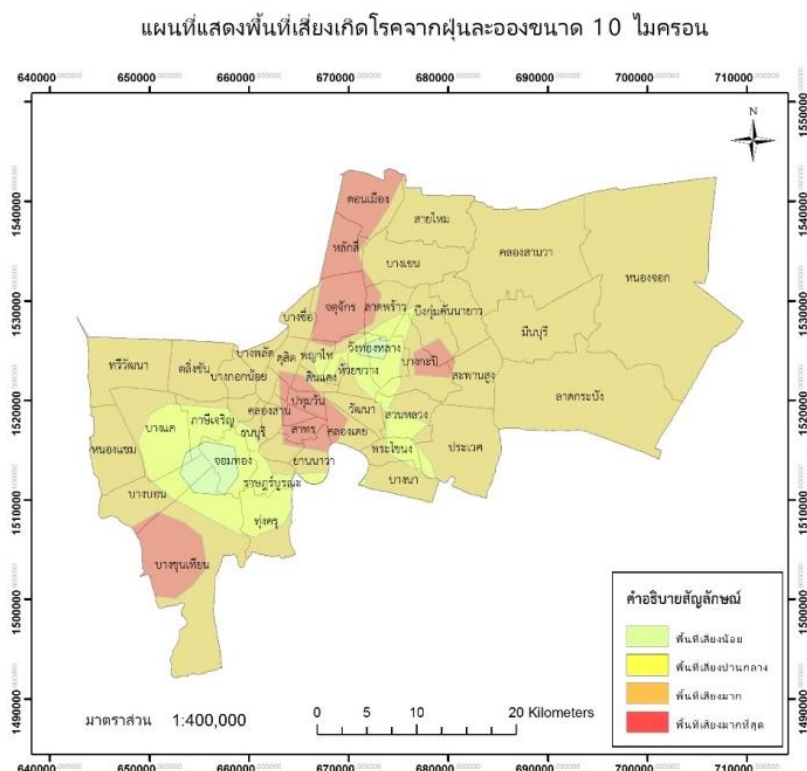

ภาพที่ 1.5 แผนที่แหล่งกำเนิดฝุ่นละอองในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัย

จากการศึกษาหาพื้นที่เสี่ยงเกิดโรคจากฝุ่นละอองขนาด 10 ไมครอน พบว่า สามารถแบ่งได้ 4 ความเสี่ยงดังนี้

- 1) พื้นที่เสี่ยงน้อยคิดเป็นพื้นที่ 28.52 ตารางกิโลเมตร ของกรุงเทพมหานคร หรือ 2.12% จอมทอง บางขุนเทียน บางแค ภาษีเจริญ ราษฎร์บูรณะ วังทองหลาง ลาดพร้าว
- 2) พื้นที่เสี่ยงปานกลาง คิดเป็นพื้นที่ 173.33 ตารางกิโลเมตร ของกรุงเทพมหานคร หรือ 11.04% อยู่ในเขต บางส่วนของ ทุ่งครุ พระโขนง สวนหลวง ห้วยขวาง ดินแดง พญาไท วังทองหลาง ลาดพร้าว บางกะปิ บึงกุ่ม บางแค ภาษีเจริญ บางบอน จอมทอง บางกอกใหญ่
- 3) พื้นที่เสี่ยงมากคิดเป็นพื้นที่ 1184.975 ตารางกิโลเมตร ของกรุงเทพมหานคร หรือ 75.52% อยู่ในพื้นที่เขตทวีวัฒนา หนองแขม ตลิ่งชัน บางคอแหลม บางกอกน้อย บางกอกใหญ่ พระนคร บางพลัด ดุสิต บางซื่อ วัฒนา บางนา ประเวศ ลาดกระบัง สะพานสูง มีนบุรี หนองจอก คลองสามวา บางเขน สายไหม คันนายาว บึงกุ่ม และบางส่วนของเขตบางขุนเทียน ทุ่งครุ บางบอน บางแค ภาษีเจริญ ราษฎร์บูรณะยานนาวา ธนบุรี สัมพันธวงศ์ บางพลัด บางกอกน้อย บางกอกใหญ่ คลองเตย พญาไท จตุจักร ดินแดง ห้วยขวาง ลาดพร้าว บึงกุ่ม สวนหลวง
- 4) พื้นที่เสี่ยงมากที่สุด คิดเป็นพื้นที่ 177.653 ตารางกิโลเมตร ของกรุงเทพมหานครหรือ 11.32%อยู่ในพื้นที่เขต ดอนเมือง หลักสี่ บางรัก ปทุมวัน สาทร จตุจักร บางส่วนของเขตลาดพร้าว พญาไท บางซื่อ ดินแดง บางกะปิ บึงกุ่ม สะพานสูง ดุสิต ป้อมปราบศัตรูพ่าย บางคอแหลม ยานนาวา คลองเตย คลองสาน สัมพันธวงศ์ บางขุนเทียน บางบอน

ภาพที่ 1.6 แผนที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคจากฝุ่นละอองขนาด 10 ไมครอน

สรุปผลและอภิปรายผล

จากการศึกษาการหาพื้นที่เสี่ยงการเกิดโรคทางเดินหายใจพบว่า พื้นที่ที่มีอุณหภูมิสูง ปริมาณฝนน้อยและความเร็วลมต่ำจะส่งผลให้มีปริมาณฝุ่นละอองที่มาก ซึ่งเสี่ยงต่อการเกิดโรคทางเดินหายใจมากที่สุด และในพื้นที่ที่มีอุณหภูมิต่ำ ปริมาณฝนมากและความเร็วลมแรงจะส่งผลให้มีปริมาณฝุ่นละอองที่น้อย ซึ่งเสี่ยงต่อการเกิดโรคทางเดินหายใจน้อยที่สุด

ข้อเสนอแนะ

- 1) จากผลการวิจัยสามารถเป็นแนวทางในการลดปริมาณของฝุ่นได้
- 2) จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงปริมาณมลพิษที่มากขึ้นในกรุงเทพมหานคร เป็นผลมาจากการจัดการที่ไม่ได้ประสิทธิภาพ
- 3) จากผลการวิจัยสะท้อนให้รัฐบาลออกนโยบายเพื่อมุ่งใจให้คนรักษาสีสิ่งแวดล้อม เพื่อสุขภาพที่ดีของประชาชน

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้จัดทำวิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.สุธาทิพย์ ชวนะเวสสกุล อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยที่ได้ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำ อีกทั้งเสียสละเวลาในการให้คำปรึกษา ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดและข้อบกพร่องของงานวิจัย ซึ่งมีประโยชน์ในการทำงานวิจัยฉบับนี้ คณะผู้จัดทำวิจัยตระหนักถึงความตั้งใจและความทุ่มเทของอาจารย์ ที่ทำให้วิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี คณะผู้จัดทำวิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

คณะผู้จัดทำขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ในภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทุกท่านที่เพิ่มประสบการณ์ความรู้ คำแนะนำในการใช้โปรแกรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และความห่วงใย ความช่วยเหลือตลอดการทำงานวิจัยในเรื่องต่าง ๆ แก่คณะผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

คณะผู้จัดทำวิจัยขอกราบขอบพระคุณ กรมอุตุนิยมวิทยา ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลด้านทิศทางลม และข้อมูลอื่น ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิจัยครั้งนี้

คณะผู้จัดทำวิจัยขอกราบขอบพระคุณ กรมควบคุมมลพิษ ที่กรุณาเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำงานวิจัย ซึ่งคณะผู้จัดทำได้ใช้ข้อมูลด้านที่ตั้งและสถิติฝุ่นละอองขนาด 10 ไมครอน ในแต่ละเดือนของปี พ.ศ.2559 ที่กรมควบคุมมลพิษได้เผยแพร่ทางเว็บไซต์ ทำให้งานวิจัยในครั้งนี้มีข้อมูลในการดำเนินการที่น่าเชื่อถือมากขึ้น

ผู้จัดทำวิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะสามารถสร้างประโยชน์ไม่มากนักน้อย จึงขอมอบส่วนดีทั้งหมดนี้ ให้แก่เหล่าคณาจารย์ที่ได้ประสิทธิวิชาจนทำให้ผลงานวิจัย เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง และขอมอบความกตัญญูที่ตาคุณแต่ บิดามารดา ที่เป็นกำลังใจที่สำคัญที่ดีเสมอมา รวมไปถึงผู้มีพระคุณทุกท่าน ขอขอบคุณเพื่อนๆทั้งในกลุ่มวิจัยและนอกกลุ่มวิจัยที่แลกเปลี่ยนความรู้ และให้คำแนะนำดี ๆ สุดท้ายนี้คณะผู้จัดทำวิจัยยินดีรับฟังคำแนะนำจากทุกท่านที่ได้เข้ามาศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (2017). **ทฤษฎีการเกิดลมและการเคลื่อนที่ของลม**. สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2560, จาก <http://www2.dede.go.th/report/E2.pdf>
- กรมอนามัย และ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2558). **แนวทางการเฝ้าระวังพื้นที่เสี่ยงจากมลพิษทางอากาศ**. สืบค้นเมื่อ 4 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER17/ DRAWER002/ GENERAL/DATA0000/00000200.PDF>
- กระทรวงสาธารณสุข. (2557). **แนวทางการเฝ้าระวังพื้นที่เสี่ยงจากมลพิษทางอากาศกรณีฝุ่นละอองขนาดเล็ก**. สืบค้นเมื่อ 4 ธันวาคม 2560, จาก http://enhealthplan.anamai.moph.go.th/ewt_dl_link.php?nid=24
- ความรู้เกี่ยวกับฝุ่นละออง**. (2560). สืบค้นเมื่อ 4 ธันวาคม 2560, จาก <https://web.ku.ac.th/schoolnet/snet6/envi4/fun/fun.htm>
- ชลธิชา เขียวขุนทด. (2557). **การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างค่าปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 10 ไมครอน (PM10) กับปัจจัยด้านภูมิอากาศ บริเวณพื้นที่ 7 จังหวัดภาคเหนือ**. สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2560, จาก http://www.dnp.go.th/forestfire/web/document/Relationship%20PM10_Weather_7NPv.pdf
- ธัชชา รัมมะศักดิ์. (2560). **ฝุ่นละอองและผลกระทบต่อสุขภาพ**. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2560, จาก [http://www.stou.ac.th/study/sumrit/6-59\(500\)/page2-6-59\(500\).html](http://www.stou.ac.th/study/sumrit/6-59(500)/page2-6-59(500).html)
- นิธิยา รัตนานนท์; และ พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์. (2560). **Micron / ไมครอน**. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.foodnetworksolution.com/wiki/word/6819/micron-ไมครอน>
- ฝุ่นละออง (Particulate Matter)**. (2555). สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.siam1.net/article-22588.html>
- พวงทอง ไกรพิบูลย์. (2560). **โรคติดเชื้อทางเดินหายใจ โรคติดเชื้อระบบหายใจ (Respiratory tract infection)**. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2560, จาก <http://haamor.com/th/โรคติดเชื้อทางเดินหายใจ>
- มนตรีชุติชัยศักดิ์ดา. (2560). **ความรู้พื้นฐานฝุ่นละอองในบรรยากาศ**. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2560, จาก http://www.en.mahidol.ac.th/elearning/upload/Dust_Montri.pdf
- มาตรการในการป้องกัน แก้ไข และควบคุมคุณภาพอากาศ**. (2560). สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2560, จาก https://web.ku.ac.th/schoolnet/snet6/envi4/c_air/c_air.htm
- มิ่งขวัญ ขาวประเสริฐ. (2540). **มลพิษทางอากาศ**. สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2560, จาก http://203.155.220.230/info/bma_/data/environment/airpolution.htm

เอกสารอ้างอิง

- ศูนย์จัดการความรู้ สำนักชลประทานที่1 กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560). **การแทรก (Interpolation)**. สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2560, จาก [http://kmcenter.rid.go.th/kmc01/pdf/1/4/Interpolation\(Thai\).pdf](http://kmcenter.rid.go.th/kmc01/pdf/1/4/Interpolation(Thai).pdf)
- ศูนย์วิจัยและจัดการคุณภาพอากาศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2552). **เกล็ดความรู้ เรื่อง ฝุ่นละออง**. สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2560, จาก <http://www3.med.cmu.ac.th/etc/smog/articleDetail.php?id=1157>
- สลิล ศิริอุดมภาส. (2560). **โรคถุงลมโป่งพอง (Emphysema)**. สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2560, จาก <http://haamor.com/th/โรคถุงลมโป่งพอง/>
- สมชัย บวรกิตติ; และ รังสรรค์ ปุષปาคม. (2560). **ฝุ่นกับผลกระทบต่อสุขภาพ:ฝุ่นในชั้นบรรยากาศทั่วไป**. สืบค้นเมื่อ 27 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://www.healthcarethai.com/ฝุ่นกับสุขภาพ/>
- สุชาติ เกียรติวัฒนเจริญ. (2555). **มลพิษทางอากาศ ...ฝุ่นละอองขนาดเล็ก...** สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2560, จาก http://es-cmu.blogspot.com/2012/07/blog-post_2827.html
- สำนักงานคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2548). **โรคมะเร็งปอด**. สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2560, จาก <https://www.ku.ac.th/e-magazine/february48/know/health.html>
- สำนักจัดการคุณภาพอากาศและเสียง กรมควบคุมมลพิษ. (2560). **รายงานสถานการณ์คุณภาพอากาศและเสียงแห่งชาติ ประเทศไทย**. สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://aqnis.pcd.go.th/>
- โรคระบบทางเดินหายใจ**. (2560). สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2560, จาก <http://thaihealthlife.com/>
- โรคระบบทางเดินหายใจ/โรคหอบหืด คืออะไร อาการร้ายแรงไหม ?**. (2560). สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2560, จาก <http://health.kapook.com/view400.html>
- โรคหัวใจ อาการเริ่มต้นเป็นยังไง มาดูกัน**. (2558). สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.beauty24store.com/โรคหัวใจ-อาการเริ่มต้นเป็นยังไง-มาดูกัน/931.html>
- โรคหืด**. (2560). สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2560, จาก <https://www.pobpad.com/โรคหืด>
- ESRI. (2017). **ArcGIS Geostatistical Analyst**. Retrieved 3 December 2017, from <http://www.esri.com/software/arcgis/extensions/geostatistical>
- _____. (2017). **Create Fishnet**. Retrieved 13 November 2017, from <http://desktop.arcgis.com/en/arcmap/10.3/tools/data-management-toolbox/create-fishnet.htm>
- _____. (2017). **Extract Multi Values to Points**. Retrieved 19 November 2017, from <http://desktop.arcgis.com/en/arcmap/latest/tools/spatial-analyst-toolbox/extract-multi-values-to-points.htm>
- _____. (2007). **GIS for Air Quality**. Retrieved 16 November 2017, from <https://www.esri.com/library/bestpractices/air-quality.pdf>
- _____. (2017). **Using Geostatistical Analyst for Analysis of California Air Quality**. Retrieved 3 December 2017, from <http://www.esri.com/library/whitepapers/pdfs/using-geostat-ca-airquality.pdf>
- Sun, Jian; & Zhou, Tiancai. (2017). **Health risk assessment of China's main air pollutants**. Retrieved 20 November 2017, from <https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-017-4130-1>
- Samsung Thailand. (2559). **อันตรายจากฝุ่นกับ โรคภัยร้ายแรงเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจที่ต้องระวัง**. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.samsung.com/th/discover/home-appliances/danger-of-dust/>
- TASATEC. (2560). **การวัดฝุ่นละออง Particulate measure (PM)**. สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.tasatec.com/library.php?cat=30&uid=67>

การหาย่านบริการของตลาดนัดรถไฟรัชดา

Service Area Discover of Ratchada Train Night Market

กิตติศักดิ์ กิตตินิรนาท¹ชนิตา บุญมี²ชานนท์ มานิตานนท์³บุญดา บุตทชน⁴สุขสวัสดิ์ สมอง⁵อรรวรรณ ภู่ออน⁶ศรินดา เวชกิจ⁷

บทคัดย่อ

ตลาดนัดรถไฟรัชดาเป็นแหล่งรวบรวมสินค้าและบริการที่หลากหลาย ทั้งอุปโภคบริโภค และบริการต่าง ๆ ถึงแม้ตลาดนัดแห่งนี้จะมีเนื้อที่ให้บริการไม่มากนักแต่กลับมีคนมาใช้บริการหนาแน่นในทุกๆวัน ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อหาปัจจัยทางกายภาพที่มีผลต่อการเลือกเดินทางมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา เพื่อหาขอบเขตการให้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา และเพื่อเป็นแนวทางในการจัดตั้งตลาดนัดแห่งใหม่

สำหรับขอบเขตของการวิจัยกำหนดพื้นที่ศึกษาโดยเลือกพื้นที่บริเวณตลาดนัดรถไฟรัชดา ซึ่งมีขนาดพื้นที่ 22,285 ตารางเมตร โดยการเก็บแบบสอบถามจำนวน 400 ชุด ในบริเวณทางเข้าออกของตลาดนัดเพื่อหาเพศ ช่วงอายุของคนที่ใช้บริการและปัจจัยหลักที่ทำให้คนมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา และใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์มาเป็นเครื่องมือในการสร้างแผนที่เพื่อหาความถี่ของจำนวนคนที่เดินทางมาจากแต่ละพื้นที่และ การหาขอบเขตการให้บริการของตลาดนัดรถไฟรัชดา

จากการวิจัยสรุปได้ว่าคนที่มาใช้บริการส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อยู่ในช่วงอายุ 21-30 ปี และปัจจัยหลักที่ทำให้คนมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาคือมีสินค้าและบริการที่หลากหลาย ระยะทางที่ไกลที่สุดของผู้มาใช้บริการที่เดินทางมาคือ 23 กิโลเมตร จากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และจำนวนผู้มาใช้บริการมากที่สุดจากจุดเริ่มต้นเดียวกัน จำนวน 8 คน จากทั้งหมด 3 จุดที่มากที่สุด คือ จากถนนอโศกมนตรี ซอยนาทอง7 และซอยชานเมือง8

Abstract

The Ratchada Train Night Market is a collection's market including consumer goods and services. Even the market offers small space, but there is a lot amount of people to use every day. Therefore, the purpose of this study is to determine the physical factors that affect the choice of a trip or the way come to Ratchada Train Night Market and to find out the scope and to guide you to the new location of the market.

¹ kittisak_1K@hotmail.com² pare_chanitar@hotmail.com³ marccmk@gmail.com⁴ kukkik2506@gmail.com⁵ moo.suksawas@gmail.com⁶ orawyke@gmail.com⁷ sarindawetchakit@gmail.com

For the scope of research, we set the area of study by selecting the area of the market which is 22,285 square meters, by collecting the 400 survey series. In the entrance and exit area of the market to find out the age of the person using the services and the main factors that have been used to provide a person come to the market. And use the ArcMap program as a tool to create a map to find out how often of people traveling from each area and to find the scope of service area for the market.

Based on the research, most of them are in the age of 21-30 years, and the main factors that people come to this market because of the many goods and various services. The longest distance of the passenger route 23 km. From King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang And the maximum number of service customer from the same starting point is 8 people from all 3 points, most of which are from Asokemontri Road, Soi Nathong 7 and Soi Chanmueng 8.

บทนำ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ตลาดนัด หมายถึงสถานที่ทางกายภาพซึ่งมีลักษณะเปิดโล่งที่ทุกคนมารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนหรือซื้อสินค้ารวมไปถึงเป็นสถานที่นัดพบปะพูดคุยสังสรรค์กัน ตลาดนัดกลางคืน หรือ ไนท์ มาร์เก็ต แหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่สำหรับใช้พักผ่อนจับจ่ายสินค้าต่าง ๆ ของทั้งคนไทย และชาวต่างชาติ โดยตลาดนัดกลางคืนเริ่มแรกนั้นคือ ตลาดนัดไฟฉาย ที่ตั้งอยู่เยาวราช และต่อมาได้มีการตั้งตลาดนัดกลางคืนที่อื่น ๆ อีก อาทิ ตลาดนัดรถไฟรัชดา ตลาดนัดรถไฟศรีนครินทร์ ตลาดนัดจตุจักร และตลาดนัดริบบิ้นทางด่วนรามอินทรา ซึ่งตลาดนัดกลางคืนเป็นตลาดนัดที่รองรับนักท่องเที่ยวและมีเพิ่มมากขึ้นในทุกๆปี ตลาดนัดรถไฟในช่วงเริ่มต้นนั้นเติบโตได้ภายในเวลาอันรวดเร็วเนื่องจากเป็นตลาดที่มีสไลด์ตอบสนองต่อความต้องการผู้ใช้บริการเป็นอย่างมาก ปัจจุบันตลาดนัดรถไฟมี 2 สาขา คือ ตลาดนัดรถไฟศรีนครินทร์ และตลาดนัดรถไฟรัชดา โดยตลาดนัด 2 แห่งนี้เป็นตลาดนัดกลางคืน ตลาดนัดรถไฟรัชดา อยู่ที่ถนนรัชดาภิเษก แขวงดินแดง เปิดเมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2558 เป็นตลาดที่มีพื้นที่ขนาดกลาง มีสินค้าและบริการที่มีมาตรฐาน เปิดบริการทุกวันตั้งแต่เวลา 17.00 น. ถึง 01.00 น. มีสินค้าหลากหลาย อาทิ อาหาร เครื่องดื่ม เสื้อผ้า และของใช้เบ็ดเตล็ด ตลาดนัดรถไฟรัชดาเป็นตลาดนัดที่มีพื้นที่ค่อนข้างจำกัดแต่กลับมีผู้คนเลือกมาใช้บริการอย่างหนาแน่นในเกือบทุกๆ วัน ทางผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงปัจจัยทางกายภาพของตลาดนัดรถไฟที่ส่งผลให้ผู้คนเลือกมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา รวมไปถึงยังการให้บริการของตลาดนัดรถไฟรัชดา

การใช้เครื่องมือ ArcMap เพื่อศึกษาหาขอบเขตการให้บริการของตลาดนัดรถไฟนั้นผู้ศึกษาได้นำข้อมูลมาจากการเก็บแบบสอบถามของผู้ที่มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาเป็นเวลา 1 สัปดาห์ และนำวิธีการทางสถิติมาวิเคราะห์หาปัจจัยทางกายภาพของตลาดนัดรถไฟรัชดาที่ส่งผลให้ผู้คนเลือกมาใช้บริการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาปัจจัยทางกายภาพที่มีผลต่อการเลือกเดินทางมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา
2. เพื่อหาขอบเขตการให้บริการของตลาดนัดรถไฟรัชดา
3. เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกจัดตั้งตลาดนัดแห่งใหม่

สมมุติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยทางกายภาพที่มีผลต่อการเลือกเดินทางมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา คือ ใกล้ที่พักร
2. ขอบเขตการให้บริการของตลาดนัดรถไฟรัชดาแปรผันตรงกับการเดินทางและประเภทของการเดินทางที่สะดวก
3. งานวิจัยนี้อาจสามารถนำปัจจัยทางกายภาพที่ดีที่สุดมาช่วยในการเลือกตั้งตลาดแห่งใหม่ได้

ขอบเขตของการวิจัย

ตลาดนัดรถไฟรัชดา เลขที่ 99 ซอย รัชดาภิเษก 6 แขวง ดินแดง เขต ดินแดง กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ทั้งหมด 22,285 ตารางเมตร

กรอบความคิดที่ใช้วิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การหาอ่านบริการของตลาดนัดรถไฟรัชดา”

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

ลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์

1. เพศ
2. อายุ
3. อาชีพ
4. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

องค์ประกอบการใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา

1. วิธีการเดินทางมาตลาดนัดรถไฟรัชดาเป็นประจำ
2. ส่วนใหญ่มานิใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาวันไหนบ้าง
3. ช่วงเวลาที่มาใช้บริการ
4. ความถี่ที่มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา
5. ระยะเวลาที่ใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา
6. ปัจจัยสำคัญที่จูงใจให้มาใช้บริการ
7. วัตถุประสงค์หลักในการมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา
8. สินค้าและบริการที่ใช้เป็นประจำ
9. ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาในแต่ละครั้ง

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ขอบเขตการให้บริการและปัจจัยทางกายภาพที่ส่งผลให้ผู้บริโภคเลือกเดินทางมาตลาดนัดรถไฟรัชดา

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดกลุ่มตัวอย่างและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่เดินทางมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาโดยจะกำหนดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา โดยจะต้องมีพื้นที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งไม่ทราบขนาดประชากรที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงใช้สูตรของคอกซ์แรน (Cochran, 1997)

$$n = \frac{Z^2}{4e^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

p = สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร ในกรณีไม่ทราบสัดส่วนของประชากร $p = 0.5$

e = ระดับความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมให้เกิดขึ้นได้

Z = ค่า Z ที่ระดับความเชื่อมั่นหรือระดับนัยสำคัญ (ระดับความเชื่อมั่น 95% หรือระดับนัยสำคัญ 0.05 มีค่า $Z = 1.95$)

$$n = \frac{(1.95)^2}{4(0.5)^2} = 384.16$$

ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวจำนวน 385 คน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบตามความสะดวก (Convenience Sampling)

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือ แบบสอบถามผู้มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา โดยจะแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยทั่วไปที่เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ ประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ จุดเริ่มต้นเดินทางมาตลาดนัด และรายได้

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการใช้ตลาดนัดรถไฟรัชดา โดยจะแบ่งเป็น 9 หัวข้อหลักๆ ดังนี้

- 1.) วิธีการเดินทางมาตลาดนัดรถไฟรัชดา
 1. ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางมาตลาดนัด
 2. การเดินทางมาตลาดนัดรถไฟได้มีการเปลี่ยนประเภทการเดินทางหรือไม่
- 2.) วันที่มาใช้บริการเป็นส่วนใหญ่
- 3.) ช่วงเวลาที่มาใช้บริการ
- 4.) ความถี่ที่มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา
- 5.) ระยะเวลาที่ใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา
- 6.) ปัจจัยสำคัญที่จูงใจให้มาใช้บริการ
- 7.) วัตถุประสงค์หลักในการมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา
- 8.) สินค้าและบริการที่ใช้เป็นประจำ
- 9.) ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาในแต่ละครั้ง

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือซึ่งเป็นแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ได้เครื่องมือที่มีคุณภาพ และสมบูรณ์ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าเอกสาร บทความ งานวิจัย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้บริการตลาดนัดในประเทศไทย เพื่อนำมาพิจารณากำหนดเป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถาม
2. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการให้บริการของตลาด และ ย่านบริการของตลาด รวมไปถึงการศึกษาเส้นทางคมนาคมในกรุงเทพมหานคร

3. ศึกษาหลักการสร้างแบบสอบถาม เพื่อใช้ในการวิจัย และสรุปแนวคิดในการวิจัย
4. สร้างเครื่องมือตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยใช้คำถามแบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นในการมาใช้บริการ
5. นำแบบสอบถามที่สร้างเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา และตรวจสอบ เพื่อปรับปรุงและแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้
6. นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปใช้ในการทำวิจัย

วิธีการหาคุณภาพเครื่องมือ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือ คือ แบบสอบถามซึ่งถูกตรวจสอบและแก้ไขโดยผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและแก้ไขความสมบูรณ์ของเนื้อหา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งได้มาจากการลงเก็บแบบสอบถามและสังเกตการณ์ในพื้นที่ที่ศึกษา ตลาดนัดรถไฟรัชดา ถนนรัชดาภิเษก แขวงดินแดง เขตดินแดง โดยการสังเกตการณ์ในด้านกายภาพต่าง ๆ ได้แก่ การสำรวจเส้นทาง การเข้า-ออกตลาดนัดรถไฟรัชดา คุณลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว โครงสร้างสาธารณูปโภค และการให้บริการต่าง ๆ แก่ผู้ที่มาใช้บริการ รวมถึงข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามผู้ที่มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา

4.การจัดการข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำข้อมูลโดยดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูล(Check) ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องและแก้ไขแบบสอบถาม โดยแยกคำถามที่ไม่สมบูรณ์ออก
2. นำแบบสอบถามที่เก็บข้อมูลมาตรวจสอบความสมบูรณ์ข้อมูล
3. นำแบบสอบถามที่ตรวจสอบความสมบูรณ์แล้วมาลงแบบสำหรับการประมวลผลข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์
4. นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ผลโดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์สถิติสำเร็จรูปและโปรแกรม ArcMap

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS (Statistics Package for the Social Sciences) โดยทำการวิเคราะห์หาความถี่ของข้อมูลและความสัมพันธ์ของข้อมูลจากแบบสอบถาม

1.1 การหาความถี่ของข้อมูล

1.2 การหาความสัมพันธ์ของข้อมูลจะใช้คำสั่ง Crosstab คือ การทำตารางไขว้เพื่อต้องการเปรียบเทียบลักษณะการกระจายของข้อมูลสัดส่วนตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป หรือเป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ตัวแปร (Nominal Scale) ดังนั้นข้อมูลที่ควรนำมาทำตารางไขว้ควรเป็น Categories data

2. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม ArcMap โดยจะทำการวิเคราะห์เพื่อ หาขอบเขตการให้บริการของตลาดนัดรถไฟรัชดาจากข้อมูลของแบบสอบถาม

2.1 สร้างขอบเขตพื้นที่ศึกษากรุงเทพมหานครและตลาดนัดรถไฟรัชดา

2.2 นำข้อมูลสถานที่ที่ผู้ให้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดากำหนดตำแหน่งในพื้นที่ศึกษา

2.3 ใช้คำสั่ง Sightline เพื่อหาระยะทางจากจุดเริ่มต้นมายังตลาดนัดรถไฟรัชดา และทำแผนที่ Flowline ของเส้นที่ได้เพื่อแสดงความถี่ในแต่ละจุด

2.4 ใช้คำสั่ง Multiple Ring Buffer เพื่อหาขอบเขตของตลาดนัดรถไฟรัชดา

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถามแสดงให้เห็นว่า ผู้มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 30.5 และเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 69.5

ผู้มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 21 – 30 รองลงมาได้แก่ช่วงอายุที่น้อยกว่า 20 ช่วงอายุ 31 – 40 ปี ช่วงอายุ 41 – 50 ปี และช่วงอายุที่มากกว่า 51 ปี

ผู้มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาเป็นกลุ่มนักเรียนและนักศึกษาเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นกลุ่มพนักงานบริษัทเอกชน กลุ่มข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ เจ้าของธุรกิจ

อาชีพอิสระ อาชีพค้าขาย พ่อบ้านและแม่บ้าน และอาชีพอื่น ๆ

ผู้มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาส่วนใหญ่เดินทางมาจากที่อยู่อาศัย รองลงมาเดินทางมาจากโรงเรียนและสถานศึกษา เดินทางมาจากที่ทำงาน และเดินทางมาจากที่อื่น ๆ (ห้างสรรพสินค้า ตลาด) เป็นต้น

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการมาใช้บริการของตลาดนัดรถไฟรัชดา

แสดงให้เห็นได้ว่าผู้มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา ส่วนใหญ่จะใช้บริการประเภทการเดินทางสาธารณะด้วยรถไฟฟ้าใต้ดิน (MRT) รองลงมาเป็นการเดินทางด้วยแท็กซี่ รถยนต์ส่วนบุคคล รถประจำทาง Taxi/Grab/Uber วินมอเตอร์ไซด์ และการเดินทางแบบอื่น ๆ โดยผู้มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา ส่วนใหญ่ใช้เวลาเดินทางมายังตลาดอยู่ในช่วง 0 – 15 นาที รองลงมาคือ 16 – 30 นาที 31 – 60 นาที และใช้เวลามากกว่า 1 ชั่วโมง

โดยระยะเวลาที่สั้นที่สุด คือใช้เวลาในการเดินทาง 2 นาที และระยะเวลานานที่สุดที่ใช้ในการเดินทางมา คือ 2 ชั่วโมง ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่จากกลุ่มตัวอย่างที่เดินทางมายังตลาดนัดรถไฟรัชดาไม่มีการเปลี่ยนประเภทการเดินทาง คิดเป็นร้อยละ 85.0 และมีการเปลี่ยนประเภทการเดินทาง คิดเป็นร้อยละ 15.0

วันที่มีผู้คนมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดามากที่สุดคือ วันศุกร์ คิดเป็นร้อยละ 28.8 รองลงมาเป็นวันเสาร์ วันอาทิตย์ วันพฤหัสบดี วันพุธ วันอังคาร และวันจันทร์ ช่วงเวลาที่ผู้คนมามากที่สุดคือ ช่วง 19.00-20.00 น. รองลงมาคือ ช่วง 17.00-19.00 น. และช่วงเวลา 21.00-23.00 น. หนึ่งในสัปดาห์ส่วนใหญ่ผู้มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาจะใช้บริการ 1 ครั้งต่อสัปดาห์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46 ใช้บริการ 2 ครั้งต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 32.3 ใช้บริการ 3 ครั้งต่อสัปดาห์ ใช้เวลาในการเดินทางในตลาดรถไฟรัชดามากที่สุด คือ 2 ชม. คิดเป็นร้อยละ 36.8 รองลงมา 1 ชม. มากกว่า 2 ชม. และน้อยกว่า 1 ชม. ตามลำดับ

โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา คือ มารับประทานอาหาร คิดเป็นร้อยละ 41.8 รองลงมาเลือกซื้อสินค้าหรือใช้บริการ เดินเล่นเฉย ๆ ถ่ายรูป หรือ เช็คอิน พบปะสังสรรค์กับเพื่อน และมาดื่มเครื่องดื่ม (ประเภทแอลกอฮอล์) เห็นได้ว่าปัจจัยหลักที่ทำให้ผู้คนมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดามากที่สุด คือ สินค้าหลากหลาย คิดเป็นร้อยละ 29 รองลงมาเดินทางสะดวก ใกล้ที่พัก/ที่ทำงาน/โรงเรียน ราคาไม่แพง เหมาะสม สินค้ามีความแปลกใหม่ความคิดสร้างสรรค์ สินค้ามีคุณภาพ และมีที่จอดรถเพียงพอ ซึ่งส่วนใหญ่เดินทางมาเลือกซื้อสินค้าและใช้บริการประเภทอาหารและเครื่องดื่มเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 58.7 รองลงมาคือซื้อเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เลือกซื้อของใช้เบ็ดเตล็ด ของตกแต่งบ้าน ทำเล็บ และใช้บริการร้านตัดผมและอื่น ๆ ตามลำดับ

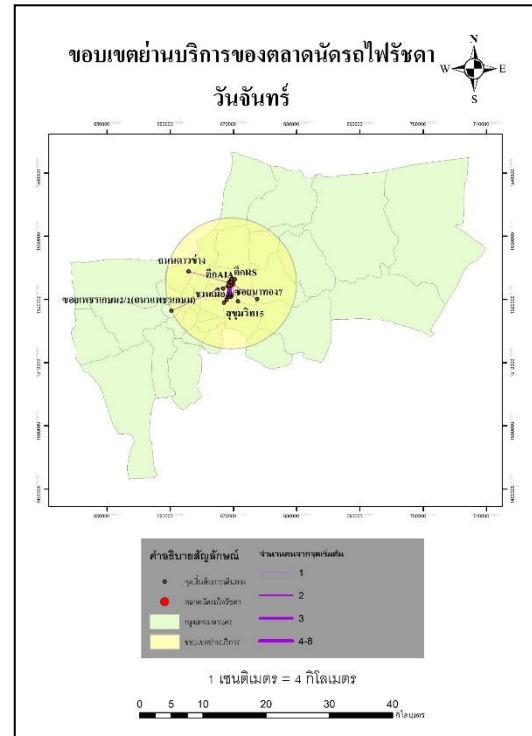
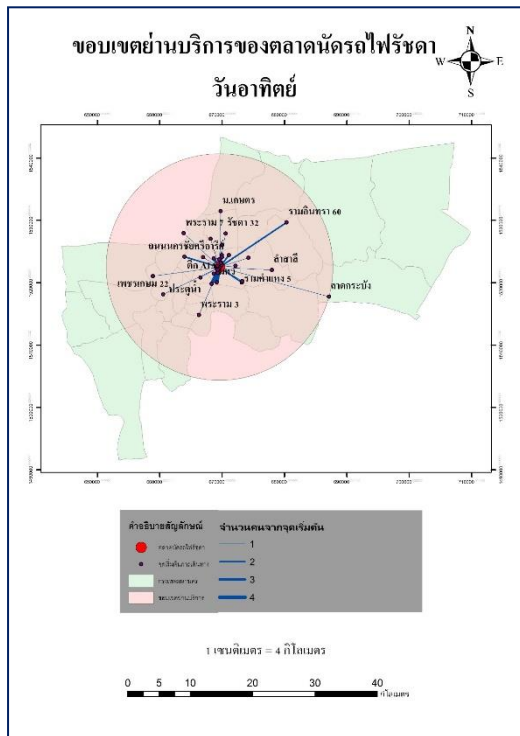
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ปัจจัยส่วนบุคคลต่อการมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา

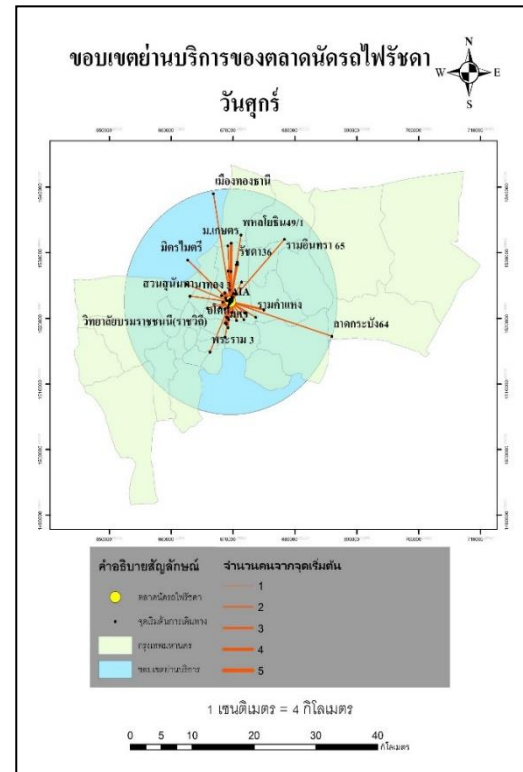
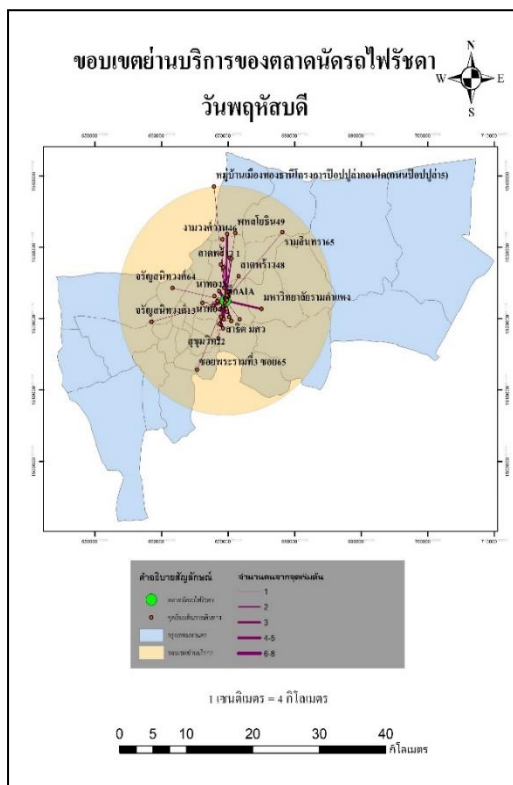
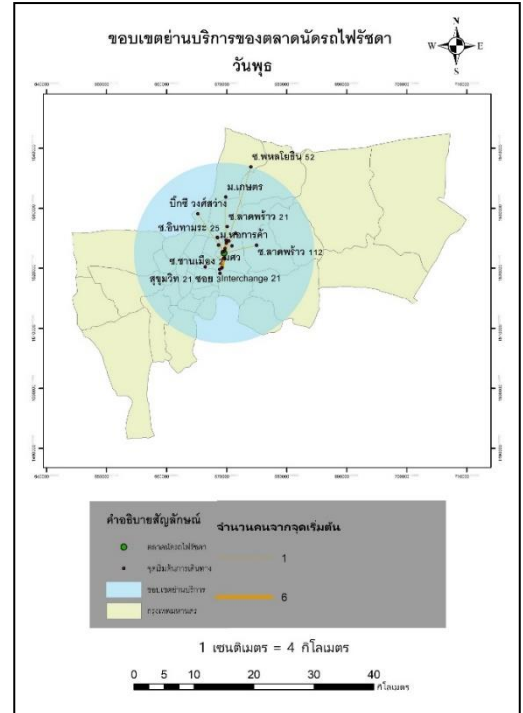
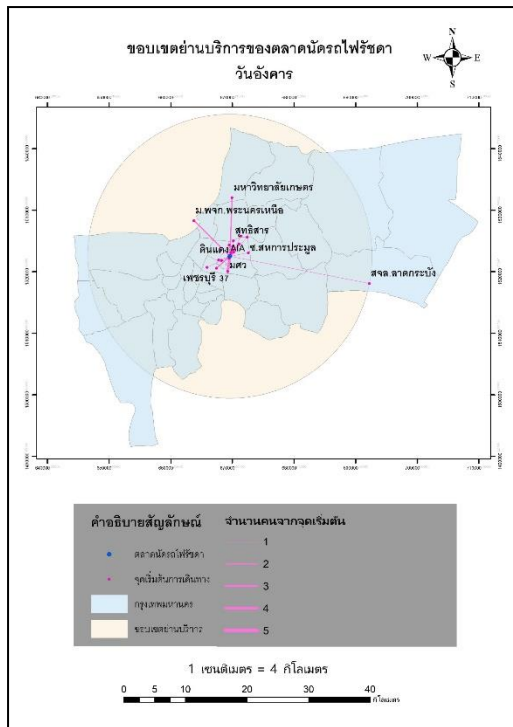
ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ปัจจัยส่วนบุคคลช่วงหนึ่งสัปดาห์

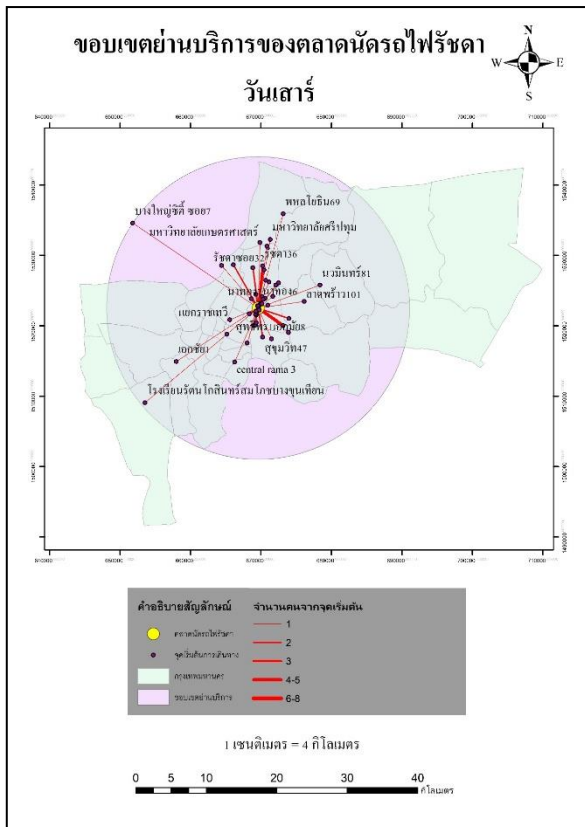
สรุปได้ว่าเพศชายและเพศหญิง ช่วงอายุที่มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดามากที่สุดคือ 21-30 ปี ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้คนมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาทั้งเพศชายและเพศหญิงคือ สินค้าหลากหลาย วัตถุประสงค์หลักที่มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา คือ เดินเล่นเฉย ๆ ถ่ายรูป หรือ เช็คอิน สินค้าและบริการที่มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา คือ อาหาร / เครื่องดื่ม

ซึ่งมีความถี่ต่อสัปดาห์ที่มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา ทั้งเพศชายและเพศหญิง คือ 1 ครั้ง/สัปดาห์ และส่วนใหญ่เดินทางมาจากที่อยู่อาศัย วิธีการเดินทางมาตลาดนัดรถไฟรัชดาส่วนใหญ่จะเลือกเดินทางมาด้วยรถไฟฟ้าใต้ดิน (MRT) และส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอาชีพที่มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดามากที่สุดคือ อาชีพนักเรียนและนักศึกษา

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์หาขอบเขตการให้บริการของตลาดนัดรถไฟรัชดา

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า

ผู้มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา เป็นเพศหญิงอยู่ในช่วงอายุ 21-30 ปี ซึ่งอยู่ในกลุ่มอาชีพนักเรียน นักศึกษา และกลุ่มวัยทำงาน เดินทางมาจากที่พักอาศัย โดยวิธีการเดินทางส่วนใหญ่เลือกใช้บริการรถไฟฟ้าใต้ดิน (MRT) วันที่มีผู้มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดามากที่สุดคือวันศุกร์สุดสัปดาห์ มาใช้บริการในช่วงเวลา 19.00-21.00 น. ใช้เวลาในการเดินทางเลือกซื้อสินค้าและบริการประมาณ 1 ชม. ซึ่งผู้มาใช้บริการส่วนใหญ่จะมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ปัจจัยหลักที่ทำให้ผู้คนมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟคือ มีสินค้าหลากหลาย และผู้มาใช้บริการส่วนใหญ่มารับประทานอาหาร สินค้าและบริการที่ผู้มาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาส่วนใหญ่จะเป็นอาหารและเครื่องดื่ม

ขอบเขตการให้บริการของตลาดนัดรถไฟโดย 1.แบ่งเป็นแต่ละวัน ได้แก่ วันจันทร์มีระยะทางที่ไกลที่สุดจากตลาดนัดรถไฟรัชดาประมาณ 10 กิโลเมตรโดยมาจากซอยเพชรเกษม 2/1 และจุดที่มีความถี่ของจำนวนผู้มาใช้บริการมากที่สุดคือ ถนนอโศกมนตรี จำนวน 8 คน วันอังคารมีระยะทางที่ไกลที่สุดจากตลาดนัดรถไฟรัชดาประมาณ 23 กิโลเมตรโดยมาจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และจุดที่มีความถี่ของจำนวนผู้มาใช้บริการมากที่สุดคือ ถนนรัชดา จำนวน 5คน วันพุธมีระยะทางที่ไกลที่สุดจากตลาดนัดรถไฟรัชดาประมาณ 15 กิโลเมตรโดยมาจากพลโยธิน52 และจุดที่มีความถี่ของจำนวนผู้มาใช้บริการมากที่สุดคือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 6 คนวันพฤหัสบดีมีระยะทางที่ไกลที่สุดจากตลาดนัดรถไฟรัชดาประมาณ 16 กิโลเมตรโดยมาจากหมู่บ้านเมืองทองธานีโครงการป๊อปปูล่าคอนโด ถนนป๊อปปูล่า 5 และจุดที่มีความถี่ของจำนวนผู้มาใช้บริการมากที่สุดคือ ชานเมือง8 จำนวน 8 คน วันจันทร์มีระยะทางที่ไกลที่สุดจากตลาดนัดรถไฟรัชดาประมาณ 10 กิโลเมตรโดยมาจากซอยเพชรเกษม2/1 และจุดที่มีความถี่ของจำนวนผู้มาใช้บริการมากที่สุดคือ ถนนอโศกมนตรี จำนวน 8 คน วันศุกร์มีระยะทางที่ไกลที่สุดจากตลาดนัดรถไฟรัชดาประมาณ 17 กิโลเมตรโดยมาจากลาดกระบัง 64 และจุดที่มีความถี่ของจำนวนผู้มาใช้บริการมากที่สุดคือ รัชดาซอย7 จำนวน 5 คน วันเสาร์มีระยะทางที่ไกลที่สุดจากตลาดนัดรถไฟรัชดาประมาณ 21 กิโลเมตรโดยมาจากบางใหญ่ซิติ์ ซอย7 และจุดที่มีความถี่ของจำนวนผู้มาใช้บริการ

มากที่สุดคือ ซอยนาทอง 7 จำนวน 8 คน วันอาทิตย์มีระยะทางที่ไกลที่สุดจากตลาดนัดรถไฟรัชดาประมาณ 12 กิโลเมตร โดยมาจากรามอินทรา 60 และจุดที่มีความถี่ของจำนวนผู้มาใช้บริการมากที่สุดคือ สุขุมวิท 11 และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 4 คน 2.แบ่งเป็นวันธรรมดา (วันจันทร์ถึงวันพฤหัสบดี) มีระยะทางที่ไกลที่สุดจากตลาดนัดรถไฟรัชดาประมาณ 23 กิโลเมตร โดยมาจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังและจุดที่มีความถี่ของจำนวนผู้มาใช้บริการมากที่สุดคือ ถนนอโศกมนตรีและซอยชานเมือง 8 จำนวน 8 คน 3.แบ่งเป็นวันหยุด (วันศุกร์ถึงวันอาทิตย์) มีระยะทางที่ไกลที่สุดจากตลาดนัดรถไฟรัชดาประมาณ 21 กิโลเมตร โดยมาจากบางใหญ่ซีดีซอย 7 และจุดที่มีความถี่ของจำนวนผู้มาใช้บริการมากที่สุดคือ ซอยนาทอง 7 จำนวน 8 คน 4.แบบทุกวัน (วันจันทร์ถึงวันอาทิตย์) มีระยะทางที่ไกลที่สุดจากตลาดนัดรถไฟรัชดาประมาณ 23 กิโลเมตร โดยมาจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังและจุดที่มีความถี่ของจำนวนผู้มาใช้บริการมากที่สุดคือ ถนนอโศกมนตรีและซอยชานเมือง 8 และนาทอง 7 จำนวน 8 คน

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดคือ ไม่สามารถเก็บแบบสอบถามในตลาดนัดรถไฟรัชดาได้ เนื่องจากไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัย เรื่องการหาย่านบริการของตลาดนัดรถไฟรัชดา มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาปัจจัยทางกายภาพต่อการส่งผลเลือกเดินทางมาใช้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดาของผู้ใช้บริการ และเพื่อหาขอบเขตของการให้บริการตลาดนัดรถไฟรัชดา รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณกลุ่มตัวอย่างที่สละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับงานวิจัย

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.สุรชาติพิทย์ ชวนะเวสสกุล ที่กรุณาให้คำแนะนำ ตลอดจนการแก้ไขตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ แก่คณะผู้วิจัยตลอดภาคเรียนที่ผ่านมา คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณ คณะอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ เพื่อนๆ และคณะผู้จัดทำงานวิจัยทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือชี้แนะ สนับสนุนและให้กำลังใจตลอดมา จนงานวิจัยนี้สำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

- ชิตาภรณ์ ศักดิ์โกลิพิทักษ์. 2558. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการตลาดนัดตอนกลางคืน ในเขตกรุงเทพมหานคร” แหล่งที่มา http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2015/TU_2015_5702031526_2850_1820.pdf (6 พฤศจิกายน 2560)
- อัญรินทร์ ปิติภัสสรพวงศ์. 2558. “ส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้บริการ ตลาดนัดไฟศรีนครินทร์ของผู้บริโภค” แหล่งที่มา http://mba.swu.ac.th/article/fileattachs/25122015094143_f_0.pdf (6 พฤศจิกายน 2560)
- ธนภณ ศิริรัตน์. 2554. “แนวทางการปรับปรุงการให้บริการของรถโดยสารประจำทางสายรอบเมือง ในจังหวัดฉะเชิงเทรา” แหล่งที่มา http://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/52920891/title.pdf (6 พฤศจิกายน 2560)

คุณภาพการให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม Service Quality of Nakhon Pathom Provincial Land Office

พริดา ยี่ประชา¹

มนูญ จันทรสมบูรณ์²

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่องคุณภาพการให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์ศึกษาระดับคุณภาพการให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม และเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐมตามความคิดเห็นของประชาชน ผู้รับบริการจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนผู้รับบริการจากสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม จำนวน 395 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนกระจายตามลักษณะงานที่ให้บริการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับคุณภาพการให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ประกอบด้วย ความน่าเชื่อถือของคุณภาพการให้บริการ การให้ความมั่นใจต่อคุณภาพการให้บริการ ลักษณะทางกายภาพของการให้บริการ การดูแลเอาใจใส่ และการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ 2) ประชาชนผู้รับบริการที่มีเพศ สถานภาพ ประเภทบริการที่ใช้ต่างกัน มีความเห็นต่อคุณภาพการให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้รับบริการที่มีอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีความเห็นต่อคุณภาพการให้บริการไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: คุณภาพการให้บริการ สำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม

Abstract

This article is a part of the research on “Service quality of Nakhon Pathom Provincial Land Office”. The objectives are to: 1) study level of the service quality provided at Nakhon Pathom Provincial Land Office and 2) compare the service recipients’ opinion towards service quality as classified by personal factors. The research sample was 395 service recipients derived by proportional stratified random sampling as distributed by description of job services. The research instrument was a questionnaire constructed by the researcher. Data were analyzed with percentage, mean, standard deviation, t-test and one-way analysis of variance.

The findings of this research were as follows: 1) Overall the level of service quality at Nakhon Pathom Provincial Land Office was at a high level. These aspects were reliability of service quality, service quality’s assurance, physical environment of service, empathy and responsiveness to the needs of service recipients. and 2) The service recipients with differences in gender, status and service type reception had different opinions towards service quality with statistical significance level at .05, whereas there were no differences in those as classified by age, educational level, occupation, and monthly income.

Keywords: Service Quality, Nakhon Pathom Provincial Land Office

¹ นักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

² อาจารย์ ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

บทนำ

การปฏิรูประบบราชการมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การพัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชน โดยมีความเป็นมาเริ่มตั้งแต่การออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติราชการเพื่อประชาชนของรัฐบาล พ.ศ. 2532 ซึ่งใช้บังคับวันที่ 12 เมษายน 2532 ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 70 ได้ระบุชัดเจนว่า “ข้าราชการมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวกและให้บริการแก่ประชาชน” มาตรา 75 ระบุว่า “รัฐต้องดูแลให้มีการจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นให้มีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน” และในปี พ.ศ. 2546 ได้มีพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีบังคับใช้ ซึ่งแสดงถึงความสำคัญของการบริหารงานและการให้บริการของภาคราชการที่จะต้องให้ความสำคัญแก่การบริการประชาชน (กรมที่ดิน, 2548, หน้า 7)

สำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม สังกัดกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยราชการในส่วนภูมิภาค ได้ปฏิบัติงานโดยยึดหลักและแนวทางนโยบายของกรมที่ดิน โดยมุ่งเน้นการให้บริการด้านงานที่ดิน ด้วยความโปร่งใส เป็นธรรม มีจิตบริการ ยึดมั่นในจริยธรรม ตอบสนองความต้องการของประชาชน (กรมที่ดิน, 2553, หน้า 6) โดยเฉพาะการให้บริการ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการให้บริการ จะต้องปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและมุ่งผลสัมฤทธิ์ เพื่อให้ประชาชนผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจ และประทับใจต่อการให้บริการ เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนผู้รับบริการ จากการรายงานผลการวิเคราะห์ประมวลเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของกรมที่ดินประจำปีงบประมาณ 2556 ตามหนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0501.3/ว 30602 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2557 (กรมที่ดิน, 2556) ปรากฏว่าสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐมมีเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ การประพฤติปฏิบัติงานในการให้บริการของเจ้าหน้าที่อยู่ในอันดับ 2 ของเขตตรวจราชการที่ 3 จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในการให้บริการของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อประชาชนผู้รับบริการ ประกอบกับรายงานการประมวลแบบสำรวจความพึงพอใจและความเชื่อมั่นในคุณภาพการให้บริการงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมทุกประเภทของสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐมประจำปีงบประมาณ 2556 (สำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม, 2556) พบว่า ผู้รับบริการไม่พึงพอใจการปฏิบัติงานในการให้บริการของเจ้าหน้าที่สำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม มีการเลือกปฏิบัติต่อผู้รับบริการไม่เท่าเทียมเสมอภาคกันให้ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบและขั้นตอนในการให้บริการไม่ชัดเจน เจ้าหน้าที่บริการล่าช้าและไม่มีเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้บริการแก่ผู้รับบริการ เจ้าหน้าที่ให้บริการพูดจาไม่ไพเราะ ไม่ยิ้มแย้ม สถานที่จอดรถไม่เพียงพอ สถานที่คับแคบที่นั่งรอรับบริการของประชาชนมีไม่เพียงพอ ทำให้เกิดความไม่สะดวกและแออัด รวมทั้งต้องปรับปรุงห้องสุขาให้เพียงพอสำหรับผู้รับบริการ จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐมยังมีปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการประชาชน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคุณภาพการให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม และเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐมตามความคิดเห็นของประชาชนผู้รับบริการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

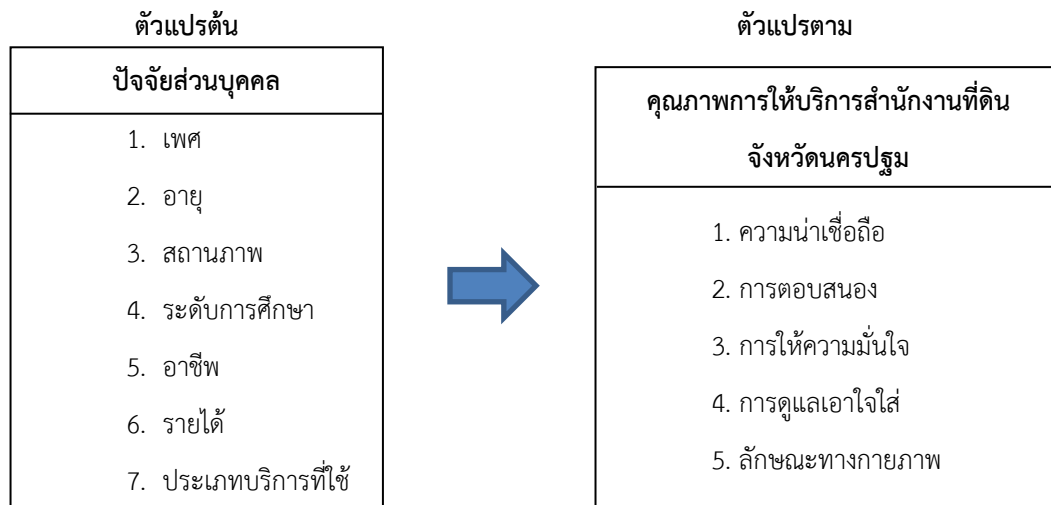
1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพการให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐมตามความเห็นของประชาชนผู้รับบริการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ประเภทบริการที่ใช้

ขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาหลักของงานบริการของสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย งานทะเบียนและงานรังวัด และขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับการวัดคุณภาพการให้บริการ ประกอบด้วย ความน่าเชื่อถือ การตอบสนอง การให้ความมั่นใจ การดูแลเอาใจใส่ และ ลักษณะทางกายภาพ

กรอบความคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณภาพของ Parasuraman, Zeithaml & Berry (1985: 41-40 อ้างถึงใน ธัญญาลักษณ์ ศรีพลาย, 2554: 47-52) ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนผู้รับบริการงานทะเบียนและงานรังวัด สำนักงานที่ดิน จังหวัดนครปฐม เฉลี่ยย้อนหลัง 3 ปี จำนวน 29,672 ราย ประกอบด้วยดังนี้ งานทะเบียน 27,744 ราย และงานรังวัด 1,928 ราย (สำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม, พ.ศ. 2554 - 2556)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้สูตรของ Yamane (1973 อ้างถึงใน ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2548, หน้า 47) คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง ได้จำนวน 395 คน แล้วนำมาสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนกระจายตามลักษณะงานที่ให้บริการ

2. วิธีการศึกษาและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

2.1 วิธีการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย

2.2 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัย

1. ระดับคุณภาพการให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = .87) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับ จากมากไปหาน้อย พบว่า ความน่าเชื่อถือมีค่าระดับคุณภาพการให้บริการเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = .83) รองลงมาคือ การให้ความมั่นใจ มีค่าระดับคุณภาพการให้บริการ เฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = .88) ลักษณะทางกายภาพ มีค่าระดับคุณภาพการให้บริการเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$, S.D. = .87) การดูแลเอาใจใส่ มีค่าระดับคุณภาพการให้บริการเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = .87) และการตอบสนอง มีค่าระดับคุณภาพการให้บริการเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = .92)

2. การเปรียบเทียบภาพการให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐมตามความเห็นของประชาชนผู้รับบริการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้รับบริการที่มีเพศ สถานภาพและประเภทที่ใช้บริการต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้รับบริการที่มีอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่างกันมีความคิดเห็นต่อระดับคุณภาพ การให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

คุณภาพการให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าระดับคุณภาพการให้บริการ อยู่ในระดับมาก ผู้วิจัยเสนอการอภิปรายเป็นรายด้าน ดังนี้

1. ความน่าเชื่อถือ พบว่ามีระดับคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นิภาพร นินนินน (2556) ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการเป็นบุคคลที่มีความรู้และมีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับการทำธุรกรรมที่ดินรวมทั้งกฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง มีการตรวจสอบเอกสารทุกขั้นตอนในการให้บริการอย่างละเอียด เพราะการทำธุรกรรมเกี่ยวกับที่ดินส่งผลกระทบต่อ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและอาจส่งผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ จึงอาจทำให้ระดับคุณภาพการให้บริการ ด้านความน่าเชื่อถืออยู่ในระดับมาก

2. การให้ความมั่นใจ พบว่ามีระดับคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ธัญญาลักษณ์ ศรีพลาย (2554) ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการมีความรู้ ความสามารถมีทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ ยังปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เลือกปฏิบัติ ให้บริการด้วยความเสมอภาค ทำให้การบริการเป็นไปด้วยความถูกต้องตามกฎหมายและกฎระเบียบ ไม่เกิดผลเสียหายต่อผู้รับบริการแต่อย่างใด ไม่เกิดปัญหาฟ้องร้องกันกับคู่กรณีของผู้รับบริการ จึงอาจทำให้ระดับคุณภาพการให้บริการด้านการให้ความมั่นใจอยู่ในระดับมาก

3. ลักษณะทางกายภาพ พบว่ามีระดับคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมากซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุดาทิพย์ สุดหล้า (2555) ทั้งนี้ เนื่องมาจาก สำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งด้านการปฏิบัติงานและสิ่งแวดล้อมภายใน ภายนอก อาคารสำนักงาน เพื่อให้ประชาชนผู้รับบริการได้รับความสะดวกสบาย จึงอาจทำให้ระดับคุณภาพการให้บริการด้านลักษณะทางกายภาพอยู่ในระดับมาก

4. การดูแลเอาใจใส่ พบว่ามีระดับคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จิราวรรณ ประสงสิน (2555) ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม มีกิริยา มารยาทสุภาพ อ่อนน้อม พุดจาไพเราะมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้รับบริการ ทำให้ผู้รับบริการรู้สึกได้ว่าได้รับการเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี จึงอาจทำให้ระดับคุณภาพการให้บริการด้านการดูแลเอาใจใส่อยู่ในระดับมาก

5. การตอบสนอง พบว่ามีระดับคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชไมพร น้อยศรี (2551) ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก เจ้าหน้าที่มีการให้บริการตามลำดับก่อน-หลัง ยึดหลักการให้บริการด้วยความเสมอภาค มีการให้บริการภายในเวลาที่กำหนด ให้บริการอย่างเต็มกำลังความสามารถ จึงอาจทำให้ระดับคุณภาพการให้บริการด้านการตอบสนอง อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

สำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม ควรปรับปรุงระบบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการอย่างต่อเนื่อง โดยจัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ข้อกฎหมาย กฎระเบียบ และจิตสำนึกในการให้บริการโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้รับบริการ จัดให้มีการประชุมในฝ่ายของเจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการ ชักซ้อมทำความเข้าใจ หรือข้อปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติงานและหาวิธีการแก้ไขปัญหา มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ในการปฏิบัติงานรวมกันมีการสอนงานและแลกเปลี่ยนความรู้อย่างต่อเนื่อง มีการปิดประกาศ กระบวนการ ลำดับขั้นตอนการให้บริการอย่างชัดเจน ตลอดจนการจัดเตรียมเอกสารประกอบการยื่นคำร้องติดต่อการทำธุรกรรมเกี่ยวกับที่ดินและพัฒนารูปแบบการทำงานโดยนำเทคโนโลยีที่สมัยมาใช้ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการเพื่อให้ผู้รับบริการได้รับความสะดวกรวดเร็วลดขั้นตอนในการทำงานและควรเพิ่มช่องทางด่วนสำหรับผู้มีเวลาน้อยเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ

เอกสารอ้างอิง

- กรมที่ดิน. (2548). **หัวใจสำคัญของการให้บริการประชาชน.กรุงเทพมหานคร:** กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย
- กรมที่ดิน. (2556). **หนังสือกรมที่ดินเรื่อง รายงานผลวิเคราะห์ ประมวลผลเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์.** (หนังสือกรมที่ดินที่ มท 0501.3/ว33825). สำนักเลขานุการกรมที่ดิน: 27 พฤศจิกายน.
- จิราวรรณ ประสงค์. (2555). **คุณภาพการให้บริการของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร จังหวัดอำนาจเจริญ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ชไมพร น้อยศรี. (2551). **คุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ จำกัด.** ภาคนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ธามินทร์ ศิลป์จารุ. (2548). **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS.** กรุงเทพมหานคร: วี.อินเตอร์ พรินท์.
- ธัญญาลักษณ์ ศรีพลาย. (2554). **คุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลสร้างถ่อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- นิภาพร นินนินนนท์. (2556). **ความพึงพอใจของประชาชนต่อคุณภาพการให้บริการของสำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานคร สาขาบางเขน.** วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม.
- พิรุณ รัตนวิช. (2545). **คุณภาพบริการด้านสาธารณสุขสำหรับพยาบาล.** กรุงเทพมหานคร: มายด์พับลิชชิง.
- วิฑูรย์ สิมะโชคดี. (2541). **TQM คู่มือองค์กรคุณภาพยุค 2000.** กรุงเทพมหานคร: TPA.
- ศูนย์ส่งเสริมประสิทธิภาพกรมที่ดิน. (2553). **นโยบายการกำกับดูแลองค์การที่ดี (Organization Governance).** กรุงเทพมหานคร: กองพิมพ์ กรมที่ดิน.
- สำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม. (2556). **การประเมินผลความพึงพอใจของผู้รับบริการสำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม.** นครปฐม: สำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม.
- สำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม. (2556). **ข้อมูลผู้รับบริการ พ.ศ. 2556.** นครปฐม: ฝ่ายอำนวยการ สำนักงานที่ดินจังหวัดนครปฐม.
- สุดาทิพย์ สุดหล้า. (2555). **คุณภาพการให้บริการของ บริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน) สาขาจังหวัดอุบลราชธานี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1985). **A conceptual model of service quality and its implications for future research.** Journal of Marketing, 41-50.
- Yamane, T. (1973). **Statistics: An introductory analysis (3rd ed.).** New York: Harper and Row Publication.

การพัฒนาเครื่องดื่มสมุนไพรเป็นเครื่องดื่มประเภทไม่มีแอลกอฮอล์ (Mocktail):

กรณีศึกษาชุมชนวัดกลางคูเวียง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

The Development of Non-alcoholic Beverage (Mocktails) from Herbal Drinks:

A Case Study of Wat Klang Khu Wiang Community Sumpatuan Sub-district,

Nakhom Chai Si District Nakhon Pathom Province

กรรณิการ์ สระทองแดง¹

ชญญารัตน์ จันอินทร์¹

เสกสรร แก้วจันทร์¹

ถิรนนท์ ประทุม²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสูตรเครื่องดื่มจากสมุนไพรเป็นเครื่องดื่มประเภทไม่มีแอลกอฮอล์ (Mocktail) จากชุมชนวัดกลางคูเวียง โดยงานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการศึกษาเป็นการเก็บข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) และแบบทุติยภูมิ (Secondly Data) กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสัมภาษณ์ได้แก่ ท่านเจ้าอาวาสวัดกลางคูเวียง ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า และคนในพื้นที่ชุมชนหมู่ที่ 1 บ้านไต้ โดยมีจำนวน 27 ท่าน และการทำแบบสัมภาษณ์ประเมินเครื่องดื่มจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน โดยการใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth interview) และแบบสังเกต (Observation) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาตามประเด็น (Content Analysis) นำผลที่ได้มาเสนอแบบอธิบายความ และเรียงตามประเด็นการศึกษา และวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสูตรเครื่องดื่มสมุนไพรเป็นเครื่องดื่มไม่มีแอลกอฮอล์ (Mocktail) สามารถสร้างเครื่องดื่ม “ชีเหล็กเซินนา (Chi Lek Senna)” ได้โดยเครื่องดื่มมีส่วนผสมของใบชีเหล็ก น้ำผึ้ง และน้ำมะนาวผลิตโดยใช้วิธีการต้มซึ่งเป็นการผลิตและแปรรูปของชาวบ้านซึ่งเครื่องดื่มนี้มีสรรพคุณช่วยในการลดน้ำตาลในเลือด แก้อาการท้องผูกและช่วยให้ผ่อนคลาย ซึ่งสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนวัดกลางคูเวียงที่มีชื่อเสียงในเรื่องยาสมุนไพร

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวชุมชน การแปรรูปสมุนไพร เครื่องดื่มม็อคเทล ชุมชนวัดกลางคูเวียง

Abstract

The objectives of this study were to develop non-alcoholic beverage (Mocktail) from herbal drinks. This study was a qualitative research with primary and secondary data collection. The subjects in this study included an abbot of Wat Klang Khu Wiang, community leaders, merchants and people in Moo 1 Baan Tai community in total of 27 people. The interview was performed by 3 experts with the purposive sampling method. The tools used in this study were in-depth interview and observation forms. The data was analyzed using content analysis and the results were presented using descriptive presentation according to research topics and objectives.

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

² อาจารย์ประจำสาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

The results showed that: For the development of mocktail from herbal drinks, the researchers succeed in developing “Senna Mocktail”(Acacle Mocktail) which was a mixture of Senna or Acacle leaves, honey and lemon juice. This mocktail was prepared by boiling which is the production and processing method normally used by local people. This mocktail help in reducing blood sugar, relieve constipation and relaxing. This is consistent with the identity of Wat Klang Khu Wiang community that is famous for herbal medicine.

Keywords: Community-based tourism, herbs processing, Mocktail, Beverages Wat Klang Khu Wiang community

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพราะการท่องเที่ยวสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศได้หลายแสนล้านบาท อีกทั้งยังมีแนวโน้มที่จะทวีความสำคัญมากขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังมีบทบาทช่วยกระตุ้นให้มีการนำเอาทรัพยากรในประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง ซึ่งในปัจจุบันรูปแบบการท่องเที่ยวได้มีการปรับเปลี่ยนไปหลายแนวทาง นอกเหนือจากการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยมที่ทำกันมายาวนานตามแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักกันดี ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่จำเพาะมากขึ้น หนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรับเปลี่ยนไปและนักท่องเที่ยวให้ความนิยมมากยิ่งขึ้นก็คือ การท่องเที่ยวชุมชนตลาดน้ำ ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวตลาดน้ำเป็นหนึ่งในการท่องเที่ยวทางเลือก ที่มีกิจกรรมหลายรูปแบบที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ และหันมาให้ความสำคัญของทรัพยากรทางธรรมชาติมากยิ่งขึ้น และยังมีนักท่องเที่ยวชุมชนเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยว ที่คำนึงถึงความยั่งยืน สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมโดยมีการกำหนดทิศทาง การจัดการของคนในชุมชน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ,2548)

การท่องเที่ยวชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง โดยชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว นั่น ๆ และมีส่วนได้ส่วนเสียที่เกิดจากการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนนั้นมีจุดขายที่หลากหลาย ทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต การอนุรักษ์ รวมทั้งมีการพัฒนารูปแบบเพื่อสร้างความยั่งยืนสู่คนรุ่นหลังและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง (นรินทร์ สังข์รักษา ,2543) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการทำให้คนต่างถิ่นมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ปัจจุบันหลายจังหวัดได้มีการมีการพัฒนาแต่ละชุมชนในจังหวัดของตนให้เป็นชุมชนที่น่าเข้ามาท่องเที่ยว โดยจุดเด่นของการท่องเที่ยวชุมชนก็คือเรื่องของทรัพยากรที่สามารถนำมาจำหน่าย นำมาให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ นำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน จังหวัดนครปฐม เป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบทชุมชนตลาดน้ำเพราะจังหวัดนครปฐมมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การพัฒนา จากเว็บไซต์ไทยตำบล (<http://www.thaitambon.com>, สืบค้นเมื่อ 17 ตุลาคม 2560)

จังหวัดนครปฐม เป็นอีกหนึ่งจังหวัดหนึ่งที่มีเสน่ห์และมีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง ซึ่งจะเน้นในเรื่องของธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความผูกพันกับสายน้ำ จังหวัดนครปฐมเป็นเมืองที่มีความสำคัญทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม สถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติและที่โดดเด่นคือวิถีชีวิตแบบไทยดั้งเดิมนครปฐม มีทรัพยากรการท่องเที่ยวมากมายหลายแบบที่มีเอกลักษณ์ดึงดูดต่อนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติออกไปสัมผัส จึงเป็นจังหวัดท่องเที่ยวที่สำคัญอีกจังหวัดหนึ่งในภูมิภาคและนักท่องเที่ยวนิยมไปมากในปัจจุบัน ซึ่งจังหวัดนครปฐมมีแม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน จึงทำให้ชาวบ้านมีวิถีชีวิตและการดำรงชีวิตใกล้ชิดกับสายน้ำ ซึ่งเป็นเสน่ห์และสิ่งดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการใกล้ชิดกับธรรมชาติและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม (โสภณ สุขสำอาจ, 2554)

ชุมชนวัดกลางคูเวียง ตั้งอยู่ที่ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมเป็นชุมชนขนาดเล็ก ที่ติดกับแม่น้ำท่าจีน มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม ภูมิอากาศดีภายในบริเวณวัดกลางคูเวียงก็ยังมีตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงที่เป็นจุดเด่นที่อยู่ในชุมชนที่วางระบบการค้าแบบภูมิปัญญาแบบไทย มีการจำหน่ายอาหารผลไม้ นานาชนิด มีการแสดงพิเศษและการแสดงโชว์ต่าง ๆ ที่น่าสนใจหมุนเวียนกันไปทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ยังมีการบริการเรือชมวิถีชีวิตของแม่น้ำท่าจีน ชมวิถีชีวิตชุมชนและวัดต่าง ๆ ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงนับว่าเป็นอีกหนึ่งสถานที่ที่เหมาะสมแก่การมาพักผ่อนหย่อนใจสำหรับคู่รักและครอบครัวอีกด้วย ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงเป็นตลาดน้ำที่รวบรวมความคิดสร้างสรรค์ มีความละเอียดอ่อน ตลาดน้ำแห่งนี้ได้ราษฎรในบริเวณใกล้เคียงวัด ให้มีอาชีพเสริมในวันหยุด ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นเดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นผลให้สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้นเพราะเศรษฐกิจคือ ปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ นอกจากนี้ บริเวณชุมชนวัดกลางคูเวียงยังมีส่วนพสกยาชาติ และสวนสมุนไพรขนาดเล็กมีสมุนไพรหลายชนิดที่น่าสนใจ ซึ่งสมุนไพรเหล่านี้สามารถนำมาทำเป็นยารักษาโรคต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นจุดหนึ่งในการทำกิจกรรมท่องเที่ยว (อารยา อินคชสาร, 2554)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ชุมชนวัดกลางคูเวียงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคุณค่าในเรื่องของความเป็นธรรมชาติเหมาะที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ปัจจุบันจำนวนนักท่องเที่ยวได้ลดน้อยลงเรื่อย ๆ จึงเป็นปัญหาในเรื่องของการกระจายรายได้สู่ชุมชนและผู้ประกอบการ เราพบเห็นว่ายังมีสิ่งที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมได้มากขึ้นกว่าปัจจุบัน ปัญหาเหล่านี้จึงเป็นประเด็นในผู้วิจัยนำสิ่งที่ชุมชนมาประยุกต์ใช้และพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพราะภายในชุมชนตลาดน้ำยังมีสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการพัฒนาเครื่องดื่มสมุนไพรให้เป็นเครื่องดื่มไม่มีแอลกอฮอล์ (Mocktail) จากกรณีศึกษาชุมชนวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งก่อให้เกิดผลดีกับชุมชนวัดกลางคูเวียงและผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานที่แห่งนี้เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้ให้กับผู้ประกอบการและสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับชุมชนวัดกลางคูเวียง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาสูตรเครื่องดื่มจากสมุนไพรเป็นเครื่องดื่มประเภทไม่มีแอลกอฮอล์ จากบริเวณชุมชนวัดกลางคูเวียง

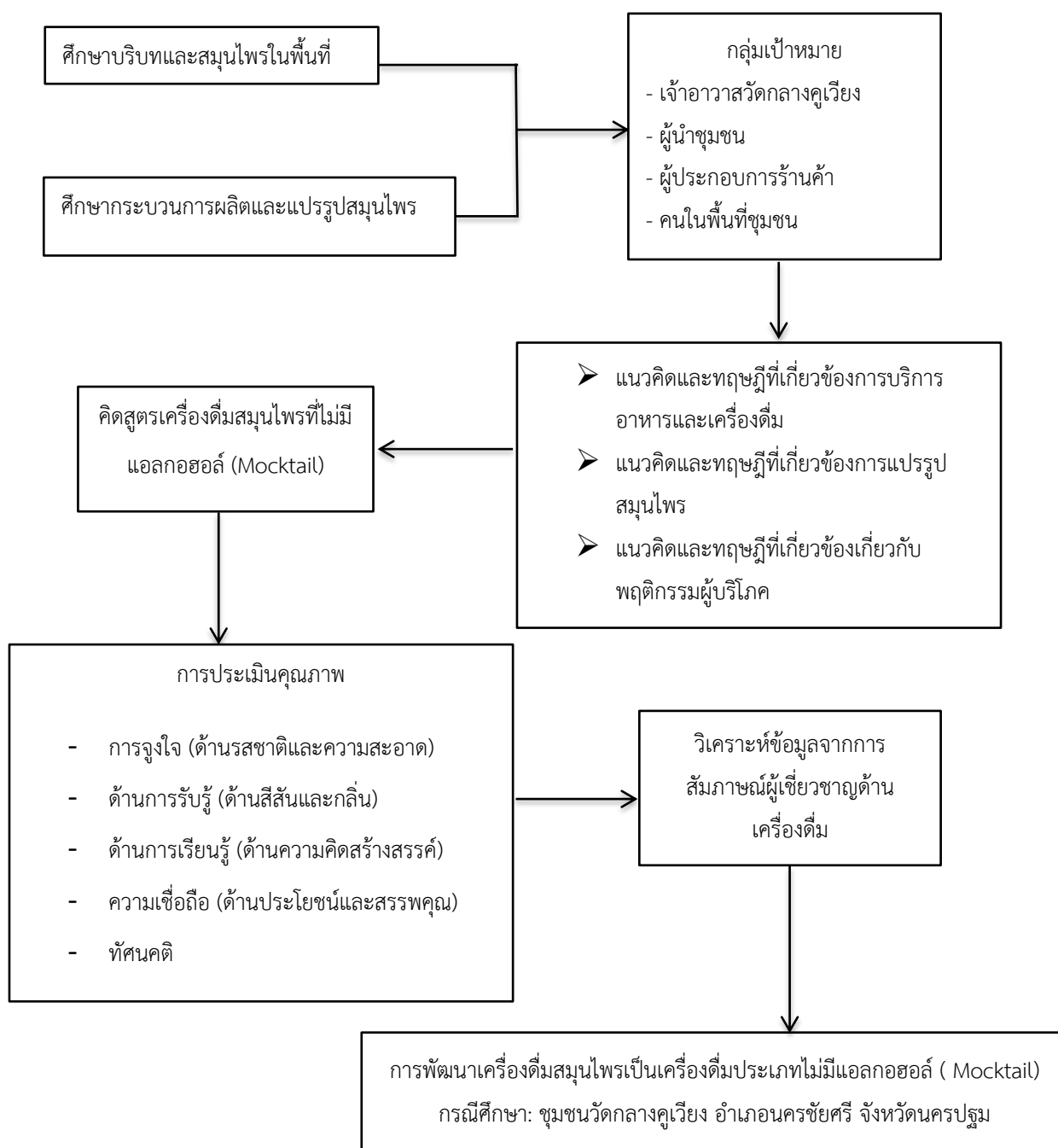
ผลที่คาดว่าจะได้รับ

สามารถพัฒนาและแปรรูปสมุนไพรที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนวัดกลางคูเวียงให้เป็นเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์(Mocktail)

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ชุมชนวัดกลางคูเวียงหมู่ที่ 1 ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
2. ขอบเขตด้านการศึกษา ศึกษาเรื่องสมุนไพรสรรพคุณและกระบวนการแปรรูปในรูปแบบของคอกเทลในชุมชน
3. ขอบเขตด้านประชากร เจ้าของสวนวัดกลางคูเวียง 1 ท่าน ผู้นำชุมชน 1 ท่าน ผู้ประกอบการร้านค้าและคอกเทลในชุมชน 25 ท่าน จากการสำรวจในการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรและกระบวนการวิธีการแปรรูปในแบบของชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องดื่ม 3 ท่าน จากการประเมินคุณภาพเครื่องดื่มประเภท (Mocktail)
4. ขอบเขตด้านเวลา (เดือนสิงหาคม 2560 – กุมภาพันธ์ 2561)

กรอบความคิดที่ใช้วิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ โดยมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ศึกษาจากอินเทอร์เน็ต หนังสือจากห้องสมุดโดยการรวมประวัติชุมชนตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง กิจกรรมที่น่าสนใจ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ และหาสาเหตุปัญหา แนวทางการดำเนินการแก้ปัญหาในชุมชนตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงและ ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ โดยดำเนินการแก้ปัญหาในชุมชนตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงมีการศึกษาและสำรวจจากสถานที่จริง คือ ชุมชนวัดกลางคูเวียงเพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง คือเจ้าอาวาสวัดกลางคูเวียง ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ประกอบการร้านค้าและคนในพื้นที่ชุมชน โดยการสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ ในพื้นที่

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก, แบบสังเกต และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกต จะถูกนำมาตรวจสอบความครบถ้วนและความ

ถูกต้องของข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา สรุป และตีความ (Conclusion and Interpretation) ทำการสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวม ภายใต้ขั้นตอนของการศึกษา และวัตถุประสงค์ของการวิจัย และทำการนำเสนอผลการศึกษาเชิงพรรณนา (Description)

ผลการวิจัย

สมุนไพรและสรรพคุณ สมุนไพรในชุมชนวัดกลางคูเวียงที่เด่นๆมี 6ชนิด ประกอบด้วย ขี้เหล็ก มะขามป้อม ไพล คุณหรือราชพฤกษ์ เตยหอม และทองพันชั่ง แต่ที่จะพบมากในพื้นที่และเป็นที่รู้จักของชาวบ้านก็จะมี 4ชนิด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ขี้เหล็กเป็นสมุนไพรที่มีมากในพื้นที่ชุมชนวัดกลางคูเวียงโดยมีลักษณะเด่นคือเป็นไม้ยืนต้นสูงประมาณ 5-15 เมตร โดยเป็นพืชตระกูลที่คล้ายคลึงกับต้นคูณ มีดอกเป็นช่อสีเหลืองมีการแผ่กิ่งแตกแขนงออกไป รสชาติขมเป็นเอกลักษณ์ มีสรรพคุณเป็นยาและเป็นทั้งพืชถักรับประทานในปริมาณที่มากก็จะเป็นอันตรายต่อร่างกายแต่ถักรับประทานในปริมาณที่พอเหมาะจะเป็นยาระบายอ่อนๆช่วยให้หลับสบายเหมาะแก่การพักผ่อนและยังช่วยในเรื่องการลดปริมาณน้ำตาลในเลือดเหมาะสำหรับการรับประทานเพื่อป้องกันโรคเบาหวานเป็นอย่างยิ่ง

2. มะขามป้อมเป็นสมุนไพรที่มีมากรองมาจากขี้เหล็กที่มีในพื้นที่ชุมชนวัดกลางคูเวียงโดยมีลักษณะเด่นคือจะเป็นลูกกลมๆมีสีเขียวๆ แต่ถ้ามันแก่ก็จะเป็นสีเขียวเข้มๆ รสชาติจะเปรี้ยวเป็นเอกลักษณ์ มีสรรพคุณเป็นยาแก้ไอ รับประทานเพื่อความสะดวกขึ้น แก้กะหาย

3. ต้นไพลเป็นสมุนไพรที่มีในพื้นที่ชุมชนวัดกลางคูเวียงแต่ไม่ค่อยมีโดยมีลักษณะเด่นคือจะเป็นพืชล้มลุก มีเหง้ามันอยู่ใต้ดินเปลือกข้างนอกจะมีสีน้ำตาล มีสรรพคุณก็จะช่วยขับโลหิตได้ แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ

4. เตยหอมเป็นสมุนไพรที่มีอยู่เป็นจุดๆในพื้นที่ชุมชนวัดกลางคูเวียงโดยมีลักษณะเด่นคือจะเป็นพุ่มๆ มีลำต้นเป็นเหง้าอยู่ใต้ผิวดิน มีกลิ่นหอม ใบเตยส่วนใหญ่เขาก็จะเอามาต้มเป็นน้ำดื่มช่วยดับกระหาย ช่วยแก้ในเรื่องอาการอ่อนเพลียของร่างกาย

สมุนไพรที่กล่าวมาทั้ง 4 ชนิดมีเอกลักษณ์และสรรพคุณทางยามากมายหลายประการจึงเป็นจุดเด่นและเป็นที่น่าสนใจ

กระบวนการผลิตและแปรรูปในแบบของคนในชุมชน กระบวนการผลิตและแปรรูปของคนในชุมชนวัดกลางคูเวียงมี 2 ชนิด ประกอบด้วย การต้มและการตากแห้งแต่ที่ชาวบ้านใช้บ่อยๆก็เป็นการต้ม ข้อดีในการประกอบอาหารประเภทต้ม

1. การต้มสามารถกำจัดสารพิษที่มาจากธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น(สารกำจัดศัตรูพืช) ได้อย่างแน่นอน เนื่องจากการต้มส่วนมากจะใช้วิธีการต้มที่น้ำเดือดจัดๆ เมื่อน้ำเดือดดับลงไปแล้ว สารพิษต่าง ๆเมื่อโดนน้ำร้อนแล้วก็จะเกิดการสลายตัวและตายทันที

2. การต้ม สามารถช่วยในการแก้ปัญหาท้องอืด ท้องเฟ้อ ได้อีกด้วย เนื่องจาก การต้มเป็นการทำให้วัตถุดิบที่ต้ม นั้น เปื่อย นุ่ม ถ้าต้มเป็นเวลานานก็จะละ ทำให้ง่ายต่อการรับประทานอาหาร ไม่ต้องกลัวว่าจะเคี้ยวไม่ละเอียด หมด ปัญหาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ได้อย่างแน่นอน

อภิปรายผล

1. พัฒนาสูตรเครื่องดื่มจากสมุนไพรเป็นเครื่องดื่มประเภทไม่มีแอลกอฮอล์ (Mocktail) จากชุมชนวัดกลางคูเวียง จากกระบวนการการประเมินพัฒนาสูตรเครื่องดื่มและกระบวนการปรับปรุงสูตรเครื่องดื่มสมุนไพรประเภทไม่มีแอลกอฮอล์ (Mocktail) ของผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องดื่มทั้ง 3ท่าน มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า เครื่องดื่มขี้เหล็ก Senna ควรปรับปรุงในเรื่องสีกลิ่นและรสชาติโดย ด้านสีกลิ่นควรมีสีที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นให้เหมาะสมสำหรับการนำมาบริโภค ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2541) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อทราบถึงลักษณะ ความต้องการของผู้บริโภคด้านต่าง ๆ และเพื่อที่จะจัดส่วนผสมทางตลาดต่าง ๆ กระตุ้นและสนองความต้องการ

ของผู้ซื้อที่เป็นเป้าหมายได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความพึงพอใจ และจากคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องดื่มมีความเห็นที่เป็นไปทิศทางเดียวกันว่า การพัฒนาเครื่องดื่มสมุนไพร สิ่งที่ต้องคำนึงถึงและรักษาไว้ก็คือสรรพคุณของสมุนไพรที่มีอยู่ในเครื่องดื่ม ซึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องกับ จิตรระพี บัวผัน (2548) ที่กล่าวถึงความสำคัญของสมุนไพรในด้านการแพทย์สาธารณสุขไว้ว่า ในสถานะแผนปัจจุบันมีราคาแพงและการบริการทางด้านสาธารณสุขที่รัฐจัดให้ได้แก่ ประชาชนยังเป็นไปอย่างไม่เสมอภาค แพทย์ส่วนใหญ่ไม่ยอมออกไปอยู่ตามชนบท ประกอบกับค่ารักษาพยาบาลด้วยวิธีการแพทย์แผนปัจจุบันอยู่ในอัตราที่สูงเกินกว่าที่ประชาชนส่วนใหญ่จะรับได้ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ห่างไกลจากคมนาคม ดังนั้นการนำพืชสมุนไพรที่มีอยู่ตามธรรมชาติโดยทั่วไป มาใช้ทดแทนยาแผนปัจจุบัน เฉพาะอาการเจ็บป่วยธรรมดาที่ไม่ร้ายแรงหรือการรักษาพยาบาลเบื้องต้นไปก่อนไปพบแพทย์ จึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยลดภาวะการขาดแคลนแพทย์ได้ระดับหนึ่ง การใช้ยาสมุนไพรที่หาได้ในท้องถิ่นจะสามารถช่วยประชาชนให้พึ่งตนเองได้ในยามเจ็บป่วย อีกทั้งยาจากสมุนไพรที่มีสรรพคุณในการรักษาโรคอย่างได้ผล พืชสมุนไพรนอกจากจะใช้รักษาได้แล้วยังอุดมไปด้วยวิตามินและแร่ธาตุที่จำเป็นต่อร่างกายซึ่งจะส่งผลถึงสุขภาพของประชาชนโดยรวมได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วยซึ่งในการพัฒนาเครื่องดื่มซีเอสเอส Senna ให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค มีรสชาติที่ดีและยังคงรักษาไว้ซึ่งสรรพคุณของสมุนไพรที่ช่วยบำรุงร่างกาย ผู้วิจัยจึงนำสิ่งที่มีประโยชน์อีกชนิดเข้ามาเป็นส่วนผสมซึ่งสามารถให้ความหวานแทนน้ำตาลได้ โดยไม่ทำให้เครื่องดื่มเสียรสชาติและสรรพคุณสิ่งนั้นคือ น้ำผึ้ง ซึ่งน้ำผึ้งมีประโยชน์สามารถใช้เป็นยา หรือผสมกับสารอื่นตามตำรับยาเพื่อบำบัดโรค และบำรุงร่างกาย ซึ่งคล้ายคลึงกับ สุธิตรา กลิ่นเกษร (2548) ที่กล่าวไว้ว่า ผลผลิตธรรมชาติที่ได้จากพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ที่ใช้เป็นยา หรือผสมกับสารอื่นตามตำรับยาเพื่อบำบัดโรค บำรุงร่างกาย หรือใช้เป็นยาเช่น กระเทียม น้ำผึ้ง รากดิน(ไส้เดือน)

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาสมุนไพรชนิดอื่นที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นเครื่องดื่มได้ เพื่อให้เกิดความแปลกใหม่แก่ชุมชน

ควรศึกษาเรื่องการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้ตรงกับผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เครื่องดื่มเกิดความน่าสนใจ

ความแปลกใหม่ และมีความสอดคล้องกับชุมชน

ควรศึกษาพื้นที่ใกล้เคียงว่ามีสิ่งใดที่น่าสนใจ เพื่อที่จะนำข้อมูลไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์กับชุมชน

เอกสารอ้างอิง

จิตรระพี บัวผัน. (2548). **เรียนรู้เรื่องสมุนไพร**. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.

นรินทร์ สังข์รักษา และนงลักษณ์ จันทาภากุล. (2543). **"แนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน**

ตลาดบางหลวง ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม". นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปริธาร์ตัน รัตนาคม และคณะ. (2554). **"การศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูปและบรรจุภัณฑ์เพื่อการส่งเสริมอาชีพชุมชน"**. ปรินญานิพนธ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

รุ่งทิพา ทองสอง. (2551). **"แนวทางการแปรรูปสมุนไพรให้เป็นสินค้าของชุมชนบ้านโพธิ์พัฒนา ตำบลคณทิ อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร"** วิทยานิพนธ์. กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2541ข). **การบริหารตลาดยุคใหม่**. กรุงเทพฯ: ธีระฟิล์มและไซเท็ก จำกัด.

สุจิตรา กลิ่นเกษร. (2548). **สมุนไพรในสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระ**

เจ้าอยู่หัว รัชการที่ ๙. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

โสภณ สุขสำอาจ. (2554). **"แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม"**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต . นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เอกสารอ้างอิง

อารยา อินคชสาร และคณะ. (2554). "การประเมินศักยภาพของตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม". วิทยานิพนธ์.นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เว็บไซต์ ไทยตำบล

(<http://www.thaitambon.com>, สืบค้นเมื่อ 17 ตุลาคม 2560)

เว็บไซต์มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

(<http://www.agriman.doae.go.th/home/research/herb57/5.pdf.com>, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2560)

**แนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดธรรมปัญญารามบางม่วง
ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม**

**Guidelines for the Development of Cultural Tourism Activities of Wat Dhamma
Panyaram Bang Muang, Bang Chang Subdistrict, Sampran District,
Nakhon Pathom Province**

ชนะภัย ดาวเรือง¹

นลินีย์ พันธ์¹

เสาวลักษณ์ นาคใจเสื่อ¹

ประพนธ์ เล็กสุ่ม²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 2) เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และ 3) เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้นำชุมชน เจ้าอาวาสและพระลูกวัด ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนบางม่วง ผู้ประกอบการร้านค้า และนักท่องเที่ยว รวมทั้งหมดจำนวน 25 คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ตามประเด็น (Content Analysis) และนำผลที่ได้มาเสนอแบบอธิบายความ ตามประเด็นการศึกษา ผลการศึกษา พบว่า วัดธรรมปัญญารามบางม่วง เป็นพื้นที่ที่ราบลุ่มติดกับแม่น้ำท่าจีน ชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบไทยจีนริมแม่น้ำ มีอาชีพการทำแปลงผักลอยน้ำ รวมไปถึงเลี้ยงปลาในกระชัง โดยวัดธรรมปัญญารามบางม่วงมีทรัพยากรการท่องเที่ยวได้แก่ พระอุโบสถ์พระอุโบสถ์พระอุโบสถ์เจ้า พระแม่กวนอิมปางเสวยสุข โรงเจเฮงเส่งเตี๊ว และหลวงพ่อทันใจ โดยกิจกรรมท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ 1) สักการะพระอุโบสถ์พระอุโบสถ์เจ้า 2) สักการะพระแม่กวนอิมปางเสวยสุข 3) สักการะหลวงพ่อทันใจ ซึ่งแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบไปด้วย 5 ด้าน คือ 1) แนวทางการพัฒนาองค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นแนวทางการพัฒนาในด้านสถานที่ 2) การพัฒนาองค์ประกอบด้านบุคลากร เป็นการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักท่องเที่ยว 3) การพัฒนาองค์ประกอบด้านความน่าสนใจของกิจกรรม เป็นการพัฒนากิจกรรมที่มีอยู่ให้น่าสนใจมากขึ้น 4) การเพิ่มกิจกรรม และ 5) การสร้างเส้นทางกิจกรรม

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยว วัดธรรมปัญญารามบางม่วง

Abstract

The objectives of this study were: 1) to study the context and potential of Wat Dhamma Panyaram Bang Muang, Bang Chang subdistrict, Sampran district, Nakhon Pathom province; 2) to study the activity pattern of Wat Dhamma Panyaram Bang Muang, Bang Chang subdistrict, Sampran district, Nakhon Pathom province and 3) to study the development of cultural tourism activities of Wat Dhamma Panyaram Bang Muang, Bang Chang subdistrict, Sampran district, Nakhon Pathom province. The data

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

² อาจารย์ ดร. ประจำสาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

collection was performed by using in-depth interviews with community leader, abbot and monks, people in Bang Muang community, merchants and tourists in total of 25 people. After that the data was analyzed using content analysis and the results were presented using descriptive presentation according to research topics and objectives. The results showed that Wat Dhamma Panyaram Bang Muang was the lowland adjacent to Tha Chin River. The tourist attractions in this community consisted of Phra Yulai Bhaichachaya Kuru Buddha, Phra Mae Quan Yin in blessed sleep posture, Heng Seng Tua vegetarian house and Luang Phor Tanjai. People in this community had Thai-Chinese riverside lifestyle. Their occupations were floating vegetable and caged fish farmers. The important tourism activities included worship of Phra Yulai Bhaichachaya Kuru Buddha, Phra Mae Quan Yin in blessed sleep posture and Luang Phor Tanjai. The guidelines for the development of cultural tourism activities consisted of 3 aspects which included: 1) area development, the development guideline for locations and tourist attractions; 2) personnel development, the guideline for developing knowledge and ability of personnel to knowledge to tourists and 3) the development of activity attractiveness, the development and improvement of the existing activities into more interesting activities. 4) Add Activities and 5) Create Activities route.

Keywords: Cultural tourism, Tourism activities, Wat Dhamma Panyaram Bang Muang

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยการท่องเที่ยวสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศได้หลายแสนล้านบาท อีกทั้งยังมีแนวโน้มที่จะทวีความสำคัญมากขึ้นในอนาคต นอกจากนั้นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังมีบทบาทช่วยกระตุ้นให้มีการนำเอาทรัพยากรภายในประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง ซึ่งในปัจจุบันรูปแบบการท่องเที่ยวได้มีการปรับเปลี่ยนไปหลายแนวทาง นอกเหนือจากการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยมที่ทำกันมายาวนานตามแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักกันดี ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนมาเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่เฉพาะมากขึ้น หนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรับเปลี่ยนไปและนักท่องเที่ยวให้ความนิยมมากยิ่งขึ้นก็คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย และเกี่ยวเนื่องไปถึงกิจกรรมหลายรูปแบบ อีกทั้งยังเป็นตัวกระตุ้นในเรื่องของเศรษฐกิจอีกด้วย (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมในชุมชน ซึ่งในแต่ละพื้นที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันออกไป โดยจังหวัดนครปฐมเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีความโดดเด่นในเรื่องของวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของกลุ่มประชากรในจังหวัดนครปฐม (ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, 2554)

จังหวัดนครปฐมมีประวัติความเป็นมายาวนานในแผ่นดินสุวรรณภูมิ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวว่า นครปฐมเป็นแหล่งเผยแพร่อารยธรรมทางพุทธศาสนา โดยปัจจุบันจังหวัดนครปฐมมีจำนวนวัดมากกว่า 220 วัด มีวัดที่โดดเด่นทางสถาปัตยกรรมเช่น วัดพระปฐมเจดีย์ และในอำเภอสองพี่น้องยังมีวัดที่โดดเด่นและมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่นับถือของบุคคลทั่วไปมากมายเช่น วัดไร่ขิง วัดเชิงเลน วัดบางช้างเหนือ และวัดธรรมปัญญาารามบางม่วง ซึ่งวัดธรรมปัญญาารามบางม่วงมีกิจกรรมทางพุทธศาสนาเช่น การนั่งสมาธิวิปัสสนา ทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ฟังธรรม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมหนึ่งของ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก่อให้เกิดความสงบทางกายและทางใจ รวมถึงนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลสู่ชีวิต อีกทั้งยังช่วยสืบทอดศาสนาให้คงอยู่สืบไป (พรรณธิดา เหล่าพวงศักดิ์, 2559)

วัดธรรมปัญญารามบางม่วง เป็นวัดที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมทางศาสนา มีปูชนียวัตถุที่มีคุณค่าที่เหมาะสมแก่การไปศึกษา และเที่ยวชมเพื่อผ่อนคลายทางจิตใจ เช่น การเดินเที่ยวชมวิหารพระโพธิสัตว์กวนอิม สักการะองค์พระอุโลโฆษชัยคุรุพุทธเจ้า ทำบุญสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา เป็นต้น แต่วัดธรรมปัญญารามบางม่วง ยังขาดจุดเด่นและความน่าสนใจของกิจกรรม รวมถึงขาดความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถดึงดูดและเกิดแรงจูงใจในการเข้ามาท่องเที่ยวและร่วมกิจกรรมกับทางวัด

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับทางวัดธรรมปัญญาราม โดยใช้กิจกรรมที่มีอยู่ในวัดมาเป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เกิดความน่าสนใจ ได้เข้ามาสักการะขอพรองค์พระอุโลโฆษชัยคุรุพุทธเจ้า เดินเที่ยวชมวิหารพระโพธิสัตว์กวนอิม เพื่อให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านรูปแบบกิจกรรม ที่มีภายในวัดธรรมปัญญารามแห่งนี้ เพื่อเป็นการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวในรูปแบบกิจกรรมอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

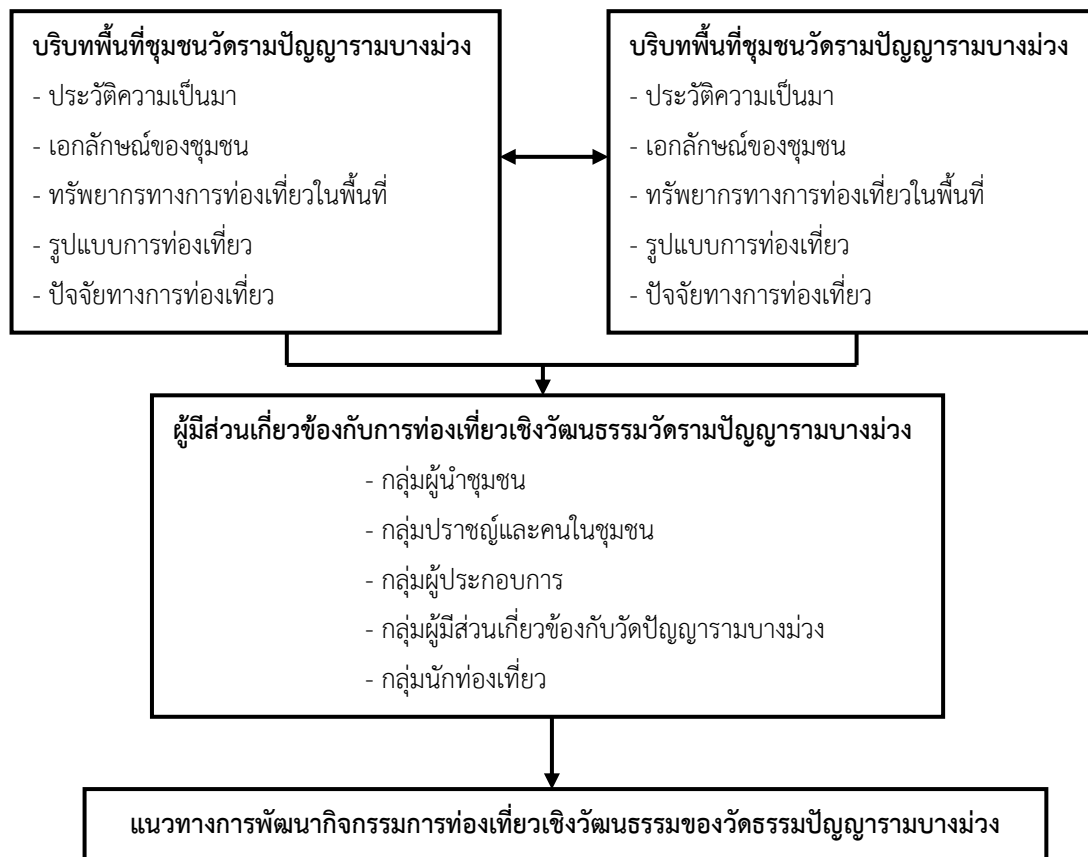
ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องโดยใช้แนวคิดศักยภาพทางการท่องเที่ยวมาเป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลบริบททางการท่องเที่ยวของพื้นที่ และใช้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในการศึกษารูปแบบกิจกรรมของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง รวมถึงใช้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักคือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง รวมทั้งหมด 25 คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำชุมชนจำนวน 2 คน กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดธรรมปัญญารามบางม่วงจำนวน 4 คน กลุ่มปราชญ์ชุมชนและคนในชุมชนจำนวน 10 คน ผู้ประกอบการในพื้นที่ จำนวน 4 คน และนักท่องเที่ยวจำนวน 5 คน

3. ขอบเขตด้านเวลา ผู้วิจัยกำหนดระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่เดือนสิงหาคม – เดือนเมษายน พ.ศ.2561

กรอบความคิดที่ใช้วิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาบริบททางการท่องเที่ยวของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้วยการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

1.1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการศึกษาข้อมูลระดับทุติยภูมิจากหลากหลายแหล่ง โดยประกอบด้วยขั้นตอน การรวบรวมเอกสาร การคัดเลือกเอกสาร และการวิเคราะห์เอกสาร เพื่อให้ได้แบบสัมภาษณ์

1.2 นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้จากขั้นตอนที่ 1.1 นำไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชนจำนวน 2 คน กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดธรรมปัญญารามบางม่วงจำนวน 4 คน กลุ่มปราชญ์ชุมชนและคนในชุมชนจำนวน 10 คน ผู้ประกอบการในพื้นที่ จำนวน 4 คน และนักท่องเที่ยวจำนวน 5 คน รวมทั้งหมด 25 คน ตามประเด็นที่สังเคราะห์ได้จากงานวิจัยเอกสาร คือข้อมูลบริบทพื้นที่ทางการท่องเที่ยวของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ในด้านของประวัติความเป็นมา และทรัพยากรทางการท่องเที่ยว

1.3 นำข้อมูลที่ได้ไปตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยการตรวจสอบแหล่งข้อมูล การตรวจสอบด้านผู้วิจัย และการตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี

2. การศึกษารูปแบบกิจกรรมของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำชุมชนจำนวน 2 คน กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดธรรมปัญญารามบางม่วงจำนวน 4 คน กลุ่มปราชญ์

ชุมชนและคนในชุมชนจำนวน 10 คน ผู้ประกอบการในพื้นที่ จำนวน 4 คน และนักท่องเที่ยวจำนวน 5 คน รวมทั้งหมด 25 คนตามประเด็นที่สังเคราะห์ได้จากกรวิจัยเอกสาร คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

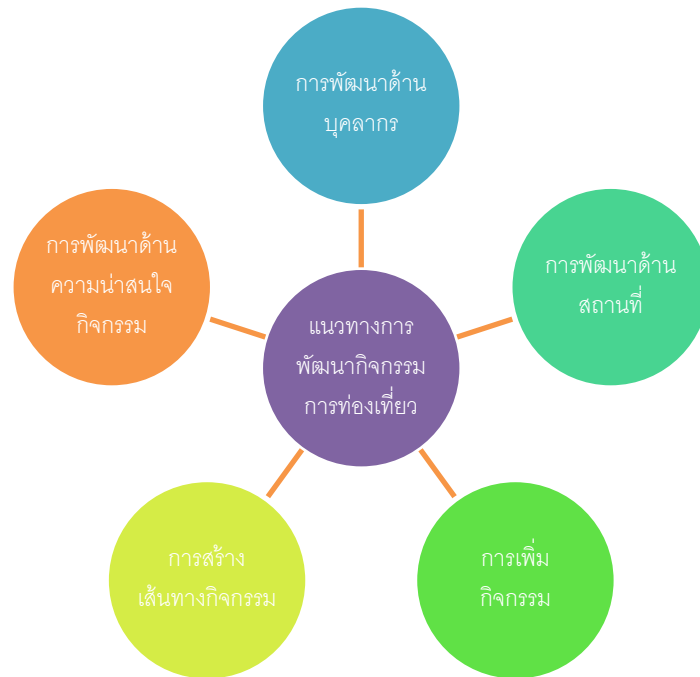
3. การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ประกอบด้วย การจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา จากนั้นทำการสรุปและตีความ และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดธรรมปัญญารามบางม่วงที่มีเอกลักษณ์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าวัดธรรมปัญญารามบางม่วง เป็นวัดมหายานแห่งแรกและวัดเดียวในจังหวัดนครปฐม มีวัฒนธรรมแบบผสมผสานทั้งไทย จีน ญวน ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน บรรยากาศบริเวณวัดมีความร่มรื่นเย็นสบายเหมาะแก่การเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยว ภายในวัดยังมีทั้งองค์พระยูไลโฆษชัยคุรุพุทธเจ้า เจ้าแม่กวนอิมปางสวยงาม ที่สามารถให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและสักการะกราบไหว้ขอพร โดยทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดธรรมปัญญารามบางม่วงสามารถแบ่งได้ 2 ประเภทคือ ทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญคือแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเป็นแม่น้ำที่แยกตัวออกจากแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านจังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรสาคร ก่อนจะไหลออกสู่อ่าวไทยที่ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร แม่น้ำท่าจีนแห่งนี้ ยังเป็นแหล่งที่ใช้ในการเกษตรของชาวบ้าน เช่น การใช้สำหรับการเกษตร การใช้ในชีวิตประจำวัน การใช้สำหรับการเลี้ยงปลา และการขนส่งทางน้ำ เป็นต้น ในส่วนของทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นประกอบด้วย 1) พระยูไลโฆษชัยคุรุพุทธเจ้า เป็นองค์พระประธานสายนิยามหายาน หล่อด้วยเนื้อเงินยวง มีลักษณะสูงและขนาดใหญ่โดยมีความสูงจากฐานถึงพระเกตุประมาณ 7 เมตร ประดิษฐานในวิหารชั่วคราว และได้มีการอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ มาบรรจุไว้ในองค์พระยูไลโฆษชัยคุรุพุทธเจ้า รูปของพระองค์นั่งอยู่ในท่านั่งสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายถือหม้อยาสมุนไพโร การมาสักการบูชาจะช่วยให้ในเรื่องของการรักษาอาการป่วยทางกายและจิตใจ ช่วยให้การรักษาโรคประสบความสำเร็จ 2) พระแม่กวนอิมปางสวยงาม เป็นปางที่มีอิริยาบถลักษณะผ่อนคลายเป็นความยาวประมาณ 2 เมตร หล่อด้วยทองเหลืองปิดทองคำแท้ทั้งองค์อยู่ในมหาวิหารองค์จำลอง ขนาดความยาว 21 เมตร สูง 15 เมตร ประดิษฐานเหนือวิหารพระโพธิสัตว์บำเพ็ญ อยู่ท่ามกลางธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเป็นที่เคารพและพึ่งพาทางใจของคนที่มากราบไหว้บูชา โดยพระแม่กวนอิมปางสวยงามเป็นตัวแทนแห่งความเมตตา กรุณา มีความเชื่อสำหรับผู้มาสักการะในเรื่องของการทำงานที่ดี สุขภาพที่แข็งแรง และการขอเรื่องของบุตร

ในส่วนของกิจกรรมการท่องเที่ยวประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลักที่สำคัญได้แก่ 1) การกราบนมัสการพระยูไลโฆษชัยคุรุพุทธเจ้า ซึ่งเป็นบรมครูการแพทย์หรือเทพเจ้าหมอยา การกราบไหว้นิมนต์สมุนไพโร ใบยา ผักสด และผลไม้มาถวาย โดยมีความเชื่อในเรื่องของการหายจากอาการป่วย ทำให้การรักษาโรคประสบความสำเร็จ 2) การกราบนมัสการพระแม่กวนอิมปางสวยงาม ซึ่งเป็นพระแม่แห่งการให้พรและให้อภัย เชื่อว่าการมากราบไหว้สักการบูชาจะช่วยให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน การดำเนินชีวิตราบรื่น โดยนักท่องเที่ยวนิมนต์ดอกไม้ และผลไม้มาถวาย เพื่อความเป็นสิริมงคล 3) การกราบนมัสการหลวงพ่อทันใจ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อเสียงในเรื่องของการขอพร มีความเชื่อว่าผู้ที่มากราบนมัสการและขอพร จะช่วยให้สำเร็จสมความต้องการ โดยที่มาของชื่อหลวงพ่อทันใจนั้น เดิมทีนิมสร้างในวัดที่สำคัญทางภาคเหนือ โดยพระพุทธรูปที่เรียกว่า “พระเจ้าทันใจ” ซึ่งหมายถึง พระพุทธรูปที่ใช้เวลาสร้างได้สำเร็จภายใน 1 วัน ในการกราบนมัสการนั้นนักท่องเที่ยวนิยมใช้ดอกมะลิในการถวายเพื่อแก้บน

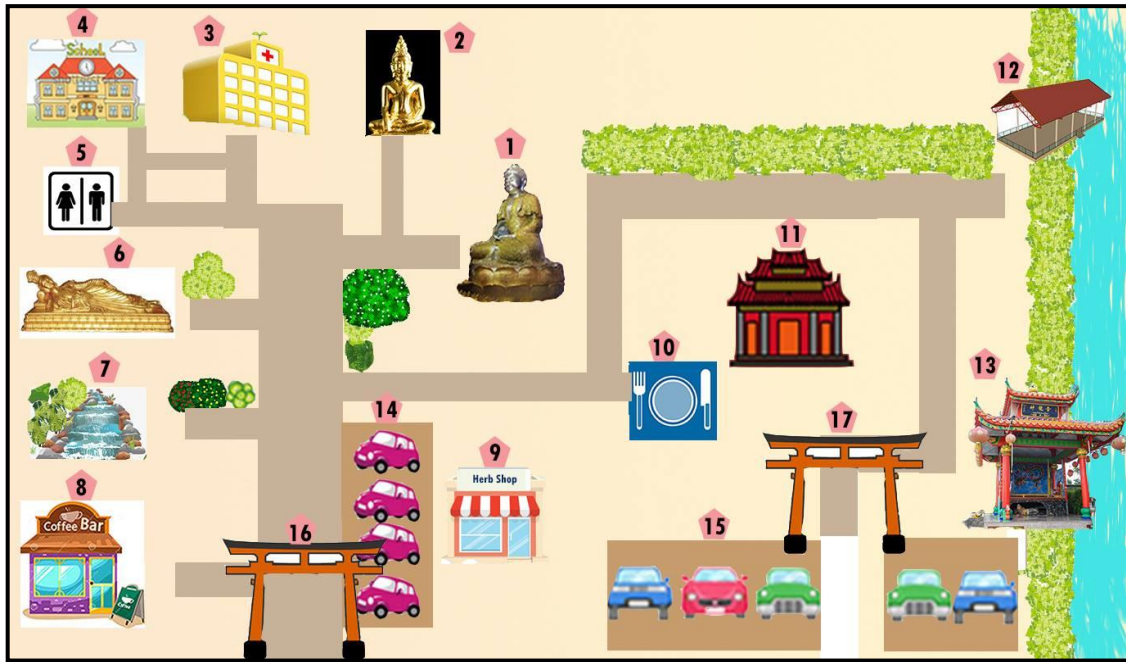
จากการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 5 แนวทางคือ 1) การพัฒนาองค์ประกอบด้านสถานที่การจัดกิจกรรม 2) การพัฒนาองค์ประกอบด้านบุคลากร 3) การพัฒนาองค์ประกอบด้านความน่าสนใจของกิจกรรม 4) การเพิ่มกิจกรรม และ 5) การเชื่อมโยงกิจกรรม สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดลแนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดธรรมปัญญารามบางม่วง ตำบลบางช้าง อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม

จากแผนภาพที่ 1 โมเดลแนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดธรรมปัญญารามบางม่วง สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. การพัฒนาสถานที่การจัดกิจกรรม เป็นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการจัดรูปเทียน ปรับเปลี่ยนป้ายบทธวดให้มีขนาดใหญ่ชัดเจนมากขึ้นและการขยายพื้นที่เพื่อเข้าถึงองค์พระพุทธรูป รวมทั้งการปรับทัศนียภาพโดยการเพิ่มความร่มรื่นด้วยต้นไม้ อีกทั้งการเพิ่มที่นั่งสาธารณะบริเวณน้ำพุสำหรับเป็นจุดพักผ่อนที่ได้รับความสดชื่น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมาก
2. การพัฒนาบุคลากร เป็นการเพิ่มความรู้ทางด้านการท่องเที่ยวให้กับบุคลากรในพื้นที่ ในเรื่องของประวัติความเป็นมา ความสำคัญขององค์พระพุทธรูป ความน่าสนใจของกิจกรรมและทักษะการให้บริการทางด้านการท่องเที่ยว รวมถึงความชำนาญในการดูแลรักษาองค์พระพุทธรูปต่าง ๆ ภายในวัด
3. การพัฒนาความน่าสนใจของกิจกรรม เป็นการนำเสนอเอกลักษณ์ที่มีความชัดเจนในแต่ละกิจกรรม
4. การเพิ่มกิจกรรม เป็นการเพิ่มกิจกรรมที่มีความน่าสนใจเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมการช่วยเหลือผู้คนที่เป็รรูปธรรม กิจกรรมการผูกผ้าแดงเพื่อเสริมสิริมงคลให้กับชีวิต กิจกรรมการทำทาน
5. การสร้างเส้นทางกิจกรรมให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดธรรมปัญญารามบางม่วงสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 3 การสร้างเส้นทางกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดรามปัญญางาม

จากภาพที่ 2 สามารถแสดงรายละเอียดแต่ละจุดกิจกรรมได้ดังนี้ 1) การกราบนมัสการพระอยู่ใกล้หอสวดมนต์ขอพรเกี่ยวกับการรักษาโรค 2) วิหารหลวงพ่อบึงใจ สวดมนต์ขอพรเกี่ยวกับหน้าที่การงาน การทำมาค้าขาย เสริมดวงชะตาความรุ่งเรือง เสี่ยงเซียมซีทำนายโชคชะตาความสำเร็จ 3) ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเบ้าหวาน เรียนรู้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเบ้าหวาน ปรึกษาปัญหา สอบถามการรักษาด้วยสมุนไพร และป้องกันโรคเบ้าหวานพร้อมผู้ให้คำแนะนำ 4) โรงเรียนสอนภาษาจีนและภาษาอังกฤษโรงเรียนสอนภาษาจีนและภาษาอังกฤษ สอนโดยผู้ฝึกสอนชาวต่างชาติ 5) ห้องสุขา มีเพียงพอดอนักท่องเที่ยว จำนวน 30 ห้อง 6) วิหารพระแม่กวนอิมปางสวยสุข ทำบุญถวายดอกบัวสีชมพู สวดมนต์ขอพร เพื่อเพื่อเป็นสิริมงคลต่อชีวิต 7) น้ำตกจำลอง จุดที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจได้ความร่มรื่น และความเย็นสบาย 8) ร้านกาแฟ ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวขึ้นชอบในรสชาติของกาแฟ 9) ร้านขายสมุนไพร ร้านยาสมุนไพร สเปย์สมุนไพร และของทั่วไป 10) โรงทาน เป็นโรงทานที่ทางวัดได้จัดเตรียมอาหารแจก ให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในวัด 11) โรงเจเฮงเส่งตั้ว หรือโรงเจจางม่งโรงเจเก่าแก่ มีอายุมากกว่า100ปี ปัจจุบันเปิดให้เข้าชม กราบไหว้เทพเจ้าโชคลาง 12) ศาลาริมน้ำ ศาลาที่พักผ่อนคลายร้อนน้ำพร้อมกับที่ทำบุญให้อาหารปลา 13) ศาลเทพเจ้ามังกรเขียว ศาลที่กราบไหว้ขอพรเทพเจ้ามังกรเขียว และเสี่ยงตัวเพื่อขอโชคลาง ความสำเร็จ หน้าที่การงาน และเงินทอง 14) ที่จอดรถภายในวัด วันจันทร์ถึงวันศุกร์ สามารถได้ จำนวน 10 คัน ส่วนวันเสาร์และวันอาทิตย์ สามารถจอดได้ 5 คัน 15) ที่จอดรถหลังวัด สามารถจอดได้ ประมาณ 20 คัน 16) ชุมประตู่ที่ 1 เป็นชุมประตู่ทางเข้าด้านหน้าวัด 17) ชุมประตู่ที่ 2 เป็นประตู่ทางเข้าด้านหลังวัด

สรุปและอภิปรายผล

วัดธรรมปัญญารามบางม่วง เป็นพื้นที่ราบลุ่มติดกับแม่น้ำท่าจีน ชุมชนที่มีวิถีชีวิตรูปแบบไทยจีนริมแม่น้ำ มีอาชีพการทำแปลงผักลอยน้ำ รวมไปถึงเลี้ยงปลาในกระชัง โดยวัดธรรมปัญญารามบางม่วงมีทรัพยากรการท่องเที่ยวแบ่งได้ 2 รูปแบบ คือ ทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญได้แก่แม่น้ำท่าจีน และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นได้แก่ พระยูไลโกซัยยคุรพุทธเจ้า พระแม่กวนอิมปางสวยสุขุ โรงเจเฮงเส็งตั้ว และหลวงพ่อทันใจ ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของนักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดปัญญารามบางม่วงถือเป็นการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ Smith (2009, 39-43) ที่ได้เสนอว่าการ

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมและสอดคล้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่ต้องการความดั้งเดิม และความเป็นของแท้จากชุมชนท้องถิ่น ซึ่งวัฒนธรรมถือเป็นจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวนำมาซึ่งรายได้ให้กับประเทศที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง

สำหรับกิจกรรมท่องเที่ยวที่สำคัญของวัดปัญญารามบางม่วง ได้แก่ 1) สักการะพระอุโลโกลชัยคุรุพุทธเจ้า 2) สักการะพระแม่กวนอิมปางเสวยสุข และ 3) สักการะหลวงพ่อบึงใจ ซึ่งถือเป็นจุดเด่นทางการท่องเที่ยวของวัดปัญญารามบางม่วง ที่สร้างความสุขทางใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา (2557) ที่เสนอว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นจุดดึงดูดให้เกิดความน่าสนใจการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ การทำกิจกรรมทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์และความประทับใจ

และแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบไปด้วย 5 ด้าน คือ 1) แนวทางการพัฒนาองค์ประกอบด้านพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของวิภาวรรณ ปิ่นแก้ว (2551) ที่เสนอว่าการพัฒนาการแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาในพื้นที่ ภูมิทัศน์ และความเหมาะสมกับพื้นที่ 2) การพัฒนาองค์ประกอบด้านบุคลากร เป็นการพัฒนาศักยภาพให้มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักท่องเที่ยว 3) การพัฒนาองค์ประกอบด้านความน่าสนใจของกิจกรรม เป็นการพัฒนากิจกรรมที่มีอยู่ในที่น่าสนใจมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอริศรา ห้องทรัพย์และกุลพิชญ์ โกลโคยอุดม (2558) ที่เสนอว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สำคัญประกอบด้วย การพัฒนาด้านสิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการ สิ่งอำนวยความสะดวก และการให้บริการเสริม 4) การเพิ่มกิจกรรม และ 5) การสร้างเส้นทางกิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งถัดไป

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดปัญญารามบางม่วง ยังขาดมัคคุเทศก์น้อยท้องถิ่นสำหรับการนำเที่ยว ซึ่งทางวัดและทางชุมชนมีความต้องการให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว ดังนั้น งานวิจัยครั้งถัดไปควรศึกษาการพัฒนามัคคุเทศก์น้อยสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดปัญญารามบางม่วง
2. วัดปัญญารามบางม่วงถือเป็นจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวในพื้นที่ แต่ยังขาดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ดังนั้นงานวิจัยครั้งถัดไปควรศึกษาเกี่ยวกับการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม
3. วัดปัญญารามบางม่วงถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ แต่ยังขาดการทำตลาดที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นงานวิจัยครั้งถัดไปควรศึกษารูปแบบการตลาดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดปัญญารามบางม่วง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2557). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. (2554). **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- พรรณธิดา เหล่าพวงศักดิ์. (2559). **แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มประชาคม**
- เกษียณ จังหวัดกาญจนบุรี**. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, 10 (21), 35-43.
- วิภาวรรณ ปิ่นแก้ว. (2551). **การศึกษาเพื่อเสนอเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี**.
- ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อริศรา ห้องทรัพย์ และกุลพิชญ์ โกลโคยอุดม. (2558). **แนวทางพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแหล่งน้ำพุร้อนใน**
- ภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศไทย**. Journal of Sports Science and Health, 16 (3), 76-90.
- Smith, M. K. (2009). **Issue in cultural tourism studies** (2nd ed.). New York: Routledge.